

Søren Theilgaard

Miljøansvar

Erstatning og Forsikring

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
1997

Miljøansvar. Erstatning og Forsikring

© 1997 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller
mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er
uden forlagets skriftlige samtykke ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Tryk: Gentofte Tryk
Printed in Denmark 1997
ISBN 87-574-0161-6

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 133
Postboks 2126
1015 København K

Telefon: 33 95 97 00
Telefax: 33 95 99 97
e-mail: fl@djoef.dk
Homepage: <http://www.djoef.dk/flhome.htm>

Indholdsfortegnelse

Forord	1
Lov nr. 225 af 6.4. 1994	5
INDLEDNING – Miljøansvar	11
1. Retsgrundlaget	11
1.1. Danmark	11
1.2. EU og Europarådet	12
1.3. Andre lande	13
2. Forurening	14
3. Ansvar og værnet interesse	15
3.1. Forurening på egen ejendom	15
3.1.1. Oprensning og afværgeforanstaltninger	15
3.1.2. Oplysninger og undersøgelser	18
3.1.3. Påbud til grundejer eller skadevolder	21
3.1.4. Forvaltningsrettens grundprincipper	22
3.2. Forurening på fremmed ejendom	23
3.3. Tilsynsmyndighedens beføjelser	23
3.3.1. Forbud og påbud	23
3.3.2. Fareafværgelse	27
3.4. Forurener betaler-princippet	28
4. Forsikring	29
5. Offentligretlig regulering i øvrigt	30
5.1. Affaldsdepotloven	30
5.2. Jordforureningsloven	30
AFSNIT 1 – Forurening	39
1. Objektivt ansvar	39
2. Forurening	40
2.1. Forrykkelse af den økologiske balance	40
2.2. Tålegrænsen	42
3. Forureningens genstand	44
3.1. Luft	44
3.2. Vand	46

3.3. Jord	47
3.4. Undergrund	50
4. Forureningen fra faste anlæg	50
AFSNIT 2 – Skade	53
1. Skade	53
1.1. Personskade	53
1.2. Tingsskade	54
1.3. Andet formuetab	55
1.4. Rimelige omkostninger	56
2. Værnet personkreds	57
2.1. Personskade	58
2.2. Tingsskade	58
2.2.1. Rådighedsret	58
2.2.2. Fordringsret	58
2.2.3. Organisationer	60
2.3. Anden formueskade	61
3. Årsagsforbindelse og Adækvans	62
3.1. Årsagsforbindelse	62
3.1.1. Flere årsager	63
3.1.2. Diffuse skader	65
3.2. Adækvans	65
4. Bevisbyrde	66
4.1. Skadeårsag	66
4.2. Skade og Tab	67
AFSNIT 3 – Ansvar	69
1. Objektivt ansvar	69
1.1. Miljøerstatningsloven	69
1.2. Jordforurening	70
1.3. Ulovbestemt objektivt ansvar	71
2. Genstand for objektivt ansvar	73
2.1. Virksomheder i lovens bilag	73
A. Fremstilling, forarbejdning, overfladebehandling af jern, stål, metal, træ og plast	73
B. Forarbejdning af visse råstoffer m.v.	74
C. Indvinding og behandling af mineralolie, mineralolieprodukter, asfalt og naturgas	75
D. Kemisk fabrikation, limfabrikation m.v.	75

E. Oparbejdning af vegetabiliske råvarer, foderstofproduktion og trykkerier	76
F. Oparbejdning af animalske råvarer	76
G. Kraft- og varmeproduktion	77
H. Motorbaner og flyvepladser	77
I. Ejendomme med opbevaring af husdyrgødning samt dambrug	77
J. Anden særlig forurenende aktivitet	78
K. Affald. Oplagring, deponering, behandling, destruktion, genbrug m.v.	79
2.2. Forureningsårsag	81
2.3. Fast ejendom eller anlæg	82
2.4. Ansvarssubjekt	83
2.4.1. Juridiske personer	83
2.4.2. Långivere	84
2.4.3. Identifikation og Ansvarsgennembrud	85
3. Lempelse og Ansvarsfritagelse	86
3.1. Ufravigelige myndighedsforskrifter	86
3.2. Ansvarsfrihedsgrunde m.v.	87
3.3. Egen skyld – Nedsættelse	88
4. Begrænsning af ansvaret	88
AFSNIT 4 – Nedsættelse	89
1. Egen skyld	89
1.1. Personskade, Tab af forsørger	90
1.2. Tingsskade	90
2. Accept af risiko	90
3. Lempelse af egen skyld	91
4. Tabsbegrænsning	91
AFSNIT 5 – Fravigelse	93
1. Beskyttelsespræceptiv	93
1.1. Område	93
1.2. Aftaler inden skadens indtræden	94
1.3. Til ugunst for skadelidte	95
1.4. Aftaler efter skadens indtræden	96
2. Ugyldighed	97
3. Tilladte aftaler	97
3.1. Stat og kommune	98
3.2. Erhvervsdrivende	98

AFSNIT 6 – Forældelse	103
1. Forældelse	103
2. Almindelige forældelsesregler	104
2.1. 1908-loven og DL 5-14-4	104
2.1.1. Begyndelsestidspunkt	106
2.1.2. Afbrydelse	106
2.1.3. Suspension	108
2.2. Miljøerstatningsloven	109
2.2.1. Begyndelsestidspunkt	109
2.2.2. Afbrydelse	110
2.2.3. Suspension	110
2.2.4. Forældelse	110
3. 30-årig forældelse	111
3.1. Begyndelsestidspunkt	111
3.2. Afbrydelse	112
3.3. Suspension	112
4. Krav på andet grundlag	112
AFSNIT 7 – Andre ansvarsregler	113
1. Forhold til andre ansvarsregler	113
2. Særlige lovregler	115
2.1. Transport	115
2.1.1. Søtransport	115
2.1.2. Færdsel	118
2.1.3. Jernbane	119
2.1.4. Luftfart	119
2.2. Naturressourcer	120
2.3. Farlige anlæg og produkter	120
3. Ulovbestemt erstatningsansvar	121
3.1. Ansvarsgrundlag	121
3.1.1. Oliesvind	122
3.1.2. Andre forhold	123
3.2. Andre erstatningsbetingelser	124
4. Erstatning i kontraktsforhold	125
5. Gamle forureningsskader	126
AFSNIT 8 – Atomskader	127
1. Atomskader og miljøerstatningsloven	127
2. Forurening uden for miljøerstatningsloven	127

AFSNIT 9 – Ikrafttræden	129
1. Fremtidige forureningsskader	129
2. Skade forvoldt efter 1. juli 1994	129
3. Gamle skader	130
3.1. Forureneren holdes ansvarlig	130
3.2. Offentlig oprensning	131
3.2.1. Affaldsdepotloven	131
3.2.2. Værditabsloven	135
3.2.3.oliebranchens Miljøpulje	137
3.2.4. Beskatning	138
3.2.5. Jordforureningsloven	139
3.2.6. Andre bestemmelser i Jordforureningsloven	141
3.3. Konklusion	145
AFSNIT 10 – Færøerne og Grønland	147
1. Færøerne og Grønland	147
2. Skadeforvoldelse uden for Danmark	147
3. Konventioner	148
3.1. Den nordiske Miljøbeskyttelseskonvention	148
3.2. Olieforureningskonventionerne	149
3.3. Bjærgningskonventionen	149
AFSNIT 11 – Ansvarsforsikring	151
1. Forsikringsbehov	151
2. Ansvarsforsikring/Kaskoforsikring	152
2.1. Ansvarsforsikring	152
2.2. Kaskoforsikring	153
2.3. Fællesregler	154
2.3.1. Sikrede	154
2.3.2. Stedligt dækningsområde	154
2.3.3. Sagligt dækningsområde	155
2.3.4. Opgørelse af tab – forsikringssum	155
2.3.5. Forsikringstiden	156
2.3.6. Fremsættelse af krav	156
3. Miljøansvarsforsikring	157
3.1. Dækningsomfang	157
3.2. Undtagelser	159
3.3. Geografisk dækningsområde	160
3.4. Forsikringstiden	160
3.5. Forsikringssum	161

4. Generelle forsikringer	162
4.1. Erhvervs- og Produktansvarsforsikring	162
4.1.1. Erhvervsansvarsforsikring	162
4.1.2. Produktansvarsforsikring	166
4.2. Erhvervsansvarsforsikring	169
4.3. Landbrugsforsikring	171
4.3.1. Generel landbrugsforsikring	171
4.3.2. Særlig forureningsdækning	171
4.4. Husejeransvarsforsikring	173
4.5. Familieforsikring – Basisforsikring	175
5. Andre specielle forsikringer	176
5.1. Motoransvar	176
5.2. Entrepriseforsikring	179
5.3. Bestyrelsesansvarsforsikring	181
6. Sammenfatning	182
 AFSNIT 12 – Kaskoforsikring	185
1. Kaskoforsikring / Ansvarsforsikring	185
1.1. Ansvarsforsikring	185
1.2. Kaskoforsikring	185
1.3. Fællesregler	187
2. Kaskoforsikringer	187
2.1. Bygningsbrandforsikring	188
2.1.1. Sikrede	188
2.1.2. Stedligt dækningsområde	188
2.1.3. Sagligt dækningsområde	188
2.1.4. Undtagelser	189
2.1.5. Opgørelse af tab – forsikringssum	189
2.1.6. Forsikringstiden	189
2.1.7. Forurening	190
2.2. Privat bygningskaskodækning	190
2.2.1. Sikrede	191
2.2.2. Stedligt dækningsområde	191
2.2.3. Sagligt dækningsområde	191
2.2.4. Opgørelse af tab – forsikringssum	194
2.2.5. Forsikringstiden	194
2.2.6. Forurening	194
2.3. Virksomhedsforsikring	195
2.4. Landbrugsforsikring	196
2.5. Ejerskifteforsikring	196

3. Sammenfatning	197
AFSNIT 13 – Miljøforsikring	199
1. Lovpligtig miljøansvarsforsikring	199
2. Forsikring efter Miljøerstatningsloven	201
2.1. Dækningsomfang	201
2.2. Undtagelser	203
2.3. Geografisk dækningsområde	205
2.4. Forsikringstiden	205
2.5. Dækningssum	205
2.6. Konklusion	206
3. Forsikring efter Jordforureningsloven	206
3.1. Olietanke til boligopvarmningsanlæg	206
3.2. Erhvervsvirksomheder	210
4. Konklusion	212
AFSNIT 14 – Afslutning – miljøansvar	213
1. Miljøerstatningsloven	213
2. Gamle forureninger	215
2.1. Erstatningsansvar	216
2.2. Påbud	216
2.3. Offentligt finansieret oprensning	217
3. Fremtidige forureninger	217
3.1. Miljøerstatningsloven	217
3.2. Andet ansvarsgrundlag	217
3.3. Jordforureningsloven	218
3.3.1. Rådighed	219
3.3.2. Forurenende erhvervsvirksomheder	219
3.3.3. Olietanke til boligopvarmning	219
3.3.4. Særlig om private villaejere	220
3.4. Andre løsningsmuligheder	222
3.4.1. Olietankforsikring	222
3.4.2. Anden forsikringsordning	223
3.4.3. Oliepulje	223
4. Sammenfatning	224
Forsikringsbetingelser:	
Dansk Pool for Miljøansvarsforsikring	229
Kombineret erhvervs- og produktansvarsforsikring	235
Forkortelser	245
Litteratur	247
Lovregler	251

Paragrafnøgle	255
Domsregister	257
Stikordsregister	259

Forord

Miljøerstatningsloven, Lov nr. 225 af 6. april 1994, der trådte i kraft den 1. juli 1994, er resultatet af et udvalgsarbejde fra 1986 til 1992, som førte til *Betænkning 1237/1992* om erstatning for miljøskader med udkast til lovforslag om objektivt ansvar for visse særlig forurenende virksomheders forureningsskader. Bortset fra forpligtelsen til at forsikre miljøerstatningsansvaret og nogle mindre, omend vigtige justeringer i kredsen af de virksomheder, der skal være underkastet det objektive ansvar for forureningsskader, er den vedtagne lov identisk med udkastet.

Baggrunden for **udvalgsarbejdet** var en stigende kritik af vanskelighederne for skadelidtes og navnlig myndighedernes mulighed for at gennemføre erstatningskrav mod forureneren. Det udtales bl.a. herom i *bemærkningerne*, sp. 4721 f.

»Et objektivt ansvar vil [også] medføre en vigtig forbedring af skadelidtes retsstilling. Indførelsen af det objektive ansvar sikrer, at skadelidte fremover vil kunne gennemføre krav om erstatning over for skadevolder også ved skader, der skyldes hændelige uheld.

Endelig tilgodeser regler om objektivt erstatningsansvar forskellige retstekniske hensyn. Under den gældende retstilstand skal skadelidte bevise, at skadevolderen har begået fejl eller forsømmelser. Dette bevis vil ofte være vanskeligt at føre for den skadelidte. En ordning med objektivt ansvar gør det overflødigt at føre bevis for, at skadevolder har begået fejl eller forsømmelser. Denne omstændighed må antages at kunne medvirke til, at man i videre omfang end i dag vil kunne undgå retssager om forurenerens erstatningspligt.«

Siden *miljøerstatningsloven* trådte i kraft, har man ikke set meget til dens betydning for miljøerstatningsansvaret. Det beror tildels på, at loven kun regulerer forureningsskader, der er forvoldt efter den 1. juli 1994, og at det stort set kun er de virksomheder, der i forvejen er underkastet miljøregulering og tilsyn, der er undergivet det objektive ansvar. Det store problem både før og efter *miljøerstatningslovens* ikrafttræden har imidlertid været forurening fra villaejernes lækkende olietanke og navnlig når forureningen kun rammer villaejerens egen grund, samt de stadig flere gamle forureninger, hvor forureneren ikke kan identificeres eller ikke kan siges at have overtrådt de normer, der var gældende, da forureningen fandt sted.

Forord

De sidstnævnte forhold søgte man at løse allerede med *kemikalieaffaldsdepotloven* nr. 262 af 8. juni 1983, som siden er blevet afløst af *affaldsdepotloven*, nu lov nr. 420 af 13. juni 1990. Disse regler tog udgangspunkt i en erkendelse af, at der var forureninger fra en periode, hvor der ikke var en effektiv miljølovgivning, således at ingen kunne drages til ansvar for en senere konstateret forurening, enten fordi den pågældende forurener ikke kunne identificeres, eller fordi man af bevismæssige eller andre grunde ikke kunne dokumentere, at forureningen beroede på et ansvarpådragende forhold. Tiden har vist, at problemet med de gamle forureninger var stærkt undervurderet, idet man i 1983 skønnede, at der kun var ca. 500 forurenede lokaliteter, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1996*, p. 47. Samtidig har erfaringen vist, at man omvendt overvurderede virkningen af de miljøregler, der blev indført i 1970'erne, først og fremmest med *miljøbeskyttelsesloven*, lov nr. 372 af 13. juni 1973, der trådte i kraft 1. oktober 1974, som ikke formåede at standse fremtidig forurening og heller ikke kunne sikre, at forurenerne altid blev draget økonomisk til ansvar for de af dem forvoldte miljøskader.

Ved afslutningen af arbejdet i *miljøerstatningsudvalget* arbejdede *værditabsudvalget* med de regler, der i 1993 førte til *Værditabsloven*, lov nr. 214 af 28. april 1993.

Endnu før *miljøerstatningsloven* trådte i kraft nedsatte Miljøministeren den 25. maj 1994 et udvalg, der fik til opgave at vurdere specielt jordforureningsområdet og fremkomme med forslag til den fremtidige regulering. Arbejdet har resulteret i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995*, Lovgivning og praksis – forurennet jord, kaldet **Den Juridiske Verden**, og *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1996*, Forurennet jord og uorganiske restprodukter, kaldet **Den Fysiske Verden**, som begge er bilag til den endelige *Betænkning nr. 2/1996* om Forurennet Jord. Betænkningen blev offentliggjort 5. marts 1996 og har derefter været sendt til høring, men under hensyn til den modtagelse, betænkningen fik, besluttede miljøministeren at udsætte fremsættelse af lovforslag i foreløbig 1 år. Hvis lovudkastet gennemføres i den foreliggende skikkelse, vil man som noget nyt få regler, der tager fat på den tikkende bombe, de private villaejeres lækkende olietanke udgør.

Man må således konstatere, at der er ofret og stadig ofres betydelige ressourcer på at tilvejebringe et regelsæt, navnlig funderet i offentligretlige regler, der skal forhindre forurening og sikre, at forureneren betaler for oprensning af den forurening, der alligevel sker, men reglerne kan ikke holde trit med den konstaterede forurening.

Miljøerstatningsloven må i den forbindelse vurderes som et forholdsvis beskedent bidrag til forureningsbekæmpelsen, hvis man sammenligner med den retsstilling, der ville være gældende, hvis *miljøerstatningsloven* ikke var blevet gennemført. Endvidere viste navnlig udvalgsarbejdet, at der er stor uenighed om, hvad miljøbeskyttelsesreglerne går ud på, og at der derfor er behov for mere radikale lovændringer, hvis man skal miljøskaderne til livs.

Miljømyndighederne synes at have taget til efterretning, at der er betydelige grupper, som er af den opfattelse, at forureneren efter den gældende retsstilling som fastslået af domstolene kun kan og kun bør kunne drages økonomisk til **ansvar** for omkostningerne ved afværgeforanstaltninger og oprensning efter sket forurening, hvis de almindelige **formueretlige betingelser** for at pålægge forureneren erstatningsansvar er opfyldt.

Uanset andre er af den opfattelse, at de *forvaltningsretlige* regler navnlig i *miljøbeskyttelsesloven* indeholder den tilstrækkelige hjemmel til at meddele miljøpåbud med den retsvirkning, at miljømyndigheden kan udføre de påbudte handlinger for påbudsadressatens regning, hvis påbudet ikke efterkommes, er miljømyndighederne meget tilbage fra at håndhæve reglerne på den måde. I stedet afventer man lovgivning, der udtrykkeligt fastslår, at de bestemmelser, der gennemføres med henblik på at sikre udførelse af undersøgelser, afværgeforanstaltninger og oprensninger, kan håndhæves alene under iagttagelse af de krav, der i forvaltningsretten stilles til sådanne påbud, og som måske også kan udvide området for miljøretlige forbud og påbud for at give miljømyndighederne endnu bedre midler til at begrænse eller i hvert fald rense op efter fremtidig forurening.

Man må samtidig erkende, at sådanne regler efter manges opfattelse er udtryk for en *skærpelse* af retsstillingen på området og derfor i overensstemmelse med dansk retstradition ikke kan gennemføres med *tilbagevirkende kraft*. Dermed har man endnu engang skabt et betydeligt antal *gamle forureninger*.

Det foreliggende udkast til *jordforureningslov* tager sigte på en sådan fremadrettet skærpelse af miljøreglerne med henblik på at forhindre, at der fremtidig sker jordforurening, uden at nogen bliver draget økonomisk til ansvar derfor. Samtidig inkorporeres *affaldsdepotlovens* og *værditabslovens* regler i *jordforureningsloven*. Bestemmelserne er opbygget som rent forvaltningsretlige regler med de herfor gældende krav til lovmæssig forvaltning, men den måske manglende reelle domstolskontrol og den omstændighed, at en fortsættelse af hidtil ikke ansvarspådragende aktivitet, der fører til forurening efter de nye bestemmelsers ikrafttræden, og andre elementer i lovudkastet må give anledning til betænkelighed.

Denne fremstilling tager udgangspunkt i den nuværende retsstilling vedrørende miljøerstatningsansvar efter almindelige erstatningsretlige regler, *miljøerstatningsloven* og andre lovregler. Det vurderes samtidig, i hvilket omfang det foreliggende udkast til *jordforureningslov* afviger fra den nugældende retsstand, og om en skærpelse af reglerne sker på bekostning af retssikkerhedshensyn.

Endvidere ses på muligheden for at tegne forsikring til dækning af miljøerstatningsansvar efter de nugældende regler eller for at forsikre sig mod de omkostninger, der vil kunne pålægges fremtidige forurenere, hvis det foreliggende udkast til *jordforureningslov* gennemføres, uanset bestemmelserne heri

Forord

ikke giver sig ud for at være erstatningsregler. Som et alternativ hertil ses tillige på skadelidtes mulighed for at forsikre sig mod forureninger ved kaskoforsikring.

Der er således ikke kun tale om en kommentar til *miljøerstatningsloven*, selv om væsentlige dele af AFSNIT 1-10 redegør for hovedindholdet af denne lov. For yderligere oplysning om navnlig baggrunden for *miljøerstatningsloven* henvises til *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, Miljøerstatningsloven fra 1995.

Uanset nærværende fremstilling også indeholder henvisninger til såvel *Betænkning 1237/1992* som *bemærkningerne* til lovforslaget, har det ikke været formålet at give fuldstændig dokumentation for de udsagn, der har støtte i forarbejderne. Herom henvises til *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, Miljøerstatningsloven. Man kan med fordel supplere nærværende fremstilling med de tilsvarende afsnit i nævnte værk, uanset der kun i begrænset omfang er egentlige henvisninger dertil, idet dets systematik og stikordsregister overflødiggør præcise henvisninger.

Fremstillingen er opbygget således, at INDLEDNINGEN først placerer forureningsreglerne i det offentligretlige og formueretlige regelsystem, AFSNIT 1-10 indeholder en kommentar til de tilsvarende paragrafnumre i *miljøerstatningsloven* og sætter reglerne i relation til de i øvrigt gældende retsregler på disse områder, AFSNIT 11 og 12 indeholder en gennemgang af de vigtigste ansvars- og kaskoforsikringsmuligheder, AFSNIT 13 vurderer forsikringsmuligheden for *miljøerstatningslovens* ansvar og dækning af omkostninger efter *jordforureningsloven*, og AFSNIT 14 indeholder afsluttende bemærkninger om, hvilken vej udviklingen kan eller bør tage.

Jeg bringer en tak til alle, der har givet gode råd under tilblivelsesprocessen. Ansvar for det endelige resultat er dog helt mit eget.

Frederiksberg, maj 1997

Søren Theilgaard

Lov nr. 225 af 6.4. 1994

om erstatning for miljøskader

Kapitel 1 Lovens område

§ 1. Loven gælder for skade, der forvoldes ved forurening af luft, vand, jord eller undergrund som led i erhvervsmæssig eller offentlig aktivitet, der er anført i bilaget til loven.

Stk. 2. Loven gælder tilsvarende for forstyrrelser ved støj, rystelser eller lignende.

§ 2. Skade efter denne lov omfatter

- 1) personskade og tab af forsørger,
- 2) tingsskade,
- 3) andet formuetab og
- 4) rimelige omkostninger til afværgelse eller forebyggelse af skade eller til genopretning af miljøet.

Kapitel 2 Erstatningsansvar

§ 3. Den, der som led i erhvervsmæssig virksomhed eller offentlig aktivitet, der er anført i bilaget til loven, forårsager en forurening, skal erstatte den skade, som forureningen medfører.

Stk. 2. Ansvar efter stk. 1 indtræder ikke, hvis skaden skyldes, at aktiviteten er udøvet i overensstemmelse med ufravigelige forskrifter, der er fastsat af en offentlig myndighed.

§ 4. Erstatning for personskade eller tab af forsørger kan nedsættes eller bortfalde, hvis skadelidte eller afdøde forsætligt har medvirket til skaden. Erstatningen kan endvidere

nedsættes eller i særlige tilfælde bortfalde, hvis skadelidte eller afdøde ved grov uagtsomhed har medvirket til skaden.

Stk. 2. Erstatning kan i andre tilfælde nedsættes eller bortfalde, hvis skadelidte har medvirket til skaden ved forsæt eller grov uagtsomhed.

Kapitel 3 Lovens fravigelighed

§ 5. Aftaler om fravigelse af lovens bestemmelser, der er indgået inden en skades indtræden, er ugyldige, hvis fravigelsen er til ugunst for skadelidte.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 gælder ikke for aftaler, der indgås mellem den ansvarlige og staten, en kommune eller anden offentlig institution eller med en erhvervsdrivende, der handler som led i sit erhverv.

Forældelse

§ 6. Erstatningskrav efter loven forældes 5 år efter den dag, da skadelidte fik eller burde have fået kendskab til skaden, skadevolderen og dennes opholdssted. Med hensyn til afbrydelse og suspension af forældelsesfristen gælder bestemmelserne i § 2, 2. pkt., og § 3 i lov nr. 274 af 22. december 1908.

Stk. 2. Er forældelse ikke indtrådt efter bestemmelsen i stk. 1, bortfalder erstatningskravet senest 30 år efter den hændelse, der har forvoldt skaden. Med hensyn til afbrydelse af forældelsesfristen gælder bestemmelsen i § 2, 2. pkt., i lov nr. 274 af 22. december 1908.

Lovtekst

Forholdet til almindelige erstatningsregler

§ 7. Loven begrænser ikke skadelidtes adgang til erstatning efter almindelige regler i eller uden for kontrakt eller i medfør af regler, som er fastsat i eller i medfør af anden lovgivning.

§ 8. Loven gælder ikke for skade, der er omfattet af lov nr. 332 af 19. juni 1974 om erstatning for atomskader.

Kapitel 4 Ikrafttræden m.v.

§ 9. Loven træder i kraft den 1. juli 1994 og gælder for skade, der forvoldes efter lovens ikrafttræden.

§ 10. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

**Offentlig og erhvervsmæssig aktivitet, der er omfattet af
lov om erstatning for miljøskader**

A. Fremstilling, forarbejdning, overfladebehandling af jern, stål, metal, træ og plast.

1. Jernværker, stålværker, metalværker, stålvalseværker.
2. Jernstøberier, stålstøberier, metalraffinerier, industrielle metalstøberier, metal-smelterier dog med undtagelse af guld- og sølvsmedier. Udvinning af metaller af kabler m.v.
3. Galvanisering, varmforzinkning, anodisering og elektroplering.
4. Støvfrembringende overfladebehandling, herunder slibning, sandblæsning og pulverisering af emner af jern, stål eller metal, når det støvfrembringende indendørs produktionsareal er på 10 m² eller derover. Overfladebehandling af emner af jern, stål og metal, herunder undervognsbehandling, samt af træ eller plast med en kapacitet til forbrug af opløsningsmidler på 6 kg pr. time eller derover.
5. Stålskibsværfter og flydedokke.
6. Virksomheder i øvrigt med forarbejdning af jern, stål eller metaller med et hertil indrettet produktionsareal på 1.000 m² eller derover.
7. Akkumulatorfabrikker og kabelfabrikker.
8. Elektroniske virksomheder for fremstilling af transformatorer eller trykte kredsløb.

B. Forarbejdning af visse råstoffer m.v.

1. Cementfabrikker, kalkværker, kridtværker og molerværker.
2. Cementstøberier, betonstøberier og betonblanderier med en årlig kapacitet på 20.000 tons eller derover.
3. Gasværker og mineraluldværker.
4. Teglværker, som ikke er placeret ved indvindingsstedet, samt anlæg for fabrikation

af klinker, glaserede rør eller kalcinering af flint.

5. Fremstilling af bygningselementer af overvejende mineralske råmaterialer.

C. Indvinding og behandling af mineralolie, mineralolieprodukter, asfalt og naturgas.

1. Anlæg for indvinding eller raffinering af mineralolie, herunder på de kystnære dele af søterritoriet.
2. Anlæg for indvinding, lagring, behandling eller oparbejdning af naturgas, herunder på de kystnære dele af søterritoriet.
3. Lagre af flydende gas (kulbrinter) på 100 m³ eller derover. Ikke-nedgravede oplag på 10.000 m³ eller derover.
4. Asfaltfabrikker og anlæg til fremstilling af vejmaterialer med en produktionskapacitet op 10 tons i timen eller derover bortset fra kold bearbejdning af rene stenmaterialer.
5. Tagpapfabrikker.
6. Tjæredestillationsanlæg.

D. Kemisk fabrikation, limfabrikation m.v.

1. Anlæg for fremstilling af organiske eller uorganiske produkter, mellemprodukter eller kemiske stoffer og oplag af disse, hvis oplaget eller driften af anlægget skønnes at indebære risiko for væsentlig forurening af omgivelserne, herunder i forbindelse med uheld.
2. Petrokemisk industri.
3. Kunstgødningsfabrikker.
4. Fremstilling af lægemidler.
5. Anlæg for fremstilling af farvestoffer, tilsætningsstoffer eller hjælpemidler, herunder til levnedsmiddelindustrien, med en samlet årlig produktionskapacitet på 3.000 tons eller derover.

Lovtekst

6. Anlæg for fremstilling, aftapning og pakning af bekæmpelsesmidler.
7. Sæbefabrikker, vaskemiddelfabrikker og rengøringsmiddelfabrikker med en årlig produktionskapacitet på 5.000 tons eller derover.
8. Anlæg for fremstilling af farver, lak eller lim med en årlig produktionskapacitet på 3.000 tons eller derover.
9. Virksomhed for presning, ekstrudering eller fiberarmring af plastvarer med kapacitet til forbrug af færdigreageret plast på 100 kg/dag eller derover.
10. Fremstilling af skumplast og andre polymere materialer, når produktionskapaciteten er 100 kg/dag eller derover.

E. Oparbejdning af vegetabiliske råvarer, foderstofproduktion og trykkerier.

1. Cellulosefabrikker, papirfabrikker og papfabrikker.
2. Træimprægneringsanstalter.
3. Rotations-, offset-, serigrafiske trykkerier, bogtrykkerier samt trykkerier på papirvare-, kartonnage- og plastfabrikker, med kapacitet for forbrug af opløsningsmidler på 6 kg/time eller derover.
4. Savværker med kapacitet for en årlig produktion af råtræ på 50.000 m³ fast masse (Kfm) eller derover af nåletræ eller 10.000 Kfm eller derover af løvtræ eller med en samlet årlig kapacitet for produktion af nåle- og løvtræ på 50.000 m³ fast masse (Kfm) eller derover. Anlæg for fremstilling af finerplader eller fiberplader.
5. Gummivarefabrikker med en årlig produktionskapacitet på 1.000 tons eller derover.
6. Tekstilblegerier og tekstilfarverier.
7. Oliemøller og andre anlæg for raffinering eller behandling af vegetabiliske olier – bortset fra margarinefabrikker.
8. Anlæg for foderstofproduktion med en kapacitet på 6 tons i timen eller derover. Grønttørring og grøntpilleproduktion.
9. Møllerier.

F. Oparbejdning af animalske råvarer

1. Slakterier med en årlig slagtning af 10.000 tons kreaturer og/eller svin eller 5.000 tons fjerkræ.
2. Virksomheder for fremstilling af kødkonserver eller dybfrosne kødvarer, alle med en årlig produktionskapacitet på 2.000 tons eller derover.
3. Kødfoderfabrikker, herunder benmelsfabrikker, blodplasmafabrikker og fjeremelsfabrikker.
4. Garverier.
5. Fiskemelsfabrikker.
6. Virksomheder i øvrigt for fremstilling af skaldyrs-, eller fiskeprodukter, herunder konserverede og dybfrosne produkter, med en årlig produktionskapacitet på 3.000 tons eller derover.
7. Anlæg for tørring eller formaling af østersskaller.

G. Kraft- og varmeproduktion

1. Kraftværker og varmeproducerende anlæg med en indfyret effekt på mere end 50 MW, herunder gasturbine- og gasmotoranlæg.
2. Kraft- eller varmeproducerende anlæg med en indfyret effekt mellem 1 og 5 MW, der helt eller delvis er baseret på faste biobrændsler.
3. Kraft- eller varmeproducerende anlæg med en indfyret effekt mellem 5 og 50 MW, herunder gasturbine- og gasmotoranlæg.

H. Motorbaner og flyvepladser

1. Motorbaner og knallertbaner samt køretekniske anlæg bortset fra lukkede øvelsespladser, der udelukkende benyttes til indledende praktisk køreundervisning.
2. Lufthavne og flyvepladser.

I. Ejendomme med opbevaring af husdyrgødning samt dambrug

1. Ejendomme med en samlet opbevaringskapacitet for flydende husdyrgødning på 3.750 m³.

2. Saltvands- eller ferskvandsdambrug – bortset fra åledambrug med fuld recirkulering.

J. Anden særlig forurenende aktivitet

1. Industriel fremstilling af protein, pektin eller enzymer.
2. Virksomheder, der er omfattet af pligten til at indhente godkendelse af produktion med anvendelse af genetisk modificerede organismer i medfør af lov om miljø og genteknologi.
3. Virksomheder med anmeldelsespligtige aktiviteter som nævnt i § 5 i bekendtgørelse nr. 546 af 16. december 1988 om vurdering af sikkerheden imod følgerne af større uheld.
4. Krematorieanlæg.
5. Udendørs skydebaner.
6. Forlystelsesparker.
7. Autoværksteder m.v. som nævnt i § 1 i bekendtgørelse nr. 793 af 13. december 1989 om miljøkrav i forbindelse med etablering og drift af autoværksteder.
8. Virksomheder med tilladelse fra amtsrådet til at udlede spildevand til vandløb, søer eller havet, jfr. miljøbeskyttelseslovens § 28, stk. 1, (lov nr. 358 af 6. juni 1991 om miljøbeskyttelse).
9. Virksomheder, herunder udlejningsejendomme, der har nedgravede olietanke, jf. § 1, stk. 1, i olietankbekendtgørelsen (bekendtgørelse nr. 386 af 21. august 1980 om kontrol med oplag af olie m.v.), med et rumindhold på 6.000 liter eller derover.

K. Affald. Oplagring, deponering, behandling, destruktion, genbrug m.v.

1. Anlæg for oparbejdning eller destruktion af affald af kemikalier, opløsningsmidler eller rensmidler og anlæg for destruktion af affald fra kemisk industri.
2. Anlæg for behandling eller oparbejdning af affald samt nedknusning af affald. Anlæg for oparbejdning eller deponering af affald, herunder containerpladser med flere end 4 containere, fyldpladser, lossepladser og specialdepoter samt modtagestationer eller modtagepladser for olie- og kemikalieaffald.
3. Anlæg for oparbejdning, afbrænding eller destruktion af spildolie eller andet affald af raffinaderiprodukter.
4. Behandlings- og deponeringsanlæg for forurenede jord.
5. Ophugningsanlæg, herunder bilophugningsanlæg.
6. Omladestationer med en kapacitet for daglig tilførsel af affald på 30 tons eller derover.
7. Anlæg for oplagring, behandling eller oparbejdning af husdyrgødning, herunder anlæg til kompostering af husdyrgødning eller biogasanlæg med en kapacitet til daglig tilførsel af gødning og/eller vegetabilsk affald på 30 tons eller derover.
8. Komposteringsanlæg i øvrigt med en kapacitet for tilførsel af organisk affald på 100 tons årlig eller derover – bortset fra husdyrgødning.
9. Affaldsforbrændingsanlæg.

INDLEDNING

Miljøansvar

1. Retsgrundlaget

1.1. Danmark

Forureningsskader var indtil 1. juli 1994 i det alt væsentlige kun reguleret af offentligretlige regler og almindelige ulovregulerede erstatningsregler. Da trådte lov nr. 225 af 6. april 1994 om **erstatning for miljøskader** i kraft, hvorved der blev indført objektivt erstatningsansvar for en række erhvervsvirksomheders forurening, der volder skade på tredjemand.

Den offentligretlige regulering mod forurening har haft sit udgangspunkt i beskyttelse af **vandforsyningsinteresser**, f.eks. *Vandforsyningsloven*, oprindelig lov nr. 54 af 31. marts 1926, ændret ved lov nr. 169 af 18. april 1969 og lov nr. 299 af 8. juni 1978, *Vandløbsloven*, oprindelig lov nr. 63 af 28. maj 1880, ændret ved lov nr. 374 af 13. juni 1973, kommunale *sundhedsvedtægter*, *renovationsregulativer* og *spildevandsbekendtgørelser*. Overtrædelse af bestemmelserne i disse love og regulativer var strafsanktioneret, men den omstændighed, at en virksomhed forvoldte forureningsskade ved en adfærd, der samtidig indebar en strafbar overtrædelse af sådanne bestemmelser, kunne naturligvis også påberåbes til støtte for et erstatningskrav mod forureneren, ikke blot fra det offentliges side, når vandindvindingsinteresser var truet eller beskadiget, men også fra andre tredjemænds side.

Der er dog ikke altid det fornødne ansvarsgrundlag, selv om forureneren er fundet skyldig i strafbar overtrædelse af miljøbestemmelser, jfr. f.eks. **MAD 1996 II-352** (VLD 09.04 1996) om en kommune, der blev pålagt en bøde på 20.000 kr. for overtrædelse af 1989-miljøbeskyttelseslovens §§ 18 og 53, stk. 1, men alligevel blev frifundet for erstatningsansvar for fiskedød i Kongeåen. Tilfældet må dog betragtes som ekstraordinært.

Den første **generelle miljøbeskyttelseslov** blev vedtaget med lov nr. 372 af 13. juni 1973, der trådte i kraft 1. oktober 1974. *Miljøbeskyttelsesloven* er helt

Indledning – Miljøansvar

revideret ved lov nr. 204 af 18. maj 1982, der trådte i kraft 1. januar 1983, og senest ved lov nr. 358 af 6. juni 1991, der trådte i kraft 1. januar 1992.

Ud over disse mere gennemgribende revisioner er miljøbeskyttelsesloven imidlertid ændret mange gange, således 16 gange fra lov 288/1975 til lov 838/1989 og yderligere 9 gange siden vedtagelsen af lov 358/1991 og indtil lov nr. 403 af 14. juni 1995. Ved lov nr. 172 af 16. marts 1994, der trådte i kraft 18. marts 1994, blev § 84a indsat, hvorved der blev skabt hjemmel for at afkræve den ansvarlige forurener også omkostninger ved oprensning på en fremmed ejendom, når miljømyndigheden havde foretaget sådan oprensning med skadelidtes samtykke.

Herudover har *olie- og kemikalieaffaldsloven*, nr. 178 af 24. maj 1972, *kemikalieaffaldsbekendtgørelsen*, nr. 121 af 17. marts 1976, *olietankbekendtgørelsen*, nr. 386 af 21. august 1980, der afløste den oprindelige bek. nr. 67 af 26. februar 1970 og bek. nr. 171 af 29. marts 1974, og *kemikalieaffaldsdepotloven*, nr. 262 af 8. juni 1983, nu *affaldsdepotloven*, nr. 420 af 13. juni 1990, haft væsentlig betydning for forureningsskader, der stammer fra olieaffald deponeret før 1. november 1972, lossepladser etableret før 1. oktober 1974 og kemikalieaffald deponeret før 1. april 1976. Affaldsdepotloven er nu yderligere suppleret med lov nr. 214 af 28. april 1993 om *Værditabsordning for Boligejere*.

Et af Miljøministeriet nedsat udvalg har i foråret 1996 afgivet en betænkning om **Jordforurening**, som foreslår en væsentlig udvidelse af adgangen til at meddele påbud om afværgeforanstaltninger og genopretning over for erhvervs-virksomheder og over for grundejere, der får deres ejendomme opvarmet med oliefyr, der forsynes fra olietanke på ejendommen. Reglerne var påtænkt at skulle træde i kraft den 1. oktober 1997, men under hensyn til den kritik, der fra forskellig side er fremsat mod forskellige bestemmelser i udvalgets forslag, er der endnu ikke fremsat lovforslag, og det endelige indhold er derfor heller ikke kendt. En gennemgang af lovudkastet er indeholdt i *Peter Pagh*, Forurenet jord, *UfR 1996 B. p. 243 ff.*, smh. nedenfor under punkt 5, AFSNIT 4, punkt 1.1, og i AFSNIT 10, punkt 3.2.4 og 3.2.5, hvortil der henvises.

1.2. EU og Europarådet

EU har siden 1972 gennemført ca. 250 retsakter på miljøområdet.

Indtil slutningen af 1980-erne blev sådanne retsakter givet alene med støtte i *Romtraktatens* Artikel 100 og Artikel 235, men i 1987 blev Traktaten suppleret med AFSNIT XVI, Artikel 130r-130t, som direkte tager sigte på miljøforhold, og dette er udbygget yderligere i *Maastricht-aftalen* i 1992, og nu angives hjemlen til retsakter på miljøområdet enten som Artikel 100a eller Artikel 130s i Traktat af 7. februar 1992 om oprettelse af Den Europæiske Union.

Således har EU vedtaget det såkaldte **VVM-direktiv** (1985/337/EØF), der er gennemført i dansk ret ved planlægningslovens § 6, jfr. AFSNIT 1, punkt 2.2.,

1. Retsgrundlaget

og IPPC-Direktivet (Integrated Pollution Prevention and Control) (1996/61/EF) af 24. september 1996.

IPPC-Direktivet pålægger medlemslandene inden 3 år (oktober 1999) at gennemføre bestemmelser, herunder ved fastsættelse af godkendelsesvilkår, der sikrer, at de i bilaget til direktivet nævnte industrielle aktiviteter drives på en sådan måde, at forurening forebygges eller undgås, at affald undgås, genanvendes eller ikke forurener, at der sker effektiv energiudnyttelse, at uheld forebygges eller følgerne deraf begrænses, og at forureningsfare undgås ved virksomhedens ophør, jfr. Artikel 3.

I henhold til Artikel 7 skal medlemsstaterne særlig sikre sig, at flere involverede myndigheds indsats koordineres, så der sikres en effektiv, integreret fremgangsmåde fra alle involverede myndigheds side.

Bilag 1 til IPPC-Direktivet minder en del om afgrænsningen af Kapitel 5 virksomheder, og det er vel også nærmest et regelsæt som *miljøbeskyttelsesloven*, der berøres af IPPC-Direktivet.

En nærmere redegørelse for IPPC-Direktivet som udkast er indeholdt i *SOU 1996:103, Del 1*, p. 251 f. og p. 335 f.

På **erstatningsområdet** fremsatte Kommissionen i 1989 et *direktivforslag om erstatningskrav for person- og tingsskade samt miljøskade forårsaget af affald*. Forslaget er revideret i 1991 [EFT C 192/6 af 23. juni 1991] som »Ændret forslag til Rådets direktiv om *civilretligt ansvar for affaldsskader*«.

Dette forslag er ikke længere aktuelt, idet Kommissionen den 14. maj 1993 har udsendt *Grønbog om erstatning for miljøskader*, som indeholder mere generelle overvejelser om en international regulering af erstatning for miljøskader. Der henvises i øvrigt til *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 37 ff.

Europarådet har udarbejdet *Konvention om erstatningsansvar for skade forårsaget af miljøfarlige aktiviteter, Draft Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment*. Konventionen er siden 1993 undertegnet af en række stater, men ikke af Danmark, og er så vidt vides ikke ratificeret af nogen stat.

Der henvises til *bemærkningerne* sp. 4738.

1.3. Andre lande

Miljøreguleringen, herunder særregler om erstatningsansvar for forureningsskader, er af meget vekslende karakter i forskellige lande, men det er karakteristisk, at reguleringen er et kludetæppe af mange regelsæt. De fleste industrilande har et regelsæt, der svarer til Danmarks, og kun få lande har anskuet miljøbeskyttelsen ud fra miljøets synsvinkel.

Sverige forsøger nu at effektivisere indsatsen for et forbedret miljø, idet man forbereder en gennemgribende revision af miljøreglerne, jfr. *SOU 1996:103* om

Indledning – Miljøansvar

Miljöbalken – En skärpt och samordnad miljölagstiftning för en hållbar utveckling, og SOU 1996:147 om gennemførelse af den ændrede miljøreguleringslovgivning, der planlægges at træde i kraft den 1. januar 1998. Der er måske ikke så meget nyt i reglerne indhold, men navnlig forståelsen for den indbyrdes sammenhæng i reglerne og myndighedernes målrettede håndhævelse deraf skulle i sig selv være med til at forbedre miljøbeskyttelsen. Det er til dels de samme synspunkter på et mere begrænset område, der i Danmark har ført til forslaget om at samle alle bestemmelser om jordforurening i én lov.

Det svenske forslag tilsigter at samle 16 love inden for miljøområdet i én lov: *Miljöbalken*, herunder også SFS 1986:225 *Miljöskadelagen*, som indgår i Kapitel 29. Der er ingen væsentlige ændringer i forhold til den nu gældende retsstilling, og der foreslås derfor heller ingen sondring mellem skader forvoldt før og efter lovændringen.

Kapitel 23 i det foreliggende udkast til *miljöbalk* indeholder tilsynsbestemmelser, svarende til *miljøbeskyttelseslovens* Kapitel 9 med bl.a. §§ 68-72, og til udkast til *jordforureningslov* Kapitel 5 med bl.a. §§ 41-49.

Den nuværende svenske regler er omtalt i *Betænkning 1237/1992* p. 74 ff.

Holland har med virkning fra den 1. januar 1995 sat den sidste del af jordbeskyttelsesloven (*De Wet Bodembescherming*) af 10. maj 1994 i kraft. Denne lov minder på mange måder om det foreliggende danske udkast til jordforureningslov.

SOU 1996:103, Del 2 indeholder i Bilag 2 en redegørelse for en række landes miljølovgivning. Ved siden af Sverige fremhæves navnlig Holland, New Zealand og Japan som foregangslande på miljøområdet, men herudover omtales de nordiske lande, Washington og de nye østeuropæiske lande. Tyskland er omtalt i *Betænkning 1237/1992* p. 85 ff.

2. Forurening

Forurening er ikke nærmere defineret i nogen lov, men *Miljøbeskyttelseslovens* § 1, stk. 2, udtaler, at loven tilsigter at forebygge og bekæmpe forurening af luft, vand, jord og undergrund samt vibrations- og støjulemper. Det forudsættes i *Betænkning 1237/1992*, p. 19, at der skal anlægges en bred forståelse af begrebet **miljøskade**, som foreligger, når der er sket en forurening, dvs. en skadelig påvirkning af omgivelserne. I FT 1993/94, Tillæg A, sp. 4729 f. suppleres dette med, at der skal være sket en **forurening af miljøet** derved, at der er sket en *forrykkelse af den økologiske balance*, som går ud over, hvad der efter områdets karakter må forventes eller tåles. Mens forureningsbegrebet hentes fra den eksisterende (offentligretlige) lovgivning om miljøbeskyttelse, er tålegrensen hentet fra naboretlige regler.

3. Ansvar og værnet interesse

Det er væsentligt at fastslå, hvad der skal anses for *forurening*, således at miljømyndighederne kan meddele påbud eller andre reaktioner deroverfor eller private kræve erstatning for den skade, der påføres dem ved forureningen. Kravet til virksomheder og andre, der påvirker deres omgivelser, *skærpes* konstant som følge af, at det erkendes, at der er tale om en forurening, at der er mulighed for at fjerne eller dog reducere forureningen uden at opgive den virksomhed, der ellers var forureningskilde, eller at man ikke skal tolerere denne forurening, uanset man derved i helt ekstraordinære tilfælde tvinges til at lukke virksomheden eller opgive fremstilling eller brug af bestemte produkter, således som det skete den 20. april 1997 med Proms Kemiske Fabrikker i Storstøms Amt. Begrænsningen i brug af kunstgødning og sprøjtemidler i landbrug og gartneri er eksempler på dette, ligesom forbudet mod anvendelse af asbest og indførelse af særlige forholdsregler ved anvendelse af maling baseret på opløsningsmidler er eksempler på, at virksomhederne har måttet indrette sig på fremstilling af produkter uden disse farlige og forurenende stoffer.

Forureningsbegrebet er nærmere bestemt i forbindelse med *miljøerstatningslovens* § 1.

Dermed øges også behovet for og interessen for at få fastslået, hvem der kan kræve erstatning for forureningskader, spørgsmålet om den *værnede interesse*, som er nærmere omtalt i forbindelse med *miljøerstatningslovens* § 2. Det må desuden fastslås, hvilket ansvar der er knyttet til forurenende virksomhed, der volder skade på tredjemand. Dette ansvar er nærmere omtalt i forbindelse med *miljøerstatningslovens* § 3.

Miljøansvar er imidlertid særegent derved, at også miljømyndigheden, miljøorganisationer og privatpersoner, som ikke er direkte skaderamt, kan føle deres interesser krænket, når der indtræffer forurening, og kan hævde, at de har krav på, eller at miljømyndigheden oven i købet har pligt til at påse, at den skete forrykkelse af den økologiske balance bliver genoprettet. Spørgsmålet om, i hvilket omfang dette kan ske gennem de formueretlige erstatningsregler, og i hvilket omfang det er et tilsynsspørgsmål, behandles straks nedenfor.

3. Ansvar og værnet interesse

Når der er konstateret forurening i en sådan grad, at der bør ske oprensning, opstår to spørgsmål: hvem skal i givet fald afholde de dermed forbundne omkostninger, og hvem kan forlange erstatning for forureningen, hvis den ikke fjernes for den ansvarliges regning?

3.1. Forurening på egen ejendom

3.1.1. Oprensning og afværgeforanstaltninger

Selvom en forurening alene berører **forurenerens egen ejendom**, er det ikke alene op til denne at bestemme, om der skal gøres noget ved forureningen. Miljømyndighederne har navnlig i *miljøbeskyttelsesloven* hjemmel til at påbyde og eventuelt ved selvhjælpshandlinger gennemføre **afværgeforanstaltninger**, således at forureningen ikke breder sig til tredjemands ejendom eller truer vandindvindingsinteresser, ligesom man også kan påbyde **oprensning** af forurennet jord for at sikre, at de, der opholder sig på ejendommen, ikke udsættes for sundhedsfare som følge af forureningen. I givet må der nedlægges **forbud** mod beboelse af ejendommen eller anden følsom anvendelse, før forureningen er

Indledning – Miljøansvar

fjernet. Kan der lovligt meddeles påbud, og efterkommes et sådant påbud ikke, kan der yderligere være hjemmel til, at miljømyndigheden udfører de nødvendige foranstaltninger, og der opstår da spørgsmål om muligheden for at kræve omkostningerne herved **erstattet** af den ansvarlige forurener.

Reglerne herom beror imidlertid **ikke alene** på sædvanlige **erstatningsretlige regler**, men på forvaltningsrettens håndhævelsesregler, idet forureneren begrebsmæssigt ikke kan være erstatningsansvarlig over for sig selv.

Reaktionssystemet er nærmere beskrevet i *Betænkning 981/1983* om Håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen, hvor det p. 107 anføres:

»Ved en selvhjælpshandling forstås, at forvaltningsmyndigheden selv udfører (eller lader udføre) det arbejde, som den private har pligt til at udføre. Den private forpligtelse omdannes da til en pligt til at refundere forvaltningsmyndigheden de udgifter, som er afholdt ved selvhjælpshandlingen.

På ... miljøområdet kommer selvhjælpshandlinger navnlig på tale, når den private ikke opfylder et påbud om fysisk lovliggørelse, men kan også tænkes foretaget i faresituationer og uden, at et forudgående påbud er nødvendigt.

Selvhjælpshandlinger vil, når der ikke er afsagt dom til lovliggørelse ... forudsætte en særlig lovhjemmel. En sådan hjemmel findes i flere af de ... miljøretlige love, men ikke i dem alle.

Flere af bestemmelserne giver hjemmel for selvhjælpshandlinger til gennemtvungelse af ethvert påbud, der udstedes efter den pågældende lov. Efter miljøbeskyttelseslovens § 49, stk. 2 [nu § 70, stk. 1], kan kommunalbestyrelsen således, når et påbud efter loven ikke er efterkommet rettidigt, »lade den pågældende foranstaltning udføre for den ansvarliges regning.« ... Det samme gælder efter olietankbekendtgørelsens § 15, stk. 6, når påbud om fjernelse af olieforurening ikke efterkommes.«

Denne passus ligger til grund for den opfattelse, Ellen Margrethe Basse giver udtryk for i *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, Miljøerstatningsloven, p. 134 ff. og i den tilsvarende mindretalsudtalelse i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995* (Den juridiske Verden), p. 210 ff., hvorefter miljømyndighederne i visse tilfælde har hjemmel til at meddele påbud, som skal efterkommes af adressaten og omkostningerne derved afholdes af adressaten alene under iagttagelse af de grundlæggende forvaltningsretlige regler og supplerende særregler i *miljøbeskyttelsesloven* og således navnlig uden hensyn til, om adressaten har gjort sig skyldig i uforsvarlig eller anden ansvarspådragende adfærd – og i øvrigt også uden hensyn til formueretlige forældelsesregler. *Peter Pagh*, Forurenet jord, UfR 1996 B. p. 246 ff., udtaler sig på linie hermed.

Sådan hjemmel antages at være indeholdt i *miljøbeskyttelseslovens* §§ 24, 41, 42, 46, 69 og 72, der er citeret i punkt 3.3 nedenfor, hvorimod det ikke kan antages, at *miljøbeskyttelseslovens* § 70 i sig selv indeholder en sådan hjemmel, uanset hvad *Betænkning 981/1983* udtalte om *miljøbeskyttelseslovens* § 49, stk. 2, der som nævnt er afløst af § 70.

Miljøbeskyttelseslovens § 70 er sålydende:

§ 70. I tilfælde af overhængende alvorlig fare for sundheden og i tilfælde, hvor øjeblikkelige indgreb er påkrævet for at afværge væsentlig forurening eller forureningens udbredelse, foretager tilsynsmyndigheden det nødvendige uden påbud og for den ansvarliges regning.

3. Ansvar og værnet interesse

Stk. 2. Der er udpantningsret for udgifter, som myndigheden har krav på at få dækket efter § 69, stk. 1, nr. 3, og stk. 1 i nærværende paragraf.

Den tidligere bestemmelse i 1973-miljøbeskyttelseslovens § 49, stk. 1 og 2, var sålydende:

§ 49. Hvis påbud eller forbud ikke efterkommes inden for den fastsatte frist, kan den myndighed, som fører tilsyn efter § 48 (tilsynsmyndigheden), lade foranstaltningen udføre for den ansvarliges regning.

Stk. 2. I tilfælde af overhængende alvorlig fare for sundheden og i tilfælde, hvor øjeblikkelige indgreb er påkrævet for at afværge væsentlig forurening eller forureningens udbredelse, foretager tilsynsmyndigheden det nødvendige uden påbud og for den ansvarliges regning.

Miljømyndighedernes opfattelse af såvel *miljøbeskyttelseslovens* som *olietank-bekendtgørelsens* almindelige reguleringsbestemmelser var tidligere i overensstemmelse med det i *Betænkning 981/1983* anførte, og disse bestemmelser er ofte påberåbt af myndighederne som tilstrækkeligt grundlag for at kræve omkostningerne ved afværgeforanstaltninger og selvhjælpshandlinger erstattet på objektivt grundlag.

Der kan henvises til redegørelsen herom i *Betænkning 1237/1992* p. 30 ff. og navnlig undsigelsen af **UFR 1990.416 ØL** omtalt l.c. p. 41.

Det følger imidlertid af Rockwool-dommen, **UFR 1991.674 H** (*Ufr 1992 B. p. 34 ff.*), at miljølovgivningens reguleringsbestemmelser ikke i sig selv kan hjemle et sådant krav over for den ejer af en forurenede ejendom, der må tåle myndighedens selvhjælpshandlinger angående afværgeforanstaltninger til beskyttelse af vandindvindingsinteresserne.

Dommen angik et tilfælde, hvor grundejeren under protest efterkom et påbud om oprensning af forurening, der stammede fra en tidligere ejers tid.

Det må dog bemærkes, at *miljøbeskyttelseslovens* § 49, stk. 2 (nu § 70), der blev påberåbt som hjemmel, *ikke* selv indeholdt en bestemmelse om meddelelse af *påbud* om oprensning, og allerede derfor kunne myndigheden heller ikke pålægge ejeren at afholde omkostningerne ved gennemførelse af de – ulovligt – påbudte foranstaltninger.

I Rockwool-dommen var ejendommens ejer som nævnt **ikke forurenere**, idet Rockwool i god tro havde erhvervet den forurenede ejendom. Men senere afgørelser statuerer samme resultat også **over for forurenere**, når der ikke har været noget grundlag for at bebrejde denne, at forureningen er sket.

Der kan henvises til **UFR 1995.504 H** om overgravning af NATO-rørledning under grubningsarbejde på marken. Højesteret fastslog, at der ikke var hjemmel til objektivt ansvar i den daværende Miljøbeskyttelseslov § 49, stk. 2. I **MAD 1996 II-336** (VLD 02.04.1996) i en

Indledning – Miljøansvar

tilsvarende sag om brud på en NATO-rørledning under markgrubning, påberåbte kommunen sig ikke objektivt ansvar, men dels culpaansvar og *DL 3-19-2*, dels *negotiorum gestio*, men fik ikke medhold i nogen af disse påstande, hvorfor gårdejerer blev frifundet. I en udløber af samme sag, **MAD 1996 II-358** (VLD 26.04.1996) fik gårdejerens ansvarsforsikringsselskab medhold i, at Forsvarets Bygningstjeneste som ejer af rørledningen var ansvarlig for oprensningssomkostningerne, som forsikringsselskabet med forbehold om tilbagesøgning havde afholdt halvdelen af.

Smh. tillige Miljøklagenævnets afgørelse 23. februar 1994 i **KFE 1994.259** (Collstrop-sagen) om et forurenat DSB-areal, der fastslog, at der ikke i *miljøbeskyttelseslovens* §§ 41 og 72 var hjemmel til at meddele påbud til DSB som ejendommens ejer, da forureningen var forvoldt af træimprægneringsfirmaet Collstrop som arealets lejer og andre tidligere virksomheder på arealet, eller til denne lejer, som i mellemtiden var fraflyttet, således at virksomheden var ophørt og lejerer ikke længere havde rådighed over arealet. Se omvendt den nedenfor citerede afgørelse **MAD 1996 II-462**, hvor såvel benzinforhandler, der var grundejer, som olieselskab, der var lejer af benzinanlægget og den ejendom, hvorpå anlægget lå, og herefter havde ansat grundejerer som benzinforhandler, fandtes at have rådighed over ejendommen og derfor kunne være adressat for et påbud i medfør af *miljøbeskyttelseslovens* § 72. Denne afgørelse er næppe i overensstemmelse med gældende ret.

3.1.2. Oplysninger og undersøgelser

Miljøklagenævnet udtalte i afgørelsen **KFE 1994.259** i Collstrop-sagen, at formueretlige ansvars- og forældelsesregler næppe kunne føre til begrænsninger i adgangen til at anvende forvaltningsretlige kompetenceregler i bl.a. *miljøbeskyttelsesloven*.

Miljøstyrelsens afgørelse 21. marts 1996 **MAD 1996 I-264** om olieudslip fra villatank, som ophævede kommunens påbud om fjernelse af olieforureningen, der ikke havde haft hjemmel i *olietankbekendtgørelsens* § 16, har tilsvarende stadfæstet et påbud i medfør af *miljøbeskyttelseslovens* § 72 om foretagelse af undersøgelse af forureningens omfang, da et sådant påbud ikke fandtes at forudsætte ansvarsgrundlag hos adressaten, jfr. ligeledes Miljøstyrelsens afgørelse 16. april 1996 **MAD 1996 II-462** om påbud om undersøgelse af udbredelse og risikovurdering af forurening på igangværende benzinstation, uanset forureningen muligvis i det væsentlige stammede fra en tidligere indehaver. Den sidstnævnte afgørelse er som nævnt næppe i overensstemmelse med gældende ret, og det er oplyst, at den er indbragt for Østre Landsret.

Disse afgørelser giver anledning til at overveje rækkevidden af *miljøbeskyttelseslovens* § 72, der er sålydende:

§ 72. Den, der er ansvarlig for en virksomhed, der kan give anledning til forurening, skal efter anmodning fra kommunalbestyrelsen, amtsrådet eller miljøministeren give alle oplysninger, herunder om økonomiske og regnskabsmæssige forhold, som har betydning for vurderingen af forureningen og for eventuelle afhjælpende eller forebyggende foranstaltninger. Kommunalbestyrelsen, amtsrådet eller miljøministeren kan herunder påbyde den ansvarlige for egen regning at

- 1) foretage prøveudtagning, analyser og målinger af stoffer, der udsendes til omgivelserne, samt af støj og rystelser,

3. Ansvar og værnet interesse

- 2) foretage prøveudtagning og analyser af materialer og produkter, der anvendes eller behandles, samt af eventuelle affaldsstoffer,
- 3) klarlægge årsagerne til eller virkningerne af en stedfunden forurening og
- 4) klarlægge, hvordan følgerne af forurening afhjælpes eller forebygges.

--

Bestemmelsen afløser 1973-miljøbeskyttelseslovens § 52, der var sålydende:

§ 52. Den, der er ansvarlig for forhold eller indretninger, som kan give anledning til forurening, skal efter anmodning fra kommunalbestyrelsen, amtsrådet eller miljøministeren give alle oplysninger, herunder om økonomiske og regnskabsmæssige forhold, som har betydning for vurderingen af forureningen og for eventuelle afhjælpende foranstaltninger.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen, amtsrådet eller miljøministeren kan pålægge den pågældende at afgive prøver af materialer, so anvendes eller behandles af den pågældende, samt af eventuelle affaldsstoffer.

Der er i den forbindelse navnlig følgende spørgsmål, der skal besvares:

- 1) I hvilket omfang kan bestemmelsen påberåbes over for *andre end erhvervs-virksomheder*, herunder navnlig private parcelhusejere?
- 2) Hvilke *omkostninger* kan det pålægges adressaten at afholde for egen regning til efterkommelse af påbud efter bestemmelsen?
- 3) Kan det pålægges adressaten af afholde omkostninger for egen regning, når der ikke foreligger et *ansvarsgrundlag* for forureningen?

Privatpersoner

Det er ikke indlysende, at man kan fortolke udtrykket *virksomhed* i *miljøbeskyttelseslovens* § 72, stk. 1, 1. pkt., så vidtgående, at der er hjemmel til – uden ansvarsgrundlag – at meddele påbud til parcelhusejeren, jfr. tilsvarende *Peter Pagh*, *Forurenede Grunde*, *Juristen* 1992, p. 80.

Tvivlen støttes af afgrænsningen af *forurenere* som adressat for påbud i medfør af det foreliggende udkast til *jordforureningslov* § 41, stk. 2, jfr. pkt. 5.2 nedenfor, hvor man, indtil denne lov træder i kraft, må henvise ejere af villatanke til § 41, stk. 2, nr. 4, gruppen og således stille krav om *uforsvarlig adfærd* som betingelse for at kunne meddele påbud. Gennem henvisningen fra udkast til *jordforureningslov* § 75 til § 41 (*den, der kunne være adressat for et påbud*) må dette krav stilles ikke blot til *oprensningsomkostninger*, men også til *undersøgelsesomkostninger*.

Det er ikke tilstrækkeligt, at forarbejderne til bestemmelsen i 1973-miljøbeskyttelseslovens § 2, FT 1972/73, Tillæg A, sp. 3934 f., giver ret klart udtryk for, at det har været hensigten med miljøbeskyttelsesloven som sådan også at give mulighed for at meddele påbud til ikke erhvervsdrivende virksomheder, jfr. *Bjerring og Møller*, *Miljøloven*, p. 345 ff., og *Claus Haagen Jensen* og *Claus Tønnesen*, i *Dansk Miljøret* Bind 3, p. 118 ff. Som anført har myndighederne også på andre punkter haft en anden opfattelse af hjemlen i forskellige bestemmelser i *miljøbeskyttelsesloven*, men er blevet underkendt af domstolene.

Indledning – Miljøansvar

Omkostninger

Det er også et spørgsmål, om man kan og bør indlægge andet og mere i ordene i *miljøbeskyttelseslovens* § 72 end meddelelse af allerede tilgængelige oplysninger, når der ikke foreligger et ansvarsgrundlag, f.eks. oplysning om hvornår der sidst er fyldt olie på tanken, hvor meget olie samt oplysning om ejendommens konstruktion og installationer, således at myndighederne kan danne sig et indtryk af, i hvilken retning olieudslippet kan tænkes at brede sig. Egentlige undersøgelser, prøver og analyser må derimod udføres for myndighedernes regning.

Denne begrænsning har særlig vægt for privatpersoner, men kan måske også gøres gældende af erhvervsvirksomheder. På dette punkt har retspraksis ved **UFR 1991.791 ØLK** udtalt, at der i den tidligere miljøbeskyttelseslov § 52, stk. 1, der som det ses svarer til *miljøbeskyttelseslovens* § 72, stk. 1, 1. pkt., ikke var hjemmel til at pålægge en virksomhed at foretage meget udgiftskrævende undersøgelser. Afgørelsen er til dels begrundet i *proportionalitetsprincippet*, men også i *legatitetsprincippet*.

Miljøbeskyttelseslovens § 72 har præciseret og udvidet omfanget af de foranstaltninger, der kan meddeles påbud om, i forhold til 1973-miljøbeskyttelseslovens § 52, idet § 72, stk. 1, nr. 3) og 4) og tildels også nr. 1) er nye bestemmelser, som trådte i kraft med de øvrige ændringer i *miljøbeskyttelsesloven* den 1. januar 1992. Denne hjemmel kan derfor ikke anvendes på undersøgelse af eller oplysninger om forureninger, der er indtruffet før denne dato, selvom påbudet først meddeles derefter. Her må fortsat 1973-miljøbeskyttelseslovens § 52 finde anvendelse med den mere begrænsede retsvirkning, der kan tillægges bestemmelsen i henhold til **UFR 1991.791 ØLK**.

Spørgsmålet om anvendelse af *miljøbeskyttelseslovens* § 72 på forureninger inden 1. januar 1992 har været genstand for prøvelse ved Østre Landsret i maj 1997, men der foreligger ved manuskriptets aflevering ikke dom i sagen. Det må antages, at dommen vil være i overensstemmelse med det ovenfor anførte, jfr. tilsvarende *Klippan-dommen* straks nedenfor.

Ansvarsgrundlag

Uanset der som anført er afgørelser, der støtter Ellen Margrethe Basses sondring mellem de *hjemlede påbud* og *andre pålæg*, som uden hjemmel dertil søger at formå forureneren eller den forurenede ejendoms ejer til – frivilligt og for egen regning – at overtage miljømyndighedens forureningsbegrænsende eller forureningsbekæmpende opgaver, er det dog et spørgsmål, om det er korrekt, at et påbud, der har forvaltningsretlig hjemmel, ikke yderligere forudsætter ansvarsgrundlag hos adressaten, hvis de økonomiske følger af påbudet skal pålægges denne.

3. Ansvar og værnet interesse

Det må i hvert fald kræves, at adressaten faktisk har tilsidesat specifikke miljøretlige forskrifter, og det er derudover *nødvendigt*, men *ikke tilstrækkeligt*, at der er sket *forurening*, og at det er adressaten for påbudet, der har været *årsag* til forureningen, jfr. tilsvarende den 5. af de nedenfor i punkt 3.1.4 angivne 9 forvaltningsretlige grundbetingelser.

Spørgsmålet har navnlig betydning ved påbud over for den private grundejer, som rammes af olieforurening som følge af læk på olietank eller rørsystem, uden at der er noget at bebrejde den pågældende, eller såfremt forureningen skyldes hærverk eller brand, der opstår uden ejerens skyld, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 88. Et påbud om for egen regning at tage prøver og lade foretage analyser, klarlægge årsag til og virkning af stedfunden forurening og klarlægge, hvorledes følgerne af forureningen kan afhjælpes og forebygges, jfr. *miljøbeskyttelseslovens* § 72, kan indebære ganske betydelige omkostninger, selv om det må erindres, at myndighederne er underkastet *proportionalitetsprincippet*.

3.1.3. Påbud til grundejer eller skadevolder

Det må på dette grundlag antages, at **tilsynsmyndigheden** alene kan meddele påbud vedrørende forurening på forurenerens egen grund med hjemmel i *miljøbeskyttelsesloven* eller *olietankbekendtgørelsen* med henblik på at få **adgang til den forurenede ejendom**. Tilsynsmyndigheden skal herved iagttage **forvaltningsrettens regler**, herunder handle på grundlag af lovhjemmel, der giver tilsynsmyndigheden adgang til at meddele forureneren påbud om at foretage eller tåle den forureningsbegrænsende eller oprensende handling, herunder foretage undersøgelser og tilvejebringe oplysninger som anført i *miljøbeskyttelseslovens* § 72.

Hvis miljømyndigheden vil stille krav om, at grundejeren/forureneren skal afholde nogen del af de dermed forbundne omkostninger, må der foreligge et **ansvarsgrundlag** hos adressaten for forureningen, og et sådant påbud kan derfor kun rettes til **skadevolder** i erstatningsretlig forstand. Er det ikke forureneren, der er adressat for påbudet, vil denne betingelse kun undtagelsesvis være opfyldt. Det må i øvrigt noteres, at der ikke kan sættes lighedstegn mellem grundejeren og forureneren, dels ikke når forureningen er sket før hans ejertid, men dels heller ikke, når forureningen ikke er forvoldt af grundejeren, men blot indtræder i hans ejertid.

Såfremt myndighederne finder det påkrævet at meddele undersøgelsespåbud og/eller afværge- eller oprensningspåbud, uanset grundejeren ikke er skadevolder, kan grundejeren vælge at sidde på budet overhørig, uden at det kan give anledning til nogen økonomiske eller strafferetlige sanktioner, eller meddele myndigheden, at påbudet efterkommes under protest og med forbehold om at kræve de med urette pålagte omkostninger refunderet af kommunen, jfr. om sådanne tilfælde navnlig Rockwool-dommen **UfR 1991.674 H**, (*UfR 1992 B. p. 34 ff.*) og de i øvrigt nedenfor i punkt 3.3 anførte domme **ØLD 27/03 1995** [17. afd. B 0606-93], **MAD 1996 I-125** [ØL tilkendegivelse 9. februar 1996] og **MAD 1996 II-371**. (ØLD 06.05.1996).

Såfremt forureningen truer vandindvindingsinteresser, og påbudet meddeles til beskyttelse heraf, må erstatning i sidste ende udredes af vandværket. Forholdet er omfattet af det i punkt 3.3 anførte.

Indledning – Miljøansvar

3.1.4. Forvaltningsrettens grundprincipper

Ellen Margrethe Basse beskriver de forvaltningsretlige grundbetingelser for meddelelse af påbud således i Bilag 1 til *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995* (Den Juridiske Verden), p. 210 ff.:

- (1) Der skal være tale om en klar påbudshjemmel (legalitetsprincippet).
- (2) Det skal dokumenteres, at det foreliggende *retsfaktum* falder ind under anvendelsesområdet for den påberåbte påbudshjemmel.
- (3) Den påberåbte *retsfølge* skal være hjemlet ved den påberåbte påbudshjemmel.
- (4) Påbudets indhold skal være rimeligt under hensyn til det øjemed, der forfølges med reglerne (*proportionalitetsprincippet*).
- (5) Påbudet skal være rettet til *den ansvarlige*, typisk forureneren.
Dette må ikke forveksles med, at der skal være et ansvarsgrundlag for forureningen.
- (6) Påbudet skal sigte mod foretagelse af foranstaltninger, der ligger inden for adressatens *rådighedssfære*.
- (7) Det skal være *muligt* for adressaten at efterkomme påbudet.
- (8) Påbudet skal være *præcist*.
- (9) Der skal være givet adressaten en *passende frist* til at efterkomme påbudet, før der skrides til andre retsfølger.

Det må endvidere fremhæves, at der *ikke* i miljølovene er hjemmel til en *fysisk gennemtvungelse* af de meddelte påbud, uanset der er hjemmel til at meddele påbudet, jfr. *betænkning 981/1983*, p. 108. Retsvirkningen af manglende efterkommelse af påbudet er alene, at miljømyndigheden herefter kan iværksætte *selvhjælpshandlingen* og kræve *omkostningerne* derved godtgjort af *den ansvarlige*, når de ovenfor under nr. (1)-(9) anførte betingelser alle er opfyldt. Mangler blot én af disse betingelser, må myndigheden allerede af den grund udføre selvhjælpsforanstaltningerne for egen regning, jfr. *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, Miljøerstatningsloven, p. 140. Det må herefter bero på de *almindelige formueretlige erstatningsregler* eller *negotiorum gestio*-regler, om miljømyndigheden alligevel kan kræve erstatning eller godtgørelse hos forureneren.

Miljøstyrelsen har efter den i punkt 3.3 anførte dom **ØLD 27/03 1995** [17. afd. B-0606-93] ved skrivelse af 14. november 1995 givet nye vejledende retningslinier for meddelelse af påbud i medfør af *olietankbekendtgørelsen*, der under henvisning til Rockwool-dommen, **UfR 1991.674 H** (*UfR 1992 B. p. 34 ff.*), forudsætter, at påbud kun kan meddeles, når der foreligger et **ansvargrundlag for forureneren**.

I Sverige har *Regeringsrätten* tilsvarende i sin afgørelse den 31. maj 1996 i *Klippan-dommen* fastslået grænserne for de forvaltningsretlige regler i bl.a. miljøforhold.

Klippan virksomheden fremstillede papir og papirmasse, indtil virksomheden i 1995 blev overdraget til MoDo. I oktober 1991 gjorde Naturvårdsverket gældende, at Klippan skulle afholde oprensningsomkostninger af hensyn til nærliggende vandinteresser. Regeringen fandt, at en sådan forpligtelse havde hjemmel i den svenske miljøbeskyttelseslov, men Regeringsrätten afviste, at der i den indtil 1. juli 1989 gældende miljøbeskyttelseslov var

3. Ansvar og værnet interesse

hjemmel til at meddele Klippan påbud, når virksomheden var afhændet, således at Klippan ikke længere havde rådighed. Uanset sådan hjemmel senere var tilvejebragt over for forureneren, kunne man ikke anvende disse regler med tilbagevirkende og påbudet over for Klippan blev derfor ophævet.

Der blev ikke taget stilling til, om der på almindeligt *erstatningsretligt grundlag* kunne være gennemført et krav over for Klippan, da dette ligger uden for Regeringsrättens kompetence.

3.2. Forurening på fremmed ejendom

Ofte vil forureningen brede sig til eller dog true **tredjemands interesser**, navnlig private naboer eller vandindvindingsinteresser. Den **private** interesse kan beskyttes af adgangen til at kræve **erstatning**, herunder dækning af omkostninger for at afværge, at skaden rammer en selv, eller begrænse skadens størrelse. Erstatningsreglerne kan endvidere have en vis præventiv virkning, således at det undgås, at skaden i det hele taget indtræder.

Det **offentlige** er også beskyttet af adgangen til at kræve **erstatning**, når det er de offentlige interesser, der er direkte ramt eller truet af forureningen, således som det er tilfældet ved forurening af grundvandet i vandindvindingsområder, skadelig påvirkning af kloaksystemet eller udledning af store koncentrationer af forurenende spildevand, der overbelaster et rensningsanlæg.

Er der en **ansvarlig skadevolder**, må kravet rettes mod denne, uanset om skadelidte er privat eller det offentlige.

Der har aldrig været tvivl om dette resultat, som udelukkende hviler på de almindelige formueretlige principper for **erstatningsret**. Problemet på dette område har alene været at afgøre, om de almindelige formueretlige betingelser for at pålægge erstatningsansvar var til stede, herunder navnlig, om der forelå det fornødne **ansvarsgrundlag for skadevolder**, eller om et krav var forældet.

Når der sondres mellem forurening af egen grund og forurening, der rammer tredjemand, beror det på en tidligere antagelse af, at de forvaltningsretligt funderede miljøbeskyttelsesregler kunne tænkes i videre omfang end de almindelige erstatningsregler at åbne mulighed for at pålægge forureneren eller grundejeren at dække de derved opståede omkostninger. Som det ses, er der ikke denne forskel.

3.3. Tilsynsmyndighedens beføjelser

3.3.1. Forbud og påbud

Det **offentlige** kan gribe ind over for forureninger uden selv at være skadelidt, idet miljømyndigheden som anført i punkt 3.1 ovenfor har sådanne beføjelser som **tilsynsmyndighed** over for forurenende virksomheder og i tilfælde af forurening i øvrigt. Der kan f.eks. henvises til følgende bestemmelser i *miljøbeskyttelsesloven*:

Indledning – Miljøansvar

§ 21. Ejere og brugere af fast ejendom skal straks underrette tilsynsmyndigheden, hvis de forårsager eller konstaterer forurening af ejendommens jord eller undergrund.

§ 24. Amtsrådet kan give påbud eller nedlægge forbud for at undgå fare for forurening af bestående eller fremtidige vandindvindingsanlæg til indvinding af grundvand.

Stk. 2. Amtsrådet kan meddele påbud eller forbud for at undgå fare for forurening af overfladevand, der indvindes med tilladelse efter vandforsyningslovens § 20. Amtsrådet kan herunder forbyde eller fastsætte vilkår for sejlads og fiskeri.

I en periode synes netop *miljøbeskyttelseslovens* § 24 at have været flittigt påberåbt som hjemmel til at gribe ind over for forureninger, men som det ses kan denne hjemmel kun benyttes, når forureningen truer vandindvindingsinteresser. Man er dermed tilbage til udgangspunktet med den oprindelige *vandforsyningslov*.

Påbud meddelt i medfør af denne bestemmelse må imidlertid ofte antages meddelt for miljømyndighedernes eller vandindvindingsinteressernes regning, medmindre der som i **ØLD 14/11 1996** [4. afd. B-0346-93] er en ansvarlig skadevolder, hos hvem erstatningsansvaret kan placeres. Der er som nævnt ingen tvivl om, at der kan meddeles påbud i medfør af *miljøbeskyttelseslovens* § 24 til den grundejer, fra hvis ejendom forureningen hidrører, men er grundejeren ikke skadevolder, må omkostninger afholdes af det vandværk, hvis vandindvindingsinteresse, der derved beskyttes, jfr. *miljøbeskyttelseslovens* §§ 63 & 64, hvorefter erstatning skal betales af de brugere af vandet, der har fordel af et meddelt forbud eller påbud.

§ 41. Hvis listevirksomhed medfører væsentlig forurening, kan tilsynsmyndigheden give påbud om, at forureningen skal nedbringes. Tilsvarende påbud kan gives, når listevirksomhed medfører væsentlig mere forurening, herunder affaldsfrembringelse, end der ville forekomme ved anvendelsen af mindst forurenende teknologi eller bedst mulige rensning. Påbud kan endvidere gives over for anlæg og aktiviteter, som skønnes at indebære en nærliggende risiko for væsentlig forurening.

Miljøbeskyttelseslovens § 41 blev påberåbt som hjemmel for påbud om undersøgelser og påbud i **KFE 1994.259** (Collstrop-sagen) og Miljøklagenævnets afgørelse 23. februar 1994 [j.nr. 10-4] om Næstved Forchromningsanstalt, jfr. omtalen heraf i *Søren Stenderup Jensen*, Formueretlige principper i den offentlige miljøret, UfR 1994 B.p. 413 ff. og i note 5) til **KFE 1994.259**. Efter at miljømyndighederne i disse sager ikke havde fået medhold i deres krav, idet *miljøbeskyttelseslovens* § 41 ikke kunne anvendes over for en tidligere virksomheds forurening eller over for en virksomhed, der alligevel var bragt til ophør, meddelte miljøstyrelsen ved skrivelse af 6. juni 1994 de lokale miljømyndigheder, at man fremover burde anvende *Miljøbeskyttelseslovens* § 69 som hjemmel for sådanne påbud.

§ 42. Hvis erhvervsvirksomheder, herunder private eller offentlige bygge- og anlægsarbejder, eller faste anlæg til energiproduktion, som ikke er omfattet af regler fastsat i medfør af § 35, medfører uhygiejniske forhold eller væsentlig forurening, herunder affaldsfrembringelse, kan kommunalbestyrelsen give påbud om, at forureningen skal nedbringes.

Stk. 2. Tilsvarende påbud kan gives af kommunalbestyrelsen, når nævnte virksomheder eller anlæg medfører væsentlig mere forurening, herunder affaldsfrembringelse, end nødvendigt ved anvendelsen af den til enhver tid værende mindst forurenende teknologi eller bedst mulige rensning. Påbud kan endvidere gives over for aktiviteter, som skønnes at indebære en nærliggende risiko for væsentlig forurening eller uhygiejniske forhold.

3. Ansvar og værnet interesse

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan give påbud om, at der skal foretages afhjælpende foranstaltninger over for idrætsanlæg, fritidsklubber eller lignende fritidsaktiviteter, som medfører væsentlige støjulempere for omgivelserne.

Stk. 4. Kan ulemperne ikke afhjælpes, kan kommunalbestyrelsen nedlægge forbud imod virksomheden eller aktiviteten.

Stk. 5. Bliver tilsynsmyndigheden i forbindelse med etablering, udvidelse eller ændring af en af de i stk. 1 nævnte virksomheder opmærksom på forhold, som kan forventes at medføre krav om begrænsning af virksomhedens forurening eller forbud mod virksomhedens drift, kan tilsynsmyndigheden på forhånd tilkendegive dette over for virksomheden.

§ 46. Kommunalbestyrelsen kan meddele påbud eller forbud med henblik på at forebygge og sikre, at affald opbevares, behandles og bortskaffes på forsvarlig måde.

§ 69. I de i § 68 nævnte situationer skal tilsynsmyndigheden meddele den for forholdet ansvarlige, at det ulovlige forhold skal bringes til ophør. I den forbindelse kan tilsynsmyndigheden

- 1) forbyde fortsat drift og eventuelt forlange virksomheden fjernet,
- 2) påbyde den ansvarlige at genoprette den hidtidige tilstand,
- 3) lade påbudte foranstaltninger udføre for den ansvarliges regning, når den fastsatte frist er udløbet.

Efter miljøklagenævnets og domstolenes afvisning af navnlig *miljøbeskyttelseslovens* §§ 41 og 42 som hjemmel for undersøgelses- og oprensningsspåbud, der kræves betalt af grundejeren, har miljøstyrelsen som nævnt ved skrivelse af 6. juni 1994 anbefalet, at *miljøbeskyttelseslovens* § 69 påberåbes som hjemmel til påbud. Det bør dog kun ske for så vidt angår *oprensningssforanstaltningerne*, mens påbud om *undersøgelser og oplysninger* må meddeles med hjemmel i *Miljøbeskyttelseslovens* § 72.

Heller ikke *miljøbeskyttelseslovens* § 69 kan imidlertid antages at kunne fortolkes således, at pålæg om disse foranstaltninger skal efterkommes af grundejeren, uden at der foreligger et ansvarsgrundlag for forureningen. Bestemmelsen henviser til »de i § 68 nævnte situationer«, dvs. situationer, hvor der foreligger et *ulovligt forhold*, som ikke kun har underordnet betydning. Det må være udtryk for, at der skal foreligge en *ansvarspådragende overtrædelse* af *miljøbeskyttelsesloven*.

§ 72. Den, der er ansvarlig for en virksomhed, der kan give anledning til forurening, skal efter anmodning fra kommunalbestyrelsen, amtsrådet eller miljøministeren give alle oplysninger, herunder om økonomiske og regnskabsmæssige forhold, som har betydning for vurderingen af forureningen og for eventuelle afhjælpende eller forebyggende foranstaltninger. Kommunalbestyrelsen, amtsrådet eller miljøministeren kan herunder påbyde den ansvarlige for egen regning at

- 1) foretage prøveudtagning, analyser og målinger af stoffer, der udsendes til omgivelserne, samt af støj og rystelser,
- 2) foretage prøveudtagning og analyser af materialer og produkter, der anvendes eller behandles, samt af eventuelle affaldsstoffer,
- 3) klarlægge årsagerne til eller virkningerne af en stedfunden forurening og
- 4) klarlægge, hvordan følgerne af forurening afhjælpes eller forebygges.

Indledning – Miljøansvar

Som anført i punkt 3.1.2 har miljømyndighederne i en række afgørelser gjort gældende, at i hvert fald *miljøbeskyttelseslovens* § 72 indeholdt hjemmel til at pålægge en grundejer at afholde omkostningerne ved de i bestemmelsen anførte foranstaltninger, uanset grundejeren ikke var forurener og skadevolder. Dette er imidlertid næppe korrekt, jfr. bemærkningerne herom i punkt 3.1.3.

§ 84a. Ved større forurening af fremmed grund kan miljømyndighederne med grundejerens samtykke genoprette den hidtidige tilstand på den forurenede grund, når væsentlige hensyn til de skadelidte taler herfor. Miljømyndighederne indtræder i skadelidtes erstatningskrav mod den ansvarlige forurener.

Miljøbeskyttelseslovens § 84a blev som anført i punkt 1 indsat ved lov nr. 172 af 16. marts 1994, der trådte i kraft 18. marts 1994, således at oprensning kunne udstrækkes ud over forurenerens egen ejendom. På fremmed ejendom kan miljømyndigheden imidlertid ikke benytte påbudshjemlen, idet forureneren ikke har rådighed, og rådighedshaveren ikke er forurener. Påbud kan heller ikke meddeles blot for at skaffe adgang til at foretage oprensning, og det er derfor udtrykkeligt fremhævet i *miljøbeskyttelseslovens* § 84a, at grundejeren skal meddele sit samtykke. Endelig indeholder *miljøbeskyttelseslovens* § 84a ikke nogen udvidet hjemmel til at afkræve forureneren de omkostninger, der har været forbundet med oprensning på den fremmede ejendom, idet miljømyndigheden alene kan indtræde i skadelidtes (eventuelle) krav på erstatning, som forudsætter et ansvarsgrundlag.

Det skal bemærkes, at *kemikalieaffaldsbekendtgørelsen* ikke indeholder en tilsvarende bestemmelse og derfor (stadig) alene hjemler påbud om foranstaltninger på egen grund.

Hvis et påbud, der blev givet under iagttagelse af de i punkt 3.1.4 anførte almindelige forvaltningsretlige regler og de yderligere særlige regler herfor i *miljøbeskyttelsesloven*, af miljømyndigheden kunne forlanges udført for den **ansvarliges regning**, således som det kunne synes at fremgå af visse af de citerede påbudsbestemmelser, ville det af forureneren blive opfattet som **ansvar** over for det offentlige for de afholdte omkostninger i anledning af forureningen.

Det må imidlertid antages, at *miljøbeskyttelseslovens* forvaltningsretlige reguleringsbestemmelser i det hele er **fremadrettede**, mens erstatningsrettens regler er **bagudrettede**. Hvis de forvaltningsretlige reguleringsbestemmelser ønskes benyttet til også at løse problemer opstået ved en allerede indtrådt forurening, kan hjemlen hertil ikke hentes i *miljøbeskyttelsesloven*, men må søges i en kombination mellem disse regler og den formueretlige erstatningsret.

Som anført i punkt 3.1.1 er *Ellen Margrethe Basse* ikke enig i, at disse påbudsbestemmelser kun skal fortolkes som rene forvaltningsretlige regler, og at den økonomiske konsekvens for grundejeren må bero på erstatningsrettens regler. Selv om der måtte være noget rigtigt i, at visse af bestemmelserne kan påberåbes til at pålægge en grundejer at foretage handlinger for egen regning med henblik på at afværge eller bekæmpe forurening, er det imidlertid et spørgsmål, hvor langt navnlig *legalitetsprincippet* og sammenhæng mellem *retsfaktum* og påbudshjemmel rækker i det konkrete tilfælde. Er ikke alle betingelser for påbud som beskrevet i punkterne (1)-(9) i punkt 3.14 ovenfor opfyldt, kan påbud ikke meddeles, og omkostninger, myndighederne afholder, kan ikke kræves refunderet af nogen. Man må herved notere sig

3. Ansvar og værnet interesse

rettens synspunkt vedrørende fortolkningen af 1973-miljøbeskyttelseslovens § 52 i **UFR 1991.791 ØLK**. Et andet resultat kan i hvert fald da kun nås, hvis den pågældende har handlet *ansvarspådragende*.

3.3.2. Fareafværgelse

Som anført i punkt 3.1.1 giver *miljøbeskyttelseslovens* § 70 miljømyndigheden adgang til at gribe ind overfor truende forurening, uden at der samtidig meddeles forurenere eller grundejeren påbud om selv at drage omsorg for at afværge eller fjerne forureningen. Giver i en sådan situation alligevel pålæg til grundejeren, der således vil være uden lovhjemmel og dermed ikke opfylde *legalitetsprincippet*, og efterkommer adressaten under protest et sådant pålæg, vil de derved afholdte omkostninger kunne kræves erstattet hos miljømyndigheden, jfr. f.eks. Rockwool-dommen **UFR 1991.674 H**, (*UfR 1992 B. p. 34 ff.*) og

ØLD 27/03 1995: A konstaterede i 1990, at der var løbet olie ud af en nedgravet olietank, uden at det skyldtes uforsvarligt forhold fra hans side. Kommunen meddelte påbud om oprensning og afværgeforanstaltninger, som A's forsikringsselskab derefter gennemførte under protest og med forbehold om at tilbagesøge udgiften hos kommunen. Landsretten fastslog, at der ikke i Miljøbeskyttelsesloven eller Olietankbekendtgørelsen var hjemmel til at pålægge A at afholde disse omkostninger, hvorfor kommunen måtte refundere forsikringsselskabet ca. 1,2 mio. kr. [17. afd. B-0606-93]

Dommen er indbragt for Højesteret og domsforhandles efter det oplyste i januar 1998.

MAD 1996 I-125: Kommune var ansvarlig for ulovligt påbud om fjernelse af olieforurening i jorden, der stammede fra de tidligere ejeres tid. Hverken S, som Miljøstyrelsens stadfæstelse af påbudet var rettet til, eller K, som var adressat for kommunens påbud i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 11, burde være bekendt med forureningen ved ejendommens erhvervelse. S, der efterkom påbudet under protest, fik sine udgifter erstattet med 1,2 mio. kr. Omkostninger, afholdt inden påbudet blev meddelt, kunne derimod ikke kræves erstattet. [ØL tilkendegivelse 9. februar 1996].

MAD 1996 II-371: Kommune havde i 1988 i medfør af olietankbekendtgørelsens § 16 udstedt påbud om oprensning af olieforurening fra en tidligere sløjfet olietank, der blev konstateret efter K's overtagelse af ejendommen i 1987. K efterkom påbudet og afholdt ca. 550.000 kr., men fik forligsmæssigt et forholdsmæssigt afslag hos sin sælger med ca. kr. 470.000. Ca. 2 år efter Rockwool-dommen anlagde K sag mod kommunen om erstatning for de omkostninger, kommunen ikke havde haft lovhjemmel til at pålægge K. Heri fik K medhold, idet tabet dog skulle reduceres med det forholdsmæssige afslag. K fandtes ikke at have udvist passivitet. (ØLD 06.05.1996).

Jfr. også:

UFR 1995.255 VL: Ukendte gerningsmænd havde slået læk på en transportabel marktank til 2.500 liter dieselolie, der var opstillet på arbejdspladsen i forbindelse med et vejbyggeri for Århus kommune. Der var ikke i (den daværende) Miljøbeskyttelseslovs § 49, stk. 2,

Indledning – Miljøansvar

eller Olietankbekendtgørelsens § 16, stk. 3, hjemmel til at pålægge objektivet ansvar for oprensningens omkostninger, og entreprenøren, der ejede olietanken, fandtes ikke at have handlet culpøst, hvorfor han blev frifundet.

I nogle tilfælde kan miljømyndigheden nå til den erkendelse, at det ikke er nødvendigt at foretage oprensning under hensyn til de omkostninger, der vil være forbundet dermed, og som ikke kan kræves godtgjort hos nogen skadevolder, sammenholdt med værdien af at få foretaget oprensning. Det udelukker imidlertid ikke, at man kan finde, at der er sket en forureningsskade, som har påført tredjemand et *økonomisk tab*, som bør erstattes.

3.4. Forurener betaler-princippet

Foranstående gennemgang af de nugældende miljøbeskyttelsesregler har ikke omtalt **forurener betaler**-princippet som grundlag for et økonomisk krav mod forureneren for myndighedernes eller tredjemands omkostninger eller tab ved indtrådt forurening. Baggrunden herfor er, at forurener betaler-princippet **ikke** er et anerkendt princip, der kan påberåbes som hjemmel for at pålægge **erstatningsansvar**, uanset det i et vist omfang anvendes som udtryk for, at reglerne i øvrigt pålægger forureneren at betale omkostningerne ved at afværge eller fjerne indtrådt forurening, ofte uden hensyn til, om der foreligger et uforsvarligt forhold ved forureningen.

Forurener betaler-princippet er som nævnt ikke oprindeligt udviklet som et grundlag for erstatningsansvar, men som et krav om, at OECD-landene skulle stille samme miljøkrav til virksomhederne for at sikre, at der ikke var forvridning i konkurrenceevnen, fordi produktionen i et land kunne ske uden samme omkostninger til forureningsbekæmpelse som i de øvrige OECD-lande, jfr. redegørelsen hos *Anders Serup Rasmussen, The Polluter Pays Principle – et allokeringsprincip*, Juristen 1974, p. 90 ff. *Forurener betaler-princippet* er imidlertid i 1987 blevet optaget i *Romtraktatens* Artikel 130r og er nu en del af begrundelsen for alle internationale aftaler på miljøområdet, jfr. bemærkningerne i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 37 og 86, og *SOU 1996:103, Del 1*, p. 254 f.

Dansk ret har ved lovændringen i 1991 indarbejdet *forurener betaler*-kriteriet i *miljøbeskyttelseslovens* § 4, stk. 3 og 4. § 4 er sålydende:

§ 4. Den, der vil påbegynde virksomhed, der kan give anledning til forurening, skal vælge et sådant sted for udøvelsen, at faren for forurening begrænses mest muligt.

Stk. 2. Ved valg af stedet skal der tages hensyn til områdets beskaffenhed, herunder den nuværende og planlagte fremtidige udnyttelse, samt til mulighederne for hensigtsmæssig bortskaffelse af spildevand og affald.

Stk. 3. Den, der påbegynder eller udøver virksomhed, der kan give anledning til forurening, skal træffe foranstaltninger, der kan forebygge og imødegå denne og tilrettelægge virksomhedens indretning og drift på en sådan måde, at den i mindst muligt omfang medfører forurening, jfr. § 3. Ved indretning af virksomhedens anlæg og ved tilrettelæggelse af driften, herunder ved valg af produktionsprocesser, råvarer og hjælpestoffer, skal det

4. Forsikring

sikres, at ressource-anvendelsen, forureningen og affaldsfrembringelsen begrænses bedst muligt.

Stk. 4. Den, der har forårsaget forurening af luft, vand, jord eller undergrund eller skabt risiko for, at en sådan forurening kan opstå, skal foretage de nødvendige foranstaltninger til at søge følgerne af forureningen effektivt forebygget eller afværget. Derudover skal den hidtidige tilstand søges genoprettet.

Forureneren betaler-princippet er imidlertid alene en programmerklæring i *miljøbeskyttelseslovens* § 4, som er **fremadrettet** med henblik på at tilkendegive, at virksomhederne selv må afholde til omkostninger, der er nødvendige for at overholde de miljøkrav, der stilles til dem i medfør af *miljøbeskyttelsesloven*. Princippet kan derimod **ikke** påberåbes som hjemmel for at pålægge virksomheder eller enkeltpersoner et **bagudrettet erstatningsansvar** for omkostningerne ved at afværge eller foretage oprensning efter allerede sket forurening. Derfor må man ty til den almindelige formueretlige erstatningsret eller særlig lovhjemmel for et strengere eller endog helt objektivt ansvar.

Det vil derfor kun give anledning til misforståelser og skuffelser, hvis myndighederne eller skadelidte nøjes med at begrunde et krav på økonomisk kompensation i anledning af indtrådt forurening med en henvisning til *forurener betaler*-princippet.

4. Forsikring

Er der ingen ud fra kommende skadevolder, eller kan forureneren ikke identificeres eller dække erstatningskravet, må skadelidte principielt selv afholde omkostningerne ved at fjerne forureningen eller konstatere det økonomiske tab, der er forbundet med forureningen, enten ved begrænsning i den brug, der kan gøres af ejendommen, så længe den er forurenede, eller ved reduktion i købesummen, når ejendommen skal sælges, idet forureningen er en forringelse af ejendommen i forhold til normaltilstanden.

I sådanne tilfælde kan erstatningsreglerne ikke hjælpe den forurenede ejendoms ejer eller bruger. Spørgsmålet er da, om han ved en *kaskoforsikring* kan forsikre sig mod tab som følge af forurening af denne ejendom.

Forsikring kommer også på tale, når der er en ansvarlig skadevolder, som har tegnet en *ansvarsforsikring*, der omfatter dette ansvar.

Muligheden for at tegne ansvars- eller kaskoforsikring, der dækker i tilfælde af forurening, er omtalt i AFSNIT 11 & 12.

5. Offentligretlig regulering i øvrigt

Offentlige myndigheder er engageret i forureningsskader dels ved at påtale forholdet, og ved påbud og straf forsøge at undgå forureningen, dels få den ansvarlige skadevolder til at foretage afværgeforanstaltninger eller egentlig oprensning. Herudover kan det offentlige som nævnt selv gå ind i sagen og ved selvhjælpshandlinger foretage de afværgeforanstaltninger og oprensning, som skønnes nødvendige for navnlig at sikre vandindvindingsinteresser, uanset om der er mulighed for at kræve omkostningerne herved dækket af forureneren. I den senere tid ses der imidlertid en tendens til, at det offentlige kun går ind i sagen, hvis der er afgørende miljøhensyn eller der er en ansvarlig skadevolder, som kan tilpligtes at betale omkostningerne ved de foranstaltninger, der påbydes fra miljømyndighedens side.

5.1. Affaldsdepotloven

Affaldsdepotloven er udtryk for et andet grundsynspunkt, nemlig at det offentlige skal forestå og bekoste oprensning af forurenede områder med forurenings-skader, der stammer fra olieaffald deponeret før 1. november 1972, lossepladser etableret før 1. oktober 1974 eller kemikalieaffald deponeret før 1. april 1976. Med henblik herpå har det offentlige registreret ejendomme, hvor der kan være behov for oprensning, og ud fra en prioritering og de tilstedeværende økonomiske ressourcer foretager det offentlige den nødvendige oprensning, hvorefter klassificeringen som affaldsdepot slettes.

Problemet er imidlertid, at der ikke er nær tilstrækkelige midler til at gennemføre oprensning af de registrerede affaldsdepoter i blot nogenlunde tempo, og indtil det er sket, er det vanskeligt for ejeren at disponere over ejendommen på anden måde end ved opretholdelse af status quo. Hertil kommer, at der formentlig stadig er ejendomme, der er registreret som affaldsdepoter, uden at de burde være det, således at denne registrering lægger en uforholdsmæssig – og unødvendig – byrde på ejeren.

5.2. Jordforureningsloven

Et forsøg på at forhindre, at fremtidig forurening skal oprenses for det offentlige regning, og samtidig løse problemet med den gamle forurening er gjort med det udkast til jordforureningslov, der er indeholdt i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996* fra foråret 1996. Lovudkastet samler bestemmelser af betydning for specielt jordforureningen og tilsigter at styrke myndighedernes muligheder for at foretage nødvendig oprensning og få omkostningerne herved dækket.

5. Offentligretlig regulering i øvrigt

Det foreliggende udkast til *Jordforureningslov* er opdelt i 12 kapitler med følgende overskrifter og underafsnit:

Kapitel 1:	Formål m.v., §§ 1-2
Kapitel 2:	Forureningskortlægning, §§ 3-17 <i>Kortlægningen</i> <i>Retsvirkningerne af kortlægningen</i> <i>Kortlægningsprocedure og revision af kortlægningen</i> <i>Bemyndigelser m.v.</i>
Kapitel 3:	Den offentlige indsats, §§ 18-26
Kapitel 4:	Værditabsordning for boligejere m.v., §§ 27-39
Kapitel 5:	Påbud til forurenere m.v., §§ 40-51 <i>Forureninger, der sker den [1. oktober 1997] eller senere</i> <i>Forureninger, der er sket før den [1. oktober 1997]</i> <i>Fælles bestemmelser</i> <i>Forsikring</i>
Kapitel 6:	Bortskaffelse og anvendelse af jord, §§ 52-54
Kapitel 7:	Administrative bestemmelser, §§ 55-66 <i>Afgørelser</i> <i>Adgang til ejendom</i> <i>Bemyndigelser m.v.</i>
Kapitel 8:	Tilsyn og håndhævelse, §§ 67-71
Kapitel 9:	Diverse bestemmelser, §§ 72-78 <i>Underretning om forurening</i> <i>Krav på udgiftsdækning og erstatning m.v.</i>
Kapitel 10:	Klage og søgsmål, §§ 79-89 <i>Klage</i> <i>Miljøklagenævnet</i> <i>Søgsmål</i>
Kapitel 11:	Straf, §§ 90-91
Kapitel 12:	Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser, §§ 92-95

Midlet til at sikre, at omkostningerne ved forureningsbekæmpelsen kan kræves betalt af forurenere, er at foreslå vidtstrakt mulighed for at anvende forvaltningsretlige **myndighedspåbud**.

Hvis det er korrekt som hævdet af Ellen Margrethe Basse i *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, *Miljøerstatningsloven*, p. 134 ff. og i den tilsvarende mindretalsudtalelse i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995*, p. 210 ff., at sådanne påbud hjemler miljømyndigheden ret til at udføre selvhjælpshandlinger for påbudsadressatens regning, jfr. fremstillingen i punkt 3.1.1 ovenfor, uden at der kan stilles krav om, at der i øvrigt er udvist ansvarspådragende forhold fra *forurenere*s eller *grundejer*ens side, hvorved den pågældende er blevet *skadevolder*, vil det foreliggende udkast til *jordforureningslov* indebære en væsentlig reel *udvidelse* af det *objektive ansvar* for forurening, idet påbudsadgangen udvides i *jordbeskyttelseslovens* § 75, jfr. § 41, i forhold til, hvad der er gældende efter *miljøbeskyttelsesloven*, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 94 ff. og bemærkningerne til lovudkastets § 75 (p. 116).

Der lægges ikke skjul på, at en adgang til at meddele påbud til en forurener, uanset der ikke er noget at bebrejde den pågældende, er ensbetydende med, at der i forhold til miljømyndighe-

Indledning – Miljøansvar

derne indføres et objektivt ansvar for forureningen, jfr. f.eks. Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996, p. 91, der omtaler spørgsmålet om påbud med ordene, om der bør »indføres et ubetinget forureneransvar«. Når man vælger påbudsmodellen frem for det objektive ansvar, beror det efter bemærkningerne l.c. på, at man finder et objektivt ansvar over for enhver skadelidt, og ikke blot over for miljømyndigheden, unødigt hårdt.

Det er dog et spørgsmål, om påbudsmodellen indebærer en sådan lempelse i forhold til et generelt objektive ansvar, når man tager indholdet af udkast til *jordforureningslov* § 78, stk. 2, i betragtning:

§ 78.

Stk. 2. Grundejeren eller brugeren af en ejendom har krav på erstatning fra den forurener, der efter påbud, jfr. § 47, skal foretage oprensning eller andre foranstaltninger på dennes grund, for de skader, der opstår i forbindelse med de påbudte foranstaltninger.

Sker der ved forureningen skade på tredjemand, vil et påbud kunne udstrækkes til oprensning på dennes ejendom, og bestemmelsen medfører da som en refleksvirkning af påbudsmuligheden, at der er objektivt ansvar for denne skade. Kravet betrygges yderligere af bestemmelsen i *jordforureningslovens* § 78, stk. 4.

Når man indfører en så vidtgående lovhjemmel for at give forureneren **påbud** om at foretage undersøgelser, afværgeforanstaltninger og oprensning af forurenede grunde, med adgang til ellers at foretage disse foranstaltninger for forurenerens regning, er det helt afgørende, hvorledes man **afgrænser forureneren**. Det sker i udkast til *jordforureningslov* § 41, der er sålydende:

§ 41. For forureninger, der sker den [1. oktober 1997] eller senere, meddeler miljømyndigheden jfr. § 40, påbud til forureneren om at fjerne en konstateret forurening og genoprette den hidtidige tilstand eller at foretage andre afhjælpende foranstaltninger. Påbud kan meddeles, uanset hvordan forureningen er sket, jfr. dog stk. 2, nr. 4.

Stk. 2. Som forurener anses:

- 1) Den, der i erhvervsmæssigt eller offentligt øjemed drev den virksomhed eller anvendte det anlæg, hvorfra forureningen hidrører;
- 2) Ejere af ejendomme med forurenende olietankanlæg, der helt eller delvis anvendes til boligopvarming, såfremt anlægget har været brugt af den pågældende ejer;
- 3) Udlejeren af fast ejendom, såfremt lejerer er forurener som nævnt i nr. 1), og denne ikke efterkommer et påbud efter indskærpelse eller politianmeldelse.
- 4) Andre, der har forårsaget forurening, såfremt forureningen skyldes uforsvarlig adfærd eller en adfærd, der er omfattet af strengere ansvarsregler ifølge anden lovgivning.

Stk. 3. Påbud kan ikke meddeles, hvis der er gået 30 år eller mere fra tidspunktet for ophøret af den aktivitet eller undladelse, der forårsagede forureningen.

Virksomheder er kun *forurener*, hvis virksomheden har haft driftsherreansvaret for den indretning, der er årsag til forureningen, jfr. tilsvarende den udtrykkelige tilføjelse i § 42, stk. 2, 2. pkt. Hvis man ikke konstaterer forurening, der stammer fra denne virksomhed, er der dermed heller ikke hjemmel til at pålægge virksomheden at afholde undersøgelsesomkostninger i medfør af § 75, jfr. § 45.

5. Offentligretlig regulering i øvrigt

Ejer af boligejendom med forurenende olietankanlæg er *forurener*, såfremt han har brugt det pågældende anlæg. Forurening fra en sløjfet olietank falder derimod ind under nr. 4. Bestemmelsen omfatter såvel ejere af udlejningsejendomme som private parcelhuse. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i AFSNIT 9, punkt 3.2.5.

Udlejer af fast ejendom, hvorfra der sker forurening omfattet af § 41, stk. 2, nr. 1), anses også under de angivne betingelser som *forurener*.

Andre »forurenere« er ikke *forurener*, medmindre der er handlet culpøst eller i øvrigt ansvarspådragende.

Bestemmelsen suppleres med §§ 42-49:

§ 42. Hvis en forurening kan henføres til flere forurenere, jfr. § 41, kan påbud meddeles dem alle. Der kan dog ikke meddeles påbud til en forurener, hvis det må antages, at denne kun har bidraget i ubetydeligt omfang til forureningen.

Stk. 2. Hvis miljømyndigheden konstaterer en olieforurening på en ejendom, hvorfra der erhvervsmæssigt sker eller er sket salg af olieprodukter fra tankanlæg, og forureningen må antages at være en følge af en sådan virksomhed, kan påbud meddeles til såvel olieselskabet som den driftsansvarlige for anlægget. Påbud kan dog ikke meddeles den, der godtgør, at forureningen ikke skyldes denne.

Flere forurenere hæfter *solidarisk*, også for påbud. Bestemmelsen har praktisk betydning, når *rådighedsbetingelsen* opgives, jfr. § 47.

§ 43. Påbud til en udlejer, jfr. § 41, stk. 2, nr. 3, kan kun meddeles, hvis lejeaftalen indgås eller fornys den [1. oktober 1997] eller senere, og hvis forureningen er en følge af den aktivitet, som ejendommen er udlejet til.

Stk. 2. Påbud til udlejer kan ikke meddeles for forureninger, der sker efter det tidspunkt, udlejer har underrettet miljømyndigheden om en konstateret forurening eller miljømyndigheden på anden måde har fået kendskab til forureningen.

§ 44. Miljømyndigheden underretter udlejer om påbud, der forvarsles eller meddeles til lejer.

§ 45. Miljømyndigheden kan endvidere påbyde forureneren, jfr. §§ 41-43, for egen regning at give de oplysninger, som har betydning for vurderingen af forureningen og for eventuelle afhjælpende eller forebyggende foranstaltninger. Forureneren kan herunder påbydes at

- 1) foretage prøveudtagning, analyse og måling af stoffer og lignende med henblik på at klarlægge virkningerne af en stedfunden forurening, samt forureningens art og omfang, og
- 2) klarlægge, hvordan følgerne af forureningen afhjælpes eller forebygges, herunder lade udarbejde et projekt herfor.

Stk. 2. Påbud efter stk. 1 kan meddeles, uanset hvordan forureningen er sket.

Henvisningen i § 45 til adressaten for påbud i §§ 41-43 indebærer, at der ikke er videre adgang til at meddele påbud om undersøgelser og oplysninger end for at foretage *oprensning* og *afhjælpningsforanstaltninger*. Miljøstyrelsens nuværende fortolkning af *miljøbeskyttelseslovens* § 72, jfr. afgørelserne **MAD 1996 I-264**, Miljøstyrelsens afgørelse 21. marts 1996, og **MAD 1996 II-462**, Miljøstyrelsens afgørelse 16. april 1996, omtalt i punkt 3.1.1, kan derfor

Indledning – Miljøansvar

ikke opretholdes for *jordforureningslovens* § 45, jfr. § 75, og er som anført måske heller ikke berettiget på *miljøbeskyttelseslovens* område.

§ 46. Er forureningen sket før den [1. oktober 1997], meddeler miljømyndigheden påbud om oplysninger, undersøgelser, oprensninger eller andre afhjælpningsforanstaltninger efter reglerne i eller reglerne udstedt i medfør af miljøbeskyttelsesloven med de ændringer, der følger af bestemmelserne i denne lovs §§ 47-50.

Stk. 2. Uanset bestemmelserne i miljøbeskyttelsesloven kan de i stk. 1 nævnte afgørelser påklages efter reglerne i denne lov.

Stk. 3. Er en forurening sket såvel før som efter den [1. oktober 1997], finder bestemmelserne i §§ 41-45 alene anvendelse, såfremt miljømyndigheden godtgør, at den væsentligste del af forureningen er sket efter den [1. oktober 1997].

Om gamle forureninger henvises til fremstillingen i AFSNIT 9.

§ 47. Påbud kan meddeles, uanset om påbudsadressaten ejer den forurenede ejendom.

Stk. 2. Hvis påbudsadressaten ikke har rådighed over den forurenede ejendom, kan myndigheden meddele påbud til den, der har rådighed over ejendommen, om at tåle, at oprensningen eller andre foranstaltninger gennemføres ved påbudsadressatens foranstaltning.

Stk. 3. Påbud efter stk. 2 er bindende over for den til enhver tid værende ejer eller bruger.

Denne bestemmelse er udtryk for en fravigelse af en fundamental forvaltningsretlig grundsætning. Formelt opretholdes *rådighedsbetingelsen* dog ved den hjemmel, der i medfør af § 47, stk. 2, gives til at udføre de påbudte handlinger på tredjemands ejendom.

Det anføres i *Miljøstyrelsens betænkning nr. 2/1996*, bemærkningerne til § 47 (p. 105), at bestemmelsen i *miljøbeskyttelseslovens* § 84a tog sigte på de i *jordforureningslovens* § 47 omhandlede situationer. Som det fremgår af bemærkningerne til *miljøbeskyttelseslovens* § 84a, ovenfor punkt 3.3.1, har § 84a dog et væsentligt snævrere område, idet bestemmelsen dels forudsætter, at der er tale om en *større forurening*, og at der er et *væsentligt hensyn* til skadelidte, at den fremmede grundejer meddeler sit *samtykke*, og dels er regres for oprensningsomkostningerne betinget af, at den fremmede grundejer ville have et *erstatningskrav* mod forureneren.

Der henvises yderligere til *Peter Pagh's* kritik nedenfor.

§ 48. Påbud, der vedrører en virksomhed i drift, er bindende over for senere driftsherrer. Det samme gælder påbud, der blot er forvarslet, jfr. § 56.

Stk. 2. Er der på erhvervestidspunktet meddelt eller forvarslet påbud om undersøgelser m.v. efter § 45 i denne lov eller efter reglerne i miljøbeskyttelsesloven, kan påbud om yderligere foranstaltninger meddeles en senere driftsherre.

Stk. 3. Påbud kan meddeles en senere erhverver af en forurenede ejendom, såfremt:

- 1) påbud til en forurener, jfr. § 41, stk. 2, nr. 1-3, var meddelt eller forvarslet før erhvervelsen, men ikke efterkommes uanset indskærpelse eller politianmeldelse,
- 2) erhververen på erhvervestidspunktet vidste eller burde vide, at påbud var meddelt eller forvarslet, og
- 3) erhvervelsen sker fra en, der selv var eller kunne blive forpligtet til at efterkomme påbudet.

Stk. 4. Påbud efter stk. 3, kan kun meddeles, såfremt det af et meddelt eller forvarslet påbud fremgår, at dette kan gøres gældende over for senere erhververe.

5. Offentligretlig regulering i øvrigt

§ 49. Miljømyndigheden lader påbud, der er meddelt eller forvarslet efter bestemmelserne i dette kapitel, tinglyse på ejendommen for påbudsadressatens regning.

Stk. 2. Miljømyndigheden lader tinglysningen af påbud aflyse, når påbudet er efterkommet.

Stk. 3. Der er udpantningsret for myndighedernes udgifter til tinglysning.

Man må også se disse bestemmelser i sammenhæng med bestemmelserne i §§ 75-78, der er sålydende:

§ 75. Amdsrådet eller kommunalbestyrelsen kan kræve afholdte udgifter til undersøgelser, oprensninger, andre afværgeforanstaltninger, opkøb eller erstatninger, dækket af den, der er eller kunne være adressat for et påbud, jfr. dog § 78, stk. 6.

Stk. 2. Amdsrådet eller kommunalbestyrelsens beslutning efter stk. 1 om at kræve afholdte udgifter dækket, kan ikke påklages til anden administrativ myndighed. Dog kan spørgsmålet om, hvem kravet kan rettes mod, påklages, når der ikke forudgående er meddelt påbud.

Stk. 3. Der er udpantningsret for de i stk. 1 nævnte udgifter.

§ 76. Loven begrænser ikke myndighedernes adgang til erstatning efter almindelige regler om erstatning i eller uden for kontrakt eller i medfør af regler, som er fastsat i anden lovgivning.

§ 77. Ved fastsættelse af erstatning for en ekspropriation eller en aftale om opkøb efter § 23 eller § 35 skal ejendommens værdi beregnes uden hensyn til den værdinedsættelse, der skyldes forureningsfare fra den forurenede ejendom, når den, over for hvem ekspropriationen gennemføres, var i god tro ved erhvervelsen af ejendommen. Er eller kunne grundejerens være adressat for et påbud efter kapitel 5, beregnes ejendommens værdi under hensyn til forureningen.

Stk. 2. I mangel af enighed om ejendommens værdi indbringer amtsrådet spørgsmålet for de taksationsmyndigheder, der er nedsat efter lov om offentlige veje.

Stk. 3. Overtagelssummen udbetales til pantthaverne i prioritetsrækkefølge, og resterende beløb udbetales til grundejerens.

§ 78. Grundejerens eller brugerens af en ejendom har krav på erstatning for skader, der opstår i forbindelse med foranstaltninger efter § 60. Det gælder dog ikke, hvis denne kunne være mødt med et påbud efter denne lov, eller der er tale om ubebyggede arealer, som tilhører det offentlige. I mangel af enighed om erstatningsfastsættelsen, indbringes spørgsmålet for taksationsmyndighederne som nævnt i § 17.

Stk. 2. Grundejerens eller brugerens af en ejendom har krav på erstatning fra den forurener, der efter påbud, jfr. § 47 skal foretage oprensning eller andre foranstaltninger på dennes grund, for de skader, der opstår i forbindelse med de påbudte foranstaltninger.

Stk. 3. Grundejerens eller brugerens har endvidere krav på erstatning fra miljømyndigheden for afledede tab i anledning af foranstaltningerne efter stk. 1 og 2.

Stk. 4. I mangel af enighed om erstatningsfastsættelsen, eller ved manglende betaling af erstatning efter stk. 2, kan grundejerens eller brugerens af en ejendommen gøre et erstatningskrav gældende over for miljømyndigheden.

Stk. 5. I mangel af enighed om erstatningsudmålingen for krav, som miljømyndigheden i henhold til stk. 3 og 4 skal erstatte, indbringer miljømyndigheden spørgsmålet for taksationsmyndighederne som nævnt i § 77.

Indledning – Miljøansvar

Stk. 6. Miljømyndigheden kan kræve sine udgifter efter stk. 1 og 4 dækket af den, der er eller kunne være adressat for et påbud. Det samme gælder erstatningskrav efter stk. 3, såfremt forureningen skyldes en adfærd fra forurenerens side, der enten var uforsvarlig eller omfattet af strengere ansvarsregler ifølge anden lovgivning. Kravet omfatter eventuelle udgifter til sagsomkostninger.

Lovudkastets bestemmelser er på en række punkter alvorligt kritiseret af *Peter Pagh*, Jordforurening, *UfR 1996 B. p. 243 ff.*, idet det gøres gældende, at reglerne, hvis de bliver gennemført, vil stride mod anerkendte retsgrundsætninger i dansk ret, navnlig ved bestemmelserne om

- (1) adgang til at meddele påbud, også selv om adressaten *ikke har rådighed* over den forurenede ejendom, hvilket også skal være tilfældet, når forureningen er indtrådt før lovens ikrafttræden, hvorved loven får *tilbagevirkende kraft*, jfr. lovudkastets § 47;
- (2) adgang til at gennemtvinge sanktioner uden forudgående domstolsprøvelse, også i anledning af forureninger indtrådt før lovens ikrafttræden, hvorved man *tilsidesætter domstolskontrollen*, jfr. lovudkastets §§ 75 og 78.
- (3) adgang til at *tinglyse* pålæg på den forurenede ejendom, uanset ejeren ikke er forureneren, også når forureningen er indtrådt før lovens ikrafttræden, jfr. lovudkastets § 49;
- (4) adgang for den skadelidte til at fremsætte sit erstatningskrav over for miljømyndigheden, som herefter kan videreføre kravet over for forureneren ved påbud og foretage udpantning for afværgeforanstaltninger og selvhjælpshandlinger, jfr. lovudkastets § 78;
- (5) adgang til at meddele forureneren påbud om at foretage afværgeforanstaltninger og oprensning på *tredjemands ejendom*, jfr. lovudkastets § 47.

Det kan tiltrædes, at der, inden et eventuelt lovforslag fremsættes, skal tages stilling til de indvendinger, Peter Pagh rejser. Det er en politisk beslutning, inden for *Grundlovens* rammer, hvorledes beskyttelsesniveauet mod forureningsskader skal fastlægges, men man må gøre sig det klart, og man skylder at redegøre for sine bevæggrunde, når man pålægger den tilfældige ejer af en forurenede ejendom og den, der er årsag til en hændelig forurening, de byrder og økonomiske forpligtelser, det foreliggende lovudkast er udtryk for. I så fald bliver det ikke blot et spørgsmål om at placere **omkostningerne hos forurenere**, men også skadelidte må bære sin del af byrden, hvis den ikke overtages af miljømyndigheden.

Umiddelbart kan det forekomme velbegrundet at indføre en generel hjemmel for miljømyndigheden til at meddele påbud til forureneren for forureninger, der er sket efter lovens ikrafttræden, således som lovudkastets § 41 lægger op til, mens der for forureninger, der er sket forinden, alene kan meddeles påbud, der har hjemmel i den nuværende *miljøbeskyttelseslov*, jfr. lovudkastets § 46. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at det derved sikres, at der ikke lovgives med *tilbagevirkende kraft*. Konsekvensen er, at den virksomhed, der indtil lovens ikrafttræden kunne drives uden risiko for, at driftsherren blev mødt med erstatningskrav i anledning af hændelige forureningsskader, i og med *jordforureningslovens* ikrafttræden bliver en virksomhed, der må kalkulere med risikoen for at blive mødt med økonomiske krav i tilfælde af senere indtrådt jordforurening, selv om man ikke kan pege på, hvad driftsherren

5. Offentligretlig regulering i øvrigt

skulle have gjort for at undgå forureningen, idet han i så fald også skulle have gjort det før *jordforureningslovens* ikrafttræden for ikke at handle uforsvarligt. Man kan heller ikke pege på, at virksomheden bør bære *risikoen* for forureningsskader, fordi der er en særlig fare for forureningen, således som det er tilfældet med og som det er begrundelsen for at pålægge objektivet ansvar for virksomheder omfattet af *miljøerstatningsloven*. Dermed vil *jordforureningsloven* i realiteten få tilbagevirkende kraft. Det er dog ikke anderledes end enhver anden *almindelig samfundsmæssig regulering*, som fastslår, hvorledes man skal indrette sig for fremtiden, og som giver mulighed for sanktioner i tilfælde af overtrædelse af disse regler, herunder ved forvoldelse af forureningsskader.

Det udtales i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 95 f. og bemærkningerne til lovudkastets § 41, at også forurening, der beror på hændelige uheld, hærværk, brand- og naturbetingede årsager vil være omfattet af bestemmelsen om, at der kan meddeles påbud til *forurenere* med den retsvirkning, at denne skal bekoste undersøgelser, afværgeforanstaltninger og oprensning. Dette udsagn sætter det princip, der ligger bag disse bestemmelser i udkastet til *jordforureningsloven* i relief, idet *forurenere* dermed er identisk med *driftsherren*. Sker der lynnedslag i en fabriksbygning, hvorved der udbryder brand, som forårsager læk på en ellers forsvarligt anbragt kemikalietank med deraf følgende jordforurening, skal der kunne meddeles påbud efter *jordforureningsloven* med den deraf følgende retsvirkning.

Den, der er ansvarlig over for miljømyndigheden for sådanne økonomiske krav, vil ikke være ansvarlig i formueretlig forstand, ej heller på objektivet grundlag, da *jordforureningsloven* ikke i forhold til myndighederne tilsigter at være en formueretlig erstatningslov. Uanset lovudkastet heller ikke foreskriver, at der tegnes forsikring for de økonomiske forpligtelser, der kan være en følge af fremtidig jordforurening, bortset fra lovudkastets § 51 om forsikringsdækning af skader fra private olietanke, vil det være naturligt, at virksomhederne overvejer, hvilke muligheder der er for forsikringsdækning. Det spørgsmål er det imidlertid vanskeligt at besvare, idet det ikke er sædvanligt, at der kan tegnes forsikring, der skal skadesløsholde forsikringstageren for den økonomiske konsekvens af lovlige påbud, ligesom naturkatastrofer og andre force majeure-situationer sædvanligvis ikke dækkes.

Spørgsmålet vil blive omtalt yderligere i AFSNIT 13.

Der er imidlertid yderligere et spørgsmål, der må tages stilling til i forbindelse med den endelige udformning af *jordforureningsloven*, nemlig om en bestemmelse som § 41 indeholder tilstrækkelig klar **hjemmel** til at afkræve grundejeren **omkostninger**, der er forbundet med de i § 41 nævnte foranstaltninger, uden at der foreligger et ansvarsgrundlag for grundejeren. Der er næppe tvivl om, at dette er hensigten, jfr. f.eks. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 91, om indførelse af et ubetinget forurenereansvar, men risikoen er, at domstolene om nogle år, når de første sager opstår, vil indlægge de samme begrænsninger i *jordforureningsloven*, som i dag er indlagt i *miljøbeskyttelsesloven*, jfr. redegørelsen herfor i punkt 3.1 og punkt 3.3.1. Spørgsmålet må afklares én gang for alle i selve lovteksten. Hvis det fører til, at det derved bliver åbenbart, at *jordforureningsloven* i højere grad end antaget i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996* indebærer en skærpelse i forhold til den nugældende retsstilling, må man enten fastlægge en skæringsdag for disse skærpede regler eller udtrykkeligt

Indledning – Miljøansvar

bestemme, at *jordforureningsloven* på nærmere angivne punkter skal tillægges tilbagevirkende kraft.

AFSNIT 1

Forurening

Miljøerstatningsloven

§ 1. Loven gælder for skade, der forvoldes ved forurening af luft, vand, jord eller undergrund som led i erhvervsmæssig eller offentlig aktivitet, der er anført i bilaget til loven.

Stk. 2. Loven gælder tilsvarende for forstyrrelser ved støj, rystelser eller lignende.

1. Objektivt ansvar

Lov om erstatning for miljøskader har som sit væsentligste indhold at pålægge **objektivt ansvar** for visse tilfælde af **forureningsskader**. Hjemlen til det objektive ansvar er indeholdt i *miljøerstatningslovens* § 3, hvortil der henvises.

Det objektive ansvar indebærer utvivlsomt en lettelse for skadelidte, som derved fritages for byrden ved at skulle dokumentere, at skadevolderen har udvist forsømmelse.

Sådan forsømmelsen kan angå tilrettelæggelsen eller driften af den virksomhed, der er årsag til forureningsskaden, eller være udvist i forbindelse med at hindre skadens udbredelse, og specielt at dens følgevirkninger rammer skadelidte eller får så stort et omfang.

Det objektive ansvar kan ses som udtryk for *forureneren betaler*-princippet. *Miljøerstatningsloven* har imidlertid ikke gennemført dette princip konsekvent, idet kun *visse virksomheder* er pålagt objektivet ansvar for forureningsskader. Afgrænsningen heraf er nærmere beskrevet i forbindelse med § 3.

Når man **ikke** drager den fulde konsekvens at pålægge **objektivt ansvar** for **al forureningsskade**, må man imidlertid erkende, at man har skabt et nyt problem, nemlig at **afgrænse området for det objektive ansvar**. Afgrænsningen sker i *miljøerstatningsloven* på flere niveauer, idet der dels skal være tale om

Afsnit 1 – Forurening

1. forureningsskade, jfr. § 1; og
2. skade som omhandlet i § 2; der er
3. forvoldt af en erhvervsmæssig virksomhed eller offentlig aktivitet, der er anført i bilaget til loven; og
4. udgår fra den i punkt 3 anførte virksomheds faste anlæg; som er en
5. følge af den virksomhed, der er årsag til, at virksomheden er optaget i bilaget til loven.

I dette afsnit skal det afgrænses, hvad der ligger i begrebet **forureningsskade**. I bemærkningerne til § 2 redegøres for, hvilke **skader** der kan kræves dækket i tilfælde af forureningsskade omfattet af *miljøerstatningsloven*. De 3 sidste betingelser afgrænses i forbindelse med bemærkningerne til § 3.

2. Forurening

2.1. Forrykkelse af den økologiske balance

Begrebet **forurening** er ikke defineret i *miljøerstatningsloven*, som bevidst henviser til det almindelige forureningsbegreb, således som det er fastlagt i anden miljølovgivning, navnlig *miljøbeskyttelsesloven* og den dertil knyttede praksis. Det udtales dog i *bemærkningerne* til loven sp. 4746 f. under henvisning til *Betænkning 1237/1992* p. 169, at der (kun) foreligger en forurenings-skade, når der er sket en skadelig påvirkning af omgivelserne, som har medført en **forrykkelse af den økologiske balance**.

Forurening som abstrakt begreb kan være vanskelig at definere, men man er sjældent i tvivl, når man står over for et konkret eksempel.

Man skal ikke udelukkende bedømme *resultatet* af den skadelige påvirkning, idet en betingelse for, at der antages at foreligge en forureningsskade, yderligere er, at *årsagen* til skaden er en udefra kommende påvirkning ved stoffer, som ikke naturligt optræder i sådanne koncentrationer det pågældende sted. Dette er i overensstemmelse med, hvad der blev lagt til grund i *betænkning nr. 590/1970 vedrørende den offentlige hygiejne m.v.*, der blev afgivet som grundlag for den første *miljøbeskyttelseslov*, der trådte i kraft 1. oktober 1974, og hvor det anføres, at udtrykket *forurening* omfatter »udsendelse af ... produkter, svingninger eller stråling, der normalt ikke forekommer i omgivelserne, eller som normalt forekommer i lavere koncentrationer eller på et lavere niveau«, jfr. *Betænkning 590/1970* p. 24.

En betingelse for, at forureningen er undergivet det objektive ansvar i *miljøerstatningsloven*, er desuden, at *årsagen* til forureningen udspringer af en aktivitet, som har givet anledning til, at den forurenende erhvervsvirksomhed er optaget på listen over virksomheder i bilaget til loven.

Når en skov brænder, således at træerne går ud, er der i almindelighed slet ikke tale om en forureningsskade, idet skoven vil kunne gendannes helt naturligt – selv om det tager lang tid

2. Forurening

– og den rent æstetiske skade, der indtræder som følge af, at den grønne skov er blevet forvandlet til forkullede stammer, er ikke udtryk for en forrykkelse af den økologiske balance. Tværtimod kan en skovbrand med nogle års mellemrum være et naturligt element i skovens foryngelse, f.eks. for de australske eucalyptusskove. Heller ikke selv om årsagen til skovbranden er eksplosion i en nærliggende virksomhed, vil der foreligge en forureningsskade. Om skovbranden skyldes uforsigtighed med åben ild eller en eksplosion, er principielt uden betydning. Skovbrande forekommer med vekslende mellemrum og omfang, og naturen kan selv genoprette den økologiske balance. Men er det et udslip af pesticider, der forvolder skovdøden, foreligger en forureningsskade, idet naturen først skal nedbryde pesticiderne, før den kan gå i gang med at genskabe bevoksningen, og denne proces er ikke et naturligt led i miljøets cyklus.

I særlige tilfælde kan skovbranden dog også medføre en forrykkelse af den økologiske balance, nemlig når skoven forhindrer, at jorden på en bjergside borteledes af regnvand. Forsvinder skovens blade, kan jorden blive vasket væk, og dermed er grundlaget for at retablere skoven forsvundet. Er der tale om større skovområder, kan det påvirke den globale økologiske balance.

Forurenende stoffer medfører heller ikke altid forurening, men anden skade, som da ikke vil være omfattet af *miljøerstatningsloven*. Udleder en virksomhed spildevand med særlig lav pH-værdi, kan det offentlige kloaksystems betonrør blive ætset og dermed kræve hurtigere udskiftning end normalt for sådanne kloaksystemer. Inden der er sket fuldstændig gennemtæring, således at spildevandet ledes ud i jorden, er der kun en skade, som må bedømmes efter de almindelige erstatningsregler, og ikke en forureningsskade, som er underkastet det objektive ansvar, selv om virksomhedens syreholdige spildevand netop er årsagen til, at virksomheden er optaget i bilaget til *miljøerstatningsloven*.

Forureningsbegrebet i *miljøerstatningsloven* er i øvrigt meget bredt, idet der i henhold til *miljøerstatningslovens* § 1, stk. 1, kan være tale om forurening af såvel luft som vand, jord eller undergrund, og i medfør af *miljøerstatningslovens* § 1, stk. 2, finder loven også anvendelse på *forstyrrelse* ved støj, rystelser eller lignende, selv om man ud fra sammenhængen i disse bestemmelser måske ikke kan betegne sådanne forstyrrelser som forurening.

Den rent æstetiske forurening, f.eks. i form af henlæggelse af ikke farligt affald i naturen eller udformning af bygningsværker i disharmoni med omgivelserne, betragtes ikke som forurening i *miljøerstatningslovens* forstand, idet der ikke derved er sket en forurening af luft, vand, jord eller undergrund.

Dør træerne i en skov som følge af syreregn, er det da også primært den økonomiske skade for skovejeren, der er værnet ved *miljøerstatningslovens* erstatningsregler, hvorimod tabet af den æstetiske interesse i at kunne betragte eller færdes i skoven ikke kan kræves erstattet. Ganske rigtigt er det dog ikke, idet *herlighedsværdien* ved en skov også kan have økonomisk betydning for skovejeren og dermed indirekte være værnet af erstatningsreglerne.

Forurening er således et *retsteknisk begreb*, som tager hensyn både til **resultatet** af den økologiske påvirkning og til **årsagen** dertil.

Afsnit 1 – Forurening

Anderledes EU's forslag til direktiv om erstatningsansvar for affaldsskader, EFT C 251/3 af 4. oktober 1989 og EFT C 192/6 af 23. juni 1991, som tog udgangspunkt i de forurenende stoffers farlighed og ikke i den derved forvoldte skade. Direktivforslaget er endnu ikke fulgt op af konkrete regler.

2.2. Tålegrænsen

Der foreligger kun forurening, hvis påvirkningen går ud over, hvad man efter områdets karakter må forvente, eller hvad der i øvrigt må anses for sædvanligt det pågældende sted. Der forlanges således ikke fuldstændig frihed for fremmedelelementer, men en koncentration eller styrke, der overstiger en tærskelværdi, der betegnes **tålegrænsen**, jfr. *bemærkningerne* sp. 4746 f.

Dette er ikke nødvendigvis den samme *tålegrænse* som den, der fastsættes af miljømyndighederne som grænsen for koncentrationen af forskellige stoffer i spildevand eller affald, f.eks. udtrykt som en vis mængde pr. ml eller mg. Det er nødvendigt at arbejde med sådanne grænseværdier, som efter omstændighederne må være meget lave, når det tillades at udlede store mængder spildevand eller deponere store mængder affald med disse koncentrationer af miljøfarlige stoffer. Det er imidlertid en anden vurdering, der skal foretages, når man skal bedømme, om en recipient er blevet forurenet, idet selv større koncentrationer ikke volder skade, når de optages i større vandmængder eller spredes over store arealer. Mens man således ikke kan *fortynde* sig ud af en grænse for forureningen ved emissioner, kan den spredning, der sker hos recipienten, betyde, at der ikke sker en skade.

Tålegrænsen er ikke et fast begreb, men beror som anført på, hvad der er sædvanligt eller må forventes i det pågældende område. Man kan ikke forlange samme stilhed, friske luft og rene vand og jord i og i nærheden af større bebyggelser som ude på landet. Men *tålegrænsen* er heller **ikke stationær**. Udviklingen kan ikke sættes i stå, og man må forvente, at bymæssige bebyggelser og erhvervsområder breder sig, men på den anden side må man også forlange, at eksisterende industrier udnytter den teknologiske udvikling og begrænser de gener, de påfører omgivelserne, inden for rimelige økonomiske rammer. Et eksempel herpå er, at tidligere tiders omfattende brug af asbest nu er afløst af andre materialer eller ændret teknik, som ikke stiller krav, som kun asbest kan opfylde.

Også den svenske *miljöskadelag*, 1 §, arbejder med en *tålegrænse*, og dette opretholdes i det foreliggende udkast til *miljöbalk*, Kapitel 29, 1 §, medmindre forureningsskaden er forvoldt ved forsæt eller uagtsomhed. Den hændelige skade skal derimod være forvoldt ved en forstyrrelse, som ikke med rimelighed bør tåles under hensyn til forholdene på stedet eller dens almindelige forekomst under tilsvarende forhold, jfr. *bemærkningerne* hertil i *SOU 1996:103*, Del 2, p. 392 f.

Tålegrænsen har en parallel i **naboretten**, hvor man vel skal tage hensyn til hinanden, men der er dog grænser for de restriktioner, der kan lægges på nabo-

2. Forurening

ers udfoldelser. I et vist omfang sættes niveauet af den, der først etablerer sig i et område, og den, der flytter ind som nabo til en lufthavn, kan ikke forlange at kunne sidde i haven uden støjgener. På den anden side viser de mange retsafgørelser om børneinstitutioner, der blev etableret i villakvarterer i slutningen af 1940'erne og 1950'erne, at man ikke uden videre kan påberåbe sig den omstændighed, at området var stille og fredeligt, da man selv flyttede ind, jfr. fremstillingen hos *W.E. von Eyben*, *Fast Ejendoms Regulering*, p. 562 f. Selv om udviklingen er uventet for den enkelte, kan den dog være udslag af, hvad der samfundsmæssigt må betegnes som naturligt og sædvanligt og dermed acceptabelt inden for tålegrænsen.

Samtykke fra nærboende til etablering af en virksomhed eller udøvelse af en aktivitet, som ellers går ud over tålegrænsen, vil afskære den pågældende fra at klage over aktiviteten, endsi ge kræve erstatning for den derved forvoldte ulempe, såfremt virksomheden udøves inden for de grænser, som var forudsat af naboerne, da de meddelt samtykket. Men sådant samtykke er principielt uden betydning for myndighedernes vurdering af, om virksomheden overskrider grænsen for den tilladelige miljømæssige belastning, medmindre det i det væsentlige er hensynet til netop de naboer, der har meddelt samtykke, der indgår i vurderingen af, om virksomheden indebærer en uacceptabel miljømæssig belastning.

Det er et klassisk spørgsmål, om den *samfundsmæssige nytte* ved en virksomhed kan udvide tålegrænsen. Det er muligt, at dette er tilfældet i den forstand, at der ikke kan nedlægges *forbud* mod at etablere eller fortsætte den pågældende virksomhed, men det kan ikke afskære den forurettede fra at kræve erstatning for de ulemper, der derved påføres den pågældende. Begrundelsen herfor er en *a fortiori* slutning fra *Grundlovens* § 73, som vel kan tillade indgreb i den private ejendomsret, men kun, hvis det kræves af den størst kendte nytte, nemlig *almenvellet*, og da kun, hvis det sker ved lov. Selv når disse betingelser er opfyldt, og der derfor kan ske indgreb i den private ejendomsret, kan det kun ske mod *fuld erstatning*. Det er da klart, at der også må ydes *fuld erstatning*, hvis *samfundsnytt en* kan begrunde, at man må tolerere en generende virksomhed i den forstand, at man ikke kan få den forbudt.

Tålegrænsen påvirkes i vidt omfang af *planlovgivningen*, regionplaner, kommunep laner og lokalplaner samt tidligere tiders byplanvedtægter, kommunalvedtægter og servitutter, som fortsat er i kraft, idet disse regelsæt har fastlagt rammerne for den aktivitet, der kan udøves i det regulerede område uden indgreb fra offentlig eller privat side, og man bør derfor være forberedt på, at rammerne også vil blive udnyttet.

Man må dog også her se på den særlige konflikt, der kan opstå over for allerede etablerede virksomheder og beboere i et område, der berøres af en lokalplan. Ét er, at det offentlige som planmyndighed accepterer en øget belastning af området for eksisterende og kommende virksomheder, således at de omboende ikke kan modsætte sig disse virksomheders etablering inden for lokalplanområdet, men dermed ikke være sagt, at sådanne virksomheder ikke skal tage særligt hensyn til, at de er etableret i et område, hvor det ikke er sædvanligt at etablere sådanne virksomheder, således at tålegrænsen er sænket i forhold til, hvad der ville være gældende i et mindre sårbart område.

Afsnit 1 – Forurening

Ved lov nr. 388 af 6. juni 1991 om planlægning, § 6, jfr. bekendtgørelse nr. 903 af 1. december 1991, kapitel 2, har dansk ret implementeret EF-direktiv 1985/337/EØF om vurdering af større anlægs virkning på miljøet (VVM-direktivet). Det skal herved vurderes, hvilken indflydelse anvendelse af større arealer eller større enkeltanlæg kan have på miljøet. Den omstændighed, at et projekt iagttager disse retningslinier, er ikke ensbetydende med, at der ikke efterfølgende kan rejses erstatningskrav fra berørte interesser for miljøskade, herunder forureningsskade omfattet af *miljøerstatningsloven*.

Kravet om tålegrænse betyder ikke, at man derved kan se bort fra forbigående eller i hvert fald **kortvarige forstyrrelser**, som dog, mens de står på, indebærer en forrykkelse af den økologiske balance. På den anden side må tålegrænsen ofte lægges på et højere niveau, når forureningen ikke er varig og forsvinder af sig selv, når påvirkningen ophører, f.eks. ved støj, lugt og rystelser, som ikke efterlader sig spor af påvirkningen.

Om *støj* som forurening kan henvises til *Bjerring og Møller*, Miljøbeskyttelsesloven, p. 52, både om den forbigående ulempe og den varige *fysiske* eller *psykiske* skade. Støj kan således medføre høreskader eller angstneuroser og medføre, at dyr, f.eks. mink, mister deres afkom, jfr. **UFØ 1954.442 H** (*TfR 1955 p. 436*) om overflyvning af minkfarm.

Tålegrænsen har også betydning i situationer, hvor der har været en forurening, som utvivlsomt har været uacceptabel, men hvor skadevolder derefter har iværksat afværgeforanstaltninger, som har ført til oprensning i en sådan grad, at forureningen herefter er reduceret til et niveau, som ikke overstiger tålegrænsen.

Er der sket forurening under omstændigheder, hvor der foreligger et ansvarsgrundlag, er det ganske vist udgangspunktet, at *forureningen* skal *fjernes*. Ofte må det dog konstateres, at fuldstændig oprensning er praktisk umulig eller i hvert fald kræver en sådan indsats af omkostninger, at det vil være udtryk for *samfundsmæssigt værdispild* at oprense det sidste restaffald. Er man samtidig kommet under tålegrænsen, må man fritage skadevolder for yderligere oprensningsomkostninger. Der kan dog eventuelt blive tale om at yde en økonomisk kompensation for den restforurening, der ikke er fjernet.

3. Forureningens genstand

3.1. Luft

Luften kan forurenes af luftformige stoffer eller væske, som navnlig kan skade omgivelserne ved deres indhold af giftstoffer. Forurening af luften med faste stoffer sker typisk i form af støv, men også som usynlig forurening med bakterier og andre sygdomsfremkaldende emner og giftstoffer. Sådanne emner kan volde skade på såvel personer som dyr, planter og ting, idet de kan forvolde

3. Forureningens genstand

sygdom eller død eller dog ubehag eller gene, eller nødvendiggør omkostningskrævende afrensning.

Støv er en fællesbetegnelse for faste emner, som er så lette, at de kan bæres af luften. Også ler og sand, som ikke er noget bestemt materiale, men blot en kornstørrelse, kan bæres af vinden, og i større koncentrationer vil der være tale om luftforurening. Når vinden tager af, lægger emnerne sig på jorden, bygninger, ting og planter, og det beror da på emnernes karakter, om der (stadig) er tale om en forurening.

Såvel den udendørs som den indendørs atmosfære er beskyttet af *miljøerstatningslovens* ansvarsregler. Er luften i virksomhedernes bygninger forurenet som følge af den virksomhed, der foregår i bygningerne, vil den deraf forvoldte personskaade på arbejdsstyrken imidlertid først og fremmest være en arbejdsskaade, jfr. bemærkningerne i AFSNIT 7, punkt 2.3.

Det synes korrekt at tale om, at **luften er forurenet**, når den indeholder stoffer, som medfører, at luften ikke uden videre kan anvendes, som man er vant til, navnlig at kunne indåndes af mennesker og dyr uden ubehag, herunder uden ubehagelige lugte, og tjene til planternes vækstproces, selv om **skaden** først indtræffer hos de mennesker, dyr og planter, der opholder sig i den forurenede luft.

Den generelle forurening af luften ved udslip af luftarter som f.eks. *freon*, der nedbryder ozonlaget, egner sig ikke til at blive modvirket ved erstatningskrav fra enkeltpersoners side. Sådanne forhold betegnes ofte *diffuse skader*, jfr. herom AFSNIT 2, punkt 3.1.2.

Støj forurener ikke luften som sådan, men luften er bærer af støjen. Derimod kan man snarere tale om, at luften bliver forurenet af udslip af høje temperaturer, idet luften da bliver ubehagelig eller direkte sundhedsfarlig at opholde sig i for dyr og mennesker, ligesom vegetationen kan blive påvirket. Lave temperaturer kan principielt have samme virkning, men forekommer næppe i praksis på en måde, der kan give anledning til at tale om forureningsskader. Det kan også være ubehageligt af opholde sig i omgivelser, der påvirkes af ildelugtende udslip, selv om de ikke i sig selv er farlige, og også dette må betragtes som forurening.

Miljøerstatningslovens § 1, stk. 2, indeholder en opsamlingsbestemmelse om miljømæssige påvirkninger, der i almindelighed ikke forrykker den økologiske balance og derfor ikke falder inden for kerneområdet for forureningsbegrebet. Det udtales i *bemærkningerne* sp. 4748, at der i sådanne tilfælde kan kræves erstatning efter *miljøerstatningsloven*, selv om der ikke foreligger forurening som årsag til skaden. Det forekommer unødvendigt med denne begrænsning af forureningsbegrebet, og skade som følge af støj og rystelser, som er nævnt i § 1, stk. 2, og lignende årsager, som kan være temperaturpåvirkning og lugtgener, bør også karakteriseres som forurening, når de overstiger *tålegrænsen*. I *betænkning 1237/1992*, p. 170, anvendes da også den formulering, at sådanne forstyrrelser *ikke ligefrem* indebærer en forurening som nævnt i § 1, stk. 1. *Bemærkningerne* sp. 4748 anfører i øvrigt som yderligere eksempler på sådanne forstyrrelser *lys* eller *stråling*, og *Basse, Tønnesen & Wiisbye, Miljøerstatningsloven*, p. 42 f. nævner *røg* og *brandskader*. Det er dog vanskeligt at nævne eksempler på virksomheder omfattet af *miljøerstatningsloven*, som er optaget i bilaget til loven på grund af

Afsnit 1 – Forurening

sådanne forstyrrelser, og det anføres endog i.c., at lugtgener næppe kan anses omfattet af *miljøerstatningsloven*, allerede på grund af kravet om, at forureningen skal have overskredet tålegrænsen.

3.2. Vand

Den traditionelle forureningsrisiko, som tidligt førte til lovregulering, var forurening af vandet og navnlig grundvandet og dermed **drikkevandet**. Som anført i INDLEDNINGEN er den første *vandforsyningslov* fra 1926, og siden er der gennemført et stadig mere fintmasket net til sikring af vandforsyningsinteresserne. Vand er imidlertid ikke blot grundvandet og drikkevandsressourcer, men også overfladevand som søer, vandløb, fjorde og havet.

Grundvandet og navnlig det primære og sekundære drikkevand er beskyttet af bestemmelserne i *miljøbeskyttelseslovens* kapitel 3, specielt § 24. Uanset *miljøerstatningsloven* ikke sonderer mellem vand, hverken mellem grundvand og overfladevand, eller inden for disse kategorier mellem vand, der anvendes til eller kan tænkes anvendt til *drikkevand*, og andet vand, må der gælde en forskellig *tålegrænse* for forureningen, hvor man ikke skal tolerere forurening af nogen betydning overhovedet, når der er tale om drikkevand, mens der ikke kan stilles de samme skrappe krav til grundvand eller overfladevand, der ikke tænkes anvendt til drikkevandsforsyning, hverken aktuelt eller på længere sigt.

Ledende domme fra nyere tid angående beskyttelse af vandforsyningsinteresser er:

UfR 1969.923 ØL: Oletank, der blev lå på klippegrund på Bornholm, blev utæt, hvorved naboens vand blev forurennet. Forringelsen af naboens ejendom skulle erstattes med 14.000 kr.

UfR 1989. 692 H: Phønix burde have truffet bedre foranstaltninger til hindring af fenolnedtrængning i grundvandet i forbindelse med, at Phønix fjernede tidligere indtruffet fenolforurening af jord og fenolforurening på fremmed grund. Phønix måtte derfor erstatte de yderligere afværgeforanstaltninger, miljømyndigheden fandt det nødvendigt at gennemføre.

Det er uden betydning, om vandforsyningen varetages af det offentlige eller af private vandværker. Miljømyndigheden kan således også meddele påbud med hjemmel i *vandforsyningsloven* og *miljøbeskyttelsesloven* til beskyttelse af private vandværksboringer og i givet fald efter aftale med vandværket i medfør af *miljøbeskyttelseslovens* § 84a iværksætte afværgeforanstaltninger og oprensninger og kræve de derfor afholdte omkostninger dækket af forurenere.

Vand kan forurenes ikke blot ved stoffer, der opløses i vandet, men også af faste stoffer, der er så lette, at de forbliver opslemmet i vandet, f.eks. okker, eller som tungmetaller optages i søens eller havets fisk og dyr. Egentlige giftstoffer kan udledes både som faste stoffer og væsker, ligesom der kan blive tilført vandet bakterier og enzymer. Navnlig grundvandet og havet er udsat for forurening med olieprodukter. Søer og vandløb og kystnære dele af havet kan blive udsat for forurening med udvasket gødning, som fremmer væksten af alger og planter i vandet, hvorved vandets ilt forbruges, så fisk og dyr ikke kan leve der. Og

3. Forureningens genstand

endelig er havet modtager af vort spildevand, og selv om det renses, inden det udledes til havet, er det ikke 100% rent, og der sker uheld, så urensset spildevand bliver udledt med forurening til følge.

Vandforurening har navnlig til følge, at vandet ikke kan bruges som drikkevand. For overfladevandets vedkommende betyder forurening, at fisk, dyr og planter, som lever i vandet, enten dør eller ikke vokser eller formerer sig, som de burde, og vandet kan også være sundhedsfarligt for mennesker eller dog ubehageligt at opholde sig i eller ved på grund af partikler i vandet eller ilde lugt.

Opfyldning på søterritoriet, etablering af kunstige øer og dæmninger, kan rummes i ordene i *miljøerstatningslovens* § 1, stk. 2, der er omtalt i punkt 2.1. Sådanne forhold vil man næppe kunne betegne forurening – bortset fra muligvis æstetisk forurening – men indgribende forandringer i vanddybder og gennemstrømningshastighed kan ændre både ilt- og saltindhold i vandet og dermed påvirke den økologiske balance i området og ændre livsbetingelserne for planter, dyr og fisk. De virksomheder, der kan tænkes at foretage sådanne arbejder, er imidlertid ikke omfattet af *miljøerstatningslovens* bilag, og et eventuelt erstatningskrav må bero på de almindelige erstatningsretlige regler ikke blot om værnede interesser, men også om konstateret tab og ansvarsgrundlag.

3.3. Jord

Jord er nævnt som beskyttet ved *miljøbeskyttelsesloven*, men også *olietankbekendtgørelsen* og *kemikalieaffaldsloven*, nu *affaldsdepotloven*, har jorden som genstand for beskyttelse mod forurening.

Henlæggelse af affald på jorden indebærer ikke i sig selv forurening, idet der ikke tages hensyn til den æstetiske forurening. Hvis affaldet indeholder kemikalier, tungmetaller eller andre giftstoffer, som kan afgive miljøskadelige dampe eller blive udvasket og derfor optages i planter og dermed forvolde misvækst eller skade på mennesker og dyr ved fortæring eller sive ned til grundvandet og forurene dette, foreligger der en forurening.

Især olie- og kemikalieforurening og forurening med tungmetaller belaster jorden. Arealer, der er forurenede på denne måde, må ikke benyttes til beboelse, legepladser eller anden følsom anvendelse, og ønsker man at bebygge området på en måde, som kræver udgravning i forurenede jord, gives der ikke byggetilladelse, medmindre der er en tilfredsstillende løsning på forureningsproblemet. Det betyder i reglen, at bygherren tilpligtes at fjerne den forurenede jord og enten deponere den på en dertil godkendt deponeringsplads eller rense jorden på et jordrensningsanlæg. Hvis bygherren ikke selv har forårsaget forureningen, må han vurdere, om han vil påtage sig de dermed forbundne omkostninger uden sikkerhed for, at han kan få dem refunderet af den, fra hvem han har købt ejendommen, eller fra forureneren, eller om han vil afstå fra sit byggeprojekt, eventuelt modificere det, så der ikke er behov for at berøre det forurenede område, eller anvende ejendommen til et mindre følsomt formål, som ejendommen kan blive frigivet til. Også i den situation kan der blive tale om at rejse krav over for sælgeren af ejendommen eller forureneren.

Afsnit 1 – Forurening

Det er navnlig *Rockwool-dommen* **UfR 1991.674 H** (*UfR 1992 B*, p. 34 ff.) om ansvar for en tidligere grundejers forurening, der truede vandindvindingsinteresser, der har afstukket retningslinierne for ansvarsgrundlaget for jordforurening og sammenhængen mellem de offentligretlige miljøreguleringsregler og erstatningsreglerne. Dommen er udførligt gennemgået i *Betænkning 1237/1992* p. 33 ff. og i *Basse, Tønnesen & Wiisbye, Miljøerstatningsloven*, p. 107 f. Retspraksis om forurening, der ikke falder ind under *miljøerstatningsloven*, har fulgt disse retningslinier, jfr. f.eks. **UfR 1995.255 VL** om olieforurening fra en læk marktank. Som ganske rigtigt påpeget af *Ellen Margrethe Basse* i *Basse, Tønnesen & Wiisbye, Miljøerstatningsloven*, p. 141, angår disse og lignende afgørelser grundejerens ansvar og ikke *forurenernes* ansvar, som efter det l.c. p. 137 ff. anførte ikke beror på erstatningsretlige principper, men alene på, om myndighederne har fulgt de forvaltningsretlige regler for meddelelse af miljøpåbud og gennemførelse af afværgeforanstaltninger og selvhjælpshandlinger. Der henvises til gennemgangen i **INDLEDNINGEN**, punkt 3.1.

Miljøstyrelsens afgørelse 21. marts 1996 [**MAD 1996 I-264**] er imidlertid udtryk for, at miljømyndighederne efter *Rockwool-dommen* og **ØLD 27/03 1995** [17. afd. B 0606-93] er af den opfattelse, at heller ikke forurenere kan pålægges at afholde omkostninger ved afværgeforanstaltninger, hvad enten det er forurenere selv, der – under protest – efterkommer et påbud herom, eller det er miljømyndigheden, der udfører selvhjælpshandlinger, og kræver omkostningerne herved refunderet af forurenere, når denne ikke har handlet culpøst.

MAD 1996 I-264 : En rørledning mellem tank og oliefyr i en villa blev utæt, formentlig ved trykløftrensning efter hændeligt oliefyrstop, og efter fornyet oliepåfyldning sivede ca. 1.200 liter olie ud under ejendommen. Ejer kunne ikke anses at have handlet culpøst, og kommunens påbud i medfør af Olie-tankbekendtgørelsens § 16 om fjernelse af olieforureningen blev derfor ophævet af Miljøstyrelsen.

Påbud i medfør af *miljøbeskyttelseslovens* § 72 om foretagelse af undersøgelse af forureningens omfang blev derimod stadfæstet, da et sådant påbud efter Miljøstyrelsens opfattelse ikke forudsatte ansvarsgrundlag hos adressaten, og omkostningerne herved måtte derfor afholdes af ejerens forsikringsselskab under bygningskaskoforsikringen.

I **ØLD 27/03 1995** [17. afd. B 0606-93] om forurening fra nedgravet olietank udtalte landsretten, at det i sagen ikke findes at være af betydning, at forureningen er sket i grundejerens ejertid.

Tålegrænsen ved jordforurening beror på, hvad arealet anvendes til eller kan påregnes anvendt til af den aktuelle eller potentielle ejer. Er det således en ejendom i et industriområde, der er forurenet fra de omliggende ejendomme, må *tålegrænsen* sættes højere, end hvis der er tale om et parcelhus i et sædvanligt villakvarter.

Tålegrænsen har dermed en parallel i tolerancetærsklen for, hvad der kan karakteriseres som en mangel ved en fast ejendom, jfr. f.eks. udtalelserne i:

VLD 15/12 1994: Olieselskab S solgte i 1985 en grund til K₁ for 480.000 kr., som i 1986 solgte grunden videre til K₂ for 600.000 kr. med henblik på opførelse af en boligbebyggelse. I forbindelse hermed konstaterede K₂ i 1988 forurening og rejste senere krav mod S og K₁ med påstand om betaling af kr. 360.000.

Landsretten frifandt både S og K₁, da K₂ som professionelt boligselskab måtte være forberedt på en så begrænset forurening på en grund, hvor der tidligere havde ligget en benzinstation. [12. afd. B-0381-93].

3. Forureningens genstand

Jfr. tilsvarende:

ØLD 10/10 1996: S solgte en ejendom til K for 7.500.000 kr. med oplysning om, at der på ejendommen var 4 olietanke. Efter overtagelsen konstateredes forurening, og K måtte afholde omkostninger til undersøgelser, opgravning og bortskaffelse af tanke og bortkørsel af jord for ca. 700.000 kr.

Landsretten frifandt S, idet S ikke fandtes at have handlet ansvarspådragende, og K, som var professionel bygherre, havde overtaget risikoen for den foreliggende forurening ved ikke at undersøge, om der var forurening omkring de 4 nedgravede olietanke. [16. afd. B-2006-92].

Kravene kan være anderledes, når det offentlige meddeler påbud om oprensning med hjemmel i *miljøbeskyttelsesloven* eller anden lovgivning, jfr. f.eks. **FKE 1993.293** om fuldstændig oprensning af arsén-forurenet areal for en listevirksomhed i henhold til *miljøbeskyttelseslovens* Kapitel 5, Litra E.2 i 1986-bekendtgørelsen (træimprægneringsvirksomhed), således at arealet derefter kunne anvendes til de mest følsomme formål (boligområde med legepladser og have), uanset en vis begrænsning må indlægges i *proportionalitetsprincippet*, jfr. Ellen Margrethe Basse i Bilag 1 til *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995* (Den juridiske Verden), p. 211 f. med henvisning til **VLD 8/3 1985** [8. afd. B 1141-80] og **VLD 8/6 1990** [7. afd. B 632-86]. Om *mangelsansvar* ved overdragelse af forurenede ejendomme kan i øvrigt henvises til **UfR 1992.414 H** om salg af areal, der tidligere havde været anvendt til benzinstation, **ØLD 10/6 1992** [4. afd. B 0345-88] om areal registreret som affaldsdepot, **Århus Byret 14. september 1994** [BS-4. afd. 9400/93-4] om salg af elværksgrund, og **UfR 1997.129 H** om tømrermesters salg af ejendom forurenet med olie- og tjærestoffer, idet der fra ejendommen havde været drevet tømrervirksomhed samt auto- og pladeværksted. Dommene er i anden sammenhæng refereret i AFSNIT 5, punkt 3.2

Har sælger ikke pådraget sig erstatningsansvar, f.eks. ved tilsidesættelse af den *loyale oplysningspligt*, kan der alligevel ved indrømmelse af *forholdsmæssigt afslag* blive tale om at lade sælger bære de økonomiske følger af, at der må afholdes omkostninger til rensning af grunden, før den kan anvendes som forudsat af køberen.

Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i AFSNIT 7, punkt 4.

Olietankbekendtgørelsen og *kemikalieaffaldsdepotloven*, nu *affaldsdepotloven*, har givet retningslinier for indretning af olietanke og deponering af affald, der skulle sikre, at jorden ikke blev forurenet med risiko for forurening af grundvandet. Det har vist sig, at disse regler ikke har slået til, og *affaldsdepotlovens* bestemmelser om oprensning af gamle affaldsdepoter for det offentliges regning har været helt utilstrækkelige.

Det skønnes nu, at det vil koste 25-30 mia. kr. at rense de gamle jordforureninger. Hertil kommer omkostningerne ved at rense jordforurening og vandforurening, der er indtrådt efter 1976, men hvor man af den ene eller anden grund ikke kan gennemføre et erstatningskrav over for forureneren.

Derfor har *Jordforureningsudvalget* foretaget en ny vurdering af den faktiske forureningstilstand, samlet i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1996*, **Den fysi-**

Afsnit 1 – Forurening

ske Verden, og for retsstillingen på jordforureningsområdet efter gældende lovgivning og retspraksis, samlet i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995*, **Den juridiske Verden**, der begge er gjort til bilag til *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, som endelig indeholder udkast til et samlet lovforslag til beskyttelse mod fremtidig jordforurening, oprensning af gammel jordforurening og betaling af omkostninger i anledning af jordforurening, der indtræder efter lovens ikrafttræden. Hvis dette lovudkast gennemføres, vil *miljøerstatningsloven* til dels blive overflødiggjort.

3.4. Undergrund

Miljøerstatningslovens § 1, stk. 1, nævner **undergrund** som særlig genstand for forurening. Baggrunden herfor er i det væsentlige at skabe et yderligere værn om jorden og grundvandet, således som det også er sket i *miljøbeskyttelsesloven*, der i mange bestemmelser nævner *undergrund* i umiddelbar forlængelse af *jord* og som et skridt på vejen til forurening af grundvandet.

Undergrunden er kommet med i *miljøbeskyttelsesloven* ved den gennemgribende lovrevision med virkning fra 1. januar 1992.

Undergrunden er imidlertid også beskyttet, når den er et selvstændigt **økonomisk gode**, f.eks. når forurening forstyrrer tilladt råstofindvinding eller råstofferne i undergrunden i sig selv forurenede, så de ikke kan benyttes til deres formål.

Er der i nærheden af en grusgrav eller teglværks lergravning sket en olieforurening, som nødvendiggør afværgeboring, kan det blive nødvendigt at stoppe yderligere gravning i området for ikke at forstyrre denne boring. Ler, sand, kalk eller andet i undergrunden kan også være forurenede, så den, der har indvindingsretten, må opgive en del af de ellers tilgængelige råstoffer eller nødsages til at iværksætte særlige eller fordyrende foranstaltninger for at udvinde mere vanskeligt tilgængelige råstofferne i fremtiden.

4. Forureningen fra faste anlæg

Miljøerstatningsloven fastsætter kun objektivet ansvar for de virksomheder, som er optaget på lovens bilag, og som udøver den særlige aktivitet, der har givet anledning til deres optagelse i bilaget, fra en **fast ejendom** eller anlæg, jfr. *bemærkningerne* sp. 4748. Miljøskader, der indtræder under transport til eller fra virksomheden, skal ikke bedømmes efter *miljøerstatningsloven*, men ofte gælder alligevel et objektivet ansvar, f.eks. efter færdselsloven.

4. Forureningen fra faste anlæg

Også på dette punkt vil det foreliggende udlast til *jordforureningslov* indebære en skærpelse, idet der som anført i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996* vil være mulighed for at anvende lovudkastets § 41 også i tilfælde, hvor forureningen stammer fra *mobile anlæg*, hvad enten der er tale om egentlige driftsanlæg, f.eks. transportable asfaltanlæg, spildevandsanlæg m.v., eller transportanlæg såsom lastbiler, tankvogne eller lignende.

Det svenske udkast til *miljöbalk*, Kapitel 29, 1 §, vil derimod ikke foreslå forureningsskader under transport inddraget under lovens regler. uanset der var forslag fra flere sider om at ophæve kravet om tilknytning til den faste ejendom, jfr. *SOU 1996:103, Del 1*, p. 627 f. og *SOU 1996:103, Del 2*, p. 391 f., der ligesom *bemærkningerne* sp. 4748 begrundet dette med, at der i transportforhold er en tilstrækkelig regulering af ansvarsforholdene i tilfælde af forureningsskader.

Der henvises nærmere til omtalen i AFSNIT 3, punkt 2.3.

AFSNIT 2

Skade

Miljøerstatningsloven

§ 2. Skade efter denne lov omfatter

- 1) personskade og tab af forsørger,**
- 2) tingsskade,**
- 3) andet formuetab og**
- 4) rimelige omkostninger til afværgelse eller forebyggelse af skade eller til genopretning af miljøet.**

1. Skade

Miljøerstatningsloven giver mulighed for at kræve erstatning for den skade, der er forårsaget af en forurening som beskrevet i lovens § 1. *Miljøerstatningslovens* § 2 præciserer, at skade omfatter såvel personskade som tingsskade med det deraf følgende økonomiske tab, men der er desuden mulighed for også uden samtidig personskade eller tingsskade at kræve erstatning for andet formuetab. Endelig kan der i medfør af § 2, nr. 4), kræves erstatning for visse omkostninger til afværgelse eller forebyggelse af skade eller til genopretning af miljøet.

Disse poster svarer til, hvad der også i den ulovbestemte erstatningsret er hjemmel til at kræve som erstatning i tilfælde af skadesforvoldelse. Erstatningens størrelse følger ligeledes af almindelige erstatningsretlige regler, herunder *erstatningsansvarslovens* regler.

Det følger heraf, at der ikke er hjemmel til at kræve godtgørelse for *ikke-økonomisk* eller ideel skade, ligesom det kun er den *personkreds*, der sædvanligvis er *værnet* ved erstatningsreglerne, der kan kræve erstatning for det lidte tab.

1.1. Personskade

Såfremt forurening af miljøet forvolder **personskade**, eventuelt så alvorligt, at personen afgår ved døden, kan skadelidte eller dennes efterladte kræve erstat-

Afsnit 2 – Skade

ning for såvel de forvoldte fysiske skader som de af skaden følgende psykiske lidelser og tab af forsørger. Opgørelsen heraf sker som nævnt i overensstemmelse med *erstatningsansvarslovens* regler, som regulerer både arten af personskader, der berettiger til erstatning, jfr. *Jens Møller*, *Erstatningsansvarsloven*, p. 40 ff., og opgørelse af erstatningen herfor.

Personskade som følge af forurening kan være alt fra lettere gene eller irritation som følge af luftforurening til sygdom, invaliditet og død som følge af indtagelse af tungmetaller eller forgiftning gennem drikkevandet. Asbestose-sagen, **UfR 1989.1108 H** (*UfR 1990 B. p. 241 ff.*), kan anføres som eksempel på personskade.

Ved personskade hjemler *erstatningsansvarslovens* § 1 erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, helbredelsesudgifter, andet tab og godtgørelse for svie og smerte. Har skaden fået varige følger, skal der tillige betales erstatning for varigt mén samt erstatning for tab eller forringelse af erhvervsevnen. Afgår personen ved døden, kan der endelig blive tale om erstatning for tab af forsørger og begravelsesudgifter.

Erstatning for psykiske lidelser er ikke omfattet af *erstatningsansvarsloven*, men kan efter retspraksis kræves af den, som samtidig er blevet påført en fysisk skade, f.eks. når denne sætter skadelidte i en choktilstand eller forårsager angstanfald, jfr. **UfR 1973.451 H** (*UfR 1973 B. p. 305 ff.*). Det antages dog yderligere, at den, der uden selv at lide fysisk overladt med føje har følt sig i fare for at blive påført en personskade og derved har fået et chok, kan kræve erstatning herfor, jfr. *Vinding Kruse*, *Erstatningsret* p. 292. Endvidere antages det, at der kan opnås erstatning, hvis den psykiske lidelse bliver påført ved overværelse af eller underretning om nærpårørendes alvorlige tilskadekomst eller død, jfr. *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, *Erstatningsret* p. 22 og p. 291, cfr. dog **UfR 1988.166 H**. Udviklingen i Sverige og Finland synes at være kommet længere ad denne vej end dansk retspraksis.

Derimod ydes der ikke erstatning til den, der uden selv at have befundet sig i sådan nærhed af faren eller være knyttet således til en person, der har været udsat for personskade, bliver chokeret ved at se resultatet af en miljøkatastrofe, f.eks. havfugles død som følge af olieforurening eller se en nyhedsrapport om dødsfald i en provinsby som følge af, at drikkevandet er blevet forurennet med pesticider eller bakterier.

Erstatning for **tab af forsørger** kan kræves af den efterladte ægtefælle, samlever og børn, som faktisk har været forsørget af afdøde, jfr. *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, *Erstatningsret* p. 244 ff. Undtagelsesvis kan også forældre og søskende kræve forsørgertabserstatning, jfr. *Vinding Kruse*, *Erstatningsret* p. 430 ff. Ægtefælle, samlever og børn kan kræve forsørgertabserstatningen opgjort efter reglerne i *erstatningsansvarslovens* §§ 13 og 14, mens andre persongrupper må dokumentere deres tab.

Der kan endvidere kræves erstatning for begravelsesudgifterne for den, som rent faktisk har afholdt begravelsesudgifter, uanset om den pågældende har krav på forsørgertabserstatning, jfr. *erstatningsansvarslovens* § 12.

1.2. Tingsskade

Når forurening af miljøet medfører personskade, vil der som regel forinden være sket en tingsskade, f.eks. forurening af jorden, hvorved der afgives sund-

1. Skade

hedsfarlige dampe, eller forurening af drikkevandet, der forvolder sygdom. Men ofte vil tingsskaden stå alene, uden at der tillige voldes personskade, idet der gribes ind, inden denne følgeskade indtræder.

Erstatning for den tingsskade, der forårsages af forureningen, må derfor anses for *miljøerstatningslovens* vigtigste retsfølge.

Tingsskade omfatter skade på fast ejendom, herunder såvel bygninger som grund, og på løsøre, herunder dyr, planter og vand

Når der sker tingsskade, vil der kunne kræves erstatning ikke alene for skaden på selve tingen, f.eks. korrosion af metaloverflader som følge af udslip af ætsende luftarter eller væsker, men også det yderligere økonomiske tab, der er forbundet med tingsskaden, f.eks. driftstab for afbræk i produktionen, mens den beskadigede maskine renoveres eller indtil en ny kan genanskaffes.

Erstatning for tingsskade efter bestemmelsen i *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 2), forudsætter, at der er sket en forurening, der falder ind under *miljøerstatningslovens* § 1, herunder at forureningen overstiger *tålegrænsen*, jfr. bemærkningerne til § 1 herom. Der skal endvidere være lidt et *økonomisk tab*, og tabet skal være en følge af tingsskaden, således at der foreligger den fornødne *årsagsforbindelse*. Navnlig driftstab og andre *følgeskader* kan endvidere kun kræves erstattet, hvis de er *adækvate* følger af forureningen. Endelig skal tabet have ramt en erstatningsretligt *værnet interesse*. Disse almindelige betingelser for at kræve erstatning er nærmere omtalt nedenfor.

1.3. Andet formuetab

Som netop omtalt kan der ved såvel personskade som tingsskade kræves erstatning også for deraf afledede skader og tab, f.eks. tabt arbejdsfortjeneste ved personskade og driftstab ved tingsskade. Disse tab er indeholdt i *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 1) og 2).

Herudover indeholder § 2, nr. 3), udtrykkelig hjemmel til, at skadelidte også kan kræve erstatning for **andet formuetab**, uden at der er lidt samtidig personskade eller tingsskade.

Efter bestemmelsen kan der således ydes erstatning for det rene økonomiske tab. Det er i overensstemmelse med almindelige erstatningsretlige principper, men er fastslået udtrykkeligt for at undgå modsætningsslutninger fra formuleringen af § 2, nr. 1) og 2).

Det økonomiske formuetab skal som anført ved omtalen af erstatning for tingsskade være en *adækvat følge* af en forurening, der falder ind under afgrænsningen heraf i *miljøerstatningslovens* § 1.

Navnlig når der ikke indtræder personskade eller tingsskade, kan der rejses spørgsmål om, hvorvidt skaden har ramt en erstatningsretligt værnet interesse,

Afsnit 2 – Skade

og hvem der har denne erstatningsretligt værnedes interesse og dermed kan rejse erstatningskravet. Spørgsmålet er uddybet nærmere i punkt 2 nedenfor.

1.4. Rimelige omkostninger

Omkostninger, der er en adækvat følge af personskade, tingsskade eller anden formueskade, er omfattet af *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 1)-3). Bestemmelsen i § 2, nr. 4), omhandler derudover erstatning for **rimelige omkostninger til afværgelse eller forebyggelse** af skader eller til genopretning af miljøet.

Bestemmelsen giver f.eks. adgang til dækning af omkostninger med henblik på at afværge eller begrænse en skade, der er omfattet af *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 1)-3). Det følger således af almindelige erstatningsretlige grundsætninger, at skadelidte har en tabsbegrænsningspligt, og at skadevolder til gengæld også må erstatte de dermed forbundne omkostninger. Det gælder også, selv om foranstaltningerne slår fejl, således at skaden alligevel indtræffer eller ikke begrænses i omfang, når skadelidte blot med føje har afholdt omkostningerne i tabsbegrænsningsøjemed.

Det anføres i *bemærkningerne* sp. 4750, at bestemmelsen giver mulighed for, at der kan ydes erstatning for de rimelige omkostninger, der er forbundet med at fjerne en forurening af almene goder, såsom luften og havet, f.eks. omkostninger til undersøgelse af det forurenede område og nærmere analyse af de forurenende stoffer på kemiske laboratorier m.v. Det må antages, at der i udtrykket *rimelige omkostninger* ligger et skærpet krav til påpasselighed med omkostningerne, ud over hvad der følger af tabsbegrænsningspligten.

Også i denne sammenhæng opstår spørgsmålet om, hvem der er berettiget til at foretage foranstaltninger for at afværge eller begrænse en skade efter *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 1)-3) og dermed kræve omkostningerne hertil erstattet af den ansvarlige. Dette spørgsmål må afgøres på grundlag af almindelige erstatningsretlige grundsætninger om den erstatningsretligt beskyttede personkreds, jfr. nærmere herom nedenfor.

Bestemmelsen i *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 4), giver som anført endvidere mulighed for at kræve erstatning for rimelige omkostninger til **genopretning af miljøet**.

Det anføres i *bemærkningerne* sp. 4751, at formålet med bestemmelsen er at give skadelidte ret til at få dækket de omkostninger, der er nødvendige for at bringe miljøet op på samme standard som forud for skaden (forureningen), dvs. ikke blot afværgeomkostninger, men også omkostninger til retablering af den uspolerede tilstand eller dog til at bringe tilstanden på vej henimod den oprindelige tilstand.

Når der ikke er sket personskade eller tingsskade, vil bestemmelsen i *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 4), i almindelighed angå de **almene goder**. Hverken

2. Værnet personkreds

privatpersoner eller miljøorganisationer har rådighedsret eller i øvrigt retlig interesse i at kræve sådan genopretning af miljøet, og de er dermed heller ikke berettiget til at kræve erstatning for udgifter, de har afholdt eller ønsker at afholde til afværgelse af forurening af eller til genopretning af miljøet

Derimod vil miljømyndighederne, der efter reglerne i *miljøbeskyttelsesloven*, jfr. §§ 69-70, har ret eller pligt til at foretage afværgeforanstaltninger eller genopretning af miljøet, kunne kræve de dermed forbundne omkostningerne erstattet efter bestemmelsen.

Det anføres i *bemærkningerne* sp. 4752, at bestemmelsen ikke indebærer, at omkostningerne til afværgelse eller forebyggelse af skader efter *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 1)-3), og ej heller til genopretning af miljøet i medfør af § 2, nr. 4), skal være afholdt, før omkostningerne kan kræves erstattet, og dette er da heller ikke et almindeligt krav i erstatningsretten. Det anføres dog videre l.c., at såfremt omkostningerne endnu ikke er afholdt, forudsætter bestemmelsen, at den erstatningsansvarlige kan nægte at udbetale noget beløb, før der er ført et tilstrækkeligt bevis for, at beløbet vil blive anvendt til foretagelse af rimelige afværgeforanstaltninger eller til genopretning af miljøet. Dette krav kan dog næppe stilles, hvis erstatning ellers kunne kræves for et *tab* i medfør af *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 1)-3).

2. Værnet personkreds

Som anført bestemmer *miljøerstatningslovens* § 1, at loven gælder for **skade**, der forvoldes ved forurening, og *miljøerstatningslovens* § 2 præciserer herefter, at skade omfatter *formuetab* og *omkostninger*, dvs. **økonomisk tab**. Dermed er det også fastslået, at erstatning kun kan kræves af den personkreds, som i øvrigt i overensstemmelse med dansk rets almindelige erstatningsretlige regler henføres til den **værnede personkreds**. Udgangspunktet er herefter, at kun den person, der selv har lidt det økonomiske tab, kan kræve erstatning derfor, dvs. ved *personskade* den skadelidte person selv og ved *tingsskade* den person, der har en aktuel eller eventuel rådighedsret over den skadede ting eller faste ejendom.

Der kan henvises til drøftelserne om *sakägarbegreppet* i *SOU:103, Del 1*, p. 503 ff.

Fysisk skade på person, ting, dyr eller fast ejendom, der forvoldes ved fysiske midler, betegnes *integritetskrænkelse*, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 85 og p. 305 f. Dette dobbelte krav om den fysiske årsag og den fysiske virkning er ofte ikke opfyldt ved forureningsskader, men dette er heller ingen betingelse for, at skaden anses omfattet af *miljøerstatningslovens* § 2.

Modstykket til integritetskrænkelse er *almindelig formueskade*. Mens integritetskrænkelserne altid rammer erstatningsretligt beskyttede interesser, jfr. *Lene Pagter Kristensen og Mads Bryde Andersen* i *Juristen* 1992 p. 321, og det i reglen heller ikke volder vanskelighed at afgøre, hvem der er den *værnede person*, kan det straks være anderledes vanskeligt, hvis der foreligger almindelig formueskade.

Afsnit 2 – Skade

2.1. Personsskade

Ved personsskade vil man som altafgørende hovedregel kun indrømme erstatningskrav for den person, som selv er kommet til skade, men som anført ovenfor i punkt 1.1 anerkendes dog herudover erstatningskrav fra personer, som har mistet en forsørger, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 291, og fra den, der har afholdt begravelsesomkostningerne.

2.2. Tingsskade

Ved tingsskade er det vanskeligere at afgrænse, hvem der som skaderamt er berettiget til at kræve erstatning for sit økonomiske tab ved tingens beskadigelse.

2.2.1. Rådighedsret

Det antages i almindelighed, at sådan erstatning tilkommer den person, der har en aktuel eller eventuel **rådighedsret** over den beskadigede ting, men tillige den person, der bærer **risikoen** for tingens undergang eller beskadigelse, jfr. princippet i *fal* § 54, smh. i det hele fremstillingen hos *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 298 ff.

2.2.2. Fordringsret

Uden for den værnede personkreds falder herefter *kreditorer*, forretningsforbindelse, kunder og ansatte, som mister indtægter ved den umiddelbart indtrådte skade, men som alene kan støtte deres forbindelse til skaden ved en **fordringsret** over for den, der har rådigheden over tingen.

Dermed ikke være sagt, at de ikke kan kræve erstatning af deres kontraktspartner, hvis den indtrådte skade fører til *misligholdelse* af dennes kontraktlige forpligtelser, og der foreligger et ansvarsgrundlag herfor efter almindelige obligationsretlige regler. Således kan skadevolder alligevel komme til at erstatte dette tab som en del af den værnede persons adækvate tab. Der kan også henvises til den nedenfor anførte dom **UfR 1960.932 SH**, hvor jernbaneselskabet i sit erstatningskrav kunne medtage en del af sine omkostninger ved at undgå tab for kunderne, selv om jernbaneselskabet måske ansvarsfrit havde kunnet suspendere transporterne, da Limfjordsbroen i en periode ikke kunne passeres.

Om *ansattes* krav, når de mister lønindtægter, kan henvises til den ledende dom i **UfR 1953.1028 H (TfR 1954.216)** – chauffør-dommen.

Spørgsmålet har været fremme i forbindelse med afbrydelse af **forsyningsledninger samfærdselsveje** og **kommunikationslinier**, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 300 med de der anførte domme:

UfR 1940.117 VL: S/S Thomas påsejlede Limfjordsbroen ved Ålborg ved en ansvarspådragende fejlmanøvre og måtte betale erstatning herfor til broens ejer DSB. Broen blev spærret i 5 dage, mens reparationen pågik, og M/S Avance krævede erstatning hos S/S

2. Værnet personkreds

Thomas for det derved forvoldte tidstab, men fik ikke medhold deri, idet M/S Avance ikke havde en sådan direkte interesse i at kunne passere Limfjordsbroen, at S/S Thomas kunne pålægges erstatningsansvar herfor.

Næsten samme situation forelå i februar 1955, men med et andet resultat:

UfR 1960.932 SH: S/S Mormacfir påsejlede Limfjordsbroen ved Ålborg ved ansvarspådragende sejlads under hensyn til vindforholdene og måtte betale erstatning herfor til broens ejer DSB, dels for selve reparationen, men desuden for ekstraudgifter ved omlægning af jernbanetransporten og færgetjenesten over Limfjorden i de ca. 10 dage, reparationen varede. Erstatningen for de indirekte tab blev dog fastsat skønsmæssigt, idet DSB ikke havde søgt at begrænse tabet over for kunderne, som ikke havde krav på transporterens gennemførelse til uforandret takst.

Fjerritslev – Nørre Sundby – Frederikshavn privatbane, som havde overenskomst med DSB om kørsel over Limfjordsbroen, krævede erstatning hos S/S Mormacfir med ca. 100.000 kr. for sine ekstraudgifter ved transporterens gennemførelse, mens broen var spærret, og fik skønsmæssigt tilkendt 75.000 kr.

Forskellen ligger i, at privatbanen havde en overenskomstmæssig ret til at benytte Limfjordsbroen og dermed havde den en *rådighedsret* over broen, som gjorde, at den var omfattet af den værnede personkreds.

Såfremt DSB og privatbanen havde valgt at indstille transporterne, mens Limfjordsbroen var spærret, ville der ikke have været mulighed for, at kunderne havde kunnet kræve erstatning herfor hos jernbanen for deres tab derved, og de ville heller ikke have kunnet kræve erstatning hos S/S Mormacfir. Man kunne imidlertid ikke forlange, at jernbanen – hverken DSB eller privatbanen – helt indstillede transporterne, men omkostningerne ved den ekstra service til kunderne, at transporterne blev opretholdt til uændret takst, måtte bæres af jernbanen selv.

I tilfælde af afbrydelse af *forsyningsledninger*, f.eks. strømafbrydelse, har retspraksis i nogle situationer ikke blot tilkendt erstatning til ledningsejeren for de med reparationen forbundne omkostninger, men også til erhvervsdrivende forsyningsmodtagere, jfr. de hos *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 300 f. anførte domme **UfR 1938.159 ØL**, **UfR 1962.190 VL** og **UfR 1972.82 H**, samt forudsætningsvis **UfR 1973.844 VL** og **UfR 1967.699 VL**, men modsat **UfR 1959.708 VL**. Om overgravning af forsyningsledninger i jorden kan i øvrigt henvises til *Bo von Eyben*, Ansvar for graveskader. Denne retspraksis viser klart, at det har undtagelsens karakter, når det tillades tredjemand at støtte sin søgsmålskompetence over for skadevolder alene på en fordringsret.

Anderledes hvis skadevolder handler i skadeshensigt netop over for denne tredjemand, og afbrydelsen af forsyningsledningen blot er midlet til at skade forsyningsmodtageren, jfr. *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret p. 228.

Til illustration af spørgsmålet om *den værnede interesse* kan henvises til det fra *Jan Hellner*, Skadestandsrätt, Supplement p. 16, hentede eksempel, som også er gengivet i *Betænkning 1237/1992* p. 173 f.

Et badehotel ligger ved en attraktiv strand og har sædvanligvis pæn belægning i hele sæsonen netop af denne grund. Kort inde i sæsonen bliver kysten på den strækning, hvor stranden ligger, ramt af en alvorlig olieforurening, således at stranden ikke kan benyttes, og gæsterne udebliver.

Afsnit 2 – Skade

- 1) Ejer hotellet stranden, kan hotellet få erstatning for såvel den direkte skade som det driftstab, der er en følge af, at gæsterne svigtede hotellet.
- 2) Ejers stranden af staten eller tredjemand, således at hotellet har en overenskomst med dem om, at hotellets gæster kan benytte stranden og de derpå værende indretninger ud over, hvad der følger af gældende regler om almenhedens adgang til at færdes langs stranden, er resultatet det samme som anført under 1).
- 3) Har hotellet hverken ejendomsretten til stranden eller en særlig aftale om rådigheden derover til fordel for hotellets gæster, må tilfældet formentlig sidestilles med den generelle afbrydelse af forsyningsledninger og samfærdselsveje, jfr. **UFR 1940.117 VL** om Limfjordsbroen, således at hotellet ikke kan kræve erstatning for sit tab.
- 4) De ansatte kan kræve deres løn i opsigelsesperioden, og i de i punkt 1) og 2) anførte situationer kan hotellet indirekte kræve erstatning for den forgæves udgift hertil, men ikke i noget tilfælde kan de ansatte selv kræve erstatning for yderligere løntab.
- 5) Kreditorer og forretningsforbindelser, som lider tab, fordi hotellet ikke kan opfylde sine økonomiske forpligtelser, kan heller ikke i noget tilfælde kræve erstatning herfor hos skadevolder. Det samme gælder forretningsforbindelsers tab af indtjening, som ikke støttes på allerede indgåede aftaler, men alene på forventningen til årets omsætning.

Jfr. i overensstemmelse hermed *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, Miljøerstatningsloven, p. 47 f.

2.2.3. Organisationer

Det anføres i *bemærkningerne* sp.4751, at det ikke i almindelighed er hensigten at give miljøorganisationer og andre private **organisationer** adgang til at få erstattet omkostningerne til genopretning af miljøet, når der er sket forurening af almene goder som f.eks. luften og havet.

Spørgsmålet er ligeledes omtalt i *Betænkning 1237/1992* p. 142 ff. og *bemærkningerne* sp. 4725 f. og sp. 4733 under henvisning til dommen **UFR 1988. 878 VL** og med bemærkning om, at private organisationer allerede efter den gældende retstilstand i særlige tilfælde er blevet anerkendt som erstatningsberettigede. Det anføres l.c., at i et sådant og andre tilsvarende tilfælde vil private organisationer kunne kræve erstatning efter bestemmelsen i *miljøerstatningslovens* § 2. Den citerede afgørelse, der er omtalt i *Betænkning 1237/1992* p. 63 f., omhandlede følgende tilfælde:

UFR 1988.878 VL: En sportsfiskerforening havde udsat fiskeyngel i Starup bæk i overensstemmelse med en af fiskeriministeriet godkendt plan for kommunen i henhold til *ferskvandsfiskerilovens* § 49. Omkostningerne herved blev afholdt af foreningen, men dens medlemmer havde ikke fiskeretten i bækken, som i øvrigt ikke gav egentlige fiskemuligheder. En gårdejer var ansvarlig for ajleudledning til bækken, hvorved fiskene nedstrøms blev dræbt.

Uanset sportsfiskerforeningen ikke havde fiskeretten, fandt retten dog, at foreningen, under hensyn til de samfundsmæssige interesser, som er knyttet til bevarelse og forøgelse af fiskebestanden i ferskvandsløbene, havde en af erstatningsreglerne beskyttet interesse, og foreningen fik derfor en skønsmæssig erstatning på 7.500 kr. for de afholdte omkostninger ved genudsætning af fiskeynglen.

2. Værnet personkreds

Denne afgørelse må betragtes som en snæver udvidelse af den værnede interesse. Som anført af sportsfiskerforeningen under sagen ville det stride mod retsbevidstheden, hvis foreningen ikke kunne få erstatning for de forgæves afholdte omkostninger, således at foreningen uden tab kunne udsætte ny fiskeyngel til erstatning for den yngel, der havde lidt fiskedøden.

Såfremt en miljøorganisation eller interessegruppe efter en forureningsskade skulle ønske at påtage sig at ville genoprette miljøet og derfor vil kræve de dermed forbundne omkostninger erstattet af den ansvarlige forurener, er det ikke tilsigtet, at *miljøerstatningsloven* skulle indeholde hjemmel dertil.

Der kan endvidere henvises til diskussionen i *SOU 1996:103, Del 1*, p. 513 ff. og konklusionerne p. 526 ff., hvorefter det foreslås, at organisationer skal have ret til at udtale sig i miljösa-ger og i et vist omfang have adgang til at klage over afgørelser i miljösa-ger. Det kan indebære, at en miljøorganisation indirekte rejser en sag, nemlig ved klage over, at der ikke gribes ind over for forurening eller gives tilladelser, som miljøorganisationen ikke finder rigtige.

Derimod vil man heller ikke i det foreliggende udkast til *miljöbalk* i Sverige indrømme organisationerne en egentlig partsstatus som repræsentant for almenheden og dermed indeha-ver af en *værnet interesse*.

2.3. Anden formueskade

Anden formueskade indtræder, når der ikke samtidig sker personskade eller tingsskade. Det kan da være særlig vanskeligt at afgøre, hvem der som skadelidt er værnet af erstatningsreglerne, jfr. bemærkninger i punkt 1.3.

Badehotellets tab som anført i punkt 2.2.2, anføres i *Betænkning 1237/1992* p. 173 f. til illustration heraf, men bør rettelig henføres til afgrænsning af den værnede personkreds ved tingsskade, nemlig olieforureningen af kysten.

Det er vanskeligt at finde eksempler på rene formueskader, uden at der foreligger en eller anden form for person- eller tingsskade. Sker der imidlertid olieforurening til havs med *risiko* for, at olien driver ind på stranden ved badehotellet eller dog forurener vandet ud for badeho-tellet, vil der snarere foreligge en ren formueskade, når hotellets gæster annullerer allerede afgivne bestillinger og lægger deres sommerophold et andet sted, idet de bliver nødt til at disponere straks og ikke kan afvente, om faren driver over.

Der vil også foreligge en ren formueskade, hvis forureningen består i ilde lugt fra havet, som ikke indebærer sundhedsfare, men som alligevel får hotelgæsterne til at svigte hotellet. Beror lugten på, at der er udledt stoffer til havet, som får planter til at dø og gå i forrådnelse, kan der være grundlag for at statuere ansvar.

Det kan ikke udelukkes, at hotellet vil kunne kræve erstatning for sit driftstab i den nævnte situation, hvis stranden ejes af eller rådigheden derover tilkommer hotellet, når der har været en **nærliggende** og konkret **fare** for, at forureningen ville ramme dette erstatningsretligt beskyttede gode, således at de potentielle gæsters reaktion har været velbegrundet.

Afsnit 2 – Skade

En tilsvarende udvidelse af erstatningsområdet ses ved truende personskader, hvor der indtræder chok i forbindelse med, at den pågældende med føje har følt sig i fare for at blive påført en personskade, jfr. punkt 1.1. Ved de almindelige formueskader må det dog antages, at der skal endnu mere til, før der kan kræves erstatning i sådanne situationer.

Det anføres i *bemærkningerne* sp. 4750, at hvor et driftstab ikke har forbindelse med tingsskaden, kan der ikke ydes erstatning efter *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 2), men eventuelt efter bestemmelsen i nr. 3). Dette kan give anledning til misforståelser og sammenblanding af forskellige erstatningsbetingelser, idet kravet om, at der skal foreligge *årsagsforbindelse* mellem den ansvarspådragende adfærd og skaden, skal være opfyldt både i nr. 2- og nr. 3-situationerne. Foreligger en tingsskade, er opgaven at identificere det eller de deraf følgende økonomiske tab og yderligere at konstatere, om tabene har ramt den værnede personkreds. Det skal hertil bemærkes, at det ikke er udelukket, at flere samtidig har en værnet interesse i anledning af samme tingsskade, således som det f.eks. var tilfældet i **UFR 1960. 932 SH**; men det er også muligt, at man kan betragte samme ansvarspådragende handling som to adskilte begivenheder i forhold til to forskellige skadelidte, hvoraf den ene lider tingsskade, der ikke i sig selv får nogen følgevirkning for andre, mens den anden udsættes for en ren formueskade. Det kan være denne situation, der hentydes til i *bemærkningerne* l.c.

Man vil være uden for den værnede personkreds ved den rene formueskade, der består i forurening af havet, herunder udledning af kvælstofholdige stoffer, som medfører iltsvind, der reducerer fiskenes antal og størrelse, således at de fiskere, der er vant til at få deres udkomme fra de pågældende farvande, får reduceret deres fangstresultat eller helt må opgive erhvervet.

Noget andet er, at det også kan være meget vanskeligt at lokalisere en skadevolder, når skaden skyldes de diffuse skader ved mange i sig selv uskadelige bidrag til den samlede forurenings-effekt.

3. Årsagsforbindelse og Adækvans

3.1. Årsagsforbindelse

Det er en almindelig betingelse for at kræve erstatning, at der er **årsagsforbindelse** mellem den ansvarspådragende adfærd og den skete skade, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 136 f., og *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret p. 279. Som dér anført stilles årsagsbetingelsen ikke blot ved erstatningsansvar, der beror på skadevolderens uforsvarlige adfærd, men også hvor skadevolderen er underkastet et rent **objektivt ansvar**.

Grundlæggende er årsagsbetingelsen et krav om, at den ansvarspådragende handling eller undladelse er *conditio sine qua non*, dvs. at *skaden ikke var indtrådt, hvis den pågældende adfærd ikke var udført*, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 137.

Det er ikke vanskeligt at begrunde årsagsbetingelsen inden for erstatningsretten, når skaden ikke sker. Der kan ikke pålægges erstatningsansvar, blot fordi der er handlet ansvarspådragende. Der skal også være sket en skade og være lidt et tab. Men selv om der er sket en skade,

3. Årsagsforbindelse og Adækvans

som kunne være forvoldt ved den ansvarspådragende handling, kan der kun kræves erstatning hos den herfor ansvarlige person, hvis netop dennes handling er årsag til den skete skade. Der er ikke i dansk ret hjemmel til at pålægge erstatning eller *bod* eller en tilsvarende økonomisk reaktion over for den, der tilfældigvis ikke bliver skadevolder, uanset hans adfærd var egnet til at pådrage ham erstatningsansvar.

Inden for strafferetten er det derimod *det kriminelle forsæt*, der er afgørende for, at man kan pådrage sig strafansvar. Realiseres gerningsindholdet imidlertid ikke fuldt ud, straffes for *forsøg*, jfr. *straffelovens* § 21.

Er der flere af hinanden helt uafhængige årsager, hvor man klart kan konstatere, hvilken af disse årsager der har ført til skaden, og således at det ligeledes er klart, at den eller de øvrige årsager ikke har haft nogen indflydelse på skaden, fastholdes årsagsbetingelsen fuldt ud.

Der opstår derimod vanskelige spørgsmål, hvis der foreligger flere årsager til samme skade. Det antages således, at det ikke er nogen betingelse på erstatningsansvar, at den ansvarspådragende handling er *eneste årsag* eller dog *hovedårsag* til skaden og tabet. I så fald giver *conditio sine qua non* ikke tilstrækkelig vejledning for årsagsbetingelsen.

3.1.1. Flere årsager

Ofte vil en række faktorer med en vis tidsmæssig sammenhæng i større eller mindre grad indvirke på skadens indtræden eller dog på tidspunktet for skadens indtræden eller dens omfang. Hvis flere af hinanden uafhængige skadesårsager hver for sig var egnede til at hidføre hele skaden, foreligger flere **konkurrerende skadesårsager**. Hvis skadesårsagerne supplerer hinanden, således at ingen del af skaden kan udskilles som hidført af den ene årsag alene, men de heller ikke hver for sig kunne have hidført hele skaden, foreligger flere **samvirkende skadesårsager**. Dette er den hyppigste situation, når der er flere skadesårsager.

Inden for de *konkurrerende* og *samvirkende skadesårsager* er der mange undervarianter, herunder sammenstød mellem *ansvarlige* og *hændelige årsager* og mellem *faktiske* og *hypotetiske årsager*, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 144 ff.

Det antages, at flere konkurrerende og samvirkende årsager, der **faktisk medvirker** til at hidføre skaden, bliver **solidarisk ansvarlige** for hele skaden. Det er også tilfældet, selv om der er forskel på den styrke, hvormed de forskellige årsager påvirker den endelige skade.

Er den ene af flere samvirkende årsager af helt underordnet betydning, kan der dog være tale om at se bort fra den som ansvarspådragende årsag til skaden og anse den anden skadevolder for eneårsag.

Det må endvidere bemærkes, at disse regler alene angår forholdet mellem skadelidte og flere skadevoldere. Når flere skadevoldere er pålagt solidarisk ansvar, vil der være mulighed for gennem deres indbyrdes regres at fordele ansvaret mellem dem efter de nærmere omstændigheder ved deres adfærd. Også *erstatningsansvarslovens* § 25 kan have betydning for den indbyrdes regres mellem flere skadevoldere.

Afsnit 2 – Skade

Såfremt den ene af flere **konkurrerende årsager** når at få sin fulde virkning, således at skaden er sket, når den anden årsagsvirkning indtræffer, påføres der ikke skadelidte noget yderligere tab, og allerede af den grund kan der ikke kræves erstatning hos årsag nr. 2. Spørgsmålet er imidlertid, om der kan kræves erstatning hos årsag nr. 1.

Er den faktisk indtrådte årsag *hændelig*, og er der ikke hjemmel til på objektivt grundlag at pålægge nogen ansvaret derfor, vil skadelidte ikke få erstatning for tabet, som ovenfor anført heller ikke hos den ansvarlige for den hypotetiske årsag, selv om der måtte kunne påvises et ansvarsgrundlag for denne.

Er der omvendt knyttet et *ansvarsgrundlag* til den først indtrådte årsag, men indtræffer derefter en hændelig begivenhed, som alligevel ville have ført til den samme skade, kan det siges, at skaden ville være sket alligevel, men uden at skadelidte kunne drage nogen til ansvar derfor, og derfor er årsag nr. 1 ikke årsag i erstatningsretlig forstand. Er årsag nr. 2 derimod en ansvarlig årsag, som imidlertid ikke kan drages til ansvar, da den alene er en hypotetisk årsag, må den første årsag, som faktisk hidførte hele skaden, tilsvare erstatningen alene, idet man ellers ville betage skadelidte et berettiget erstatningskrav mod den senere ansvarlige skadevolder. Dette antages da også som hovedregel af *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 145 ff.

Nogle eksempler fra den traditionelle erstatningsret kan illustrere disse regler.

En fodgænger **A** bliver påkørt på landevejen af en flugtbilist **B** og dør straks af sine kvæstelser. Få minutter senere bliver den nu afdøde **A** kørt over igen af en bilist **C**, der ikke opdager, at **A** ligger på vejbanen. Kun **B** skal betale erstatning til **A**'s efterladte.

Er der den mindste tvivl om, hvorvidt **A** var død, da han bliver ramt af **C**, vil **B** og **C** blive pålagt solidarisk ansvar.

Hvis **A** ikke straks dør af sine kvæstelser, men bliver bragt på hospitalet, hvor lægen **L** giver **A** en fejlinjektion, således at **A** dør af denne og ikke af sine kvæstelser, vil man alligevel pålægge **B** erstatningsansvaret, hvis der var en til vished grænsende sandsynlighed for, at **A** alligevel ville være død af sine kvæstelser, og i så fald vil **L** næppe blive gjort medansvarlig, selv om fejlinjektionen måtte være en lægefejl. Det er således **B**, der betragtes som årsag, og lægefejlen betragtes blot som en betydningsløs detalje i den måde, hvorpå skaden skete.

Viser det sig ved obduktionen af **A**, at **A** led af en uhelbredelig sygdom, som med sikkerhed ville have medført døden i løbet af meget kort tid, vil denne hændelige, hypotetiske årsag betyde, at de efterladte ikke lider noget forsørgertab, og der vil alene skulle betales erstatning for begravelsesomkostningerne.

Inden for miljøerstatningsretten opstår disse problemer kun sjældent. Ved forurening af jord eller vand vil enhver forureningsmængde øge forureningsgraden og dermed skaden, således at der foreligger **samvirkende skadesårsager**, der pålægges solidarisk ansvar, f.eks. hvis flere virksomheder uafhængigt af hinanden udleder forurenende spildevand til samme vandløb.

Har en virksomhed, der er underkastet objektivet ansvar, forårsaget en forurening i **samspil med naturkræfterne**, således at disse optræder som den skades-

3. Årsagsforbindelse og Adækvans

udløsende begivenhed, er udgangspunktet, at virksomheden anses som årsag til skaden og dermed må erstatte skaden.

Som anført i *bemærkningerne* sp. 4755 må ansvar efter *miljøerstatningsloven* i en sådan situation dog forudsætte, at der er tale om en forudsigelig eller forudberegnelig naturbegivenhed. En virksomhed vil således kunne pådrage sig et objektivt ansvar, hvis den udløsende faktor er en naturbegivenhed, der optræder med regelmæssige mellemrum, f.eks. frost, storm, betydelig nedbør osv.

Hvis der derimod er tale om *naturskatastrofer*, såsom jordskælv, orkaner, tyfoner eller lignende force majeure-tilfælde, ifaldes der ikke ansvar. Dette antages også når der i øvrigt kan pålægges ansvar på objektivt grundlag, jfr. *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret, p. 126 f. med note 49. En afvigende opfattelse synes dog at komme til udtryk i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 95 f., men dér er økonomiske krav heller ikke begrundet i traditionelle erstatningsretlige regler.

3.1.2. Diffuse skader

Som tidligere nævnt kan en årsag være af en så underordnet betydning, at man ser helt bort fra den som ansvarspådragende årsag til skaden. Hvis alle årsager hver for sig er af underordnet betydning, således at der kan peges på, at den enkelte virksomhed sammen med et stort antal mulige, men ret ubestemmelige skadevoldere er årsag til den samlede skade, foreligger en såkaldt **diffus skade**, f.eks. »skovdød« forvoldt af bilers og fabrikkers giftudslip eller »fiskedød« forvoldt af udvaskning af landbrugets forbrug af gødning.

I udkast til *jordforureningslov* i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996* bestemmes det i § 42, stk. 1, 2. pkt., at der ikke kan meddeles påbud til en forurener, hvis det må antages, at denne kun har bidraget i ubetydelig grad til forureningen. Der tænkes herved navnlig på *fladeforureningerne*, der fører til de diffuse skader. Herudover bestemmer *jordforureningslov* § 2, stk. 2, udtrykkeligt, at loven ikke omfatter eventuelle fladeforureninger, der sker som følge af landbrugets spredning af stoffer og produkter i overensstemmelse med generelle regler om anvendelse af sådanne stoffer og produkter.

Miljøansvarsforsikringen gør i henhold til forsikringsbetingelsernes § 3, litra n), undtagelse fra dækning i tilfælde af skade som følge af syrerregn og udledning af næringssalte og andre tilsvarende forureninger, hvor den skadelige virkning skyldes den *samlede virkning* af forurening fra en række forureningskilder, jfr. herom AFSNIT 11, punkt 3.1.

3.2. Adækvans

Det er en anden almindelig betingelse for at kræve erstatning, at den skete skade er en **adækvat følge** af den ansvarspådragende adfærd, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 153, og *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret p. 283. Som anført hos *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 136 f., stilles adækvans-

Afsnit 2 – Skade

betingelsen ikke blot ved erstatningsansvar, der beror på skadevolderens uforsvarlige adfærd, men også hvor skadevolderen er underkastet et rent **objektivt ansvar**.

Når erstatningsansvar pålægges for *culpøs adfærd*, anses skaden som en *adækvat* følge af handlingen, når *risikoen for skade er blevet forøget ved den uagtsomme handling*, jfr. von Eyben, Nørgaard & Vagner, Erstatningsret p. 283, jfr. tilsvarende *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 159. Dermed har man forladt det traditionelle påregnelighedskriterium.

Når der pålægges erstatningsansvar på objektivt grundlag, må man formulere adækvansbetingelsen således, at der kun foreligger en **adækvat skade**, hvis *skaden er forårsaget af de farlige egenskaber ved handlingsområdet, som har ført til at pålægge dette et objektivt ansvar*, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 177. Inden for *miljøerstatningslovens* rammer betyder det, at det objektive ansvar kun finder anvendelse, hvis skaden er en følge af den aktivitet, der er årsag til, at virksomheden er optaget i bilaget til loven.

Som anført i punkt 2 udtales det i *bemærkningerne* sp. 4752, at denne sammenhæng med den aktivitet, der er årsag til, at virksomheden er optaget i bilaget til loven, tillige er en betingelse for, at virksomheden i det hele taget kan ifalde det objektive ansvar i medfør af *miljøerstatningsloven*. Adækvansbetingelsen er dermed pr. definition opfyldt, når det først er konstateret, at *miljøerstatningsloven* finder anvendelse.

4. Bevisbyrde

Det påhviler i almindelighed **skadelidte** at **føre bevis** for, at den, der gøres ansvarlig for skaden, har udvist en adfærd, der er **ansvarspådragende** for den pågældende, og som har været **årsag** til den skete skade. Som anført i *bemærkningerne* sp. 4754, er det også tilfældet, når der skal pålægges ansvar for en forurening i medfør af *miljøerstatningsloven*.

Den *lempelse i bevisbyrden*, som var en væsentlig begrundelse for at indføre det objektive ansvar for de forureningsskader, der er omfattet af *miljøerstatningsloven*, jfr. *bemærkningerne* sp. 4722, kommer således alene skadelidte til gode for så vidt angår *ansvarsgrundlaget*, hvor det ikke er nødvendigt at kunne dokumentere, at skadevolder har handlet uforsvarligt.

4.1. Skadeårsag

Hvis skadelidte vil drage nytte af den lempelse, der ligger i *miljøerstatningslovens* objektive ansvar, må skadelidte **bevise**, at skaden er forvoldt af en virksomhed, som er optaget i bilaget til loven, og beror på netop den aktivitet, der er **årsag** til, at virksomheden er optaget i bilaget til loven. Denne betingelse er nærmere gennemgået i AFSNIT 3.

4. Bevisbyrde

Beviset kan f.eks. føres ved at påvise forurenende stoffer i jorden eller vandet hos skadelidte, som anvendes eller produceres hos den påståede skadevolder. Kan der gives en forklaring på, hvorledes de forurenende stoffer er kommet i jorden eller vandet hos skadelidte fra den påståede skadevolder, f.eks. som følge af et udslip til den almindelige kloakledning uden foreskrevet rensning, vil skadelidte i almindelighed have *løftet bevisbyrden*, således at det herefter bliver virksomheden, der skal godtgøre, at skaden alligevel ikke er forvoldt på denne måde.

4.2. Skade og Tab

Der er **intet** beløbsmæssigt **maksimum** for det erstatningskrav, skadelidte kan kræve erstattet på grundlag af *miljøerstatningsloven*, men på den anden side giver *miljøerstatningsloven* heller ingen lempelse i den almindelige erstatningsretlige regel om, at skadelidte skal **bevise** ikke blot, at der er sket en skade, men også omfanget af det **økonomiske tab**, skaden har påført ham.

De skader, der kan kræves erstattet, når der kan kræves erstatning i medfør af *miljøerstatningsloven*, er gennemgået i punkt 1, men er i øvrigt i overensstemmelse med dansk rets almindelige regler om erstatningens omfang, når der kræves erstatning for en sket skade.

Uanset det ikke fremgår af *miljøerstatningslovens* § 2 eller andre bestemmelser i loven, er skadelidte forpligtet til at søge at **begrænse tabet**, jfr. *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret p. 219, således at det *undgåelige tab* ikke kan kræves erstattet.

Heri ligger på den ene side, at skadelidte ikke kan få tilkendt erstatning hos skadevolderen for den skade, der kunne være undgået, ved at skadelidte selv i tide iværksatte afværgeforanstaltninger, men på den anden side kan skadelidte heller ikke få erstatning for afværgeforanstaltninger, der har været nødvendige eller dog er gået væsentligt videre end påkrævet.

VLD 08/03 1985: En ansat på en maskinstation var ansvarlig for brand i maskinstationens giftlager. Kommunen afholdt som selvhjælpshandling uden forudgående påbud til maskinstationen ca. 200.000 kr. til fjernelse af resterne fra giftlageret til affaldsbehandlingsanlæg. Uanset kommunens selvhjælpshandlinger havde været berettigede, og at man under hensyn til sagens hastende karakter havde kunnet disponere uden først at meddele påbud, fandtes de truffene foranstaltninger at gå væsentligt ud over, hvad der var nødvendigt, hvilket bl.a. fandtes begrundet i, at kommunen ikke havde rådført sig med maskinstationen om de nødvendige afværgeforanstaltninger. Maskinstationens erstatningsansvar blev derfor reduceret til 40.000 kr. [8. afd. B 1141-80]

VLD 08/06 1990: Efter brand hos en landmand mente kommunen, at landmandens løg var blevet forurenede med bekæmpelsesmidler og derfor måtte betragtes som kemikalieaffald, som kommunen meddelte landmanden påbud om at fjerne som sådant. Landmanden efterkom ikke straks påbudet, hvorefter kommunen iværksatte selvhjælpshandling. Kommunen havde ikke dokumenteret, at der var tale om kemikalieaffald, eller oplyst om dispensationsmuligheder, og da omkostningerne selv i det værste tænkelige tilfælde ikke

Afsnit 2 – Skade

stod i rimeligt forhold til forureningsfaren, var kommunens påbud ugyldigt, og kommunen havde ikke krav på at få noget beløb refunderet hos landmanden. [7. afd. B 632-86]

Se også landsrettens dom i:

UfR 1997.129 H: Tømrermester S solgte i 1978 en ejendom til kommune K for 1,8 mio. kr. K videresolgte i 1988 ejendommen til et boligselskab for 4,1 mio. kr. Under byggeriet konstateredes olie- og tjæreforurening på grunden, og K krævede erstatning hos S for oprensningssomkostningerne 3,15 mio. kr., subsidiært forholdsmæssigt afslag.

S havde ikke pådraget sig erstatningsansvar, men mangler ved ejendommen gav anledning til et forholdsmæssigt afslag, som landsretten fastsatte til 800.000 kr. under hensyn til, at omkostningerne var blevet væsentligt forøget som følge af, at byggeriet var påbegyndt inden oprensningen blev foretaget.

Højesteret frifandt derimod S på grund af passivitet fra K's side.

Det er ikke ganske afgørende, om afværgeforanstaltningerne lykkes. Det kan kun kræves, at omkostningerne er afholdt med føje, således at skadelidte havde grund til at tro, at de omkostninger, han ville afholde, ville være mindre end den deraf følgende reduktion af tabet.

AFSNIT 3

Ansvar

Miljøerstatningsloven

§ 3. Den, der som led i erhvervsmæssig virksomhed eller offentlig aktivitet, der er anført i bilaget til loven, forårsager en forurening, skal erstatte den skade, som forureningen medfører.

Stk. 2. Ansvar efter stk. 1 indtræder ikke, hvis skaden skyldes, at aktiviteten er udøvet i overensstemmelse med ufravigelige forskrifter, der er fastsat af en offentlig myndighed.

1. Objektivt ansvar

1.1. Miljøerstatningsloven

Miljøerstatningslovens § 3 fastslår, at der er et rent **objektivt ansvar** for den forureningsskade, der er omfattet af loven. Dette er formuleret i § 3, stk. 1, på den måde, at forureneren **skal erstatte** den skade, forureningen medfører.

Det følger heraf, at skaden skal erstattes **uden hensyn til skyld**. Der stilles således ikke krav om, at forureningen eller den deraf følgende skade kan tilregnes forureneren som forsætlig eller uagtsom, og skadelidte *undgår* derved besværet med at skulle *bevise culpa* hos forureneren.

Derimod sker der ikke en lempelse dansk rets øvrige almindelige betingelser for at pålægge erstatningsansvar. Det følger således af *miljøerstatningslovens* § 2, at der skal være sket en *skade*, og som anført ved bemærkningerne til denne bestemmelse påhviler det skadelidte at dokumentere, at sådan skade er sket og det *økonomiske tab*, der er lidt i den anledning. Det følger endvidere af ordene i § 3, stk. 1, at den særlige virksomhed, der er pålagt det objektive ansvar, skal være *årsag* til denne forureningsskade, og skaden skal være en *adækvat følge* deraf.

Begrundelsen for at indføre det objektive ansvar for forureningsskader angives i *Betænkning 1237/1992* at være hensynet til at sikre, at erstatningskrav i anledning af en forureningsskade kan blive gennemført over for forureneren, uden at skadelidte skal udsættes for vanske-

Afsnit 3 – Ansvar

ligheder med at løfte bevisbyrden for, at forureneren har gjort sig skyldig i uforsvarlig adfærd og derved har handlet *culpøst*. Denne begrundelse kan dog kun føre til at indføre et *culpaansvar med omvendt bevisbyrde*. Et rent objektivt ansvar må begrundes med ønsket om at pålægge forureneren erstatningsansvar ikke blot i tilfælde, hvor det henstår som usikkert, om den udviste adfærd kan karakteriseres som forsvarlig, men endog i tilfælde, hvor det er klart, at der ikke er noget at bebrejde den pågældende.

Et sådant ansvar kan siges at være udtryk for *forurener betaler-princippet*, men *Miljøerstatningsloven* kan lige så lidt som *miljøbeskyttelsesloven*, jfr. INDLEDNINGEN, punkt 3.4, siges at hylde *forureneren betaler-princippet*. *Miljøerstatningsloven* har også kun pålagt *visse virksomheder* objektivt ansvar for forureningsskader.

Det objektive ansvar er derfor snarere begrundet i et kompromis mellem ønsket om at lovfæste *forureneren betaler-princippet* for alle forureningsskader, jfr. *bemærkningerne* sp. 4721, og hensynet til de forurenere, som ikke har forårsaget forureningen ved en erhvervsmæssig virksomhed af særlig farlig karakter. Princippet har dermed visse lighedspunkter med *Henry Ussings* doktrin om *objektivt ansvar for farlig bedrift*, som blev udviklet i disputatsen *Skyld og Skade* i 1914, men aldrig fandt universel tilslutning i den ulovbestemte erstatningsret, jfr. om denne risikoafvejning *bemærkningerne* sp. 4729.

1.2. Jordforurening

Som anført i INDLEDNINGEN, punkt 5, tilsigter det foreliggende udkast til *jordforureningslov* på en række punkter at sikre, at navnlig miljømyndighederne kan få afholdte **omkostninger** refunderet af **forureneren**, når det skønnes, at der har været behov for at meddele **påbud** om undersøgelser, afværgeforanstaltninger eller oprensning efter en befrygtet eller konstateret forurening, først og fremmest i tilfælde af at forureneren ikke efterkommer påbudet, således at miljømyndighederne selv må udføre disse foranstaltninger og kræve erstatning for de hermed forbundne omkostninger hos forureneren.

Jordforureningsudvalgets udkast til lovforslag om jordforurening regulerer ikke forurening med formueretlige erstatningsregler, men tilsigter alligevel at gennemføre regler, der for forureneren eller den, der ejer en ejendom, hvorfra der udgår forurening, må opfattes som et *objektivt ansvar* for denne forurening og således en mere universel lovfæstelse af *forureneren betaler-princippet*, i hvert fald i det omfang *offentlige hensyn* kræver, at forureningen fjernes, begrænses eller udbredelsen kontrolleres.

Det hedder herom i udkast til lov om *jordforurening*, § 41:

§ 41. For forureninger, der sker den [1. oktober 1997] eller senere, meddeler miljømyndigheden jfr. § 40, påbud til forureneren om at fjerne en konstateret forurening og genoprette den hidtidige tilstand eller at foretage andre afhjælpende foranstaltninger. Påbud kan meddeles, uanset hvordan forureningen er sket, jfr. dog stk. 2, nr. 4.

Stk. 2. Som forurener anses:

- 1) Den, der i erhvervsmæssigt eller offentligt øjemed drev den virksomhed eller anvendte det anlæg, hvorfra forureningen hidrører;

1. Objektivt ansvar

- 2) Ejere af ejendomme med forurenende olietankanlæg, der helt eller delvis anvendes til boligopvarming, såfremt anlægget har været brugt af den pågældende ejer;
- 3) Udlejeren af fast ejendom, såfremt lejerer er forurener som nævnt i nr. 1), og denne ikke efterkommer et påbud efter indskærpelse eller politianmeldelse.
- 4) Andre, der har forårsaget forurening, såfremt forureningen skyldes uforsvarlig adfærd eller en adfærd, der er omfattet af strengere ansvarsregler ifølge anden lovgivning.

Stk. 3. Påbud kan ikke meddeles, hvis der er gået 30 år eller mere fra tidspunktet for ophøret af den aktivitet eller undladelse, der forårsagede forureningen.

Kernen i denne bestemmelse er, at påbud kan meddeles *forureneren*, og det er derfor vigtigt, hvorledes § 41, stk. 2, afgrænser forureneren. Dette har også betydning i andre bestemmelser i det foreliggende udkast til *jordforureningslov*, jfr. f.eks. § 45:

§ 45. Miljømyndigheden kan endvidere påbyde forureneren, jfr. §§ 41-43, for egen regning at give de oplysninger, som har betydning for vurderingen af forureningen og for eventuelle afhjælpende eller forebyggende foranstaltninger. Forureneren kan herunder påbydes at

- 1) foretage prøveudtagning, analyse og måling af stoffer og lignende med henblik på at klarlægge virkningerne af en stedfunden forurening, samt forureningens art og omfang, og
- 2) klarlægge, hvordan følgerne af forureningen afhjælpes eller forebygges, herunder lade udarbejde et projekt herfor.

Stk. 2. Påbud efter stk. 1 kan meddeles, uanset hvordan forureningen er sket.

Når forureneren efterkommer sådanne påbud, må han også afholde de dermed forbundne omkostninger for egen regning. Efterkommer han ikke påbudet, skal miljømyndigheden i medfør af lovudkastets § 75 kunne kræve de med undersøgelser, oprensninger og andre afværgeforanstaltninger forbundne omkostninger erstattet af forureneren eller i øvrigt den, der var eller kunne være adressat for påbud. Lovudkastets § 78 indeholder tillige en erstatningsbestemmelse, hvorefter den ejer af en fast ejendom, som ikke selv er forurener, men som har måttet tåle, at der er sket oprensning eller udført afværgeforanstaltninger på hans ejendom, kan kræve den derved forvoldte skade erstattet af forureneren eller, hvis denne ikke betaler erstatningen, af miljømyndigheden med regres over for forureneren.

Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til udkast til lov om jordforurening i INDLEDNINGEN, punkt 3 og 5, og AFSNIT 8, punkt 3.2.6.

1.3. Ulovbestemt objektivt ansvar

Som anført i *bemærkningerne* sp. 4724 har domstolene på visse særlige områder pålagt objektivt ansvar uden lovgrundlag, nemlig bygherrers ansvar for piloterings- og udgravningsskader og for skader, der forvoldes ved brud på forsyningsledninger, jfr. tilsvarende *Betænkning 1237/1992* p. 48 ff. og den dér nævnte retspraksis. Det kan derfor ikke udelukkes, at der på dette grundlag i særlige tilfælde kan blive tale om at statuere **objektivt ansvar** for virksomheder, der ikke er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven* eller forvolder forureningsskade som følge af en aktivitet, som ikke er årsag til, at virksomheden er optaget i bilaget.

Afsnit 3 – Ansvar

En nærmere redegørelse for det ulovbestemte objektive ansvar er givet i *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret, p. 120 ff. med omtale af bl.a. **UfR 1968.84 H** (*UfR 1968 B. p. 333 ff.*) om piloteringsskade, **UfR 1983.714 H** (*UfR 1984 B. p. 49 ff.*) om udgravningsskade, samt **UfR 1983.866 H** og **UfR 1983.895 H** (*UfR 1984 B. p. 51 ff.*), begge om brud på forsyningsledninger, men modsat **UfR 1987.258 H** (*UfR 1987 B. p. 285 ff.*) om oversvømmelsesskade, da det kommunale kloaksystem ikke kunne klare afledning af vand under et usædvanligt kraftigt og langvarigt regnskyl.

Selv i tilfælde, hvor der efter denne retspraksis kunne blive tale om at statuere *objektivt ansvar* for sådanne aktiviteter eller indretninger, må det være en betingelse for ansvar, at skaden er et *udslag af den farlige egenskab*, der har ført til at pålægge det objektive ansvar uden lovhjemmel, jfr. allerede *Henry Ussing*, Skyld og Skade, p. 177, og tilsvarende *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret, p. 127, note 49. Dette svarer for så vidt til *miljøerstatningslovens* regelsæt, hvorefter det objektive ansvar som nævnt kun pålægges, når forureningsskaden sker som følge af den omstændighed, der har ført til virksomhedens optagelse i bilaget til loven.

Også i særlige tilfælde af *arbejdsskader*, hvor der kræves differenceerstatning uden for arbejdsskadeforsikringsloven, har retspraksis pålagt sådant ansvar på objektivt grundlag, jfr. **UfR 1984.284 H** (*UfR 1984 B. p. 296 ff.*) om silicoseskade og **UfR 1989.1108 H** (*UfR 1990 B. p. 241 ff.*) om asbestose, men modsat **UfR 1985.1015 H** om fotograf på hospital og **UfR 1989.988 H** om arbejder på plastfabrik. De domfældende afgørelser er imidlertid så få og enestående, at det er vanskeligt at formulere en regel om objektivt ansvar, og man må konstatere, at *Mogens Hornslets* bemærkning i kommentaren til **UfR 1987.258 H** i *UfR 1987 B. p. 285 ff.*, hvorefter objektivt ansvar enten må kræve lovhjemmel eller i hvert fald have meget stærke grunde for sig, fortsat står ved magt.

På forureningsområdet har f.eks. **VLD 04/06 1987** [1. afd. B 0402-84], den første Cheminova-dom, og **UfR 1994.659 VL** om Gram-fabrikkens affaldsdeponering afvist objektivt ansvar for forurening, der fandt sted i perioden inden kemikalieaffaldsloven, hvor virksomhederne og myndighederne var af den opfattelse, at affaldsdeponeringen var forsvarlig. Den anden Cheminova dom, **UfR 1992.575 H** (*UfR 1992 B. p. 412 ff.*), som også omhandlede affaldsdeponering i 1950'erne, fandt, at der selv efter datidens forhold var handlet culpøst, og der var herefter ikke grundlag for at tage stilling til et eventuelt objektivt ansvar. Endelig kan nævnes **UfR 1995.504 H** angående skade på NATO-rørledning, hvor den forpagter, der var årsag til skaden, ikke fandtes at kunne pålægges objektivt erstatningsansvar. Forsvarsministeriet, som var ledningsejer, fandtes at have handlet culpøst.

Uanset der således er eksempler på **ulovbestemt objektivt ansvar**, som også kan tænkes anvendt i tilfælde af forureningsskader, må det dog fastholdes, at området for det ulovbestemte objektive ansvar er meget snævert og under alle omstændigheder meget usikkert. Det var også baggrunden for, at *Betænkning 1237/1992* p. 112 ff. konkluderede, at der må lovgives om det objektive ansvar, hvis der findes at være behov for at fastslå, at der skal gælde et objektivt ansvar for forureningsskader eller dog visse typer af forureningsskader.

1. Objektivt ansvar

2. Genstand for objektivt ansvar

2.1. Virksomheder i lovens bilag

Det objektive ansvar efter *miljøerstatningsloven* påhviler ikke enhver forurener, men kun de **erhvervsmæssige virksomheder** eller **offentlige aktiviteter**, der er anført i bilaget til loven.

Det er ikke praktisk forekommende, at virksomheder, der falder ind under *miljøerstatningslovens* bilag, ikke kan karakteriseres som enten erhvervsmæssige virksomheder eller offentlige aktiviteter. Modstykket hertil er f.eks. fritidsbeskæftigelse eller uddannelsesprojekter.

De virksomheder og aktiviteter, der er undergivet det objektive ansvar, er i bilaget til loven opdelt i 11 grupper:

A. Fremstilling, forarbejdning, overfladebehandling af jern, stål, metal, træ og plast

De virksomheder, der foretager fremstilling, forarbejdning eller overfladebehandling af jern, stål, metal, træ og plast er nærmere specificeret som:

1. Jernværker, stålværker, metalværker, stålvalseværker.
2. Jernstøberier, stålstøberier, metalraffinaderier, industrielle metalstøberier, metalsmelterier dog med undtagelse af guld- og sølvsmedier. Udvinding af metaller af kabler m.v.

Sådanne virksomheder udsender *giftige dampe*, udskiller *tungmetaller* og er *støvende* og *støjende*.

3. Galvanisering, varmforzinkning, anodisering og elektroplering.

Sådanne virksomheder anvender *syrer* og *baser* i produktionen og frembringer forurenende affald.

4. Støvfrembringende overfladebehandling, herunder slibning, sandblæsning og pulverisering af emner af jern, stål eller metal, når det støvfrembringende indendørs produktionsareal er på 10 m² eller derover. Overfladebehandling af emner af jern, stål og metal, herunder undervognsbehandling, samt af træ eller plast med en kapacitet til forbrug af opløsningsmidler på 6 kg pr. time eller derover.

Første led må anses begrundet i den *støvforurening*, der forårsages af de materialer, der benyttes til overfladebehandlingen, eller de jern-, stål- eller metalemner, der løsnes ved denne overfladebehandling.

Afsnit 3 – Ansvar

Andet led er derimod begrundet i de *opløsningsmidler*, der anvendes ved *overfladebehandlingen*, f.eks. i *lakker* og *malinger*.

5. Stålskibsværfter og flydedokke.
6. Virksomheder i øvrigt med forarbejdning af jern, stål eller metaller med et hertil indrettet produktionsareal på 1.000 m² eller derover.

Sådanne virksomheder frembringer *affaldsstoffer* og *støv* fra bearbejdning af betydelige mængder jern, stål og metal. Stålskibsværfter og flydedokke er desuden meget *støjende*.

7. Akkumulatorfabrikker og kabelfabrikker.
8. Elektroniske virksomheder for fremstilling af transformatorer eller trykte kredsløb.

Sådanne virksomheder anvender i vidt omfang *tungmetaller* som bly og kobber. De i punkt 8 nævnte virksomheder anvender tillige *ætsende væsker*.

B. Forarbejdning af visse råstoffer m.v.

De virksomheder, der foretager forarbejdning af visse råstoffer m.v. er nærmere specificeret som:

1. Cementfabrikker, kalkværker, kridtværker og molerværker.
2. Cementstøberier, betonstøberier og betonblanderier med en årlig kapacitet på 20.000 tons eller derover.
3. Gasværker¹ og mineraluldværker.
4. Teglværker, som ikke er placeret ved indvindingsstedet, samt anlæg for fabrikation af klinker, glaserede rør eller kalcinering af flint.
5. Fremstilling af bygningselementer af overvejende mineralske råmaterialer.

Sådanne virksomheder er støvende og *støjende*.

1. Det beror formentlig på en trykfejl, at *gasværker* er kommet med i bilaget, dels fordi der vistnok ikke er flere gasværker i drift i Danmark, dels fordi punkt 53 i listen over anmeldelsespligtige virksomheder, jfr. Bek. 367 af 5. oktober 1992, bl.a. omtaler »virksomhed til fabrikation af porcelæn, fajance ... med en produktionskapacitet på over 200 kg pr. døgn«, således at der burde have stået *glasværker*. Man kan imidlertid ikke rette bilaget administrativt, og glasværker er derfor ikke underlagt det objektive ansvar, men der vil formentlig blive anlagt en streng culpabedømmelse.

2. Genstand for objektivt ansvar

C. Indvinding og behandling af mineralolie, mineralolieprodukter, asfalt og naturgas

De virksomheder, der foretager indvinding og behandling af sådanne produkter er nærmere specificeret som:

1. Anlæg for indvinding eller raffinering af mineralolie, herunder på de kystnære dele af søterritoriet.
2. Anlæg for indvinding, lagring, behandling eller oparbejdning af naturgas, herunder på de kystnære dele af søterritoriet.
3. Lagre af flydende gas (kulbrinter) på 100 m³ eller derover. Ikke-nedgravede oplag på 10.000 m³ eller derover.

Sådanne virksomheder indebærer risiko for *olieforurening* og *eksplosionsfare*.

4. Asfaltfabrikker og anlæg til fremstilling af vejmaterialer med en produktionskapacitet op 10 tons i timen eller derover bortset fra kold bearbejdning af rene stenmaterialer.
5. Tagpapfabrikker.
6. Tjæredestillationsanlæg.

Sådanne virksomheder producerer forurenende *affaldsstoffer* og rummer fare for *udslip ved uheld*.

D. Kemisk fabrikation, limfabrikation m.v.

1. Anlæg for fremstilling af organiske eller uorganiske produkter, mellemprodukter eller kemiske stoffer og oplag af disse, hvis oplaget eller driften af anlægget skønnes at indeære risiko for væsentlig forurening af omgivelserne, herunder i forbindelse med uheld.
2. Petrokemisk industri.
3. Kunstgødningsfabrikker.
4. Fremstilling af lægemidler.
5. Anlæg for fremstilling af farvestoffer, tilsætningsstoffer eller hjælpemidler, herunder til levnedsmiddelindustrien, med en samlet årlig produktionskapacitet på 3.000 tons eller derover.
6. Anlæg for fremstilling, aftapning og pakning af bekæmpelsesmidler.
7. Sæbefabrikker, vaskemiddelfabrikker og rengøringsmiddelfabrikker med en årlig produktionskapacitet på 5.000 tons eller derover.
8. Anlæg for fremstilling af farver, lak eller lim med en årlig produktionskapacitet på 3.000 tons eller derover.

Afsnit 3 – Ansvar

9. Virksomhed for presning, ekstrudering eller fiberarmering af plastvarer med kapacitet til forbrug af færdigreageret plast på 100 kg/dag eller derover.
10. Fremstilling af skumplast og andre polymere materialer, når produktionskapaciteten er 100 kg/dag eller derover.

Sådanne virksomheder benytter eller fremstiller stoffer eller materialer, som i sig selv kan være farlige for miljøet eller f.eks. ved brand kan afgive giftige dampe.

E. Oparbejdning af vegetabiliske råvarer, foderstofproduktion og trykkerier Disse virksomheder er specificeret som:

1. Cellulosefabrikker, papirfabrikker og papfabrikker.
2. Træimprægneringsanstalter.
3. Rotations-, offset-, serigrafiske trykkerier, bogtrykkerier samt trykkerier på papirvare-, kartonnage- og plastfabrikker, med kapacitet for forbrug af opløsningsmidler på 6 kg/time eller derover.
4. Savværker med kapacitet for en årlig produktion af råtræ på 50.000 m³ fast masse (Kfm) eller derover af nåletræ eller 10.000 Kfm eller derover af løvtræ eller med en samlet årlig kapacitet for produktion af nåle- og løvtræ på 50.000 m³ fast masse (Kfm) eller derover. Anlæg for fremstilling af finerplader eller fiberplader.
5. Gummivarefabrikker med en årlig produktionskapacitet på 1.000 tons eller derover.
6. Tekstilblegerier og tekstilfarverier.
7. Oliemøller og andre anlæg for raffinering eller behandling af vegetabiliske olier – bortset fra margarinefabrikker.
8. Anlæg for foderstofproduktion med en kapacitet på 6 tons i timen eller derover. Grønttørring og grøntpilleproduktion.
9. Møllerier.

Sådanne virksomheder benytter eller fremstiller stoffer eller materialer, som i sig selv kan være farlige for miljøet eller f.eks. ved brand kan afgive giftige dampe. Møllerier kan desuden være støvende.

F. Oparbejdning af animalske råvarer

1. Slagterier med en årlig slagtning af 10.000 tons kreaturer og/eller svin eller 5.000 tons fjerkræ.
2. Virksomheder for fremstilling af kødkonserves eller dybfrosne kødvarer, alle med en årlig produktionskapacitet på 2.000 tons eller derover.

2. Genstand for objektivt ansvar

3. Kødfoderfabrikker, herunder benmelsfabrikker, blodplasmafabrikker og fjermelsfabrikker.
4. Garverier.
5. Fiskemelsfabrikker.
6. Virksomheder i øvrigt for fremstilling af skaldyrs-, eller fiskeprodukter, herunder konserverede og dybfrosne produkter, med en årlig produktionskapacitet på 3.000 tons eller derover.
7. Anlæg for tørring eller formaling af østersskaller.

Sådanne virksomheder frembringer *støv* og *affald*, der kan være farligt for miljøet. Garverier benytter desuden stoffer i produktionen, som i sig selv kan være farlige for miljøet.

G. Kraft- og varmeproduktion

1. Kraftværker og varmeproducerende anlæg med en indfyret effekt på mere end 50 MW, herunder gasturbine- og gasmotoranlæg.
2. Kraft- eller varmeproducerende anlæg med en indfyret effekt mellem 1 og 5 MW, der helt eller delvis er baseret på faste biobrændsler.
3. Kraft- eller varmeproducerende anlæg med en indfyret effekt mellem 5 og 50 MW, herunder gasturbine- og gasmotoranlæg.

Sådanne virksomheder anvender meget store mængder stenkuls- eller kulbrintebrændstoffer og frembringer affaldsstoffer, der kan være farlige for miljøet.

H. Motorbaner og flyvepladser

1. Motorbaner og knallertbaner samt køretekniske anlæg bortset fra lukkede øvelsespladser, der udelukkende benyttes til indledende praktisk køreundervisning.
2. Lufthavne og flyvepladser.

Sådanne virksomheder er støjende.

I. Ejendomme med opbevaring af husdyrgødning samt dambrug

1. Ejendomme med en samlet opbevaringskapacitet for flydende husdyrgødning på 3.750 m³.
2. Saltvands- eller ferskvandsdambrug – bortset fra åledambrug med fuld recirkulering.

Det er landbrugsejendommers produktion af gylle, der er afgørende for, at de er optaget i bilaget. Dambrugene producerer forurenende affaldsstoffer.

Afsnit 3 – Ansvar

J. Anden særlig forurenende aktivitet

1. Industriel fremstilling af protein, pektin eller enzymer.
2. Virksomheder, der er omfattet af pligten til at indhente godkendelse af produktion med anvendelse af genetisk modificerede organismer i medfør af lov om miljø og genteknologi.

Sådanne virksomheder benytter eller fremstiller stoffer eller materialer, som i sig selv kan være farlige for miljøet

3. Virksomheder med anmeldelsespligtige aktiviteter som nævnt i § 5 i bekendtgørelse nr. 546 af 16. december 1988 om vurdering af sikkerheden imod følgerne af større uheld.

Disse virksomheder er de såkaldte Seveso-virksomheder, der er så farlige, at de ikke er omfattet af *miljøbeskyttelseslovens* Kapitel 5-regulering, men er undergivet særlig kontrol.

4. Krematorieanlæg.

Sådanne virksomheder kan navnlig give lugtgener.

5. Udendørs skydebaner.
6. Forlystelsesparker.

Sådanne virksomheder er støjende.

7. Autoværksteder m.v. som nævnt i § 1 i bekendtgørelse nr. 793 af 13. december 1989 om miljøkrav i forbindelse med etablering og drift af autoværksteder.

Sådanne virksomheder frembringer miljøfarligt affald, navnlig olieprodukter og tungmetaller. Herudover kan de forvolde støj- og lugtgener.

8. Virksomheder med tilladelse fra amtsrådet til at udlede spildevand til vandløb, søer eller havet, jfr. miljøbeskyttelseslovens § 28, stk. 1, (lov nr. 358 af 6. juni 1991 om miljøbeskyttelse).

Ud over kommunale rensningsanlæg og almene vandforsyningsanlæg omfatter dette punkt virksomheder, der kan udlede organisk belastet spildevand, jfr. *Betænkning 1237/1994*, p. 131.

9. Virksomheder, herunder udlejningsejendomme, der har nedgravede olietanke, jfr. § 1, stk. 1, i olietankbekendtgørelsen (bekendtgørelse nr. 386 af 21.

2. Genstand for objektivt ansvar

august 1980 om kontrol med oplag af olie m.v.), med et rumindhold på 6.000 liter eller derover.

Sådanne virksomheder indebærer risiko for olieforurening.

K. Affald. Oplagring, deponering, behandling, destruktion, genbrug m.v.

1. Anlæg for oparbejdning eller destruktion af affald af kemikalier, opløsningsmidler eller rensmidler og anlæg for destruktion af affald fra kemisk industri.
2. Anlæg for behandling eller oparbejdning af affald samt nedknusning af affald. Anlæg for oparbejdning eller deponering af affald, herunder containerpladser med flere end 4 containere, fyldpladser, lossepladser og specialdepoter samt modtagestationer eller modtagepladser for olie- og kemikalieaffald.
3. Anlæg for oparbejdning, afbrænding eller destruktion af spildolie eller andet affald af raffinaderiprodukter.
4. Behandlings- og deponeringsanlæg for forurennet jord.
5. Ophugningsanlæg, herunder bilophugningsanlæg.
6. Omladestationer med en kapacitet for daglig tilførsel af affald på 30 tons eller derover.
7. Anlæg for oplagring, behandling eller oparbejdning af husdyrgødning, herunder anlæg til kompostering af husdyrgødning eller biogasanlæg med en kapacitet til daglig tilførsel af gødning og/eller vegetabilsk affald på 30 tons eller derover.
8. Komposteringsanlæg i øvrigt med en kapacitet for tilførsel af organisk affald på 100 tons årlig eller derover -- bortset fra husdyrgødning.
9. Affaldsforbrændingsanlæg.

Sådanne virksomheder behandler miljøfarlige stoffer og affald.

Denne **opremsning af virksomheder** er helt central for *miljøerstatningslovens* anvendelsesområde, idet listen over de virksomheder, der er undergivet det objektive ansvar for forureningsskader, er **udtømmende**. Bilaget er en del af *miljøerstatningsloven*, og det kan ikke ændres eller udvides uden en lovændring, jfr. udtrykkeligt *bemærkningerne* sp. 4852.

Det vil da også ses, at gruppe J, punkt 3, 7, 8 og 9 henviser til konkrete lovbestemmelser vedrørende de anførte virksomheder og ikke til de til enhver tid gældende lovbestemmelser, der måtte være givet om afgrænsningen af disse virksomheder.

Afsnit 3 – Ansvar

Den væsentligste del af virksomhederne er virksomheder, som tillige er omfattet af *miljøbeskyttelseslovens* **kapitel 5**, og som sådan vil miljømyndighedernes praksis for, hvilke virksomheder der falder ind under de forskellige betegnelser, og de forhold, der er omfattet af miljømyndighedernes tilsyn og dermed må antages at være baggrunden for, at de pågældende virksomheder er optaget i bilaget til *miljøerstatningsloven*, kunne være vejledende også for forståelsen af bilaget. I sidste ende er det imidlertid et domstolsspørgsmål, om en virksomhed er omfattet af *miljøerstatningsloven*, og om den konkrete forureningsskade er udslag af den aktivitet i virksomheden, som er årsagen til, at virksomheden er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*. Det må herved bemærkes, at der ved vurderingen af, hvilke aktiviteter der skulle være omfattet af bilaget, er anlagt et særskilt skøn over, om aktiviteterne indebærer en væsentlig risiko for forurening.

Det vil ses, at der i en lang række tilfælde stilles krav om, at virksomheden har en vis *produktionskapacitet*. Dette må forstås således, at virksomheden er indrettet til at producere de anførte mængder, uanset denne produktionskapacitet rent faktisk ikke udnyttes. I alle tilfælde er der tale om virksomheder, som tillige er omfattet af *miljøbeskyttelseslovens* kapitel 5, og kapacitetskravet er hentet fra Bilag 1 til *listebekendtgørelsen*, og produktionskapaciteten vil derfor fremgå af virksomhedens anmeldelse til miljømyndighederne i forbindelse med ansøgning om *kapitel 5-tilladelse*. Kapaciteten kan også fremgå af bilag til byggeansøgninger eller lignende. Hvis virksomheden rent faktisk overskrider de anførte grænseværdier i den daglige drift, må de også anses for at have denne kapacitet, uanset de er lavere normeret i henhold til de tekniske specifikationer.

Dette kapacitetskrav er dels en følge af, at kriterierne fra *kapitel 5-listevirksomhederne* som nævnt har ligget til grund for beskrivelsen af en del af bilagets virksomheder, men dels har man også fundet, at der kun var anledning til at pålægge det objektive ansvar ved de væsentligste forureningsrisici, og dette måtte i nogle tilfælde være en kombination af forureningens art og dens potentielle omfang.

Følgende *listevirksomheder* har man ikke fundet anledning til at optage i bilaget til *miljøerstatningsloven*:

Gruppe E:

Brødfabrikker og engrosbagerier
Bryggerier og mineralvandsfabrikker
Spritfabrikker og gærfabrikker
Kartoffelmelsfabrikker og stivelsesfabrikker
Sukkerfabrikker

Gruppe F:

Mejerier, virksomheder for fremstilling af ost eller ostepulver, konsumisfabrikker og tømælksfabrikker.

2. Genstand for objektivt ansvar

Gruppe I:

Svinefarme og fjerkræsfarme (ændret kriterium, se nedenfor).

Følgende virksomheder er optaget i bilaget til *miljøerstatningsloven*, selv om de ikke er listevirksomheder:

Gruppe I:

Ejendomme med en samlet opbevaringskapacitet for flydende husdyrgødning på 3.750 m³.

Gruppe J:

Virksomheder med nedgravede olietanke på 6.000 liter eller derover.

De specielt anførte miljøfarlige virksomheder: autoværksteder og virksomheder med tilladelse til at udlede spildevand til vandløb, er som nævnt kun af tekniske grunde ikke kapitel 5-listevirksomheder.

Der kan i øvrigt henvises til redegørelsen i *Betænkning nr. 1237/1992* p. 122 ff. om afgrænsningen af de virksomheder, der undergives det objektive ansvar i *miljøerstatningsloven*, herunder begrundelsen for afvigelser i forhold til kapitel 5-virksomheder. Det må dog erindres, at kriteriet for, hvilke landbrugsejendomme der skulle være omfattet af det objektive ansvar, blev ændret væsentligt i forhold til *betænkningens* lovudkast ved lovforslagets fremsættelse, idet det afgørende i henhold til gruppe I, punkt 1 er, at landbrugsejendommen har en samlet opbevaringskapacitet for flydende husdyrgødning på mindst 3.750 m³. Det anføres i *bemærkningerne* sp. 4732, at denne opbevaringskapacitet svarer til det, der som udgangspunkt vil være nødvendigt til opbevaring af 9 måneders gødningsproduktion for landbrug med 250 dyreenheder, og at det skønnes, at der i Danmark findes ca. 600 landbrugsejendomme med 250 dyreenheder eller derover. Til sammenligning kan det nævnes, at ca. 26.000 landbrugsejendomme ville være omfattet af det objektive ansvar, hvis *betænkningens* forslag var blevet gennemført, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 138.

Det anslås på grundlag af det i *Betænkning 1237/1992* p. 130 ff. og *bemærkningerne* sp. 4731 f. anførte, at antallet af virksomheder omfattet af *miljøerstatningsloven* er:

Virksomhedstype	Skønnet antal
Kapitel 5-virksomheder	7.700
Autoværksteder	3.000
Spildevandsudledning	< 6.000
Nedgravede olietanke	> 6.000
Landbrug	600
Risiko-virksomheder	30
I alt	ca. 25.000

2.2. Forureningsårsag

En virksomhed vil kun kunne pålægges objektivt ansvar i medfør af *miljøerstatningsloven*, når forureningsskaden er forårsaget af netop de særlig farlige eller forurenende aktiviteter, der er årsag til, at virksomheden er omfattet af bilaget. Dette ligger i, at det objektive ansvar er knyttet til *virksomheden* eller *aktiviteten*

Afsnit 3 – Ansvar

som aktivitet og ikke som anlæg, jfr. f.eks. bilagets gruppe A: *fremstilling, forarbejdning, overfladebehandling af ...* .

Helt konsekvent er bilaget til loven dog ikke i den henseende, idet Gruppe H har overskriften: *Motorbaner og flyvepladser*, og Gruppe I: *Ejendomme med opbevaring af husdyrgødning samt dambrug*.

Skyldes skaden forhold, der ikke har nogen forbindelse med disse særlig farlige eller forurenende aktiviteter, er virksomheden således ikke objektivt erstatningsansvarlig efter bestemmelsen.

Som eksempel anføres i *bemærkningerne* sp. 4731 og 4752, at en virksomhed omfattet af bilaget, alene fordi den har en nedgravet olietank på mindst 6.000 liter, jfr. bilagets gruppe J, punkt 9, kun vil være objektivt erstatningsansvarlig efter bestemmelsen, hvis der sker en forureningsskade, der er forårsaget af olie fra virksomhedens olietank.

Tilsvarende vil landbrugsvirksomheder ikke være objektivt ansvarlige for forurening som følge af uheld med plantegifte eller allergi eller støvgener forvoldt af kunstgødning, da det kun er den flydende husdyrgødning (gylle), der er årsag til, at de almindelige landbrugsvirksomheder er optaget i bilaget til *miljøerstatningsloven*.

I besvarelse af spørgsmål 112 fra Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg om eventuelt ansvar for DSB i tilfælde af forurening ved sprøjtning med plantegift på jernbanearealer anføres det, at en sådan forurening ikke vil være omfattet af *miljøerstatningsloven*, idet det ikke er et led i DSB's erhvervsvirksomhed at sprøjte med plantegift. Spørgsmålet er imidlertid et andet, idet hverken jernbanedrift eller sprøjtning med plantegift er aktiviteter, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*.

2.3. Fast ejendom eller anlæg

Det er yderligere en betingelse for det objektive ansvar i medfør af *miljøerstatningsloven*, at forureningsskaden **udgår fra** den **faste ejendom** eller anlæg, hvorfra virksomheden eller aktiviteten udøves, jfr. *bemærkningerne* sp. 4752. Dette fremgår tillige af sammenhængen mellem *miljøerstatningslovens* § 3, stk. 1, og bilaget, der inden for hver af de 11 grupper opregner de anlæg, hvorfra den anførte virksomhed eller aktivitet skal udøves for at være omfattet af bilaget og dermed lovens objektive ansvar. Det er i overensstemmelse med afgrænsningen af *miljøbeskyttelseslovens* kapitel 5-virksomheder, men kunne med fordel være kommet tydeligere til udtryk i selve lovteksten.

Tilknytningen til en fast ejendom udelukker ikke, at forurening uden for ejendommens grænse kan være omfattet af det objektive ansvar i henhold til *miljøerstatningsloven*, når blot skadesårsagen hidrører fra den faste ejendom eller anlæg. Det vil f.eks. være tilfældet, når støj fra en motorbane eller lufthavn forplanter sig til omliggende arealer. Som anført i *SOU 1996:103, Del 2*, p. 392, vil der imidlertid også foreligge den fornødne tilknytning til en fast ejendom, når støj hidrører fra startende og landende fly, der benytter en lufthavn, ikke blot når disse fly befinder sig på start- og landingsbane eller lufthavnens område i øvrigt, men også når de

2. Genstand for objektivt ansvar

befinder sig i luften over lufthavnen eller i det hele taget i de korridorer, som er tildelt lufthavnen til afvikling af flytrafikken. Det samme må antages i medfør af *miljøerstatningsloven*.

Sker der en miljøskade under **transport** uden for virksomhedens faste ejendom eller anlæg, vil virksomheden ikke ifalde erstatningsansvar efter bestemmelsen. I så fald vil den virksomhed, der har forvoldt miljøskaden, dog ofte være undergivet et objektivt erstatningsansvar på andet retsgrundlag, herunder efter reglerne i *færdselsloven*. Der henvises i øvrigt til AFSNIT 7, punkt 2.1.

Som anført i AFSNIT 1, punkt 4, vil også det i *SOU 1996:103* indeholdte udkast til *miljøbalk* opretholde kravet om tilknytning til fast ejendom eller anlæg. Udkast til *jordforureningslov* sonderer derimod ikke mellem forurening, der udgår fra fast ejendom eller anlæg, og forurening, der sker under transport af forurenende stoffer.

Det er således ikke afgørende, at det forurenende stof stammer fra virksomheden eller skal benyttes i virksomhedens produktion under omstændigheder, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, og heller ikke om de anvendte transportmidler tilhører tredjemand eller er en del af virksomheden, f.eks. således at de er omfattet af pant i den faste ejendom i medfør af *tinglysningslovens* § 37.

Det anføres i *bemærkningerne* sp. 4748, at der for sådanne miljøskader ofte vil gælde et objektivt erstatningsansvar efter andre regler, f.eks. efter reglerne i *færdselsloven*. Det er naturligvis ikke i sig selv nogen begrundelse for at begrænse det objektive ansvar efter *miljøerstatningsloven*, hvorfor begrænsningen snarere må ses som udtryk for, at man kun har villet pålægge det objektive ansvar efter *miljøerstatningsloven* for det centrale område for forureningsrisikoen. Det kan hertil føjes, at der sjældent er tvivl om, i hvis interesse aktiviteten drives fra den faste ejendom og de derpå indrettede anlæg, mens det ikke nødvendigvis er virksomhedens driftsherre, der bør have ansvaret for den accessoriske aktivitet, der foregår uden for anlægget, bl.a. fordi han ikke har mulighed for at kontrollere og sikre materiel og indretninger uden for virksomheden.

Alligevel tilsigter udkast til *jordforureningslov* som nævnt ikke at foretage den samme begrænsning i ansvaret for de omkostninger, der udløses af myndighedspåbud i medfør af *jordforureningslovens* §§ 41 og 45, uanset at formuleringen i § 41, stk. 2, nr. 1), hvorefter forureneren er den, der ... drev den virksomhed eller anvendte det anlæg, *hvorfra forureningen hidrører*, kunne tyde på, at bestemmelsen måtte forstås på samme måde som *miljøerstatningslovens* § 3.

2.4. Ansvarssubjekt

2.4.1. Juridiske personer

Det objektive ansvar er knyttet til *indehaveren af virksomheden*, uanset om han tillige er ejer af eller blot som lejer eller forpagter er bruger af den faste ejendom eller anlæg, hvorfra virksomheden eller aktiviteten udøves.

Erhvervsvirksomheden er ofte juridiske personer som f.eks. aktieselskaber, anpartsselskaber og lignende.

Afsnit 3 – Ansvar

Den person, der er ansat i virksomheden, og som udfører den handling, der medfører erstatningsansvar for virksomheden på objektivt grundlag, er derimod kun ansvarlig efter lovgivningens almindelige regler, men har han handlet culpøst, vil arbejdsgiveren på dette grundlag kunne pålægges ansvar for forureningsskaden uafhængigt af *miljøerstatningsloven*, jfr. Danske Lov 3-19-2 og *erstatningsansvarslovens* § 19 og § 23.

Det er kun den, der var virksomhedens **indehaver, da forureningen blev forvoldt**, der kan drages til ansvar på objektivt grundlag i medfør af *miljøerstatningsloven*. Det kan derimod ikke antages at kunne stilles som et krav, at den pågældende fortsat er virksomhedens indehaver på det tidspunkt, da erstatningskravet bliver rejst.

Den heri liggende *rådighedsbetingelse* er derimod et krav for, at der kan meddeles *påbud* i medfør af *miljøbeskyttelsesloven*, jfr. bemærkningerne herom i INDLEDNINGEN, punkt 3.1.

2.4.2. Långivere

Det har været diskuteret, om og i hvilket omfang den forurenende virksomheds finansieringspartner kan gøres medansvarlig for virksomhedens forureningsansvar, og navnlig om der bør være mulighed for at pålægge finansieringspartneren et **hæftelsesansvar** på objektivt grundlag for ansvar efter *miljøerstatningsloven* eller andre ansvarsregler, jfr. redegørelsen i *bemærkningerne* sp. 4753 f.

Spørgsmålet har navnlig betydning, når virksomheden ikke er i stand til at betale omkostningerne ved de nødvendige afværgeforanstaltninger og oprensning efter forvoldt forurening. Er der derimod tale om, at virksomheden ikke kan afholde omkostningerne ved etablering af sikkerhedsforanstaltninger med henblik på at undgå fremtidig forurening, som stilles som krav fra myndighedernes side med den konsekvens, at virksomheden vil blive lukket, hvis foranstaltningerne ikke indføres, vil der ikke være noget behov for subsidiært at pålægge virksomhedens finansieringspartner at stille de fornødne midler til virksomhedens rådighed, men gør man det ikke, kan et væsentligt grundlag for finansieringspartnerens sikkerhed for allerede ydede kreditter forsvinde.

Uanset det i hvert fald i visse tilfælde kan hævdes, at virksomheden kun har kunnet forurene, fordi et pengeinstitut har stillet driftskapital til rådighed, og at pengeinstituttet har draget nytte af den indtjening, der er skabt ved den forurenende virksomhed, er der ikke noget grundlag for at stille pengeinstituttet anderledes end virksomhedens øvrige kreditorer, og det udtales da også ganske klart i *bemærkningerne* sp. 4753, at en långiver eller anden financier, der blot deltager i finansieringen af virksomheden, ikke kan sidestilles med den ansvarlige indehaver af virksomheden, og at et eventuelt ansvar for långivere og andre, der deltager i finansieringen af virksomheden, ikke er reguleret af *miljøerstatningsloven*, men skal bedømmes efter dansk rets almindelige ulovfæstede regler om erstatningsansvar.

Det kan imidlertid ikke udelukkes, at virksomhedens pengeinstitut deltager så aktivt i virksomhedens drift, at pengeinstituttet dermed kan pådrage sig et medansvar for virksomhedens forureningskader, i almindelighed dog alene på grundlag af det almindelige ulovbestemte erstatningsansvar. Kun hvis pengeinstituttet overtager virksomheden og driver den videre, vil pengeinstituttet kunne blive anset som den egentlige virksomhedsejer, som dermed bliver

2. Genstand for objektivt ansvar

underkastet *miljøerstatningsloven*, når virksomheden er omfattet af bilaget til loven. Derimod er det næppe tilstrækkeligt til at pådrage pengeinstituttet ansvar efter *miljøerstatningsloven*, at pengeinstituttet blot konstaterer, at virksomheden ikke kan fortsætte, og pengeinstituttet alene afholder nødvendige omkostninger med henblik på at bevare virksomheden som en afviklingsvirksomhed eller få den solgt bedst muligt og hurtigst muligt, heller ikke selv om pengeinstituttet formelt overtager det økonomiske ansvar for virksomheden f.eks. ved at tage virksomheden til *brugeligt pant* eller anden realisation af pant i virksomheden efter misligholdelse af kreditaftalen, jfr. *Basse, Tønnesen & Wiisbye, Miljøerstatningsloven*, p. 57 f., og tilsvarende udtalelserne i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996* p. 95 og ved lovudkastets § 41 (p. 97).

Det må endelig fremhæves, at såvel pengeinstituttet som andre, der overtager en virksomhed omfattet af *miljøerstatningsloven* og driver den videre, kun bliver ansvarlig for de skader, der forårsages ved virksomhedens drift *efter overtagelsen*. Skader, der er opstået forinden, men var skjult ved overdragelsen, hæfter den tidligere ejer for. Det kan dog aftales mellem den tidligere og nuværende ejer, at den nuværende ejer skal friholde den tidligere ejer for ansvaret, jfr. *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2.

Spørgsmålet er dog ikke aktuelt, hvis virksomheden drives af et aktieselskab, og det er aktierne, der skifter ejer, idet selskabet da er ansvarlig for alle forureningsskader, uanset hvem der gennem tiderne er aktionær. Det drøftes nedenfor i punkt 2.4.3, om aktionærerne i visse tilfælde kan pålægges et hæftelsesansvar for virksomhedens forurening.

2.4.3. Identifikation og Ansvarsgennembrud

Det antages som hovedregel i dansk ret, at **aktionærerne** ikke hæfter for det ansvar, et aktieselskab eller andet selskab med begrænset hæftelse pådrager sig, og det må som udgangspunkt også antages at være tilfældet med ansvar efter *miljøerstatningsloven*.

Der antages dog at gælde undtagelser fra denne regel, og der foreligger da et såkaldt **ansvarsgennembrud**. Erik Hørlyck gennemgår i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995*, p. 84 ff. tilsvarende situationer under etiketten *identifikation*.

En udførlig gennemgang af mulighederne for at gennemføre *ansvarsgennembrud* er indeholdt i Erik Werlauff, Selskabsmasken, og for svensk rets vedkommende betænkningen i *SOU 1987:59*, Ansvarsgenombrott m.m.

Erik Hørlyck, l.c., antager således, at der er mulighed for identifikation mellem en tidligere og senere ejer af virksomheden, hvis den forurenende virksomhed overfører driften til et nyt selskab med samme ejerkreds og ledelse, mens den forurenede ejendom og ansvaret herfor bevares i det oprindelige virksomhedsregi, idet alene brugsretten dertil overføres til det nye selskab.

Erik Hørlyck, l.c. p. 91, giver dog udtryk for megen tvivl om resultatet og anbefaler, at der i givet fald tilvejebringes *lovhjemmel* for identifikation i de tilfælde, hvor der findes at være behov for det. På et andet område er der foretaget identifikation i *Flying Enterprise*-dommen **UFR 1968.766 H** (*UfR 1969 B. p. 117*).

Afsnit 3 – Ansvar

Sker der overdragelse af virksomheden under tilsvarende omstændigheder, men uden at den forurenede ejendom indgår i overdragelsen, ej heller som overdragelse af brugsretten, vil der derimod ikke kunne foretages identifikation, selv om der er samme ejerkreds bag de to virksomheder. Det må respekteres, at ejerkredsen træffer den beslutning, at det ikke vil være forsvarligt at videreføre virksomheden under hensyn til de økonomiske byrder, der hviler på den som følge af allerede indtrådt forurening, hvorfor den fremtidige indtjening må ske i et andet regi, og den omstændighed, at den nye virksomhed overtager produktionsanlæg, medarbejdere, good will m.v., kan ikke pådrage den nye virksomhed nogen hæftelse for fortiden.

Det er en anden sag, at der naturligvis må betales *markedspris* for de overtagne aktiver, således at den tidligere virksomheds kreditorer, herunder de, der er påført tab som følge af forureningskaden, ikke berøves de værdier, der var i virksomheden på overdragelsestidspunktet.

3. Lempelse og Ansvarsfritagelse

3.1. Ufravigelige myndighedsforskrifter

Miljøerstatningslovens § 3, stk. 2, bestemmer, at det objektive ansvar ikke indtræder, hvis skaden skyldes, at virksomheden er udøvet i overensstemmelse med *ufravigelige forskrifter, der er fastsat af en offentlig myndighed*.

Denne bestemmelse, som er inspireret af *produktansvarslovens* § 7, stk. 1, nr. 3, må antages kun i helt særlige tilfælde at kunne føre til fritagelse for det objektive ansvar.

Bestemmelsen er nærmere forklaret i *Betænkning 1237/1992* p. 179 f. og *bemærkningerne* sp. 4755, men der kan ikke nævnes nogen konkrete situationer, hvor der kunne tænkes at indtræde ansvarsfrihed, idet myndighederne ikke udformer deres forskrifter på en sådan måde, at adressaten – under bødestraf – kan blive forpligtet til at handle på en måde, som medfører forurening.

Som et helt teoretisk eksempel nævnes i *Betænkning 1237/1992* l.c. det tilfælde, at en virksomhed, der har tilladelse til at udlede spildevand til en å, får påbud om at anvende nogle særligt udformede rør, der alene er årsag til, at der opstår en miljøskade. Sådanne påbud gives imidlertid ikke.

Som anført i *bemærkningerne* sp. 4755 fritager bestemmelsen heller ikke for ansvar, selv om virksomheden har handlet i overensstemmelse med tilladelse fra en offentlig myndighed, jfr. tilsvarende *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 96, men en sådan tilladelse vil kunne have betydning for den *tålegrænse*, som indgår i definitionen af, hvad der forstås ved »forurening« i lovens forstand. Har en virksomhed således gennem en årrække haft tilladelse til at udlede spildevand i en å, vil den forurening, som skyldes den tilladte udledning af spildevand, ikke række ud over, hvad der må forventes eller tåles, og dermed er der ikke sket ansvarspådragende forurening.

En forurenende virksomhed kan derimod ikke under henvisning til *miljøerstatningsloven* § 3, stk. 2, påberåbe sig en myndighedstilladelse, som er givet i forventning om, at den tilladte forurening lå inden for, hvad miljøet kunne tåle, men det senere viser sig, at forureningen medfører uforudsete miljøskader. Problemet svarer til *produktansvarslovens* *udviklingsskader*,

3. Lempelse og Ansvarsfritagelse

som ikke i dansk ret er underlagt objektivi ansvar. *Miljøerstatningsloven* indeholder imidlertid ikke en undtagelse svarende til *produktansvarslovens* § 7, stk. 1, nr. 4).

En sådan tilladelse kan under de givne omstændigheder heller ikke afskære miljømyndighederne fra at meddele påbud under iagttagelse af de forvaltningsretlige grundregler og afkræve forureneren omkostningerne derved, hvis der i øvrigt er hjemmel dertil.

Det er på den anden side ingen betingelse for ansvaret efter *miljøerstatningsloven*, at virksomheden har overtrådt offentligretlige regler til beskyttelse af miljøet, herunder konkrete tilladelse eller vilkår meddelt af miljømyndighederne eller andre myndigheder som betingelse for virksomhedens drift. En overtrædelse af sådanne offentligretlige forskrifter kan derimod betyde, at ellers gældende forsikringer ikke dækker skaden, i hvert fald hvis overtrædelse af forskrifterne beror på forsæt eller grov uagtsomhed begået af virksomhedens indehaver eller ledelse, jfr. nærmere AFSNIT 11, punkt 3.1 og AFSNIT 12, punkt 2.2.2.

3.2. Ansvarsfrihedsgrunde m.v.

Miljøerstatningsloven er en almindelig formueretlig ansvarslov, der ikke afskærer den virksomhed, der måtte være underkastet det objektive ansvar, fra at påberåbe sig almindelige *ansvarsfrihedsgrunde* som f.eks. **nødret** eller **nødværge**, jfr. herom *Vinding Kruse*, Erstatningsret p. 37 ff.

Det er kun selve den handling, der udføres som nødrets- eller nødværgehandling, der er ansvarsfri. Opstår der en truende forureningsskade ved eksplosionsfare i en beholder med ukrudtsmiddel, hvorved giftdampe kan udsætte de ansatte for skade og omgivelserne for forurening, der vil falde ind under *miljøerstatningsloven*, fritager det ikke for erstatningsansvar, at virksomheden bevidst åbner en sikkerhedsventil, hvorved ukrudtsmidlet udledes til kloaksystemet i koncentrationer, som rensningsanlægget ikke kan klare. Er det derimod en gaffeltruck, som under flytning af i øvrigt ufarlige materialer ved et teknisk svigt pludselig ikke kan standse, hvorfor truckføreren påkører en beholder for at undgå at påkøre en medarbejder, således at beholderens giftstoffer forvolder forurening, kan der foreligge ansvarsfri nødret.

Som anført i AFSNIT 2, punkt 3.1.1, vil flere skadevoldere, der i forening er årsag til forureningsskaden, i almindelighed være **solidarisk ansvarlige** for forureningsskaden med mulighed for indbyrdes regres. Det solidariske ansvar pålægges også flere skadevoldere, der er underkastet forskelligt ansvarsgrundlag og således ikke blot, når forskellige skadevoldere alle er underkastet *miljøerstatningslovens* objektive ansvar. Er den ene skadevolder imidlertid omfattet af det objektive erstatningsansvar, og har en medskadevolder handlet forsætligt eller uagtsomt, vil der være mulighed for **regres** i henhold til *erstatningsansvarslovens* § 25.

Afsnit 3 – Ansvar

Erstatningsansvarslovens § 25 bestemmer, at den indbyrdes fordeling af erstatningsbyrden mellem flere solidarisk erstatningsansvarlige skal foretages efter, hvad der under hensyn til *ansvarets beskaffenhed* og omstændighederne i øvrigt må anses for rimeligt. Det kan her gøres gældende, at den, der har handlet *uforsvarligt*, bør bære det fulde eller dog den væsentligste del af ansvaret over for den, der intet er at bebrejde, jfr. *Jens Møller*, *Erstatningsansvarsloven* p. 362 f. Det kan dog modsat hævdes, at *objektivt ansvar* er begrundet i, at virksomheden er særlig risikobetonet og bør bære ansvaret for al skade, der forvoldes ved denne virksomhed, også selv om der måtte være en medskadevolder, der har handlet uagtsomt, i hvert fald hvis der kun foreligger *simpel uagtsomhed*, jfr. *Jens Møller*, l.c. p. 363 f.

3.3. Egen skyld – Nedsættelse

Egen skyld og accept af risiko er særskilt reguleret i *miljøerstatningslovens* § 4, hvortil der henvises.

Erstatningsansvaret i henhold til *miljøerstatningsloven* er i øvrigt ligesom erstatningsansvar efter den almindelige ulovbestemte erstatningsregel **uden beløbsmæssig begrænsning**. Erstatningsansvaret kan imidlertid **nedsættes** eller **bortfalde** i henhold til bestemmelsen i *erstatningsansvarslovens* § 24, stk. 1, når ansvaret vil virke urimeligt tyngende, eller når ganske særlige forhold i øvrigt gør det rimeligt.

Der henvises om denne bestemmelse til *Jens Møller*, *Erstatningsansvarsloven* p. 339 ff. Bestemmelsen har hidtil kun sjældent fundet anvendelse, og det er vanskeligt at bedømme, hvordan bestemmelsen vil blive praktiseret for den virksomhed, der pådrager sig objektivet ansvar i medfør af *miljøerstatningsloven*.

4. Begrænsning af ansvaret

Miljøerstatningsloven indeholder **ingen** regler om et **maksimum** for det erstatningsansvar, skadevolder, der er ansvarlig efter lovens bestemmelser, kan pådrage sig. Spørgsmålet blev drøftet i *Betænkning 1237/1992* p. 152 ff. i tilknytning til forslaget om at pålægge pligt til at tegne ansvarsforsikring for erstatningsansvaret i medfør af *miljøerstatningsloven*, men udvalgets flertal kunne ikke gå ind for, at der skulle være en beløbsmæssig overgrænse for erstatningsansvaret, selv om forsikringspligten måtte være beløbsmæssigt begrænset.

Der er heller ingen tradition for en beløbsmæssigt begrænsning af erstatningsansvar, uanset om det støttes på den almindelige ulovbestemte ansvarsregel eller på lovregler om skærpet ansvar, herunder rent objektivet ansvar. Undtaget herfra er dog ansvar i transportforhold.

Indeholder ansvarsreglerne tillige forsikringspligt, er det derimod ikke ualmindeligt, at forsikringspligten er begrænset beløbsmæssigt, jfr. nærmere omtalen af forsikringsbetingelser i AFSNIT 11.

AFSNIT 4

Nedsættelse

Miljøerstatningsloven

§ 4. Erstatning for personskade eller tab af forsørger kan nedsættes eller bortfalde, hvis skadelidte eller afdøde forsætligt har medvirket til skaden. Erstatningen kan endvidere nedsættes eller i særlige tilfælde bortfalde, hvis skadelidte eller afdøde ved grov uagtsomhed har medvirket til skaden.

Stk. 2. Erstatning kan i andre tilfælde nedsættes eller bortfalde, hvis skadelidte har medvirket til skaden ved forsæt eller grov uagtsomhed.

1. Egen skyld

Det er et almindeligt gældende princip i erstatningsretten, at skadelidende ikke uden videre kan påregne at få sit tab erstattet fuldt ud af den ansvarlige skadevolder, hvis skadelidende selv har medvirket til skadens indtræden eller har været medvirkende til skadens udbredelse. Der kan herom henvises til den generelle fremstilling hos *Vinding Kruse*, Erstatningsretten, p. 318 ff. og *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret, p. 301 ff.

Når der foreligger **egen skyld**, vil man således kunne nedsætte erstatningsansvaret under hensyn til den på begge sider udviste **skyldgrad**.

Når skadevolder er omfattet af en objektiv ansvarsregel, kan man imidlertid ikke benytte skyldgraden som kriterium for fordeling af ansvaret mellem skadevolder og skadelidte, og det er derfor almindeligt, at lovgivning, der pålægger objektivt ansvar, samtidig giver nærmere regler om, hvorledes skadelidtes medvirken skal påvirke erstatningsfastsættelsen.

Dette er også tilfældet i *miljøerstatningsloven*, hvor § 4 har givet en bestemmelse om egen skyld eller anden medvirken. Bestemmelsen er som anført i bemærkningerne sp. 4756 udformet efter *færdselslovens* regler om skadelidtes medvirken.

Afsnit 4 – Nedsættelse

1.1. Personskade, Tab af forsørger

Ved personskade eller tab af forsørger kan erstatningen som hovedregel kun nedsættes eller bortfalde, hvis skadelidte eller afdøde **forsætligt** har **medvirket** til skaden. Det må antages, at det i almindelighed vil ske, men det vil ikke nødvendigvis føre til, at erstatningen bortfalder fuldstændigt.

Har skadelidte eller afdøde udvist **grov uagtsomhed**, kan erstatningen også nedsættes, men kun i særlige tilfælde bortfalde, hvorimod skadelidte har krav på fuld erstatning, hvis skadelidtes uagtsomhed kun kan karakteriseres som simpel.

Bestemmelsen i *miljøerstatningslovens* § 4, stk. 1, 2. pkt., sigter også kun til personskade og tab af forsørger.

Det anføres i *bemærkningerne* sp. 4756, at det i lighed med, hvad der gælder efter *færdselsloven*, forudsættes, at erstatningen i de tilfælde, hvor der bør ske nedsættelse, som altovervejende hovedregel nedsættes med en tredjedel. Denne bemærkning forekommer vel flot og kan ikke antages at pålægge rets anvendelsen nogen særlig begrænsning ved fastsættelse af ansvarsfordelingen i det enkelte tilfælde. Det forekommer umiddelbart vanskeligt at forestille sig, at der er parallelitet mellem bedømmelsen af trafikskader, hvor de implicerede typisk begge er trafikanter, og egen skyld over for det objektive miljøerstatningsansvar.

1.2. Tingsskade

Foreligger der ikke personskade eller tab af forsørger, kan der ske nedsættelse eller bortfald af erstatningen i ethvert tilfælde af uagtsom medvirken til skaden fra skadelidtes side, uanset om der er handlet forsætligt eller uagtsomt, og også selv om **uagtsomheden** kun kan karakteriseres som **simpel**.

UFR 1987.985 ØL: Entreprenør E skulle grave i et område, hvor der forløb to naturgasledninger, hvilket E var bekendt med. E fik på kommunen udleveret et kort, hvor ledningsføringen imidlertid ved en fejl fra HNG's side ikke var korrekt, og trods anmodning derom fra E kunne HNG ikke påvise den nøjagtige ledningsplacering. E forsøgte herefter selv at lokalisere ledningerne, men fandt kun den ene. Under gravearbejdet ramte gravemaskinen den anden ledning, hvorved der skete en eksplosion, og gravemaskinen, der havde en værdi af 540.000 kr., blev totalskadet. E's kaskoforsikrer krævede regres herfor hos HNG, ligesom E krævede erstatning for driftstab hos HNG. Heri fik begge medhold, men erstatningen blev nedsat med 1/3 under hensyn til egen skyld hos E.

2. Accept af risiko

Miljøerstatningslovens § 4 benytter ikke udtrykket *egen skyld*, men derimod **medvirken**, som i overensstemmelse med retstilstanden angående *færdselslovens* § 101 må forstås således, at der også kan ske nedsættelse eller bortfald af erstatningen, hvis der foreligger **accept af risiko**. Der skal derfor også i sådanne

4. Tabsbegrænsning

tilfælde foretages en nærmere vurdering af situationen, hvorimod der ikke automatisk bliver tale om, at erstatningen skal bortfalde fuldstændigt, uanset dette inden for den almindelige ulovbestemte erstatningsret tidligere var den almindelige opfattelse, når der forelå accept af risiko, jfr. *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 41 ff.

3. Lempelse af egen skyld

Ligesom *erstatningsansvarslovens* § 24, stk. 1, kan påberåbes af skadevolder med henblik på at opnå lempelse af et erstatningsansvar, der ellers ville være urimeligt tyngende, jfr. AFSNIT 3, punkt 3.3, vil også skadelidte kunne påberåbe sig bestemmelsen i *erstatningsansvarslovens* § 24, stk. 2, hvorefter der helt eller delvis kan ses bort fra skadelidtes medvirken til skaden, herunder hans accept af risiko.

4. Tabsbegrænsning

Det følger af almindelige erstatningsretlige grundsætninger, at skadelidte har en **tabsbegrænsningspligt**, men skadevolder må da til gengæld erstatte de dermed forbundne omkostninger. Det gælder også, selv om foranstaltningerne slår fejl, således at skaden alligevel indtræffer eller ikke begrænses i omfang, når skadelidte blot med føje har afholdt omkostningerne i tabsbegrænsningsøjemed. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i AFSNIT 2, punkt 1.4.

I det omfang, skadelidte tilsidesætter sin tabsbegrænsningspligt, vil han ikke kunne få erstatning for den del af tabet, der kunne være undgået.

AFSNIT 5

Fravigelse

Miljøerstatningsloven

§ 5. Aftaler om fravigelse af lovens bestemmelser, der er indgået inden en skades indtræden, er ugyldige, hvis fravigelsen er til ugunst for skadelidte.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 gælder ikke for aftaler, der indgås mellem den ansvarlige og staten, en kommune eller anden offentlig institution eller med en erhvervsdrivende, der handler som led i sit erhverv.

1. Beskyttelsespræceptiv

1.1. Område

Miljøerstatningslovens § 5, stk. 1, fastslår, at alle bestemmelser i miljøerstatningsloven er beskyttelsespræceptive i den forstand, at de ikke kan fraviges til ugunst for skadelidte ved en aftale indgået inden skadens indtræden. Miljøerstatningslovens § 5 har imidlertid navnlig betydning for bestemmelserne i

- § 1 om forureningsbegrebet;
- § 2 om de skader, der kan kræves erstattet;
- § 3 om det objektive ansvarsgrundlag;
- § 4 om egen skyld;
- § 6 om forældelse;
- § 7 om adgang til at påberåbe sig andre ansvarsregler.

Udtrykket *beskyttelsespræceptiv* er hentet fra forbrugerlovgivningen, hvor udtrykket dækker over det forhold, at en lovbestemmelse ikke kan fraviges til skade for forbruger, men derimod gerne til skade for den erhvervsdrivende, idet de beskyttelsespræceptive lovregler tilsigter at give en part en særlig beskyttelse i forhold til almindeligt gældende retsregler, jfr. f.eks. *købelovens §§ 72-86, aftalelovens § 36 a-d, dørsalgsloven*, jfr. § 16, *kreditaftalelovens Kapitel 1-10*, jfr. § 7, *rentelovens § 5*, jfr. § 7, *produktansvarsloven*, jfr. § 12 og *lov om forbrugerbeskyttelse ved erhvervelse af fast ejendom*, jfr. § 21.

Afsnit 5 – Fravigelse

Miljøerstatningslovens § 5, stk. 1, er beskyttelsespræceptiv for skadelidte, uanset om skadelidte er privatperson, erhvervsdrivende, offentlig myndighed eller nogen anden juridisk person. Derimod indeholder *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2, en bestemmelse, der giver erhvervsdrivende, stat og kommune en begrænset mulighed for at indgå forudgående aftaler, der indeholder afkald på at gøre det fulde krav gældende, som ellers ville være hjemlet i henhold til *miljøerstatningsloven*.

Miljøerstatningslovens § 5 regulerer kun gyldigheden af aftaler mellem skadevolder og skadelidte. **Aftaler**, der måtte være indgået mellem flere potentielle **skadevoldere**, som i deres indbyrdes forhold bestemmer, at kun den ene af dem skal betale erstatning, hvis der sker en skade, eller at der ikke skal være regres imellem dem, uanset hvem af dem der måtte blive afkrævet erstatning, kan ikke tilsidesættes i medfør af *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1. Sådanne aftaler kan imidlertid ikke af nogen af parterne påberåbes over for tredjemand, herunder skadelidte.

En anden type aftaler, der falder uden for *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1, er **miljøaftaler**, hvor en gruppe virksomheder træffer aftale med miljømyndighederne om, at deres eventuelle ansvar for fremtidige forureningsskader i forhold til myndighederne skal opfyldes udelukkende ved en af virksomhederne tegnet forsikring eller indbetaling af midler til en fond, som på virksomhedernes vegne afholder omkostningerne ved fremtidige forureninger. Såfremt disse ordninger er tilstrækkelige til at dække de til enhver tid fremsatte krav, opstår der ikke behov for at afgøre, hvem skadelidte i givet fald kunne rejse et krav imod. Er midlerne imidlertid utilstrækkelige, vil skadelidte have adgang til at gå frem efter *miljøerstatningsloven*, allerede fordi han ikke har indgået nogen aftale med skadevolder, hvorved han giver afkald derpå, men for det andet fordi en sådan aftale ikke ville være gyldig efter *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1.

Såfremt skadevolder og skadelidte har indgået en aftale om erstatningen for en forureningsskade omfattet af *miljøerstatningsloven*, og denne aftale kan opretholdes som gyldig, kan den dog ikke tillægges nogen betydning over for andre, der tillige måtte have lidt skade ved den samme forureningsskade.

1.2. Aftaler inden skadens indtræden

Miljøerstatningslovens § 5, stk. 1, regulerer kun aftaler, der indgås **inden skadens indtræden**. *Miljøerstatningsloven* har således ikke tilsigtet at beskytte skadelidte mod at give afkald på erstatning, efter at skaden er indtrådt, således at skadelidte har mulighed for at bedømme, hvad han giver afkald på. Det kan f.eks. være hensigtsmæssigt at tillade, at skadevolder og skadelidte indgår **forlig** om erstatningen for forureningsskader, hvorved skadelidte på den ene side kan få erstatning udbetalt uden retssag, men på den anden side må give afkald på senere at rejse yderligere krav i anledning af denne forurening.

1. Beskyttelsespræceptiv

Bestemmelsen har således ikke til formål at sikre, at forureningsskaden bliver erstattet, herunder at der sker oprensning efter forureningen. Skadelidte har også efter *miljøerstatningsloven* rådighed over sine egne forhold og er ikke afskåret fra at give afkald på erstatning for forureningsskaden, efter at skaden er indtrådt.

Man må imidlertid være opmærksom på, at en forureningsskade ofte vil ramme flere skadelidte på en gang, f.eks. ejeren af den ejendom, der er umiddelbar genstand for forureningen, naboejendomme, som forureningen kan brede sig til, og offentlige og private vandværker, der har vandforsyningsinteresser. Når en skadelidt giver helt eller delvis afkald på erstatning i anledning af en allerede indtrådt forureningsskade, er det uden betydning for andre skadelidtes adgang til at kræve erstatning for de følger af den samme forurening, der rammer deres interesser.

Det afgørende tidspunkt i henhold til *miljøerstatningslovens* § 5 er **skadens indtræden**. Dette må forstås som det tidspunkt, da forureningsskadens **manifesterer sig** for skadelidte, således at skadelidte må være klar over, at der er sket en forureningsskade, der kan give anledning til, at denne skadelidte kan rejse erstatningskrav mod skadevolderen. Det er derimod ikke afgørende, at **årsagen** til den senere konstaterede forurening allerede er indtrådt, eller om skadelidte er klar over den handling fra skadevolders side, som senere viser sig at være årsag til forureningsskade, f.eks. deponering af forurenede affald under omstændigheder, som må fremstå som forsvarlige, men hvor det alligevel viser sig, at jorden eller grundvandet bliver forurenede. Først på det senere tidspunkt, da skadelidte må indse, at han er ramt af forureningsskaden og dermed kan påberåbe sig *miljøerstatningsloven*, kan skadelidte gyldigt give afkald på sine rettigheder i henhold til denne lov.

Hvis skaden indtræder successivt, idet kun en del af skaden er sket, da skadelidte f.eks. indgår forligsmæssig aftale om at modtage et erstatningsbeløb til fuld og endelig afgørelse af kravet, må det bero på fortolkning, om skadelidte alligevel har mulighed for at kræve yderligere erstatning, hvis det senere viser sig, at følgerne var alvorligere end skadelidte forestillede sig, da aftalen blev indgået.

Har skadelidte taget et egentligt forbehold om at kræve yderligere erstatning, hvis der skulle vise sig yderligere følger af forureningen, er der naturligvis adgang til at gøre dette inden for forældelsesfristen i *miljøerstatningslovens* § 6. Er der ikke taget et sådant forbehold, må det antages, at skadelidtes *saldokvittering* vil være gyldig, såfremt de yderligere skader må anses som ikke fjernliggende følger af den forureningsskade, der var kendt, da aftalen blev indgået. Er de yderligere følger derimod *upåregnelige*, kan erstatning herfor enten støttes på en *indskrænkede* fortolkning af saldokvitteringen, eller på at aftalen er ugyldig efter *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1, idet den angår fremtidige skader.

1.3. Til ugunst for skadelidte

En aftale vil være til **ugunst** for skadelidte, hvis den stiller skadelidte ringere end efter *miljøerstatningslovens* regler, i det omfang *miljøerstatningsloven* har præciseret erstatningsansvaret for forureningsskader.

Afsnit 5 – Fravigelse

En lang række af dansk erstatningsrets almindelige regler finder tilsvarende anvendelse på det erstatningsansvar, der kan gøres gældende på grundlag af *miljøerstatningslovens* regler. Som anført i AFSNIT 2 gælder det således den værnede personkreds, årsagsforbindelse og adækvans, og bevisbyrde for, at betingelserne for at ifalde erstatningsansvar er til stede. *Miljøerstatningsloven* er ikke til hinder for, at de potentielle skadevoldere og skadelidte på forhånd aftaler, hvorledes disse regler skal anvendes.

Erstatningsansvarslovens § 27 er imidlertid til hinder for, at lovens regler fraviges ved aftale inden skadens indtræden til ugunst for skadelidte (§§ 1-16) eller skadevolder (§ 17, stk. 1, § 19, stk. 1 og 3, § 20, § 22, stk. 2, § 23, § 24, stk. 1, og § 25). Deklaratoriske er således kun *erstatningsansvarslovens* § 17, stk. 2 (arbejdsgiverens regres for dagpenge eller sygeløn), § 18 (overførelse af erstatningskrav og godtgørelseskrav), § 19, stk. 2 (erstatningsansvar uanset tabet er dækket af kaskoforsikring), § 21 (undtagelse fra §§ 19 og 20 ved ansvar efter *færdselsloven*, *luftfartsloven* eller *søloven*), § 22, stk. 1 (forsikringsselskabers regres for udbetalt erstatning), § 24, stk. 2 (ikke fuld hensyntagen til egen skyld) og § 26 (godtgørelse for tort). Ofte vil også *aftalelovens* § 36 kunne påberåbes til støtte for, at en sådan forudgående aftale alligevel må tilsidesættes, da den vil føre til urimelige resultater i det omfang, skadelidte derved afskæres fra at få den erstatning, han efter *miljøerstatningsloven* og almindelige retsgrundsætninger ellers ville være berettiget til.

Aftaler, der er til **gunst** for skadelidte, er ikke ugyldige i medfør af *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1. Der er således ikke noget til hinder for, at en virksomhed, der er omfattet af bilaget i *miljøerstatningsloven*, giver sine naboer tilsagn om at ville betale erstatning også for ikke-økonomisk skade i tilfælde af eventuel forurening, eller at den forurenende virksomhed for at give særlig tryghed for sine naboer, der er bekymrede for forureningsrisikoen, påtager sig bevisbyrden for årsagssammenhæng og vil betale erstatning, såfremt virksomheden ikke selv kan bevise, at den ikke er årsag til en konstateret forurening.

Andre regler kan derimod være til hinder for, at der indgås forudgående aftaler *til gunst* for skadelidte, således navnlig generalklausulen i *aftalelovens* § 36. Det antages endvidere, at en part ikke på forhånd kan træffe aftale, der udelukker forældelse, eller medfører at forældelse ikke indtræder så tidligt, som den ellers ville efter lovreglerne, jfr. *Ussing*, Alm. del, p. 383. På forhånd må betyde *inden forældelse er indtrådt*, og ikke blot inden forældelsen begynder at løbe ved fordringens stiftelse eller forfaldstid. Derimod indeholder såvel *DL 5-14-4* som *1908-loven* bestemmelser om *afbrydelse* af forældelsen, hvorved en ny forældelsesfrist begynder at løbe, ligesom det er fast antaget i praksis, at parterne kan *aftale*, at forældelsesfristen *suspenderes*, således at retsskridt, der indledes på et senere tidspunkt, der følger af suspensionsaftalen, anses for rettidigt. Der henvises om forældelse nærmere til bemærkningerne i AFSNIT 6.

1.4. Aftaler efter skadens indtræden

Miljøerstatningsloven er ikke til hinder for, at skadelidte indgår enhver aftale om erstatningen, herunder giver helt afkald på at få erstatning, når det først sker, efter at skaden er indtrådt, jfr. herom punkt 1.2.

3. Tilladte aftaler

En aftale om begrænsning af skadelidtes ret til erstatning efter *miljøerstatningsloven* vil dog som nævnt i særlige tilfælde kunne tilsidesættes efter reglerne i aftaleloven, herunder navnlig *aftalelovens* § 36, selv om aftalen først indgås efter skadens indtræden.

2. Ugyldighed

Miljøerstatningslovens § 5, stk. 1, bestemmer, at de omhandlede aftaler er **ugyldige**. Det betyder i hvert fald, at selve den bestemmelse, hvorved skadelidte giver afkald på den særlige retsstilling efter miljøerstatningsloven, ikke kan påberåbes af skadevolder. Derimod udtaler bestemmelsen intet om, hvorledes dette påvirker andre led i samme aftale.

Det må herefter bero på almindelige aftaleretlige regler, herunder fortolkningsregler, hvorledes tilsidesættelse af et eller flere elementer i en større aftale påvirker de øvrige dele af denne aftale. Den, over for hvem ugyldigheden gøres gældende, kan hævde, at han kun gik ind på de øvrige aftaleelementer, fordi den samlede aftale var afbalanceret, men af denne balance ikke er til stede, når elementer til gunst for skadelidte tilsidesættes som ugyldige. Den skadevolder, der vil påberåbe sig, at han heller ikke er bundet af den øvrige del af aftalen, må godtgøre, at den er ramt af andre ugyldighedsgrunde eller at han kan påberåbe sig *bristende forudsætninger* for aftalen, som skadelidte må bære risikoen for.

3. Tilladte aftaler

Miljøerstatningslovens § 5, stk. 2, indeholder en bestemmelse om, at § 5, stk. 1, ikke skal gælde for aftaler, der indgås mellem den ansvarlige og staten, en kommune eller en anden offentlig institution eller med en erhvervsdrivende, der handler som led i sit erhverv.

Baggrunden for undtagelsesbestemmelsen i *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2, er som anført i *Betænkning 1237/1992* p. 185 f., at der kan være et praktisk behov for, at en virksomhed, der er omfattet af *miljøerstatningsloven*, kan indgå forudgående aftaler om fravigelse af lovens bestemmelser, f.eks. aftaler i forbindelse med overdragelse af fast ejendom, der begrænser køberens adgang til over for sælgeren at gøre erstatningskrav gældende som følge af miljøskade på ejendommen, jfr. tilsvarende *bemærkningerne* sp. 4758.

Sammenhængen med *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1, viser klart, at de aftaler, der kan anerkendes i medfør af *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2, er aftaler mellem en virksomhed omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven* på den ene side og på den anden side henholdsvis stat, kommune eller anden offentlig institution eller en erhvervsdrivende, som bliver **skadelidt** som følge af forurening fra denne virksomhed.

Afsnit 5 – Fravigelse

3.1. Stat og kommune

Stat og kommune kan indgå aftaler med virksomheder, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, f.eks. i forbindelse med private virksomheders overtagelse af miljøopgaver fra det offentlige såsom transport, behandling og opbevaring af affald. Det kan være en legitim interesse for en sådan virksomhed – såvel som for stat og kommune – at kunne fastsætte vederlaget herfor på grundlag af en forudgående aftale om, hvilket ansvar virksomheden skal kunne pådrage sig i tilfælde af forurening, der indtræder som led i virksomheden, uden at der er noget at bebrejde virksomheden.

Sådanne aftaler kan som andre aftaler kun påberåbes i forholdet mellem de parter, der har indgået aftalen. Voldes der således skade såvel på tredjemands ejendom som på vandindvindingsinteresser, kan det følge af en aftale med stat eller kommune, at miljømyndigheden for egen regning må afholde afværgeforanstaltninger til beskyttelse af vandindvindingsinteresserne, mens den private grundejer kan få erstattet skaden på sin ejendom. Det kan imidlertid ikke udelukkes, at den gyldige aftale i henhold til *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2, også giver den forurenende virksomhed adgang til at søge *regres* mod stat eller kommune for sådanne udgifter.

Begrebet **anden offentlig institution** benyttes også i *erstatningsansvarslovens* § 20, som sidestiller disse institutioner med stat og kommune som *selvforsikrer*. Der kan i det hele henvises til *Jens Møller*, Erstatningsansvarsloven, p. 313 ff.

I *Betænkning 1237/1992* p. 186 henvises således til redegørelsen ved § 6 i lovudkastet, som angik forsikringspligten, der ikke blev medtaget i lovforslaget. *Bemærkningerne* l.c. p. 184 angik stat, kommune og anden offentlig institution som *selvforsikrer*, og fastslog, at afgrænsningen skulle ske på samme måde som i *erstatningsansvarslovens* § 20.

Der henvises i øvrigt om statens, kommuners, herunder amtskommuners og andre offentlige institutioners miljøaftaler til gennemgangen hos *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, *Miljøerstatningsloven*, p. 86 f.

3.2. Erhvervsdrivende

Som anført i punkt 3 kan der være behov for at tillade bl.a. erhvervsdrivende at indgå forudgående aftaler om fravigelse af lovens bestemmelser, f.eks. i forbindelse med overdragelse af fast ejendom, hvorved man begrænser køberens adgang til over for sælgeren at gøre erstatningskrav gældende som følge af forureningsskade på ejendommen.

Det anføres i *bemærkningerne*, sp. 4758, at *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2, vil kunne få betydning for f.eks. aftaler i forbindelse med overdragelse af fast ejendom. Den situation, der hentydes til, kan være overdragelse af en virksomhed, hvor der har været drevet tjærefabrikation, og hvor køberen er en professionel ejendomsbesidder, der vil opføre boliger på grunden. Er begge parter i god tro om, at ejendommen ikke er forurenet, eller har de i øvrigt samme viden om forureningsgraden, bør der ikke være noget til hinder for, at sælger og køber handler

3. Tilladte aftaler

om risikoen for, at der er yderligere forurening, eller at omkostningerne ved nødvendig oprensning, inden lokalplan kan godkendes eller der kan gives byggetilladelse, bliver større end forudsat, således at køberen overtager en del af det økonomiske ansvar herfor. Det kan være velbegrunderet, ikke blot hvor der gives køberen et nedslag i købesummen som kompensation for denne byrde, men også hvor køberen derved hurtigere kan tiltræde ejendommen og komme i gang med byggeriet, idet alternativet kunne være, at sælgeren først ville foretage yderligere undersøgelser, der kunne afdække forureningens nøjagtige omfang, og måske i givet fald ikke ville sælge ejendommen til beboelsesformål med det krav til oprensningsgrad, der er en følge deraf.

Et eksempel på sådanne aftaler kunne være:

UfR 1992.414 H: En grund med tidligere benzinstation blev i 1986 solgt for 1.025.000 kr. Sælger havde fraskrevet sig ethvert ansvar vedrørende jordbundsforholdene. Dette kunne ikke anses at omfatte forurening af jorden. Rensning af jorden androg ca. 540.000 kr.. Forholdsmæssigt afslag blev af landsretten fastsat til 165.000 kr., bl.a. under henvisning til »egen skyld« hos køber. Højesteret stadfæstede afgørelsen i overensstemmelse med købers påstand med bemærkning, at det ikke kunne føre til bortfald af købers mangelsbeføjelser, at køber eller købers rådgiver havde været bekendt med, at der havde været benzinstation på ejendommen.

Århus Byret 14/09 1994: Kommune S købte i 1990 en grund fra Elværket E for 2,3 mio. kr. S solgte i 1992 grunden til Andelsboligforeningen K. Under opførelse af bebyggelse på grunden konstaterede K, at grunden var forurennet. S påtog sig i forhold til K at rense grunden og krævede et forholdsmæssigt afslag hos E. S fik medhold i dette krav, skønsmæssigt fastsat til 225.000 kr., idet S havde iværksat oprensningen uden aftale med E og uden forinden at have ladet afholde syn og skøn. [BS 4. afd. 9400/93-4].

VLD 15/12 1994: Et olieselskab S solgte i 1985 en grund, der i 1986 blev videresolgt til K for 600.000 kr. med henblik på opførelse af en boligbebyggelse. Ved kloakarbejde i 1988 konstateredes forurening, og K rejste direkte krav mod S med påstand om betaling af kr. 360.000. Landsretten frifandt S, idet der ikke fandtes at foreligge en mangel, da K som professionelt boligselskab måtte være forberedt på en så begrænset forurening på en grund, hvor der tidligere havde ligget en benzinstation. [12. afd. B-0381-93]

UfR 1996.1666 H: K købte i 1988 en byggegrund på ca. 14.000 m² af Å kommune for 10,95 mio. kr., idet der var givet et afslag på ca. 1 mio. kr. i forhold til »normalprisen« for udskiftning af blød bund og ekstrarundering. Grunden blev solgt »som den er og forefindes« og »uden ansvar for bundforholdene«. K skulle opføre et hotel på grunden. Da der var deponeret erhvervs- og byggeaffald på grunden måtte K afholde ekstraomkostninger på ca. 6,5 mio. kr. på bortkørsel af dette affald og tilkørsel af sand. Å fandtes ikke at have tilside-sat sin loyale oplysningspligt, men ansvarsfraskrivelsen vedrørende bundforholdene fandtes på den anden side ikke at kunne fritage Å for mangelshæftelse. K fandtes herefter at have krav på et forholdsmæssigt afslag, skønsmæssigt opgjort til 3 mio. kr., da man ikke uden videre kunne lægge de afholdte udgifter til grund.

UfR 1997.129 H: Tømrermester S erhvervede i 1970 en ejendom, hvorfra der siden 1940'erne havde været drevet tømrervirksomhed samt auto- og pladeværksted. I 1978 afhændede S ejendommen til kommunen K på K's foranledning, idet K ønskede ejendom-

Afsnit 5 – Fravigelse

men anvendt til socialt boligbyggeri, og i 1988 blev ejendommen overdraget til boligselskabet A for 4,1 mio. kr. Umiddelbart derefter konstaterede A forurening af grunden med olie- og tjærestoffer, og efter nærmere undersøgelser gennemførtes afværgeforanstaltninger for ca. 3,15 mio. kr., som K afholdt og den 1. februar 1991 krævede erstattet af S.

Der fandtes at foreligge en mangel. K havde imidlertid ikke gjort noget for at bevissikre årsagen til forureningen og kunne derfor ikke kræve erstatning hos S. Derimod var der grundlag for at kræve et forholdsmæssigt afslag, men krav herpå var bortfaldet ved passivitet fra K's side.

Afgørelserne **UfR 1992.414 H** og **UfR 1996.1666 H** viser, at et ansvarsforbehold skal være præcist formuleret, idet retspraksis er meget tilbageholdende med at tillægge generelle ansvarsfraskrivelser retsvirkning. De anerkendes i realiteten alene for dødsboer og konkursboer, jfr. f.eks. **UfR 1979.1035 H** om salg fra et konkursbo, og utrykt **ØLD 25/09 1985** [6. afd. 37/85] om dødsbo. Der er ikke mange nyere domme om dette spørgsmål, da det er uomtvistet, men alligevel skal selv konkursboer og dødsboer være omhyggelige med formuleringen af generelle ansvarsfraskrivelsesklausuler, jfr. *Vinding Kruse*, *Ejendomskøb* p. 181 f. I andre tilfælde kan en ansvarsfraskrivelsesklausul kun forventes opretholdt, hvis den er særligt fremhævet over for køberen og drejer sig om bestemt angivne fejl. I **UfR 1992.414 H** og **UfR 1996.1666 H** kunne ansvarsfraskrivelsen kun udstrækkes til jordens bæreevne af hensyn til funderingen, og ikke tillige til forurening af jorden.

De nævnte eksempler ville ikke alle falde ind under *miljøerstatningsloven*, hvis den havde været gældende, da forureningen skete, idet sælger ikke ville være omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, men eksemplerne viser, hvilke tilfælde der sigtes til i *bemærkningerne* sp. 4758.

Det er dog et spørgsmål, om der i realiteten er behov for *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2, for sådanne situationer, idet det som anført i AFSNIT 7, punkt 4, næppe er *miljøerstatningsloven*, der regulerer erstatningsansvaret mellem sælger og køber, selv om skaden først viser sig efter købers overtagelse af ejendommen. Uanset det kan tiltrædes, at *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1, lader det afgørende skæringstidspunkt for gyldige aftaler være det tidspunkt, da skaden viser sig, er virksomhedsejeren kun ansvarlig for virksomheden og følger deraf, der er opstået i hans ejertid, og i forhold til denne aktivitet kan en kommende køber af virksomheden eller grunden ikke anses omfattet af *den værnede personkreds*.

Kun erhvervsdrivende, der handler som led i deres erhverv, når de indgår en aftale om forureningsskade, kan gyldigt give afkald på deres rettigheder i henhold til *miljøerstatningsloven* ved indgåelse af en forudgående aftale.

Erhvervsdrivende er ikke blot de virksomheder, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, men som anført i *bemærkningerne* sp. 4758 må udtrykket *erhvervsdrivende* i øvrigt i det hele fortolkes i overensstemmelse med den civilretlige forbrugerlovgivning herom, jfr. herved f.eks. *købelovens* § 4 a, stk. 1, og *Nørager-Nielsen & Theilgaard*, *Købeloven*, p. 75. Man kan derimod ikke uden udtrykkelig hjemmel udstrække begrebet *erhvervsdrivende* til også at omfatte tilfælde, hvor en erhvervsdrivende formidler en aftale for en ikke-erhvervsdrivende.

3. Tilladte aftaler

Det bestemmes udtrykkeligt i *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 2, at kun aftaler, der indgås med en erhvervsdrivende, der handler **som led i sit erhverv**, er omfattet af bestemmelsen. Også dette udtryk skal fortolkes i overensstemmelse med den civilretlige forbrugerlovgivning herom, jfr. f.eks. *købelovens* § 4 a, stk. 1, og *Nørager-Nielsen & Theilgaard*, Købeloven, p. 76 med henvisninger.

Miljøerstatningslovens § 5, stk. 2, er alene en undtagelse fra § 5, stk. 1, men tager ikke stilling til, om forudgående aftaler, som er omfattet af undtagelsesbestemmelsen i stk. 2, eller efterfølgende aftaler, som slet ikke er omfattet af *miljøerstatningslovens* § 5, stk. 1, vil kunne tilsidesættes efter de almindelige bestemmelser i aftaleloven, herunder navnlig *aftalelovens* § 36, jfr. herom punkt 1.3 ovenfor.

AFSNIT 6

Forældelse

Miljøerstatningsloven

§ 6. Erstatningskrav efter loven forældes 5 år efter den dag, da skadelidte fik eller burde have fået kendskab til skaden, skadevolderen og dennes opholdssted. Med hensyn til afbrydelse og suspension af forældelsesfristen gælder bestemmelserne i § 2, 2. pkt., og § 3 i lov nr. 274 af 22. december 1908.

Stk. 2. Er forældelse ikke indtrådt efter bestemmelsen i stk. 1, bortfalder erstatningskravet senest 30 år efter den hændelse, der har forvoldt skaden. Med hensyn til afbrydelse af forældelsesfristen gælder bestemmelsen i § 2, 2. pkt. i lov nr. 274 af 22. december 1908.

1. Forældelse

Forældelsesregler har den betydning, at i øvrigt berettigede krav der ikke er gjort gældende på en nærmere bestemt måde inden forældelsesfristens udløb, kan afvises af den forpligtede alene under henvisning til indtrådt **forældelse**. Er der samtidig **flere forskellige forældelsesregler**, der kan finde anvendelse på kravet, kan den forpligtede påberåbe sig den regel, efter hvilken forældelsesfristen først udløber.

Finder både den 5-årige forældelse efter *1908-loven* og den 20-årige forældelse efter *DL 5-14-4* anvendelse på kravet, hvilket i almindelighed er tilfældet, vil i reglen den 5-årige forældelse indtræde først, men som det fremgik af dommene **UfR 1989. 1108 H** (*UfR 1990 B. p. 241*) og **UfR 1992.575 H** (*UfR 1992. B. p. 412*), er det ikke altid tilfældet.

Forældelse anses i dansk ret som en del af sagens realitet, der er undergivet procesrettens *forhandlingsmaksime*, og en påstand om forældelse, der tages til følge, har derfor den virkning, at sagsøgte skal *frifindes*. Det har endvidere den betydning, at sagsøgte vil kunne give afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende, og domstolen skal da ikke *ex officio*

Afsnit 6 – Forældelse

pådomme forældesspørgsmålet. Omvendt vil sagsøgeren under sagen kunne erklære sig enig i, at kravet er forældet, og domstolen skal da afsige frifindelsesdom, uanset retten måtte finde det tvivlsomt, om der virkelig er indtrådt forældelse, jfr. *Gomard*, Civilprocessen, p. 8.

Miljøerstatningslovens § 5, stk. 1, der er til hinder for, at skadelidte på forhånd giver afkald på den retsstilling, *miljøerstatningsloven* giver ham, er ikke til hinder for, at skadelidte på denne måde under en retssag om erstatning for en indtrådt forureningsskade giver afkald på sit krav ved at erkende, at kravet er forældet, også selv om det objektivt måtte være urigtigt. En sådan processuel erklæring kan naturligvis kun binde den pågældende skadelidte selv og de, der måtte aflede et krav fra skadelidte, men ikke andre selvstændigt skadelidte, der har erstatningskrav mod skadevolder i anledning af samme forureningsskade.

Se derimod bemærkningerne i AFSNIT 5, punkt 1.3, om forudgående afkald på at lade kravet forælde eller forlængelse af lovens forældelsesfrist.

Om forældelse i almindelighed kan henvises til *Ussing*, Alm.del, Kap. 40-42, og *Gomard*, Obligationsret, Del 3, p. 221 ff. Om erstatningskrav uden for kontrakt kan særligt henvises til *Vinding Kruse*, Erstatningsret, p. 419 f. og p. 499 samt *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret, p. 323 ff.

2. Almindelige forældelsesregler

2.1. 1908-loven og DL 5-14-4

Den almindelige formueretlige forældelsesregel, som bl.a. finder anvendelse på forældelse af erstatningskrav uden for kontraktsforhold som dem, der reguleres af *miljøerstatningsloven*, hvis der ikke var en særlig forældelsesregel i denne lov, er 1908-loven om *forældelse af visse fordringer*. De afgørende bestemmelser i 1908-loven er sålydende:

§ 1. For følgende fordringer gælder en forældelsesfrist af 5 år:

- 5) Fordring på erstatning for skade, tilføjet udenfor kontraktsforhold, medmindre skaden er bevirket ved en forbrydelse, for hvilken der under offentlig straffesag pålægges straf; --

§ 2. Den i § 1 fastsatte kortere forældelsesfrist regnes fra den tid, da fordringen af fordringshaveren kan kræves betalt. Fordringen fortabes, medmindre fordringshaveren inden fristens udløb enten erhverver skyldnerens erkendelse af gælden eller foretager retslige skridt mod ham og uden uforholdent ophold forfølger disse til erhvervelse af forlig, dom eller anden retsafgørelse.

§ 3. Når den fordringshaver, for hvem noget af de i § 1 ommeldte krav er stiftet, på grund af utilregnelig uvidenhed om sit krav eller om skyldnerens opholdssted, har været ude af stand til at gøre sin ret gældende, regnes den i § 1 omhandlede kortere forældelsesfrist først fra den tid, da fordringshaveren var eller ved sædvanlig agtpågivenhed ville have været i stand til at kræve sit krav betalt.

2. Almindelige forældelsesregler

Ved siden af *1908-loven* finder også *DL 5-14-4* anvendelse. Denne bestemmelse er sålydende:

DL 5-14-4.

Alle Gieldsbreve, som ere ældre end tyve Aar, skulle være døde og magtisløse, med mindre de inden fornævnte Tid med Skyldenerens Paaskrivelse, eller med nyt Brev, eller Creditorens Opsigelse, eller Beskikkelse, eller Tingsvidne, ere fornyede.

Bestemmelsen finder efter fast praksis ikke kun anvendelse på gældsbrevsfordringer, men på alle fordringer. Bestemmelsen har imidlertid kun ringe betydning, da andre forældelsesregler i almindelighed fører til, at forældelse vil være indtrådt, inden 20-års perioden er forløbet, men netop for forureningsskaders vedkommende kan *DL 5-14-4* tænkes at få øget betydning. Forureningsskader omfattet af *miljøerstatningsloven* er imidlertid i stedet i henhold til *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2, underkastet en 30-års forældelsesregel i en moderniseret udgave af *DL 5-14-4*.

Den 5-årige forældelse finder heller ikke anvendelse, hvis skaden er bevirket ved en *forbrydelse*, for hvilken der under offentlig straffesag *pålægges straf*. Det er ikke tilstrækkeligt, at handlingen er strafbar, hvis der ikke rejses offentlig straffesag og faktisk sker domfældelse. Det er således heller ikke tilstrækkeligt, at sagen afgøres ved et bødeforlæg eller bødevedtagelse, jfr. **UfR 1969.710 H** og **UfR 1986.594 VL** og *Gomard*, Obligationsret 3. Del, p. 245 f.

Der er navnlig 4 vigtige spørgsmål, der skal tages stilling til, når det skal afgøres, om et krav er forældet:

- Hvilken forældelsesregel er gældende for kravet, og dermed, hvor lang er forældelsesfristen?
- Hvornår begynder forældelsesfristen at løbe?
- Hvorledes afbrydes forældelsen?
- Kan forældelsesfristen suspenderes i løbetiden?

Spørgsmålet om, **hvilken forældelsesregel** der er gældende for kravet, skal ikke berøres nærmere her, idet *miljøerstatningsloven* jo netop har angivet, hvilken forældelsesregel der skal gælde for krav, der fremsættes med støtte i *miljøerstatningsloven*, og nedenfor omtales derfor kun, hvad **indholdet** af forældelsesreglerne er.

Når det i det hele taget har interesse at tage stilling til, hvad *1908-loven* går ud på, er det dels fordi *miljøerstatningslovens* § 6, bortset fra 30-års perioden, anvender væsentlige elementer fra *1908-loven* og i et vist omfang direkte inkorporerer *1908-loven* i § 6, stk. 1, dels fordi *1908-loven* finder anvendelse på erstatningskrav, der støttes på den almindelige ulovbestemte erstatningsregel og de særlige lovbestemte ansvarsregler, der også kan finde anvendelse på forureningsskader. Som det fremgår af *miljøerstatningslovens* § 7, opretholdes disse ansvars-

Afsnit 6 – Forældelse

regler ved siden af *miljøerstatningsloven*, men de er da underkastet de generelle forældelsesregler, navnlig *1908-loven*.

2.1.1. Begyndelsestidspunkt

1908-lovens 5-årige forældelsesfrist regnes fra den tid, da fordringen af fordringshaveren kan kræves betalt. Dette tidspunkt er i almindelighed identisk med **forfaldstiden**. Erstatningskrav forfalder som udgangspunkt, når **skaden sker**, men der kan være tilfælde, navnlig ved personskader, hvor det ikke straks på tidspunktet for den skadegørende handling er klart, at der er sket en skade, eller at den har ramt den pågældende skadelidte. Retspraksis har i visse tilfælde også accepteret, at forældelsen først begynder at løbe på det tidspunkt, da der er mulighed for at opgøre kravet eller i hvert fald danne sig en mere sikker fornemmelse af kravets størrelse, jfr. *Gomard*, *Obligationsret*, 3. Del p. 238, *Vinding Kruse*, *Erstatningsret*, p. 419, og *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, *Erstatningsret*, p. 323.

Den 20-årige forældelse i *DL 5-14-4* løber derimod fra fordringens **stiftelsestidspunkt**, hvilket for erstatningskrav som udgangspunkt er tidspunktet for den **skadeforvoldende hændelse**, jfr. *Gomard*, *Obligationsret* 3. Del, p. 242.

Netop forureningsskader vil ofte først vil vise sig lang tid efter, at den skadevoldende hændelse er indtruffet, jfr. således *bemærkningerne* sp. 4725, hvor det som eksempel nævnes, at en jordforurening måske først opdages mange år efter, at skadevolder har deponeret giftige stoffer i jorden – eventuelt først efter, at skadevolders virksomhed på stedet er ophørt. Der kan dermed netop i sådanne tilfælde opstå et betydeligt tidsforløb mellem den skadegørende handling, som er udgangspunktet for den 20-årige forældelse, og begyndelsestidspunktet for den 5-årige forældelse.

Ved personskade kan den skadevoldende hændelse dog først anses indtruffet, når skadelidte fysisk udsættes for den skadelige påvirkning, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 187. Denne modifikation vedrørende *stiftelsen* ved personskader må sigte til den situation, at den ansvars-pådragende adfærd etablerer en farefrembringende tilstand, som først på et senere tidspunkt kommer i kontakt med en person på en sådan måde, at der indtræder personskade, f.eks. ved at vand forgiftes, men først på et senere tidspunkt drikkes vandet, hvorved personskaden stiftes. I overensstemmelse med, hvad der er anført af Højesteret i **UfR 1992. 575 H** (*UfR 1992 B. p. 412*), må den 20-årige forældelse dog under alle omstændigheder begynde at løbe, når den forurenende virksomhed ophører, enten ved lukning eller ved salg af virksomheden.

2.1.2. Afbrydelse

Afbrydelse af forældelsen betyder, at kravet kan gøres gældende og forfølges, uanset der i mellemtiden er forløbet mere end forældelsesfristen fra forældelsesfristens begyndelsestidspunkt.

1908-lovens § 2 bestemmer, at forældelse afbrydes, ved at fordringshaveren enten erhverver skyldnerens **erkendelse** af gælden eller foretager **retslige**

2. Almindelige forældelsesregler

skridt mod ham og uden uforholdent ophold forfølger disse til erhvervelse af forlig, dom eller anden retsafgørelse.

Når forældelse afbrydes ved *retsskridt*, skal stævning indleveres til retten senest på 5-års dagen for forældelsesfristens begyndelse. Stævningen skal indleveres i rettens kontortid. Udløber fristen på en dag, hvor retten er lukket, skal stævningen indleveres senest forudgående retsdag. Sagen kan herefter versere i mange år for domstolene, uden at kravet forældes. Hvis sagen fører til domfældelse af skadevolder, vil skadelidte herefter have erhvervet et *særligt retsgrundlag* for sit krav, for hvilket der gælder en 20-årig forældelsesfrist i medfør af 1908-lovens § 6.

Det retsskridt, der tilsigter at afbryde forældelsen, skal rejse det krav, for hvilket forældelsen ønskes afbrudt. Som udgangspunkt betyder det, at skadelidte må opgive sit erstatningskrav og rejse dette krav i stævningen. Kan kravet ikke opgøres inden forældelsesfristens udløb, er det imidlertid tilstrækkeligt, at skadelidte inden fristens udløb enten anlægger en *anerkendelses*sag eller udtager stævning for den del af erstatningskravet, som kan opgøres, med forbehold om senere forhøjelse af påstanden, således som det f.eks. skete i **UFR 1995.504 H**. Det beror herefter på de processuelle regler om ændring af påstande, og ikke på forældelsesreglerne, om skadelidte senere kan ændre kravet til det fulde erstatningskrav og få dom herfor.

Er anerkendelsespåstanden ikke beløbsbestemt, og udløber forældelsesfristen under retsagens gang, mister skadelidte sit krav, selv om han får medhold i, at skadevolder er ansvarlig for skaden, hvis skadevolder bestrider kravets størrelse, idet skadelidte da på grund af forældelsesreglerne er afskåret fra at få dette spørgsmål prøvet ved domstolene.

Retsskridt er ikke blot sagsanlæg i civilt søgsmål, men tillige fremsættelse af erstatningskrav som *adhæsiionsproces* i en straffesag om overtrædelse af miljølovgivningen. Retten kan imidlertid bestemme, at erstatningskravet ikke skal afgøres i forbindelse med straffesagen, f.eks. fordi kravet er kompliceret eller endnu ikke kan gøres op, således at straffesagen ellers ville blive forsinket, og i så fald må skadelidte forfølge kravet ved civilt søgsmål. Er forældelsesfristen i mellemtiden udløbet, kan den oprindelige afbrydelse af forældelsen kun fastholdes, hvis kravet forfølges *uden uforholdent ophold*, jfr. 1908-lovens § 2, sidste led.

Hvis sagen hæves eller afvises f.eks. fordi sagen ikke er anlagt ved det rette værning eller ved forkert instans, bevarer det oprindelige retsskridt ligeledes forældelsesafbrydende virkning, hvis sagen derefter uden ugrundet ophold anlægges påny ved rette domstol.

Også *litis denunciation* eller procesunderretning under en allerede verserende sag kan efter omstændighederne afbryde forældelsen, ikke blot efter *DL 5-14-4*, hvor *påmindelse* som nedenfor anført er egnet til at afbryde forældelsen, men også efter 1908-loven, jfr. *Bernhard Gomard*, Civilprocessen, p. 330, og **UFR 1959.876 H** og **UFR 1979.402 VL**. Ganske sikkert er resultatet dog ikke, idet retsvirkningen af procesunderretningen muligvis beror på den allerede verserende sag, på indholdet af procesunderretningen og på hvorledes *litis denunciat*us reagerer på procesunderretningen. I den førstnævnte sag valgte han at *biintervenere* i sagen. 1979-dommen udtaler derimod mere generelt, at procesunderretningen afbryder forældelse, men sagsøgte blev alligevel frifundet, da kravet ikke var fulgt op uden uforholdent ophold.

Har parterne truffet aftale om, at erstatningskrav i anledning af forureningsskade skal afgøres ved *voldgift*, vil voldgiftsklage også afbryde forældelse, idet skadelidte da ikke har anden mulighed for at retsforfølge skadevolder. Det vil imidlertid kun sjældent forekomme, at en voldgiftsaftale vil angå erstatningsansvar uden for kontraktsforhold. Når voldgiftskendel-

Afsnit 6 – Forældelse

sen foreligger, vil den som en dom have etableret et særligt retsgrundlag, for hvilket der gælder en 20-årig forældelse.

Når forældelse afbrydes ved *erkendelse*, løber der en ny 5-årig forældelsesfrist fra tidspunktet for denne erkendelse.

Den 20-årige forældelse efter *DL 5-14-4* afbrydes ved **skyldnerens erkendelse** af forpligtelsen eller **fordringshaverens påmindelse** om gælden.

Disse måder at afbryde forældelse på er ikke særlig betryggende. Det er fordringshaverens bevisbyrde, at han har fået skyldnerens erkendelse eller selv givet påmindelse, og foreligger dette ikke skriftligt og utvetydigt, bør fordringshaveren i stedet anlægge retssag. Ordene i *DL 5-14-4* kræver i så fald, at stævningen er *forkyndt* for skyldneren inden 20-års fristens udløb, idet der ellers ikke foreligger den fornødne *påmindelse*.

2.1.3. Suspension

Når fordringshaver på grund af utilregnelig uvidenhed om sit krav eller om skyldnerens opholdssted i en periode har været ude af stand til at gøre sin ret gældende, begynder forældelsesfristen efter *1908-loven* ikke at løbe, selv om kravet objektivt set er opstået og forfaldet. Der indtræder i så fald **suspension** i medfør af *1908-lovens* § 3.

Suspension i medfør af *1908-lovens* § 3 har stor betydning ved forureningsskader, hvor der kan være tvivl om, hvorvidt der overhovedet er indtruffet en hændelse, som senere viser sig at have givet anledning til skade, og selv om hændelsen er registreret, kan det være usikkert, om der er sket en skade, eventuelt skade ud over udgifterne ved afværgeforanstaltninger og umiddelbare oprensningssomkostninger, samt hvem der i givet fald er skadelidt som følge af den skete forurening, og hvem der er årsag til forureningen. Det sidste spørgsmål er navnlig tvivlsomt, når forureningen spredes gennem luft og vand, herunder olieforurening til havs.

Der kan henvises til kommentaren til **UfR 1989.692 H** og **UfR 1992.595 H** i *UfR 1992 B. p. 412*, hvor højesteretsdommer Peter Blok udtaler, at det afgørende i relation til forældelsesfristens begyndelsestidspunkt ikke nødvendigvis er viden eller burde viden om selve forureningens eksistens, men snarere viden eller burde viden om nødvendigheden og omfanget af de afværge- eller afhjælpningsforanstaltninger, der danner grundlag for de rejste krav.

Der kan også indtræde *suspension*, når forældelsesfristen allerede er begyndt at løbe, men endnu ikke er udløbet, såfremt skyldnerens opholdssted i en periode har været ukendt, således at fordringshaveren har været ude af stand til at gøre sin ret gældende i denne periode. Når denne hindring ikke længere er til stede, ophører suspensionen, og forældelsen løber videre med den resterende periode, der var tilbage, da suspensionen indtrådte.

DL 5-14-4 indeholder **ingen** bestemmelse om **suspension**, men med den lange forældelsesfrist kan det også forekomme overflødigt yderligere at åbne mulighed for suspension af den 20-årige forældelse. Nyere retspraksis har imidlertid givet eksempler på, at 20 år ikke har været tilstrækkeligt, til at skadelidte har kunnet blive klar over kravet og rejse det ved domstolene, og i et enkeltstående

2. Almindelige forældelsesregler

tilfælde har Højesteret godkendt et krav, der først blev rejst mere end 20 år efter, at kravet var opstået.

UFR 1989.1108 H (*UfR 1990 B. p. 241*): Ansatte på en eternitfabrik havde i en årrække arbejdet med asbest, hvorved de pådrog sig uhelbredelig asbestose og i visse tilfælde kræft. Skaderne blev anerkendt som arbejdsskader, men herudover rejste de pågældende differencerstatningskrav for tabsposter, som ikke var dækket af arbejdsskadeforsikringen. Påvirkningen havde stået på i en lang årrække og den ménfremkaldende påvirkning måtte for de flestes vedkommende anses at være sket inden 1970, således at der måtte anses at være forløbet mere end 20 år, før erstatningskravene var gjort gældende i 1986 og 1987. Højesteret anså alligevel ikke nogen af kravene for forældede efter DL 5-14-4, idet man fandt, at denne type skader ikke ville kunne føre til erstatningskrav, hvis man ikke tillod suspension også af den 20-årige forældelse, som derfor først skulle regnes fra det tidspunkt, da skaden kunne konstateres, og DL 5-14-4 udelukkede ikke, at man kunne anerkende suspension i særlige tilfælde.

UFR 1992.575 H (*UfR 1992. B. p. 412*): Cheminova havde indtil 1950'erne deponeret kemikalieaffald på den tidligere fabriksejendom i Måløv. Deponeringen var definitivt ophørt i forbindelse med, at virksomheden flyttede til Harbøre Tange i 1954. Det kunne ikke bebrejdes miljømyndighederne, at man først blev opmærksom på forureningen i forbindelse med en offentlig omtale deraf i slutningen i 1977, og forældelse efter 1908-loven kunne ikke anses påbegyndt før i marts 1980, da man første gang konstaterede forurening af grundvandet, således at forældelse efter denne lov ikke var indtrådt, da forældelsesfristen blev afbrudt i 1982. Derimod var der forløbet mere end 20 år efter deponeringens ophør, som i hvert fald måtte være seneste tidspunkt for den skadegørende handling, der stiftede kravet. Højesteret anså, at der var indtrådt forældelse, da det måtte anses betænkeligt at supplere DL 5-14-4 med en suspensionsregel, medmindre der forelå ganske afgørende grunde hertil. Sådanne modhensyn kunne ikke antages at foreligge ved forureningsskader, når vurderingen heraf havde undergået betydelige forandringer gennem tiderne, hvilket med styrke talte for at fastholde en absolut forældelsesfrist, der herefter var indtrådt, da miljømyndigheden foretog påmindelse og tog forbehold om erstatning i 1977.

Det udtales på dette grundlag i *bemærkningerne* sp. 4725, at suspension af den 20-årige frist efter praksis næppe kan komme på tale med hensyn til erstatningskrav i anledning af en miljøforurening. På grundlag af den formulering, *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2, har fået, må det lægges til grund, at denne opfattelse nu er cementeret.

2.2. Miljøerstatningsloven

2.2.1. Begyndelsestidspunkt

Miljøerstatningsloven har for så vidt angår **begyndelsestidspunktet** for forældelsen kombineret *1908-lovens* begyndelsestidspunkt og suspensionsregel, idet erstatningskrav i henhold til *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 1, forældes 5 år efter den dag, da skadelidte fik eller burde have fået kendskab til skaden,

Afsnit 6 – Forældelse

skadevolderen og dennes opholdssted. Det bliver derved af mindre betydning at få fastslået det nøjagtige tidspunkt for skadens indtræden.

Forskellen fra 1908-lovens regel om begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen har således kun teoretisk betydning.

En anden forskel mellem *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 1, og 1908-loven er bestemmelsen i 1908-lovens § 1 i.f., hvorefter den 5-årige forældelse ikke finder anvendelse, hvis skaden er bevirket ved en forbrydelse, for hvilken der under offentlig straffesag pålægges straf, jfr. ovenfor punkt 2.1. Også denne forskel har dog kun teoretisk betydning, idet skadevolder da må antages at være erstatningsansvarlig efter almindelige erstatningsansvarsregler, således at skadelidte ved at påberåbe sig disse ikke bliver ramt af den 5-årige forældelse, jfr. *miljøerstatningslovens* § 7 og Basse, Tønnesen & Wiisbye, *Miljøerstatningsloven*, p. 90.

2.2.2. Afbrydelse

Forældelsen skal **afbrydes** i overensstemmelse med reglerne i § 2, 2. pkt., i 1908-loven, som *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 1, blot henviser til. Der kan derfor i det hele henvises til bemærkningerne i punkt 2.1.2 herom.

2.2.3. Suspension

Uanset suspensionsreglen som anført i punkt 2.2.1 er indarbejdet i forældelsesfristens begyndelsestidspunkt, fastslås det i *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 1, udtrykkeligt, at der ved siden heraf gælder suspension under forældelsesfristens løbetid, såfremt skadelidte har været ude af stand til at gøre sit krav gældende. Også denne bestemmelse henviser blot til 1908-loven, her § 3, og der kan derfor herom i det hele henvises til bemærkningerne i punkt 2.1.3.

2.2.4. Forældelse

Når skadevolder kan påberåbe sig, at kravet er **forældet**, betyder det som anført i punkt 1, at skadelidte ikke kan gennemføre et i øvrigt berettiget krav ved domstolene.

Da forældelse indtræder på det tidligste tidspunkt, som en af flere forældelsesregler, der finder anvendelse på forholdet, fører til, må det fastslås, at den **5-årige forældelse** i henhold til *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 1, er **principal** forældelsesregel i *miljøerstatningsloven* i forhold til den 30-årige forældelsesregel i *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2.

Som det ses, svarer *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 1, i realiteten til, hvad der alligevel ville være gældende i henhold til 1908-loven. Når bestemmelserne alligevel er gengivet i *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 1, beror det ifølge *bemærkningerne* sp. 4759 på, at man på grund af indførelsen af 30-års-risten i *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2, fandt det rigtigst at markere, at der ved siden af den 30-årige frist også gælder den sædvanligt kendte 5-års forældelsesfrist. Da det som anført oven i købet er det *tidligste forældelsestidspunkt*, der er afgørende for

3. 30-årig forældelse

forældelsen, forekommer det rigtigt, at bestemmelsen er medtaget, selv om det kun er af pædagogiske grunde.

3. 30-årig forældelse

3.1. Begyndelsestidspunkt

Miljøerstatningslovens § 6, stk. 2, bestemmer, at hvis forældelse ikke er indtrådt efter reglen i stk. 1, bortfalder erstatningskravet efter loven senest **30 år** efter den hændelse, der har forvoldt skaden.

Den skadevoldende hændelse må forstås på samme måde som i *DL 5-14-4*, jfr. herom ovenfor punkt 2.1.1, som foretaget på det tidspunkt, hvor den skadegørende handling eller undladelse bliver foretaget, ved personskade dog først på det tidspunkt, hvor skadelidte fysisk udsættes for den skadelige påvirkning.

Særlig i relation til forureningsskader kan henvises til **UfR 1992.575 H** (*UfR 1992 B. p. 412*), hvor *landsretten* fandt, at den skadevoldende hændelse ikke var ophørt mere end 20 år før, miljømyndigheden rejste krav og tog forbehold om erstatning i 1977, jfr. tilsvarende bemærkningerne hos *Nils Elmelund*, *DL 5-14-4* – med særligt henblik på forældelse af erstatningskrav i anledning af forureningsskader, *UfR 1994 B. p. 69*. *Højesteret* fandt derimod, at den skadevoldende hændelse var ophørt senest i 1954, da tromler med giftstoffer var gravet ned i jorden, selv om forureningen først begyndte, da tromlerne begyndte at lække og giftstofferne derved kunnet blive vasket ud i jorden og senere trænge ned til grundvandet.

Hvis *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2, ikke var givet, ville erstatningskravet i medfør af *DL 5-14-4* være forældet senest 20 år efter den skadevoldende hændelse. Den 30-årige forældelsesfrist er således en afvigelse fra gældende ret.

I *Betænkning 1237/1992* p. 156 f. anføres det, at skadelidte ofte ikke straks har mulighed for at kende forureningsskaden og dens omfang, og dette hensyn kan være særlig tungtvejende, når miljøskader omfatter personskader, der måske først kan diagnosticeres efter en længere årrække. Det bør i videst muligt omfang undgås, at skadelidte afskæres fra at rejse krav i tilfælde, hvor hans krav først opstår efter en årrække, fordi skaden først viser sig efter dette sene tidspunkt. Udvalget ønskede ikke at forlade sig på, at domstolene i sådanne tilfælde ville suspendere forældelsesfristen i *DL 5-14-4*, uanset dette var sket i asbestdommen **UfR 1989.1108 H** (*UfR 1990 B. p. 241*), men på den anden side fandt man det påkrævet, at der også ved forureningsskader var en absolut forældelsesfrist, og som et kompromis blev det derfor foreslået at forlænge fristen til 30 år, således som det også blev resultatet i *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2.

Den 30-årige frist svarer til forældelsesfristen i Europarådets konvention om erstatning for miljøskader. 30-års fristen kendes også fra andre lande, f.eks. Tyskland og Frankrig.

I Sverige er den almindelige forældelsesfrist derimod 10 år, og den kan også påberåbes af skadevolder i tilfælde af forureningsskader i almindelighed og skader omfattet af *miljöskadelagen* i særdeleshed. Som anført i *SOU 1996:103, Del 1*, p. 629 f., var der forslag fremme om at forlænge forældelsesfristen til 30 år, men dette forslag blev ikke medtaget i det foreliggende

Afsnit 6 – Forældelse

udkast til ny *miljöbalk*, Kapitel 29, bl.a. fordi der er mulighed for at kræve erstatning af den subsidiære *miljöskadeforsikring*, når kravet er forældet.

Denne forsikring, som administreres af et konsortium bestående af de 5 største svenske forsikringsselskaber, finansieres med en afgift fra de virksomheder, for hvilke der kræves godkendelse eller anmeldelse i henhold til den svenske *miljöskyddslagen*, jfr. 65 §, men det fritager ikke den forurenende virksomhed for erstatningsansvaret. Forsikringen skal således kun træde til, når den ansvarlige virksomhed ikke kan identificeres, ikke kan betale, eller som nævnt når ansvaret er forældet. Denne ordning foreslås ikke ændret i det foreliggende udkast til *miljöbalk*, jfr. *SOU 1996:103, Del 1*, p. 641 ff. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i AFSNIT 13, punkt 1.

3.2. Afbrydelse

Med hensyn til **afbrydelse** af den 30-årige forældelsesfrist bestemmer *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2, 2. pkt., at *1908-lovens* § 2, 2. pkt., skal finde anvendelse. Dermed fraviges den i *DL 5-14-4* fastsatte regel, hvorefter der alene kræves *påmindelse* for at afbryde forældelsen, idet der i medfør af *miljøerstatningslovens* § 6 altid kræves (anerkendelse eller) **retsskridt**.

Det kan tiltrædes, at man også for så vidt angår den lange forældelsesfrist stiller krav om det bevissikre *retsskridt* som betingelse for afbrydelse af forældelsen og ikke lader sig nøje med en påmindelse.

3.3. Suspension

Miljøerstatningslovens § 6, stk. 2, med dens 30-årige frist er udformet som en **absolut frist** uden nogen mulighed for yderligere suspension. På dette punkt er bestemmelsen således udformet parallelt med *DL 5-14-4*, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 159 f.

4. Krav på andet grundlag

Som det fremgår af *miljøerstatningslovens* § 7, begrænser loven ikke skadelidtes adgang til erstatning efter **almindelige regler** i eller uden for kontrakt eller i medfør af regler, om er fastsat i eller i medfør af **anden lovgivning**. Krav på sådant grundlag må imidlertid rejses inden for de forældelsesfrister, der følger af *1908-loven* og *DL 5-14-4* eller eventuelle specialregler fastsat i den særlige lovgivning, der giver mulighed for at kræve erstatning for forureningsskader. Navnlig **transportregler** indeholder ofte særlig korte forældelsesfrister, jfr. f.eks. *sølovens* § 501 (generelt 2 år, men for visse krav 1 år eller 3 år) og § 502 (krav vedrørende olieforurening fra tankskibe og krav mod *1992-Erstatningsfonden*, 3 år), *luftfartslovens* § 118 (2 år), og *jernbaneerstatningslovens* § 8 (2 år). *Produktansvarslovens* § 14 indeholder både en kortere forældelsesfrist på 3 år og en længere absolut forældelsesfrist på 10 år.

Andre ansvarsregler

Miljøerstatningsloven

§ 7. Loven begrænser ikke skadelidtes adgang til erstatning efter almindelige regler i eller uden for kontrakt eller i medfør af regler, som er fastsat i eller i medfør af anden lovgivning.

1. Forhold til andre ansvarsregler

Miljøerstatningsloven har til hensigt at indføre en **lettelse** for skadelidte ved fastsættelse af **objektivt erstatningsansvar** for de virksomheder, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, og som forvolder skade som følge af den miljøfarlige aktivitet, der er årsag til, at virksomheden er optaget i bilaget, jfr. AFSNIT 3, punkt 2. Det er derimod **ikke** tanken, at disse virksomheders ansvar for forureningsskader **udelukkende** skal være reguleret af *miljøerstatningsloven*.

Miljøerstatningslovens § 7 bestemmer derfor for tydelighedens skyld, at skadelidte, der er udsat for en forureningsskade, kan **vælge**, om erstatningskrav skal støttes enten på *miljøerstatningsloven*, på **andre lovregler** eller på dansk rets **ulovbestemte ansvarsregler**.

Umiddelbart kan det forekomme unødvendigt at indrømme skadelidte denne valgfrihed, idet *miljøerstatningsloven* med det *objektive ansvar* stiller skadelidte mindst lige så gunstigt som alle andre ansvarsregler, og bortset fra ansvarsgrundlaget stilles skadelidte hverken værre eller bedre efter *miljøerstatningsloven* end efter andre ansvarsregler. Det gælder f.eks. de betingelser for erstatningsansvar, der skal være opfyldt ud over ansvarsgrundlaget, såsom

at der skal foreligge *årsagsforbindelse* mellem den ansvarspådragende adfærd og den indtrådte skade, se AFSNIT 2, punkt 3.1,
at skaden skal være en *adækvat* følge af den skadeforvoldende adfærd, se AFSNIT 2, punkt 3.2,

Afsnit 7 – Andre ansvarsregler

at skaden skal have ramt en interesse, der er *værnet* af erstatningsreglerne, se AFSNIT 2, punkt 2, og
at der er lidt et *økonomisk tab*, se AFSNIT 2, punkt 1 og 3.3.2.

Det er *skadelidte*, der har *bevisbyrden* for, at disse yderligere betingelser for at pålægge erstatning er opfyldt, se AFSNIT 2, punkt 3.3.

Skadelidte kan dog *ikke* kræve *erstatning*, hvis skadevolder kan påberåbe sig,

at skadevolder har fulgt ufravigelige myndighedsforskrifter, se AFSNIT 3, punkt 3,
at der foreligger en *subjektiv* eller *objektiv ansvarsfrihedsgrund*, se AFSNIT 3, punkt 3.2,
at skadelidte har medvirket til skaden ved *egen skyld*, *samtykke* eller *accept af risiko* på en
sådan måde, at erstatningsansvaret skal bortfalde – eller dog nedsættes – se AFSNIT 4,
punkt 1 og 2, eller
at erstatningskravet er *forældet*, se AFSNIT 6.

Der er den **skærpe**lse af erstatningsbetingelserne i *miljøerstatningsloven*, at skadelidte som betingelse for at påberåbe sig lovens regler og navnlig det objektive ansvar skal dokumentere, at der er **sket** en **forureningsskade**, herunder at skaden overstiger tålegrænsen, se AFSNIT 1, punkt 2. Endvidere pålægger *miljøerstatningsloven* kun objektivt ansvar for forureningsskader, der udgår fra **faste anlæg**, og således f.eks. ikke for forureningsskader, der forvoldes under transport af produkter, heller ikke hvis transporten sker til eller fra en virksomhed, der er omfattet af *miljøerstatningsloven*. se AFSNIT 3, punkt 2.3. Bevisbyrden for, at disse betingelser er opfyldt, påhviler skadelidte.

Sker der forureningsskade fra det faste anlæg for en virksomhed, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, som følge af den aktivitet, der er årsag til virksomhedens optagelse i bilaget, vil skadelidte kun have fordel ved at påberåbe sig andre ansvarsregler end *miljøerstatningsloven*, hvis skaden udelukkende er en følge af, at virksomheden har fulgt **ufravigelige myndighedsforskrifter**, jfr. *miljøerstatningslovens* § 3, stk. 2. Denne bestemmelse har imidlertid som anført i AFSNIT 3, punkt 3, ingen praktisk betydning.

Såfremt forureningsskaden sker **under transport** eller beror på en **anden årsag end den forureningsfare**, der ligger til grund for virksomhedens optagelse i bilaget, kan skadelidte slet ikke påberåbe sig det objektive ansvar i *miljøerstatningsloven* og er derfor henvist til at støtte erstatningskravet på andre ansvarsregler, f.eks. *færdselslovens* objektive ansvarsregel i § 101, eller at skulle dokumentere, at skadevolder har udvist **uforsvarlig adfærd**, således at der er handlet ansvarspådragende i medfør af dansk rets ulovbestemte ansvarsregel. At denne adgang til at påberåbe sig andre ansvarsregler står åben for skadelidte, når *miljøerstatningsloven* ikke kan finde anvendelse, kræver ikke lovstøtte.

Er en forureningsskade forvoldt på en måde, som kan give anledning til erstatning på grundlag af *miljøerstatningsloven*, men er der tillige sket **andre**

2. Særlige lovregler

skader, enten skader, som ikke kan betegnes som forureningsskader, men rene tings- eller personskader, eller er der samtidig skadesårsager, som er omfattet af *miljøerstatningsloven* og andre årsager, fastslår *miljøerstatningslovens* § 7 udtrykkeligt, at skadelidte ikke begrænses i adgangen til at kræve erstatning efter almindelige regler i eller uden for kontrakt eller i medfør af regler, som er fastsat i eller i medfør af anden lovgivning. Det gælder både i tilfælde af, at skadelidte afstår fra at påberåbe sig *miljøerstatningsloven* og **udelukkende** baserer erstatningskravet på **andre ansvarsregler**, og i tilfælde af, at skadelidte støtter kravet på *miljøerstatningsloven*, så langt disse regler rækker, og **derudover** baserer kravet på **andre ansvarsregler**.

Miljøerstatningsloven medfører således heller ingen ændring i den gældende retstilstand uden for *miljøerstatningslovens* område vedrørende erstatningsansvar for miljøskader. *Miljøerstatningsloven* begrænser heller ikke den udvikling i retstilstanden vedrørende erstatningsansvaret for miljøskader uden for lovens anvendelsesområde, som kan foretages gennem retspraksis, herunder muligheden for i ganske særlige tilfælde uden lovhjemmel at pålægge erstatningsansvar på rent objektivt grundlag for forureningsskader, jfr. AFSNIT 3, punkt 1.2.

I det omfang, der senere måtte blive fastsat regler i anden lovgivning, der giver den, der lider skade på grund af forurening af miljøet, bedre retsstilling end efter *miljøerstatningsloven*, betyder bestemmelsen i § 7, at det allerede nu er fastsat, at skadelidte kan vælge de regler, der er mest gunstige for den pågældende.

2. Særlige lovregler

Allerede inden *miljøerstatningsloven* blev givet, var der forskellige steder i lovgivningen fastsat regler om objektivt erstatningsansvar for visse skader.

Der kan henvises til den udførlige gennemgang i *Betænkning 1237/1992* p. 21-30, og *Basse, Tønnesen & Wiisbye*, *Miljøerstatningsloven*, p. 121 ff.

Disse lovregler skal for nogle af reglernes vedkommende her kun omtales ganske summarisk:

2.1. Transport

2.1.1. Søtransport

Søloven er ændret ved lov nr. 205 af 29. marts 1995, der trådte i kraft den 30. maj 1996. Bestemmelserne i kapitel 10 gennemfører reglerne i **1992-Ansvarskonventionen** (*Den Internationale Konvention om det privatretlige ansvar for skade ved Olieforurening af 27. november 1992*) og **1992-Fondskonventionen** (*Den Internationale Konvention om oprettelse af en International Fond for erstatning af skader ved Olieforurening af 27. november 1992*). Der er endvi-

Afsnit 7 – Andre ansvarsregler

dere i kapitel 16 givet særlige bestemmelser om bjærgning med henblik på afværgelse af miljøskader i overensstemmelse med *Den Internationale Konvention om Bjærgning* 28. april 1989.

Der kan om *Sølovens* regler henvises til *Lars Rosenberg Overby, Hans Jacob Bull & Thor Falkanger*, Introduktion til Søretten, og specielt om de nye ansvarsregler til *Jens Højer Larsen*, Nye regler om ansvar og kompensation for olieskader i Søloven, UfR 1997 B. p. 157 ff.

Ændringerne medfører bl.a., at ansvarsbeløbene for både skibets ejer og for Fonden er hævet betydeligt, hvilket bevirker, at de erstatningsbeløb, der kan udbetales i anledning af en olieulykke, stiger tilsvarende.

1992-Ansvarskonventionen og 1992-Fondskonventionen afløser tilsvarende konventioner fra 1969 og 1971.

Ansvarskonventionen indebærer for olieskaders vedkommende en afvigelse *både* fra *sølovens* almindelige *ansvarsgrundlag*, culpa-reglen, ved at fastslå et objektivt ansvar for olieforurening fra tankskibe, og fra den almindelige *begrænsningsregel* i *sølovens* kapitel 9 ved at fastsætte et højere begrænsningsbeløb for sådanne skader. Endelig *kanaliseres* ansvaret til *skibsejeren*, således at de andre fysiske personer, der måske er den egentlige årsag til forureningsskaden, tilsvarende fritages for ansvar.

Fondskonventionen er et supplement til *Ansvarskonventionen* ved at give mulighed for, at de skadelidte i det omfang, skaden overstiger skibsejerens begrænsningsbeløb, kan få erstatning inden for den yderligere ramme, der er anført i *Fondskonventionen*.

Begrænsningsbeløbene er herefter mellem 3 mio. SDR og 59,7 mio. SDR (26-528 mio. kr.) for skibsejeren og op til 200 mio. SDR (1,8 mia. kr.) for Fonden, dog max. 135 mio. SDR indtil 1992-Fondskonventionen er ratificeret af tre stater, hvor den samlede mængde afgiftspligtige olie, modtaget i disse stater i løbet af det foregående kalenderår, er lig med eller overstiger 600 mio. tons. Disse beløb indebærer mere end en tredobling af de tilsvarende beløb i de tidligere konventioner.

De regler, der er indeholdt i 1992-konventionerne, er nu optaget i *sølovens* kapitel 10. De tidligere bestemmelser er flyttet over i *sølovens* kapitel 10 a.

Sølovens §§ 191 og 192, jfr. § 206, stk. 2, pålægger **skibsejeren objektivt ansvar** for forurening som følge af visse **olieskader**, der hidrører fra **olietankskibe**, med pligt til at tegne forsikring for ansvaret.

Der er dog ikke objektivt ansvar, hvis skaden er forårsaget ved *tredjemands forsættelige adfærd* eller beror på *force majeure* omstændigheder.

Erstatningsansvaret kan nedsættes eller bortfalde i tilfælde af *egen skyld* fra skadelidtes side, jfr. *sølovens*, § 192, stk. 2.

Sølovens §§ 194 og 195 indeholder bestemmelser om mulighed for at foretage og nærmere regler om gennemførelse af den ovenfor nævnte *ansvarsbegrænsning* på grundlag af skibets bruttotonnage, der afviger fra hovedreglen i *sølovens* kapitel 9. Begrænsningsbeløbene ved olietankskader er væsentligt højere og kan selv for de mindste tankskibe ikke være mindre end 3 mio. SDR.

2. Særlige lovregler

Ansvarsbegrænsningen kan tilsidesættes, hvis skibsejeren har forvoldt forureningsskaden med forsæt eller grov uagtsomhed, hvor det tidligere var tilstrækkeligt til tilsidesættelse af ansvarsbegrænsningen, at der var udvist fejl eller forsømmelse. I medfør af sølovens § 197 skal ansvaret holdes forsikret eller garanteret.

Disse regler er tillige udtryk for, at det objektive ansvar for disse olieforureningsskader **kanaliseres** til skibsejeren.

Kanaliseringen af ansvaret til skibets ejer er lovfæstet i *sølovens* § 193.

Kanaliseringen letter gennemførelse af erstatningssager i anledning af olieforureninger omfattet af disse bestemmelser, idet det i realiteten alene kræves, at det godtgøres, at forureningen er omfattet af dette regelsæt, og at det identificerede skib er årsag til olieforureningen. Sagen kompliceres heller ikke af skibsejerens ønske om at inddrage andre i sagen med henblik på at gennemføre regres mod disse, f.eks. en lods, der hævdes at være årsag til grundstødning med deraf følgende olieudslip, idet de i *sølovens* § 193, stk. 2, nævnte personer, bortset fra litra c), er *ansvarsfri*, medmindre de har forvoldt skaden med *forsæt* eller *grov uagtsomhed*, hvilket sjældent vil være aktuelt.

Ansvarskonventionen og de tilsvarende bestemmelser i *søloven* finder kun anvendelse på forurening, der er forvoldt på den måde, der er defineret i *sølovens* § 191.

Sølovens § 206, stk. 2, har imidlertid gjort *sølovens* §§ 191 og 192 anvendelige også på forureningsskade, der forvoldes ved, at olie udtømmes eller udflyder fra et skib, som ikke er omfattet af afgrænsningen i *sølovens* § 191, stk. 3, men i så fald kan ejeren påberåbe sig ansvarsbegrænsningsbeløbene i *sølovens* kapitel 9.

Andre forureningsskader reguleres af den almindelige ansvarsregel i *sølovens* Kapitel 8, §§ 161-164, hvorefter ansvarsgrundlaget er et *culpaansvar*, med mulighed for at begrænse ansvaret i medfør af *sølovens* kapitel 9, som har lavere ansvarsbegrænsningsbeløb end *sølovens* kapitel 10.

Til finansiering af *Erstatningsfondens* udgifter indeholder såvel *1992-Fondskonventionen* som *1971-Fondskonventionen* bestemmelser om, at den, som i havne eller olieterminaler i et land, der har tiltrådt de respektive konventioner, har modtaget mere end 150.000 tons råolie eller lignende olieprodukter om året, skal betale et bidrag til **Den Internationale Erstatningsfond**, således at Erstatningsfonden kan yde økonomisk assistance i tilfælde af olieforureninger indenfor de tilsluttede landes territorier.

Den Internationale Erstatningsfond kan yde erstatning i de tilfælde, hvor skibsejeren er fritaget for erstatningsansvar i medfør af *sølovens* § 192, jfr. ovenfor, hvor den ansvarlige og forsikringsselskabet ikke kan opfylde det økonomiske krav, eller hvor skaden overstiger det ansvar, skibsejeren kan begrænse ansvaret til i medfør af *sølovens* § 194. De beløb, der skal indbetales til Den Internationale Erstatningsfond, fastsættes for et år ad gangen på grundlag af det foregående års afgiftsbeløb og skader, der skal dækkes af Fonden, og overført resultat fra året

Afsnit 7 – Andre ansvarsregler

før. Det er således principielt meningen, at Fonden skal balancere, jfr. *1992-Fondskonventionens* Artikel 10 og 12.

Havmiljøbeskyttelseslov § 44 indeholder også et objektivt ansvar for udgifter til beredskabs- og bekæmpelsesforanstaltninger i tilfælde af ulovlig udledning eller udtømmning fra skibe eller platforme eller fare derfor. Bestemmelsen fortolkes i overensstemmelse med *sølovens* § 192, således at der ikke ifaldes ansvar, hvis skaden er forårsaget ved tredjemands forsætlige adfærd eller beror på force majeure omstændigheder.

2.1.2. Færdsel

Færdselslovens § 101 har ved lovændringen i 1986 indført et objektivt ansvar for ejeren eller brugeren af et motorkøretøj, der forvolder skade ved et **kørselsuheld**, uanset om skaden blev forvoldt på andre deltagere i færdslen eller udenforstående personer eller ting. Derved er også **forureningsskader**, der blev forvoldt ved et kørselsuheld med et motorkøretøj, underkastet objektivt ansvar.

Denne bestemmelse er et meget vigtigt supplement til *miljøerstatningsloven*, som netop ikke finder anvendelse på skader, der forvoldes under transport og dermed ikke udgår fra den ansvarlige virksomheds faste anlæg, jfr. AFSNIT 3, punkt 2.3. Som eksempel kan henvises til *Simmersted-ulykken* i 1972, hvor en tankvogn væltede og forvoldte alvorlig forurening af vandløb, og **VLD 01/05 1987** [4. afd. B 2653-86] om forurening ved kørsel med gyllevogn.

Det er en betingelse for at pålægge det objektive ansvar, at skaden er sket ved et *kørselsuheld*. Det er f.eks. tilfældet, hvis føreren af en tankvogn med forurenende last mister herredømmet over vognen, hvorved den vælter og tanken slås læk og forvolder forurening, jfr. *Gomard & Skovby*, *Vejtransport af farligt gods*, p. 66. Der anses også at foreligge et kørselsuheld, hvis skaden sker i tilknytning til kørslen, f.eks. i umiddelbart forbindelse med standsning. Skade, der forvoldes af et redningskøretøj, der yder assistance på en vej, vil også være forvoldt i dets egenskab af køretøj, jfr. **UfR 1967.2 H** (*UfR 1967 B. p. 67*).

Skader, der forvoldes af *genstande*, der *tabes* fra køretøjer i fart, vil være omfattet af det objektive ansvar for kørselsuheld, uanset hvorfor godset falder af, jfr. **UfR 1960.1002 H** (*TfR 1961.299*), jfr. *Waaben m.fl.*, *Færdselsloven*, p. 647 f. Skade på selve godset dækkes derimod kun, hvis skaden sker i forbindelse med et færdselsuheld, f.eks. fordi en lastbil involveres i et sammenstød eller kommer i skred i forbindelse med en punktering, hvorved gods på ladet falder ned på kørebanen og beskadiges i faldet eller senere påkøres, jfr. *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, *Erstatningsret*, p. 185. Ansaret kan imidlertid følge af uforsvarlig stuvning eller fiksering, og da der i reglen vil foreligge et kontraktsansvar, vil fragtføreren skulle bevise, at han ikke har handlet uforsvarligt. Køretøjets ansvarsforsikring dækker imidlertid ikke dette kontraktsansvar, når der ikke samtidig foreligger et kørselsuheld, men der kan være tegnet supplerende fragtføreransvarsdækning for dette ansvar.

Parkerede køretøjer er ikke i brug som køretøj, jfr. **UfR 1984.418 ØL**, bortset som nævnt fra skader, der sker i umiddelbar tilknytning til selve parkeringen, jfr. *Preben Lyngsø*, *Færdselsansvar* p. 36 f. Hvis køretøjet påkøres, efter at det er blevet parkeret, selv om standsningen kun er kortvarig, f.eks. under *af- og pålæsning*, er man også uden for færdselslovsansvaret, jfr. **UfR 1972.959 H**, som stadfæstede **UfR 1971.164 VL**, hvor en motorcyklist påkørte en hest, der netop var ført ned fra en lastbils lad, jfr. *Preben Lyngsø*, *Færdselsansvar*, p. 33 og p.

2. Særlige lovregler

36 f. Når først køretøjet er blevet stationært og dermed ikke længere er en del af trafikken, må det betragtes som en hvilken som helst anden stationær genstand, og kun hvis køretøjets placering efter omstændighederne er uforsvarlig, f.eks. langt inde på kørebanen i mørke eller på et i øvrigt uoverskueligt sted, vil den, der har parkeret køretøjet, kunne gøres ansvarlig for derved forvoldte skader, men de er da ikke dækket af forsikringen.

Der foreligger ikke kørselsuheld og dermed færdselslovsansvar, hvis køretøjet benyttes som stationær trækraft.

Skade som følge af, at chaufføren på en tankbil, der skal levere fyringsolie, åbner for oliepumpen, før slangen er sluttet til, eller ikke slukker når olietanken er fuld, vil heller ikke være omfattet af *færdselslovens* objektive ansvar, jfr. *Gomard & Skovby*, *Vejtransport af farligt gods*, p. 63, ligesom ejeren eller brugeren heller ikke er ansvarlig for køretøjet på objektivi grundlag, hvis uvedkommende åbner for ventilen til tanken, mens køretøjet er parkeret. I så tilfælde vil der kun kunne pålægges *culpaansvar*, f.eks. hvis køretøjet ikke har været forsvarligt parkeret under hensyn til risikoen for de skader, lasten kunne forvolde.

Særlig om farligt gods kan henvises til *Gomard & Skovby*, *Vejtransport af farligt gods*, som dog giver udtryk for, at færdselsloven måske finder anvendelse i videre omfang end angivet ovenfor, jfr. f.eks. l.c. p. 69 f. om skade forvoldt af parkerede køretøjer med farlig last. Det skal bemærkes, at fremstillingen er fra før 1. januar 1986, da det objektive ansvar i *færdselsloven* blev indført.

International landevejstransport af farligt gods er tillige reguleret af ADR-konventionen, som er ajourført pr 1. januar 1997 og dermed udvidet til også at omfatte *national vejtransport af farligt gods*, jfr. EF direktiv EØF 94/55.

Der henvises i øvrigt om den lovpligtige ansvarsforsikring af færdselsansvaret til bemærkningerne i AFSNIT 11, punkt 5.1.

2.1.3. Jernbane

Jernbaneerstatningsloven pålægger jernbanen ansvar for uheld under kørslen eller i øvrigt i tilknytning til den kørende jernbanedrift, jfr. §§ 1, 5, 7 og 9.

International jernbanetransport er reguleret af CIM-konventionen, der for farligt gods vedkommende har en parallel til ADR-konventionen i RID-konventionen.

2.1.4. Luftfart

Luftfartslov §§ 106 og 107 og § 127 pålægger luftfartsselskabet objektivi ansvar for skade på person og ting.

Luftfartslovens § 106 ff. omhandler skade på passagerer og gods, og hertil indeholder § 111 en beløbsmæssig begrænsning af erstatningsansvaret.

Skade på personer og ting uden for luftfartøjet er omfattet af det objektive ansvar i § 127, og dette ansvar er **ikke** beløbsmæssigt **begrænset**. Der er i medfør af § 130 pligt til at tegne ansvarsforsikring for dette ansvar. Ejeren af et luftfartøj kan blive objektivi ansvarlig for forureningsskade, der forvoldes af luftfartøjet, hvad enten det beror på et driftsuheld, herunder at flyet styrter ned og dets brændstof eller gods, der befordres med flyet, forurener omgivelserne,

Afsnit 7 – Andre ansvarsregler

eller ved at flyet eller flydele rammer og slår læk på beholdere med farlige stoffer, der forårsager forurening.

2.2. Naturressourcer

Vandforsyningslov § 23 indeholder objektivet ansvar for ejeren af vandindvindingsanlæg, såfremt vandindvindingen volder skade på bestående anlæg ved forandring af grundvandsstanden i forbindelse med prøveboringer, prøvepumpninger og under anlæggets udførelse og drift. Herudover pålægges i medfør af § 28 objektivet ansvar for skade ved forandring af grundvandsstanden, vandføring i vandløb eller vandstanden i søer m.v. ved bortledning af vand.

Lov om Danmarks Undergrund § 35 pålægger objektivet ansvar ved skade ved indvinding af råstoffer. Ansaret påhviler den, der har fået tilladelse til at foretage forundersøgelser, efterforskning og indvinding af råstoffer, når skaden sker ved udøvelse af den tilladte virksomhed.

Råstoflov § 30 pålægger objektivet ansvar for den offentlige myndighed, som volder skade i forbindelse med boringer og andre tekniske undersøgelser på anden mands grund, som udføres af den kompetente myndighed eller i henhold til myndighedens godkendelse med henblik på lovens administration.

Naturgasforsyningslov § 7 pålægger objektivet ansvar for den skade, der forvoldes i forbindelse med naturgasforsyning af den, der har bevilling til naturgasforsyningen.

Rørledningslov § 5 pålægger objektivet ansvar for DONG, der har tilladelse til anlæg og drift af rørledningen, når der forvoldes skade i forbindelse dermed.

2.3. Farlige anlæg og produkter

Atomskadeerstatningslov § 13 pålægger objektivet ansvar for indehaveren af nukleare anlæg i tilfælde af ulykker i anlæg eller under transport eller ved anden ulykke uden for et nukleart anlæg. Der er pligt til at tegne ansvarsforsikring for atomulykkerne, og staten hæfter subsidiært for de skader, der ikke kan fås dækket hos anlægsindehaveren eller forsikringsselskabet.

I medfør af *miljøerstatningslovens* § 8 finder loven ikke anvendelse på skader, der er omfattet af *atomskadeerstatningsloven*.

Produktansvarslov § 6 pålægger objektivet ansvar for producenten af defekte varer, der volder personskade, samt for tingsskade, der rammer forbrugere, og hvor tabet overstiger 4.000 kr. Endvidere hæfter importøren til et EU-land fra

3. Ulovbestemt erstatningsansvar

et ikke EU-land og mellemhandlerne i EU-lande for det objektive ansvar, jfr. *produktansvarslovens* § 10.

Produktansvarslovens § 13 udtaler ligesom *miljøerstatningslovens* § 7, at loven ikke begrænser skadelidtes adgang til at kræve erstatning på andet grundlag, hvad enten sådant ansvar støttes på andre lovbestemmelser eller på dansk rets almindelige produktansvarsregler.

Arbejdsskadeforsikringslov, *lov om forsikring mod følger af arbejdsskade*, pålægger arbejdsgiveren objektivt ansvar for de af loven omfattede arbejdsskader. I medfør af lovens § 5 har arbejdsgiveren pligt til at tegne forsikring mod disse skader, men er forsikringen ikke tegnet, hæfter arbejdsgiveren for betaling af erstatningen.

Carsten Sommer, Miljøskadeerstatning og arbejdsskadeforsikring, *UfR* 1994 B. p. 235 f., og Nicolai Westergaard, Mere om miljøskadeerstatning og erstatning ved arbejdsskader, *UfR* 1994 B. p. 381 f., har diskuteret sammenhængen mellem *arbejdsskadeforsikringsloven* og *miljøerstatningsloven*, idet Carsten Sommer har givet udtryk for, at skadelidte kan vælge det for ham mest fordelagtige regelsæt, og at det i en del tilfælde kan være *miljøerstatningsloven*. Det kan være uheldigt for arbejdsgiveren, hvis der ikke er tegnet forsikring til dækning af ansvaret efter *miljøerstatningsloven*, idet der jo altid skal være forsikringsmæssig dækning for arbejdsskaden, men arbejdsgiveren kan ikke få dækning under denne forsikring, hvis der ikke er rejst en arbejdsskadesag.

Som rigtigt påpeget af Nicolai Westergaard, l.c., er der ingen valgmulighed, idet *erstatningsansvarslovens* § 30 bestemmer, at erstatningskrav skal nedsættes med det beløb, skadelidte er berettiget til efter *arbejdsskadeforsikringsloven*. Dermed har skadelidte pligt til først og udelukkende at forfølge sit krav efter *arbejdsskadeforsikringsloven* på grundlag af dennes regelsæt, mens differenceerstatningen kan kræves efter *miljøerstatningsloven* eller på andet erstatningsgrundlag. Som anført i *Betænkning 1237/1992* p. 153 kan der ikke tegnes selvstændig ansvarsforsikring til dækning af krav på differenceerstatning, og som det fremgår i AFSNIT 11, punkt 3.1, er skade på personer i forsikringstagerens tjeneste ikke omfattet af den frivillige miljøansvarsforsikring.

Der er heller ikke den påståede forskel mellem tabsposter eller bevisbyrde, og der opstår derfor ikke de af Carsten Sommer påståede harmoniseringsproblemer.

3. Ulovbestemt erstatningsansvar

3.1. Ansvarsgrundlag

Det ulovbestemte erstatningsansvar for skadesforvoldelse uden for kontraktsansvar bygger på **culpareglen**, hvorefter der kan pålægges erstatningsansvar, hvis skadevolderen har handlet **uforsvarligt**, enten forsætligt eller uagtsomt, således at det må bebrejdes skadevolderen, at han har handlet som sket, idet han **indså eller burde indse**, at hans handling – eller undladelse – indebar en ikke ubetydelig **fare** for den senere konstaterede skade.

Afsnit 7 – Andre ansvarsregler

Denne **culpabedømmelse** varierer fra tilfældegruppe til tilfældegruppe, og der er ingen tvivl om, at culpabedømmelsen kan være endog **meget streng**, hvis den skade, der er risiko for, kan blive meget stor, således som det ofte er tilfældet ved forureningsskader.

Det var baggrunden for, at udvalget bag *Betænkning 1237/1992* måtte overveje, om der overhovedet var behov for lovbestemmelser om objektivet ansvar for forureningsskader, eller om der allerede i retspraksis var en så streng culpabedømmelse i disse tilfælde, at der i realiteten var indført et objektivet ansvar uden lovhjemmel eller dog et ansvar, som i praksis nærmede sig et sådant objektivet ansvar, således som det var tilfældet med *færdselslovens* § 101 i tiden op til indførelse af det egentlige objektive ansvar i 1986. Som anført i AFSNIT 3, punkt 1.2, konkluderede *Betænkning 1237/1992* p. 112 ff., at der måtte lovgives om det objektive ansvar, hvis der fandtes at være behov for at fastslå, at der skal gælde et objektivet ansvar for forureningsskader eller dog visse typer af forureningsskader.

Derimod er der ikke den samme strenghed, når forurening forvoldes af ikke-erhvervsdrivende. Det drejer sig navnlig om forurening fra de **private** parcelhusejeres **olietankanlæg**. Nogle eksempler kan illustrere culpabedømmelsen på dette område.

3.1.1. Oliesvind

Private olietanke har stort set alle et rumindhold, der er mindre end 6.000 liter. For sådanne tanke stiller *olietankbekendtgørelsen* ingen krav om løbende kontrol af olieforbruget, mens der for større tanke i henhold til § 15 mindst en gang om ugen skal føres tilsyn med, at tanken ikke er utæt. Det vil derfor ofte bero på tilfældigheder, om der straks opdages, at der er opstået læk i en nedgravet olietank. Den første udsivning er derfor sjældent ansvarspådragende, medmindre terrænet forløber således, at olien bryder gennem overfladen eller løber ud i åbne vandløb.

Hvis lækagen er alvorligere, vil den kunne give sig til kende ved, at olien slipper op, før ejeren forventede det under hensyn til de herskende vejrforhold. Det er et ganske usikkert kriterium, men hvis ejeren er af den opfattelse, at der burde være olie på tanken i endnu nogen tid, bør han overveje, hvorfor tanken alligevel er løbet tør, og i givet fald få tank og rørsystem trykprøvet, inden der fyldes olie på igen.

Dommen **UFR 1990.416 ØL** angik en 8 år gammel nedgravet olietank på 2.500 liter. Det årlige olieforbrug var ca. 4.000 liter. Der blev påfyldt olie i januar 1985, og derefter blev der ca. 20. august 1995, da der var ca. 300 liter olie tilbage, påfyldt 1.000 liter. 2 dage senere var tanken tom, og man konstaterede da et hul i bunden af tanken, som måtte antages at være opstået pludseligt og uden forklarlig årsag. Ejeren havde ikke handlet culpøst, uanset han aldrig havde inspiceret eller på anden måde kontrolleret tanken.

3. Ulovbestemt erstatningsansvar

I **MAD 1996 I-261** (Miljøstyrelsens afgørelse 1. marts 1996) mente en ejer at have konstateret oliesvind fra en overjordisk olietank i garage på ca. 300 liter, men alligevel påfyldte han på ny olie uden trykprøvning for utæthed. 3 dage senere var en tilsvarende mængde lækket fra rørsystemet. Dette måtte bedømmes at være culpøst.

I **MAD 1996 I-264** indtrådte stop på oliefyrspumpen i tilslutning til tordenvejr. Ejeren lod rørledningen trykløst, inden der på ny blev fyldt olie på og fyret startet igen, men derefter sivede ca. 1.200 liter olie ud under ejendommen, formentlig fordi trykløstningen havde blæst (større) hul et sted, hvor røret var svækket eller allerede delvis gennemtæret på grund af korrosion. Selv om der i en periode formentlig havde været udsivning derfra, kunne det ikke anses for culpøst af ejeren, at han ikke havde opdaget dette, og trykløstningen var heller ikke culpøs.

Det må i øvrigt bemærkes, at ejeren ikke i medfør af *DL 3-19-2* hæfter for det VVS-firma, som eventuelt findes at have handlet ansvarspådragende ved eftersyn af eller arbejde på oliefyrringsanlægget, jfr. f.eks. **UFR 1964.59 H** om autoriseret el-installatørs fejl. Det må tilsvarende antages, at det ikke påvirker vurderingen af parcellhusejerens forhold, at det viser sig, at forurening beror på, at en nedlagt olietank ikke er tømt og blændet forsvarligt, således at der opstår forurening derfra, når ejeren har instrueret en fagmand om at foretage det fornødne og ikke har grund til at tro, at arbejdet ikke er udført korrekt. Et forsikringsselskab kan da heller ikke afvise forsikringsdækning under henvisning til forsikringsbetingelsernes bestemmelse om, at forsikringstageren ikke må have tilsidesat gældende miljøforskrifter, jfr. f.eks. AFSNIT 12, punkt 2.2.6.

Hvis ejeren ikke studser over olieforbruget, som kun marginalt overstiger det sædvanlige, er det vanskeligt at løfte bevisbyrden for, at der handles culpøst ved uden videre at fylde ny olie på tanken. Det samme er tilfældet, hvis ejerens adfærd viser, at han har lagt til grund, at der var en anden årsag til, at tanken løb tør for olie, f.eks. at olie var blevet stjålet. Der er eksempler på sådanne tilfælde, hvor ejeren har meldt »tyveriet« til politiet og sikret dækslet med en hængelås, men kort efter konstateret, at der havde været en lækage.

3.1.2. Andre forhold

Stammer forureningen fra frit tilgængelige tanke eller andre anlæg, herunder rørforbindelser, der kan inspiceres, kan oliedryp, misfarvning af gulv eller tegn på rust eller korrosion give en advarsel om, at der er eller er risiko for lækage. Ejeren handler da culpøst, hvis han ikke tilkalder en sagkyndig, der kan vurdere forholdet og træffe de fornødne forholdsregler.

MAD 1996 I-161: En nedgravet kugletank lå 20 m fra et vandværk. Tanken, der var installeret af tidligere ejer i strid med Olie-tankbekendtgørelsen, væltede under oversvømmelse og forvoldte forurening. Den nuværende ejer var bekendt med, at tanken kun var delvis dækket af jord, og måtte være forberedt på, at et uheld som dette kunne ske, hvorfor han var ansvarlig for kommunens omkostninger til opgravning af 22 t jord og afværgepumpninger, i alt ca. 66.000 kr. [Odense Ret 22/02 1995]

Der ses også eksempler på skader i forbindelse med påfyldning af olietanke, f.eks. i tilfælde, hvor olieselskabets chauffør tager fejl af påfyldningsstuds og

Afsnit 7 – Andre ansvarsregler

et andet rør. Det kan være ansvarspådragende for olieselskabet, men som nævnt i punkt 2.1.2 ikke omfattet af færdselslovsansvaret. Men det kan også være culpøst af villaejeren, at hans installation er indrettet på en måde, så der er nærliggende mulighed for sådanne fejl.

Det må dog i almindelighed anses for fuldt forsvarligt at lade olieselskabet fylde olie på tanken, uden at ejeren er til stede eller har givet nærmere instrukser. Forholdet må imidlertid bedømmes anderledes, hvis der skal tages hensyn til ekstraordinære forhold i forbindelse med oliepåfyldningen, f.eks. lukkes for en bundventil eller påfyldes en mindre oliemængde end sædvanligt. Der er også eksempler på, at en villa ejer har skiftet en tank ud med en mindre, uden at underrette olieselskabet, som derefter ikke var opmærksom på, at tanken løb over, før det var for sent.

3.2. Andre erstatningsbetingelser

Ud over **ansvarsgrundlaget** må også de øvrige almindelige betingelser for at pålægge erstatningsansvar være opfyldt.

Disse øvrige betingelser for erstatningsansvar er angivet i punkt 1 og indebærer bl.a. at der skal foreligge *årsagsforbindelse*, se AFSNIT 2, punkt 3.1, at skaden skal være *adækvat*, se AFSNIT 2, punkt 3.2, at skaden skal have ramt en *værnet interesse*, se AFSNIT 2, punkt 2, og at der er lidt et *økonomisk tab*, se AFSNIT 2, punkt 1 og 3.3.2.

Skadelidte har *bevisbyrden* for disse betingelser for erstatningsansvar, se AFSNIT 2, punkt 3.3.

Skadelidte kan dog *ikke* kræve *erstatning*, hvis skadevolder kan påberåbe sig, at der foreligger en *subjektiv* eller *objektiv ansvarsfrihedsgrund*, se AFSNIT 3, punkt 3.2, at skadelidte har medvirket til skaden ved *egen skyld*, *samtykke* eller *accept af risiko* på en sådan måde, at erstatningsansvaret skal bortfalde – eller dog nedsættes, se AFSNIT 5, punkt 1 og 2, eller at erstatningskravet er *forældet*, se AFSNIT 6.

Bestemmelsen i *miljøerstatningslovens* § 4 om **egen skyld** er ikke i overensstemmelse med dansk rets almindelige regel om nedsættelse eller bortfald af erstatningen i tilfælde af egen skyld eller accept af risiko hos skadelidte. Der henvises til den generelle fremstilling om dette spørgsmål hos *Vinding Kruse*, Erstatningsretten, p. 318 ff. og *von Eyben, Nørgaard & Vagner*, Erstatningsret, p. 301 ff.

Også **forældelsesreglen** i *miljøerstatningslovens* § 6 afviger fra dansk rets almindelige regler, navnlig for så vidt angår den absolutte forældelsesregel, som følger *DL 5-14-4* og dermed er på 20 år og ikke som *miljøerstatningslovens* § 6, stk. 2, på 30 år. Der er også andre forskelle mellem de to regler. Der henvises herom til bemærkningerne i AFSNIT 6, punkt 2 og 3.

4. Erstatning i kontraktsforhold

Som anført i AFSNIT 3, punkt 1.2, kan det ikke udelukkes, at der på visse særlige områder pålægges objektivt ansvar uden lovgrundlag, og at forurenings-skader kan være et sådant særligt område. Der henvises til fremstillingen l.c.

Det må i øvrigt fremhæves, at de almindelige ansvarsregler, herunder tilfælde, hvor der pålægges et ulovbestemt objektivt ansvar, ikke kun omfatter særlig farlige eller forurenende virksomheder, men gælder for alle, der forvolder forureningsskade, herunder fysiske og juridiske personer, og uanset om forureningen udgår fra et fast anlæg eller sker under transport.

4. Erstatning i kontraktsforhold

Miljøerstatningslovens § 7 udtaler udtrykkeligt, at loven heller ikke begrænser skadelidtes adgang til erstatning efter almindelige regler om **erstatning i kontraktsforhold**. *Miljøerstatningsloven* er således beskyttelsespræceptiv, jfr. § 5, men udelukker ikke et **videregående ansvar** ved aftale, f.eks. et garantiansvar, for skade under transport eller skade som i øvrigt ikke udgår fra den virksomhed, som er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, eller dog ikke beror på den aktivitet, som er årsag til, at virksomheden er omfattet af *miljøerstatningsloven*. Der henvises til bemærkningerne i AFSNIT 3, punkt 2.2 og 2.3. Herudover vil navnlig reglerne om ansvar for **mangler** ved fast ejendom, herunder adgangen til at kræve **forholdsmæssigt afslag** i købesummen i tilfælde af sådanne mangler, kunne supplere *miljøerstatningslovens* regler.

Såfremt den virksomhed, der er omfattet af *miljøerstatningsloven*, har forurennet virksomhedens egen grund, og ejendommen herefter overdrages, med eller uden virksomhed, må det antages, at køberen som ny ejer af ejendommen og den, der dermed rammes af forureningen, alligevel ikke vil kunne kræve erstatning af forureneren i medfør af *miljøerstatningsloven*, idet køberen ikke tilhørte den væmede personkreds, da forureningen skete, og mens sælgeren var ansvarlig for anlægget, jfr. bemærkningerne i AFSNIT 5, punkt 3.2. Det samme kunne måske anføres om andre, der erhverver en ejendom, efter at forureningsårsagen er ophørt, men inden skaden viser sig, men erstatningskrav i henhold til *miljøerstatningsloven* kan da støttes på *succession* i den daværende ejers status som potentiel skadelidt. Det samme er ikke tilfældet ved erhvervelse af skadevolders egen ejendom, idet skadevolder ikke er ansvarlig over for sig selv.

Køberen kan i stedet kræve erstatning eller forholdsmæssigt afslag efter mangelsreglerne, men erstatningsansvar beror da på, at der i det hele taget foreligger en mangel og et *ansvarsgrundlag*, og her kan køber ej heller påberåbe sig *miljøerstatningslovens* regler.

Miljøerstatningsloven kan heller ikke bringes i anvendelse, når skaden er forvoldt *inden lovens ikrafttræden*. Mangelsreglerne vil også her være et alternativ til de ulovbestemte erstatningsregler, idet den nye ejer af ejendommen heller ikke er værnet af disse regler, når han ikke var ejer eller på anden måde

Afsnit 7 – Andre ansvarsregler

havde en aktuel eller eventuel rådighedsret over ejendommen, da forureningen blev forvoldt, jfr. bemærkningerne i AFSNIT 2, punkt 2.

Om mangelsansvar kan henvises til bemærkningerne i AFSNIT 1, punkt 3.3, med de der anførte domme.

5. Gamle forureningsskader

Miljøerstatningsloven omfatter kun skader, der er forvoldt den 1. juli 1994 eller senere. Skader, der er forvoldt inden denne dato, er underkastet de indtil dette tidspunkt gældende ansvarsregler for forureningsskader, også selv om følgerne først konstateres efter den 1. juli 1994.

Der henvises til bemærkningerne i AFSNIT 9.

AFSNIT 8

Atomskader

Miljøerstatningsloven

§ 8. Loven gælder ikke for skade, der er omfattet af lov nr. 332 af 19. juni 1974 om erstatning for atomskader.

1. Atomskader og miljøerstatningsloven

Miljøerstatningslovens § 8 bestemmer, at loven ikke skal finde anvendelse på skade, som er omfattet af lov om erstatning for **atomskader**.

Baggrunden for denne undtagelse er som anført i *bemærkningerne* sp. 4760 f., at *atomskadeloven* bygger på internationale konventioner, som medfører særlige forpligtelser ved nukleare ulykker for de stater, der har ratificeret konventionerne. Sådanne skader bør derfor ikke reguleres af forskellige lovregler, der eventuelt kunne være i indbyrdes konflikt med hinanden.

En tilsvarende undtagelse vedrørende atomskader er fastsat i *produktansvarslovens* § 15.

Atomskadeerstatningslovens § 13 pålægger objektivt ansvar for indehaveren af nukleare anlæg i tilfælde af ulykker i anlæg eller under transport eller ved anden ulykke uden for et nukleart anlæg. Der er pligt til at tegne ansvarsforsikring for atomulykkerne, og staten hæfter subsidiært for de skader, der ikke kan fås dækket hos anlægsindehaveren eller forsikringselskabet.

2. Forurening uden for miljøerstatningsloven

Miljøerstatningslovens § 8 afgør kun konflikten mellem denne lov og *atomskadeloven*, men afskærer ikke erstatningskrav for forureningsskader, der støttes på andre lovregler, der ikke tilsvarende løser konflikten med *atomskadeloven*, eller i henhold til dansk rets almindelige ulovbestemte ansvarsregler.

AFSNIT 9

Ikrafttræden

Miljøerstatningsloven

§ 9. Loven træder i kraft den 1. juli 1994 og gælder for skade, der forvoldes efter lovens ikrafttræden.

1. Fremtidige forureningsskader

Som anført i AFSNIT 7, punkt 3, og *Betænkning 1237/1992* p. 112 ff., fandtes der at måtte lovgives om det objektive ansvar for forureningsskader eller dog visse typer af forureningsskader, idet det ellers ville være ganske usikkert, om et sådant objektivt ansvar for disse forureningsskader ville være gældende dansk ret. *Miljøerstatningsloven* er dermed udtryk for en **skærpelse** af ansvarsgrundlaget for disse forureningsskader, og i overensstemmelse med fast retstradition bestemmer *miljøerstatningslovens* § 9 derfor, at loven først skal have virkning fra en dato efter den endelige vedtagelse, således at det skærpede ansvarsgrundlag **ikke får tilbagevirkende kraft**, jfr. *bemærkningerne* sp. 4736.

2. Skade forvoldt efter 1. juli 1994

Miljøerstatningsloven trådte i kraft den 1. juli 1994 og gælder for **skade**, der **forvoldes efter lovens ikrafttræden**.

Det er tidspunktet for den ansvarspådragende handling eller undladelse, der er afgørende for, om den deraf forvoldte forureningsskade tidsmæssigt er omfattet af *miljøerstatningsloven* eller af de indtil 1. juli 1994 gældende retsregler. Det er således ikke tilstrækkeligt, at den skadelige virkning af handlingen eller undladelsen viser sig efter lovens ikrafttræden, når den ansvarspådragende handling eller undladelse er ophørt inden 1. juli 1994, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 190.

Afsnit 9 – Ikrafttræden

Den afgørende forskel på tidspunktet for den skadegørende handling og den skadelige virkning kom frem i **UfR 1992.575 H** (*UfR 1992 B p. 412 ff.*) om CHEMINOVAs nedgravning af giftigt affald på grunden i Måløv inden flytning til Harboøre Tange, hvor det var givet, at den skadevoldende handling – nedgravningen – var sket senest 1954, mens skaden først blev konstateret i 1977. Dommen er nærmere omtalt i AFSNIT 6, punkt 2.1.3, i forbindelse med spørgsmålet om suspension af forældelse.

Ofte vil forureningsskade strække sig over en vis periode. Såfremt den skadeforvoldende adfærd er påbegyndt inden den 1. juli 1994, men fortsat også derefter, må man principielt opdele skaden, således at den der, der beror på den adfærd, der er udvist indtil den 1. juli 1994, må bedømmes efter de indtil da gældende regler, mens der kan pålægges objektivt ansvar for den skade, der er forvoldt ved at den skadeforvoldende adfærd er fortsat også efter den 1. juli 1994.

Jfr. tilsvarende om sondringen mellem gamle forureninger og nye forureninger i udkast til *jordforureningslov* § 46.

3. Gamle skader

3.1. Forureneren holdes ansvarlig

Skader, som er forvoldt inden den 1. juli 1994, er naturligvis ikke erstatningsfri for skadevolderen, men ligger den skadeforvoldende adfærd længere tilbage i tiden, kan det være vanskeligt at **identificere skadevolder** og dokumentere årsagsforbindelse mellem den skadeforvoldende adfærd og den nu konstaterede skade. Hertil kommer, at der gennem årene er sket en stadig **skærpelse** af kravene til **agtpågivenheden** over for miljøet, således at den adfærd, der i dag karakteriseres som uforsvarlig og dermed ansvarspådragende også uden *miljøerstatningslovens* objektive ansvar, ikke nødvendigvis blev bedømt på samme måde for blot nogle år siden. Endelig vil forureningsskader som altovervejende hovedregel være **forældet** 20 år efter den skadeforvoldende adfærd blev foretaget. Det kan derfor være forbundet med betydelig vanskelighed at få gennemført erstatningskrav mod skadevolder, når skadeforvoldelsen ikke er af helt ny dato, og dermed vil der heller ikke være samme muligheder for eller incitament til at foretage oprensning af de gamle forureninger.

Samme problematik forelå, da den særlige miljølovgivning holdt sit indtog i 1970'erne, blot med den forskel, at man da var af den opfattelse, at der endnu ikke var sket nogen forurening af betydning, og at de nye miljøbeskyttelsesregler ville hindre, at der fremover skete yderligere væsentlig forurening.

3. Gamle skader

Det udtales i *bemærkningerne* sp. 4736, at spørgsmålet om en eventuel finansiering af oprydning efter gamle skader ikke er egnet til regulering i civilretlig lovgivning om erstatningsansvar for fremtidige skader. De samlede omkostninger til oprydning efter skader, der er forvoldt før *miljøerstatningslovens* ikrafttræden, antages at beløbe sig til meget store summer, og finansieringen af oprydningen efter sådanne gamle skader er derfor løbende blevet overvejet i Miljøministeriets regi, bl.a. i *jordforureningsudvalget*, men også i udvalget om *grønne afgifter og erhvervene*.

3.2. Offentlig oprensning

I begyndelsen af 1980'erne indså man, at omfanget af gamle forureninger var væsentligt større end først antaget, og at det i vidt omfang ville være udelukket at gøre nogen ansvarlig for disse forureninger. Man indså dog ikke omfanget af tidligere tiders fejlvurdering, og det var måske årsagen til, at man kunne blive enige om at bestemme, at disse gamle forureninger skulle renses op af det offentlige, uanset mulighederne for efterfølgende at gøre forurenere ansvarlig for de dermed forbundne omkostninger kun var beskedne. Det første skridt ad denne vej blev gjort med kemikalieaffaldsdepotloven fra 1983.

3.2.1. Affaldsdepotloven

Affaldsdepotloven, som har afløst *kemikalieaffaldsdepotloven*, har givet bestemmelser om registrering, undersøgelser og foranstaltninger vedrørende

- 1) depoter indeholdende kemikalieaffald, der er spildt, henlagt eller nedgravet før den 1. april 1976,
- 2) depoter indeholdende olieaffald, der er spildt, henlagt eller nedgravet før den 1. november 1972, og
- 3) lossepladser m.v. uden olie- eller kemikalieaffald, der er taget i brug før den 1. oktober 1974, og som ikke er i drift på lovens ikrafttrædelsestidspunkt (dvs. 1. januar 1984).

Affaldsdepotloven giver amtskommunerne mulighed for at **undersøge** og **registrere** aktuelle og eventuelle forurenede grunde og træffe bestemmelse om gennemførelse af **afværgeforanstaltninger** på disse grunde, således at omkostningerne herved afholdes af amtskommunerne.

Det var tidligere miljøministeriet, der finansierede foranstaltninger i henhold til *affaldsdepotloven* med midler bevilget over Finansloven, men kompetencen er ved lov nr. 396 af 22. maj 1996, der trådte i kraft 1. juli 1996, overført til amtskommunerne.

Bestemmelserne herom i *affaldsdepotloven* er sålydende:

§ 4. Amtsrådet foretager i samarbejde med kommunalbestyrelsen registrering af, hvilke pladser og lokaliteter der er omfattet af loven, samt udarbejder oversigter over, hvor der bør foretages undersøgelser eller træffes afværgeforanstaltninger for at sikre, at de i § 1

Afsnit 9 – Ikrafttræden

omhandlede depoter ikke medfører forurening af omgivelserne eller indebærer risiko herfor.

Stk. 2. Oversigterne skal indeholde en angivelse af den tidsmæssige rækkefølge for udførelsen af undersøgelser og foranstaltninger.

Stk. 3. Amtsrådet afgiver en årlig indberetning til det efter § 8 b nedsatte råd om gennemførelse af aktiviteter og om den planlagte indsats, budgetter m.v. for de kommende år.

Stk. 4. Miljø- og energiministeren kan fastsætte retningslinier for amtsrådenes prioritering af undersøgelser og afværgeforanstaltninger samt fastsætte nærmere regler for indholdet af den i stk. 3 nævnte årlige indberetning. Ministeren kan endvidere efter drøftelse med amtsrådet i særlige tilfælde pålægge amtsrådet at tage en sag op til behandling.

§ 5. Såfremt en ejer ikke vil afvente, at amtsrådet foretager undersøgelser, eller at amtsrådet iværksætter afværgeforanstaltninger, kan ejeren iværksætte og bekoste undersøgelser, afværgeforanstaltninger og drift af afværgeforanstaltninger.

Stk. 2. Ejeren skal indhente amtsrådets tilladelse, forinden afværgeforanstaltninger må iværksættes.

§ 6. Amtsrådet udfører de undersøgelser vedrørende affaldsdepoter, der er nævnt i § 4.

§ 7. Amtsrådet udarbejder forslag til projekter til afværgeforanstaltninger, godkender projekterne og forestår udførelsen af dem.

....

§ 8. Amtsrådet forestår driften af afværgeforanstaltninger, der er gennemført efter § 7, og driften af arealer, der er eksproprieret efter § 14.

Stk. 2. Amtsrådet fører tilsyn med pladser og lokaliteter, der er optaget på de i § 4 omhandlede oversigter.

§ 9. Amtsrådet afholder udgifterne til gennemførelse af registrering og indberetning efter § 4, stk. 3, ved gennemførelse af undersøgelser efter § 6, ved drift og tilsyn efter § 8 og ved tinglysning efter §§ 12 og 17. Endvidere afholder amtsrådet udgifterne til afværgeforanstaltninger efter § 7, stk. 1, og udgifter til ekspropriationserstatninger, andre erstatninger samt drift af overtagne arealer efter §§ 13-15.

Affaldsdepotloven er suppleret med registreringsbekendtgørelse nr. 17 af 12. januar 1993 og Miljøstyrelsens vejledning nr. 1/1993 om registrering, frigivelse og afmelding af affaldsdepoter. En redegørelse for den administrative praksis herom er indeholdt i Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995, Den juridiske verden, p. 19 ff.

Når et areal er registreret som affaldsdepot, bliver registreringen *tinglyst* på ejendommen. I medfør af *affaldsdepotlovens* § 18 må et registreret affaldsdepot ikke bebygges eller overgå til anden anvendelse, medmindre depotet frigives til det pågældende formål. Såfremt dette efter miljømyndighedernes opfattelse kræver, at arealet først er renset for forureningen, kan det betyde, at arealet er *u anvendeligt* i en lang årrække, nemlig indtil myndighederne finder, at oprensning af arealet skal prioriteres over oprensning af andre tilsvarende affaldsdepoter. Det betyder paradoksalt nok, at et ikke særlig forurenede areal, hvor der ikke er risiko for, at forureningen breder sig, kan forblive opretholdt som affaldsdepot længere end det meget forurenede og risikobehæftede affaldsdepot, som under hensyn til vandindvindingsinteresser

3. Gamle skader

kræver omgående indsats. Det kan derved være en større belastning at få et mindre forurenede areal registreret som affaldsdepot, end hvis arealet er stærkt forurenede.

Tinglysningen er knyttet til det eller de matrikelnumre, der skønnes at være forurenede, selv om der skal medfølge et kortbilag, der viser, hvor forureningen efter amtskommunens opfattelse befinder sig. Dermed er hele matrikelnummeret belastet af den byrde, der følger af affaldsdepotregistreringen, selv om det kun er et afgrænset område, der rent faktisk er forurenede. Byrden kan dog begrænses til det faktisk berørte areal, såfremt der er mulighed for at foretage udstykning og selvstændig matrikulering af dette.

Registreringen af affaldsdepoter er sket på grundlag af myndighedernes kendskab til, hvilke virksomheder der har ligget på de pågældende arealer, og således hvor der har været særlig risiko for forurening, samt konkret kendskab til forurening. Herudover bestemmer *affaldsdepotlovens* § 19, at enhver ejer eller bruger af en ejendom, der på denne opdager et depot eller en forurening af jorden, skal underrette kommunalbestyrelsen herom, og kommunalbestyrelsen skal herefter give amtsrådet meddelelse om forureningen. På det grundlag kan der tages stilling til, om arealet skal registreres som nyt affaldsdepot, hvis det ikke straks bliver oprenset. Yderligere bestemmer § 20, at såfremt der under bygge- eller jordarbejder konstateres et depot eller en forurening af jorden, skal arbejdet standses. Forpligtelsen hertil påhviler ejendommens ejer og den, som er ansvarlig for det pågældende arbejde. § 19 finder da tilsvarende anvendelse, dvs. kommunalbestyrelsen skal underrettes om forureningen, og kommunalbestyrelsen skal herefter give amtsrådet meddelelse om forureningen, således at der kan tages stilling til eventuel affaldsdepotregistrering. Det standsede arbejde kan først genoptages, når området frigives efter *affaldsdepotlovens* § 17, der er sålydende.

§ 17. Amtsrådet kan frigive et affaldsdepot til en nærmere fastsat anvendelse, hvis det godtgøres, at anvendelsen ikke medfører fare for mennesker eller for miljøet, og at anvendelsen ikke vil umuliggøre eller væsentligt fordyre fremtidige undersøgelser eller afværgeforanstaltninger.

Stk. 2. En frigivelse af affaldsdepotet tinglyses af amtsrådet på ejendommen.

Stk. 3. Et affaldsdepot kan udgå af registreringen, når amtsrådet finder det godtgjort, at pladsen eller lokaliteten ikke er forurenede eller forureningen er bragt til ophør. Amtsrådet lader herefter tinglysningen af affaldsdepotet aflyse.

Såfremt ejeren ikke er indstillet på at afvente amtsrådets afværgeforanstaltninger, kan han som anført i *affaldsdepotlovens* § 5 søge om tilladelse til selv at udføre afværgeforanstaltningerne, men det er da for egen regning og således uden mulighed for at kræve omkostningerne refunderet af det offentlige, selv om myndighederne derved friholdes for den tilsvarende omkostning. Derimod har ejeren mulighed for at kræve erstatning hos den, der er ansvarlig for forureningen. Når amtsrådet har udført undersøgelser og afværgeforanstaltninger, har også amtsrådet mulighed for at kræve regres hos den ansvarlige, jfr. udtrykkeligt *affaldsdepotlovens* § 3, stk. 3, der er sålydende:

§ 3.

Stk. 3. Loven berører ikke myndighedernes adgang til ved civil ret søgsmål at søge udgifter, der i medfør af denne lov er afholdt til undersøgelser, foranstaltninger, udgifter til ekspropriationserstatninger og andre erstatninger efter §§ 13-15, godtgjort af den, der er ansvarlig for affaldsdepotet.

Afsnit 9 – Ikrafttræden

Affaldsdepotloven har et dobbelt formål, nemlig dels at foretage **kortlægning** af de forurenede arealer, dels at foretage en prioritering heraf og **oprensning** af gamle forureninger for det offentliges regning med mulighed for **regres** mod forureneren, hvis der foreligger et ansvarsgrundlag for denne og erstatningskravet ikke er forældet.

Der skal herved bemærkes, at når amtskommunen registrerer et areal som affaldsdepot og dermed vælger at gå frem efter *affaldsdepotloven*, kan miljømyndighederne ikke i konkurrence hermed give pålæg efter *miljøbeskyttelseslovens* §§ 19, 20 og 24 (tidl. §§ 11 og 14), jfr. *affaldsdepotlovens* § 3, stk. 2. I almindelighed står heller ikke andre påbudshjemler i *miljøbeskyttelsesloven* til miljømyndighedernes rådighed, når der er tale om gamle forureninger, allerede fordi forureneren ikke længere kan identificeres eller ikke længere har rådigheden over det forurenede areal, således at de *forvaltningsretlige betingelser* for at gå frem ad påbudsvejen ikke er opfyldt, jfr. fremstillingen herom i INDLEDNINGEN, punkt 3.3. Det er derfor ud fra en praktisk betragtning korrekt, når det ovenfor er anført, at regres mod forureneren forudsætter et ansvarsgrundlag, uanset om Ellen Margrethe Basse og andre i øvrigt måtte have ret i, at forureneren kan mødes med et økonomisk krav fra miljømyndigheden, der har foretaget selvhjælpshandlinger, under iagttagelse af de forvaltningsretlige grundprincipper herfor.

Omkostningerne ved denne oprensning efter gamle forureninger overstiger imidlertid langt, hvad amtskommunerne har midler til, og loven føles derfor snarere som en **byrde for ejendommejerne**, som kan stå i væsentligt misforhold til den faktiske forurening.

Hertil kommer, at der ud over de egentlige registreringer, der er tinglyst på ejendommene, er et materiale i kommunerne om *kortlægning* af ejendomme, som på grund af deres nuværende eller tidligere anvendelse vurderes som potentielle affaldsdepoter, men ikke er registreret som sådanne, fordi der ikke er gennemført undersøgelser, der viser forureningens art og omfang, eller i øvrigt foreligger den foreskrevne høje grad af sikkerhed for, at der foreligger forurening af en sådan art, koncentration, omfang og udstrækning, at arealet er omfattet af *affaldsdepotlovens* § 1, jfr. *Registreringsbekendtgørelsens* § 1. Ejendommens ejer vil i reglen være bekendt med kommunens overvejelser om ejendommens mulige status som affaldsdepot, ligesom oplysning herom kan blive givet på kommunens ejendomsoplysningsskema, der indhentes i forbindelse med ejerskifte, og realkreditinstitutterne har i medfør af *offentlighedslovens* regler om aktindsigt generelt indhentet oplysning om kommunernes bruttoliste over potentielle affaldsdepoter. Ved ejerskifte vil spørgsmålet om den mulige forurening af ejendommen derfor kunne komme frem, enten fordi sælgeren giver oplysning derom til opfyldelse af den *loyale oplysningspligt*, fordi kommunen giver notat derom på ejendomsoplysningsskemaet, eller fordi realkreditinstituttet begrundet i forureningsrisikoen afviser at tilbyde ejerskiftelån. Som følge heraf kan ejendommen reelt være usælgelig.

Denne *kortlægning* af den tidligere og nuværende arealanvendelse er ingen afgørelse, men alene et arbejdsredskab for amtskommunerne, og kan dermed ikke påklages. Det beror på myndighedernes skøn, om man på grundlag af yderligere oplysninger om lokaliteten vil lade den udgå af kortlægningsmaterialet. En egentlig *registrering* er derimod en *afgørelse*, der kan påklages i medfør af *affaldsdepotlovens* § 21.

3. Gamle skader

Den byrde, der derved er lagt på et stort antal ejendomme, er en **erstatningsfri regulering** af ejendommene. Registreringen er uafhængig af, om den aktuelle ejer har forårsaget forureningen, eller, hvis det er tilfældet, om miljømyndighederne i medfør af *miljøbeskyttelsesloven* eller andre miljølove ville kunne meddele pålæg til ejeren om at foretage oprensning eller andre afværgeforanstaltninger og i givet fald udføre selvhjælpshandlinger for forurenerens regning, jfr. fremstillingen herom i INDLEDNINGEN, punkt 3.1. Som anført ovenfor står den sidstnævnte vej dog sjældent åben for miljømyndighederne. *Affaldsdepotloven* rammer således ikke alene hårdt, men i forhold til grundejerne også i vidt omfang i blinde.

Miljøstyrelsens redegørelse nr. 1/1993, Depotredegørelsen 1993, skønnede, at der er ca. 35.000 lokaliteter, som skal igennem en kortlægningsproces, og heraf manglede endnu ca. 20 pct. i 1993. Det forventedes, at der herefter ville ske registrering af godt 10.700 affaldsdepoter. Tallet skønnes ultimo 1996 at være en del større, nemlig ca. 15.000 affaldsdepoter. Pr. 1. januar 1994 var der faktisk registreret 2.730 affaldsdepoter og gennemført 586 afværgeforanstaltninger. Det skønnes, at de samlede omkostninger ved fuldstændig oprensning af de kendte forureninger vil andrage ca. 25 mia. kr., men tallet bliver stadig opjusteret.

Tilsynsmyndighederne synes imidlertid i de senere år at have ændret praksis for så vidt angår oprensning for det offentlige regning uden for *værditabsloven*, idet man *ikke* mere foretager *fuldstændig oprensning* af de berørte arealer, men kun *begrænser forureningen*, således at den ikke længere indebærer akut risiko for grundvandet og navnlig drikkevandsforsyningen eller sundhedsmæssig risiko. Med denne ændring i oprensningsambitionerne skønnes det, at de samlede omkostninger ved den offentligt finansierede oprensningsproces kan reduceres til ca. 8 mia. kr., jfr. bemærkningerne til udkast til *jordforureningsloven*, p. 55.

Såfremt det nedenfor under punkt 3.2.5 nævnte udkast til *jordforureningslov* vedtages, bortfalder tinglysning af den skete registrering af forurenede ejendomme, og det er dermed ligeledes hensigten af *aflyse* de allerede skete registreringer efter *affaldsdepotloven*, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 59. Henførelse af en ejendom til *område 3*, som er områder, der forventes eller er konstateret stærkt forurenede, vil dog fortsat være noteret i et matrikelbaseret register, jfr. lovudkastets § 12, stk. 2, og alle nuværende registrerede affaldsdepoter foreslås indtil videre automatisk overført til *område 3*, og tinglysningen slettes først, når de er registreret som sådanne, jfr. lovudkastets § 94, stk. 4.

3.2.2. Værditabsloven

Lov om en værditabsordning for boligejere m.v. har på et begrænset område lempet den byrde, *affaldsdepotloven* kunne være, ved at åbne mulighed for, at ejendomme, der anvendes til helårsbeboelse, og som er registreret som affaldsdepot eller er forurenede i en sådan grad, at de burde være registreret som affaldsdepot, kan forlanges rensede i overensstemmelse med *affaldsdepotlovens* bestemmelser, selv om ejendommen endnu ikke er udtaget til at blive oprenset. Ejeren skal dog præstere en vis egenbetaling for at få afværgeforanstaltninger på ejendommen opprioriteret. Bestemmelserne herom er sålydende:

Afsnit 9 – Ikrafttræden

§ 1. Loven omfatter forurenede ejendomme, der anvendes til helårsbeboelse på tidspunktet for lovforslagets fremsættelse.

Stk. 2. Ved forurenede ejendomme forstås ejendomme, der registreres i henhold til lov om affaldsdepoter, og ejendomme, der inden nærværende lovs ikrafttræden er forurenede i tilsvarende grad.

§ 3. Loven omfatter grundejere, der

- 1) har erhvervet en ejendom, jfr. §§ 1 og 2, i forurennet tilstand og
- 2) på erhvervelsestidspunktet hverken vidste eller burde vide, at ejendommen var forurennet.

....

Stk. 3. Ejere af ejendomme, der er udstykket i ejerlejligheder, er omfattet af loven uanset bestemmelserne i stk. 1.

§ 5. Ejendomme, der omfattes af loven, jf. kapitel 1, og som på begæringstidspunktet fortsat anvendes til helårsbeboelse, ryddes op, jfr. dog § 11, såfremt grundejeren fremsætter begæring herom, og såfremt forureningen har en skadelig virkning på mennesker eller miljø eller indebærer en fare herfor.

Stk. 2. Oprydninger gennemføres i det omfang, der afsættes bevilling hertil på de årlige bevillingslove.

§ 9. På grundlag af det fremsendte materiale træffer miljøministeren afgørelse om, i hvilket omfang der skal iværksættes en oprydning efter loven. Såfremt en offentligt bekostet oprydning skal iværksættes, meddeler miljøministeren et tilsagn om oprydning til grundejeren, herunder om det forventede tidspunkt for oprydningens påbegyndelse. Tilsagn om oprydning kan overdrages til senere erhververe af ejendommen.

Stk. 2. Tidligst ni måneder inden oprydningen påbegyndes, sender miljøministeren en anmodning om indbetaling af egenbetaling, jf. §§ 12 og 13.

.....

Stk. 5. Såfremt en oprydning skønnes upåkrævet eller der efter en oprydning fortsat findes en forurening på ejendommen, udsteder miljøministeren en erklæring om, at forureningen er uden betydning for anvendelsen af grunden til helårsboligformål.

Stk. 6. Gennemføres der kun en delvis oprydning, træffer miljøministeren afgørelse om, hvorvidt ejendommen fortsat skal være omfattet af et tilsagn om senere oprydning.

§ 12. Egenbetalingen udgør i grundbeløb 40.000 kr. pr. ejendom, dog mindst 7.000 kr. pr. lejlighed. Grundbeløbene reguleres i overensstemmelse med byggeomkostningsindekset for vejfundsarbejder.

§ 13. Har grundejeren afholdt udgifter til nødvendige undersøgelser, jf. § 6, nedsættes egenbetalingen tilsvarende. Overstiger udgifterne til undersøgelser egenbetalingen, refunderes det overskydende beløb ikke.

§ 14. Såfremt en ejendom, der er registreret som affaldsdepot, efter gennemført oprydning fortsat er forurennet i et sådant omfang, at en registrering som affaldsdepot ikke aflyses, tilbagebetales egenbetalingen.

3. Gamle skader

Stk. 2. Miljøministeren træffer efter indstilling fra amtsrådet tilsvarende afgørelse om tilbagebetaling af egenbetalingen vedrørende restforureninger på ejendomme, der ikke er omfattet af affaldsdepotloven.

I tilknytning til *værditabsloven* udarbejdede Miljøstyrelsen endvidere *registreringsbekendtgørelse* nr. 17 af 12. januar 1993, der som anført ovenfor under punkt 3.2.1 indførte mere ensartede regler for registrering af affaldsdepoter og endvidere pålagde amtskommunerne inden 1. februar 1994 at vurdere, om gældende registreringer skulle opretholdes.

Det fremgår af *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 80, at *værditabsloven* i begyndelsen kun blev anvendt forholdsvis sparsomt, idet der i 1995 blev anvendt ca. 30 mio. kr. til formålet. Det er oplyst, at der i 1997 er bevilget 86 mio. kr. til oprydning efter *værditabsloven*, og dette beløb var stort set opbrugt allerede i 1. kvartal 1997 til finansiering af ca. 100 oprydninger af affaldsdepoter med helårsboliger. Selv om *værditabsloven* således med tiden er blevet en større succes i den forstand, at grundejerne har været rede til at betale deres andel af omkostningerne for at få oprydningen fremskyndet, har de begrænsede bevillinger alligevel kun i beskedent omfang kunnet mildne virkningen af *affaldsdepotloven*.

3.2.3. Oliebranchens Miljøpulje

Oliebranchens Fællesrepræsentation har taget initiativet til en **aftale**, der blev indgået den 21. december 1992 med Miljøstyrelsen, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen, Københavns og Frederiksberg kommuner om **oprydning** på forurenede grunde med nuværende eller tidligere **benzinstationer**, der var i drift efter 1. oktober 1991, og som efterfølgende er nedlagt eller planlægges nedlagt inden for få år. Grundejere, der ønsker at være med i ordningen, skal have tilmeldt grunden til ordningen senest 31. december 1995, og senest når grunden oprenses skal benzinstationen nedlægges for stedse. Grunde med benzinstationer, der er lukket inden 1. oktober 1991, kan af myndighederne tilmeldes ordningen indtil 1. april 1999.

Aftalen indebærer, at de selskaber, der ultimo 1992 havde engrossalg af benzin i Danmark, har etableret Oliebranchens Miljøpulje, der opbygges med midler fra selskabernes salg af benzin. For hver øre pr. liter solgt benzin vil der årligt blive indbetalt ca. 25 mio. kr. til Oliebranchens Miljøpulje. Der har tidligere været indbetalt 4 øre pr. liter benzin til Miljøpuljen, men beløbet er nu forhøjet til 5 øre pr. liter benzin.

Et nedsat miljøpuljeråd prioriterer herefter, i hvilken rækkefølge disse tidligere benzinstationer skal undersøges og eventuel nødvendig oprydning foretages inden for de tilvejebragte ressourcer. Branchen har tilmeldt ca. 850 grunde til ordningen. Det påregnes, at der skal foretages oprydning på ca. 500 lokalite-

Afsnit 9 – Ikrafttræden

ter omfattet af ordningen, og at omkostningen herved andrager 800.000-900.000 kr. pr. areal, således at oprydningen i hvert fald kan være gennemført i løbet af en 10-årig periode.

Uanset det ikke fremgår af aftalen, må det lægges til grund, at der ikke vil blive søgt rejst erstatningskrav mod noget olieselskab eller forpagter af en tidligere benzinstation, men at puljen endeligt afholder de med undersøgelser og oprensning forbundne omkostninger, også i tilfælde, hvor det forurenende olieselskab ikke længere har engrossalg af benzin i Danmark og derfor ikke bidrager til Miljøpuljen.

Der henvises til aftalen af 21. december 1992 og det til grund herfor liggende notat fra Miljøstyrelsen 12. oktober 1992, optrykt som bilag 1 til lovforslag nr. 153 af 29. januar 1997 om ændring af *ligningsloven*.

3.2.4. Beskatning

Det anføres såvel i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995*, Den juridiske Verden, p. 197 ff., som i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 121 f., at den offentlige indsats for oprensning af forurenede ejendommen i medfør af *affaldsdepotloven* og *værditabsloven* kan tilføre ejendommen en **skattepligtig værditilvækst**, der udløses, når oprensningen er fuldført.

Det er Skatteministeriets opfattelse, at den skattemæssige behandling af de oprensede arealer kan opdeles i 3 hovedgrupper:

- 1) Såfremt ejendommen fortsat ejes af forureneren, når oprensning sker, beskattes forureneren/grundejeren af de faktisk afholdte omkostninger, medmindre – og i det omfang – forureneren pålægges at refundere det offentlige de afholdte omkostninger.
- 2) Såfremt ejendommen er erhvervet i god tro om, at ejendommen ikke var forurenet – eller i hvert fald ikke i en sådan grad, at den ville blive registreret som affaldsdepot – må det antages, at køber har betalt markedsprisen for en ikke-forurenet ejendom, og den offentlige oprensning tilfører derfor ikke ham nogen værditilvækst, men alene at kompensere et konstateret formuetab, og dette er ikke skattepligtigt.
- 3) Såfremt ejendommen er erhvervet med viden om forureningen, må det antages, at køber har betalt en reduceret prisen for ejendommen, hvorved der er taget hensyn til oprensningsomkostningerne, og det offentliges afholdelse af disse omkostninger tilfører derfor ejendommen en værditilvækst, som er skattepligtig for ejeren.

De i punkt 1 og 3 anførte resultater angives at have støtte i *Statsskattelovens* §§ 4 og 5, mens skattefriheden i mellemsituationen har støtte i *Statsskattelovens* § 5 a.

Det er muligt, at der i visse situationer tilføres ejeren en værditilvækst, men det forekommer overordentlig tvivlsomt, om den skal komme til beskatning, allerede når det offentlige har afholdt oprensningsomkostningerne, og i øvrigt også at det er det faktiske omkostningsbeløb, der skal beskattes, jfr. til dels i overensstemmelse hermed *Peter Pagh*, UfR 1996 B. p. 253 f.

3. Gamle skader

Som følge heraf har lov nr. 239 af 2. april 1997 vedtaget en ændring i *ligningslovens* § 7 F, stk. 1, ved indføjelser af nr. 11, hvorefter beløb, der i henhold til miljølovgivningen udbetales af det offentlige til oprensning m.v. af forurenede ejendomme, er **fritaget for indkomstbeskatning**. Det samme gælder i henhold til nr. 12 beløb, der udbetales af Oliebranchens miljøpulje i henhold til aftale af 21. december 1992 til oprensning m.v. af forurenede ejendomme.

Konsekvensen af denne ændring af *ligningsloven* er, at de afholdte omkostninger alene vil indgå i opgørelsen af ejendomsavancen ved afståelsen af ejendommen. Oprensningsudgiften kan ikke tillægges anskaffelsessummen, da ejeren ikke har afholdt denne omkostning, og tilføjes der ejendommen en værditilvækst i forhold til anskaffelsessummen, hvilket formodes at være tilfældet, hvis ejendommen er købt med kendskab til forureningen som anført i tilfældegruppe 3 ovenfor, vil værditilvæksten blive beskattet som ejendomsavance. Er der tale om et parcelhus, der efter de generelle regler er fritaget for ejendomsavancebeskatning, vil heller ikke de offentligt afholdte opretningsomkostninger udløse beskatning, uanset om ejeren er forurener eller ikke-forurener, og uanset om ejendommen er erhvervet med eller uden viden om forureningen. Der henvises i øvrigt til skatteministeriets *cirkulære* nr. 46 af 22. april 1997.

Ændringen af *ligningsloven* har **virkning** fra lovforslagets fremsættelse den 29. januar 1997, hvilket i bemærkningerne til lovforslaget angives at have den betydning, at kun omkostninger afholdt til oprensninger, der er fuldført fra og med den 29. januar 1997 er fritaget fra indkomstbeskatning.

Det forekommer yderst betænkeligt at begrænse lovreglens anvendelsesområde på denne måde. Skatteministeriets fortolkning af *Statsskattelovens* §§ 4 og 5 er meget tvivlsom, hvilket erkendes af skatteministeren selv og anføres som begrundelse for lovforslaget. Det kan da ikke være rigtigt, at man på denne måde indirekte vil anse, at de anførte omkostninger er indkomstskattepligtige, fordi man fremover udtrykkeligt og for at undgå tvivl præciserer, at der ikke er indkomstskattepligt.

Man bør slutte **analogt** fra bestemmelsen, således at den også omfatter **tidligere afsluttede oprensninger**, og i de tilfælde, hvor skattemyndighederne under hensyn til fremstillingen i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1995*, Den juridiske Verden, p. 197 ff., eller af egen drift allerede har gennemført indkomstbeskatning, bør indkomstopgørelsen *ex officio* korrigeres i overensstemmelse med det nu fastslåede beskatningsprincip. Andet er ikke anstændigt!

3.2.5. Jordforureningsloven

Jordforureningsudvalget har haft det som en væsentlig opgave at revidere *affaldsdepotloven* og skabe større balance mellem interessen for og ønsket om at foretage oprensning af de gamle forureninger for det offentliges regning og hensynet til den nuværende ejer af ejendommen. Resultatet af overvejelserne

Afsnit 9 – Ikrafttræden

er indeholdt i det udkast til *jordforureningslov*, som er optaget i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*.

Lovudkastet er som anført i INDLEDNINGEN, punkt 5.2, opdelt i 12 kapitler, hvor Kapitel 2-4 vil afløse *affaldsdepotloven* og *værditabsloven*.

Hovedtanken bag **forureningskortlægningen** er, at hele landet skal opdeles i zoner efter deres forureningsgrad, idet der benyttes 3 forskellige kriterier:

- 1) Ikke forurenede områder
- 2) Lettere forurenede områder
- 3) Væsentligt forurenede områder – konstaterede eller forventede.

Der sker ikke herved registrering af de enkelte ejendomme, men af områder, og denne områderegistrering har derfor principielt ingen betydning for de ejendomme, der ligger i områderne. Kun i det omfang, myndighederne finder, at der er grundlag for at meddele *påbud* om afværgeforanstaltninger m.v. i henhold til kapitel 5, vil dette påbud blive tinglyst på ejendommen, jfr. lovudkastets § 49. Denne ordning skulle efter jordforureningsudvalgets opfattelse begrænse antallet af ejendomme, der rammes af tinglysning om behov for afværgeforanstaltninger til de ejendomme, hvor dette behov er aktuelt.

På den anden side er det tanken, at kortlægningen skal registreres på matrikelniveau i et fælles register, f.eks. BBR-Registeret, således at kortlægningen er offentligt tilgængelig, ligesom den enkelte ejendoms ejer skal have underretning om placering af ejendommen i *område 3*, jfr. lovudkastets §§ 11 og 12, og for så vidt angår ejendomme i *område 2*, hvis der sker ændring i de registrerede oplysninger vedrørende ejendommen, jfr. lovudkastets § 12, stk. 2. Der vil derfor ikke ske nogen reel begrænsning i den byrde, der følger af, at myndighederne vurderer, at en ejendommen ligger i *område 3*, og det udtales i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 58, at den til enhver tid værende ejer af ejendommen i forbindelse med ejendommens overdragelse må orientere en potentiel køber om ejendommens placering i et område, der er kortlagt som *område 3* – eller *område 2*, hvis det berører ejendommen – til opfyldelse af den loyale oplysningspligt, således at den faktiske situation er den samme, som hvis der var sket tinglysning på ejendommen. Der er dog den forskel i forhold til tinglysning af affaldsdepot i henhold til *affaldsdepotloven*, at den, der kan blive berørt af ejendommens forurening, ikke blot konstaterer den unuancerede registrering af affaldsdepotet, men får mulighed for at vurdere alvoren bag placeringen af ejendommen i *område 3* eller *område 2*.

Samtidig med underretning til grundejeren om den skete kortlægning skal der for ejendomme, der anvendes til helårsbeboelse, gives underretning om mulighederne for oprensning efter kapitel 4 om *Værditabsordning* for boliger.

På grundlag af den skete kortlægning vurderer amtsrådet, hvilke arealer der har særlig betydning for at beskytte menneskers sundhed og grundvandet, jfr. lovudkastets § 19. Der udarbejdes herefter en **indsatsplan**, der revideres en gang årligt, og som skal indeholde en prioritering af arealer, for hvilke der skal gennemføres afværgeforanstaltninger, og omkostningerne herved. Indsatsplanen offentliggøres, men skal i øvrigt ikke medføre hverken rettigheder eller pligter for den enkelte grundejer, jfr. lovudkastets § 21, stk. 2.

3. Gamle skader

Disse bestemmelser svarer for så vidt til det reelle indhold af de tilsvarende bestemmelser i *affaldsdepotloven*.

Det anføres i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 77, jfr. bemærkningerne til lovudkastets §§ 19 og 20, at optagelse af et areal i indsatsplanen forudsætter, at myndighederne forinden har forsøgt at anvende de øvrige håndhævelsesmidler, herunder påbud, bøder og/eller tvangsbøder. For arealer, der er eller kunne være registreret som affaldsdepoter efter *affaldsdepotloven*, er der derimod *næppe* i noget nævneværdigt omfang andre håndhævelsesmidler, ej heller udstedelse af *påbud* med henblik på ad den vej at få forureneren til at foretage og bekoste oprensningen, idet der enten ikke foreligger det efter den nugældende retstilstand nødvendige ansvarsgrundlag, kravet er forældet, eller forureneren kan ikke identificeres, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 137. Påbudsmuligheden står dog principielt åben i de tilfælde, hvor forureningen er fortsat også efter det tidspunkt, der danner skillelinien i *affaldsdepotloven*, jfr. ovenfor punkt 3.2.1.

Kan der meddeles påbud, og efterkommes dette ikke, vil tilsynsmyndigheden kunne gennemføre afværgeforanstaltninger ved *selvhjælpshandlinger* for forurenerens regning, og i så fald må det forventes, at arealet vil blive fuldstændig oprenset. Kan forureneren imidlertid ikke betale, eller er der ikke hjemmel til at udstede påbud, er det hensigten at *begrænse den offentlige indsats* til den nødvendige, men nødtørftige afhjælpningsforanstaltning, eventuelt helt undlade oprensning, hvor nytten ikke står mål med omkostningerne, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 77.

Uanset kortlægningsbestemmelserne og amtsrådets indsatsplaner kan synes at være hensigtsmæssige forvaltningsmæssige instrumenter til videreførelse af intentionerne bag *affaldsdepotloven*, må man dog give *Peter Pagh* ret i betragtningerne i *UfR 1996 B. p. 253*, hvorefter det er principielt betænkeligt, når det i lovudkastets § 5 foreslås, at amtsrådet inden for *område 3* kan give grundejerne **påbud** eller fastsætte forskrifter om, at grundejeren på alment tilgængelige udendørs arealer eller i parcelhushaver, kolonihaver og lignende, hvor der er en sundhedsmæssig risiko ved den nuværende anvendelse, inden en nærmere fastsat frist skal foretage nærmere bestemte foranstaltninger, herunder hegning, flisedækning eller andre **mindre omkostningskrævende foranstaltninger**. Disse påbud skal ikke kunne påklages til anden administrativ myndighed.

Endvidere skal amtsrådet i *område 3* ved meddelelse af **forbud** kunne foretage visse **mindre betydelige indgreb** i anvendelsen af bygninger, der anvendes til ikke-erhvervsmæssige formål, såfremt der er en sundhedsmæssig risiko ved den nuværende anvendelse.

3.2.6. Andre bestemmelser i *Jordforureningsloven*

Peter Pagh, Forurenet jord, *UfR 1996 B. p. 243 ff.*, har foretaget en kritisk gennemgang af det foreliggende udkast til *jordforureningslov*, hvortil der henvises. Der henvises endvidere til fremstillingen i INDLEDNINGEN, punkt 5. Her skal kun nogle yderligere hovedpunkter fremhæves.

Afsnit 9 – Ikrafttræden

Påbud til forureneren

Fremtidige forureninger skal kunne forlanges standset og oprenset for forurenerens regning ved meddelelse af **påbud** som **forvaltningsretligt retsmiddel**, jfr. lovudkastets § 41. Efterkommes påbud ikke, vil tilsynsmyndigheden kunne iværksætte afhjælpningsforanstaltninger ved selvhjælpshandlinger og forlange omkostningerne derved betalt af forureneren og kan fyldestgøre sig for dette krav ved udpantning, jfr. lovudkastets § 75. Har **flere** forårsaget forureningen, **hæfter de solidarisk**, jfr. lovudkastets § 42.

Har forureningen forvoldt **skade på tredjemand**, kan denne i stedet for at sagsøge forureneren rejse kravet over for tilsynsmyndigheden, som kan beslutte at afholde de nødvendige oprensningssomkostninger eller udbetale erstatning til skadelidte og derefter søge sig fyldestgjort hos forureneren efter de foranførte regler, jfr. lovudkastets § 78, stk. 3, jfr. stk. 6.

Påbudsadressatens rådighed over sagsgenstanden

Der kan meddeles påbud til forureneren, selv om forureneren ikke (længere) ejer eller i øvrigt har **rådighed** over det areal, der skal oprenses, jfr. lovudkastets § 47. Denne bestemmelse er ikke begrænset til fremtidige forureninger og indebærer et brud på nugældende forvaltningsretlige grundprincipper, der således tilsigtes indført med tilbagevirkende kraft, hvilket ellers er i strid med fundamentale retsprincipper i Danmark.

Lovudkastets § 47 er en fællesbestemmelse for gamle og nye forureninger, men skal der gives påbud i anledning af en gammel forurening til den forurener, der ikke længere har rådighed over den forurenede ejendom, skal dette påbud i øvrigt være hjemlet i de før *jordforureningsloven* gældende retsregler, jfr. lovudkastets § 46.

Tinglysning på den forurenede ejendom

Påbud til forureneren **tinglyses** på den forurenede ejendom, jfr. lovudkastets § 49. Denne bestemmelse er ikke begrænset til fremtidige forureninger, og der sondres ikke mellem, om den forurenede ejendom tilhører forureneren eller tredjemand.

Som anført af *Peter Pagh*, *Forurennet jord*, *UfR 1996 B. p. 246*, forekommer det besynderligt, at der også skal være adgang til at tinglyse påbud til forureneren på skadelidtes forurenede ejendom. Der kan yderligere henvises til, at man vil ophæve hjemlen til at tinglyse beslutning om indsats på et *område 3*-areal. Der gør naturligvis hverken fra eller til for så vidt angår den faktiske forurening, uanset om påbudet er tinglyst eller ej, men det synes at være en unødvendig byrde at lægge på den i forvejen plagede skadelidte.

Sporene fra de tinglyste affaldsdepoter skræmmer. Der er dog muligvis en trøst at hente i *jordforureningslovens* § 78, som giver mulighed for at skadelidtes erstatningskrav mod den forurener, der er adressat for et påbud, kan gøres gældende mod tilsynsmyndigheden, jfr. INDLEDNINGEN, punkt 5.2. Hvis det tilsikres, at der er bevillinger til at honorere dette

3. Gamle skader

hæftelsesansvar, således at skadelidte kan få rensset op på sin grund og få slettet tinglysningen, vil der ikke være de samme betænkeligheder ved denne regel.

Civilretligt ansvarsgrundlag og forældelse

Den tvivl, der er kommet til udtryk i såvel *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1996* som *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996* om mulighed for at udstede **påbud** til en forurener, der ikke kan gøres ansvarlig for forureningen i medfør af civilretlige ansvarsregler, hvad enten dette er det objektive ansvar i medfør af *miljøerstatningsloven* eller det er dansk rets almindelige ansvarsregel – culpa-reglen – tilsigtes fjernet med *jordforureningsloven*, idet påbud efter lovudkastets § 41 vedrørende forureninger sket efter lovens ikrafttræden **ikke kræver civilretligt ansvarsgrundlag** og ikke forældes efter de almindelige **formueretlige forældelsesregler**, men dog ikke kan meddeles, når der er forløbet mere end 30 år fra forureningen.

Adskillelsen fra de formueretlige ansvarsregler skal dog ifølge *jordforureningslovens* § 41, stk. 2, kun gælde for *forurenere*, der defineres som:

- 1) Den, som i erhvervsmæssigt eller offentligt øjemed drev den virksomhed eller anvendte det anlæg, hvorfra forureningen hidrører;
- 2) Ejere af ejendomme med forurenende olietankanlæg, der helt eller delvis anvendes til boligopvarming, såfremt anlægget har været brugt af den pågældende ejer;
- 3) Udlejeren af fast ejendom, såfremt lejereren er forurener som nævnt i nr. 1), og denne ikke efterkommer et påbud efter indskærpelse eller politianmeldelse.

Andre, der har forårsaget forurening, kan kun meddeles påbud med de deraf følgende økonomiske forpligtelser, såfremt forureningen skyldes uforsvarlig adfærd eller en adfærd, der er omfattet af strengere ansvarsregler ifølge anden lovgivning.

Private olietanke

Som det fremgår umiddelbart ovenfor, anses man som **forurener**, der vil blive underkastet de strenge påbudsregler, når man er ejer af en ejendom med forurenende olietankanlæg, der helt eller delvis anvendes til boligopvarming, såfremt anlægget har været brugt af den pågældende ejer. Det omfatter også private parcelhusejere med olietanke under 6.000 liter, jfr. om dette kriterium bilaget til *miljøerstatningsloven*, punkt J 9.

Der er ingen tvivl om, at de private olietanke indebærer en betydelig forureningsrisiko, allerede på grund af det store antal, nemlig ca. 450.000, jfr. bemærkningerne til *jordforureningsloven* p. 61. Det anføres i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996* p. 133, at der skønnes årligt at opstå 500-1.000 tilfælde med forureninger fra villatanke. Erfaringsmæssigt er omkostningerne ved oprensning efter hver sådan forurening ca. 100.000 kr., hvis der *ikke* skal ske *fuldstændig oprensning*, men som anført i punkt 3.2.1 alene *begrænsning* af forureningen, således at den ikke længere indebærer akut risiko for grundvandet og navnlig drikkevandsfor-

Afsnit 9 – Ikrafttræden

syningen eller sundhedsmæssig risiko. Den fuldstændige oprensning, navnlig hvis forureningen ligger under bygninger, kan derimod løbe op i væsentligt større beløb, ofte 1 mio. kr.

Såfremt en parcelhusejer efter *jordforureningslovens* ikrafttræden etablerer et olietankanlæg til ejendommens varmeanlæg, vil han kunne indrette sig på, at han kan mødes med et påbud i medfør af § 41, og han har forsikringspligt i medfør af § 51. Disse bestemmelser vil imidlertid efter lovudkastet også komme til at gælde for den parcelhusejer, der overtager et eksisterende anlæg og fortsat bruger det efter *jordforureningslovens* ikrafttræden, når forureningen fra olietankanlægget indtræder efter *jordforureningslovens* ikrafttræden, uanset der intet er at bebrejde parcelhusejeren.

Bestemmelsen får dermed *reelt tilbagevirkende kraft*, uanset man formelt kan hævde, at det ikke er tilfældet, når skaden først indtræder, og ikke blot først opdages efter lovens ikrafttræden, idet parcelhusejeren blot kunne have blændet olietankanlægget ved *jordforureningslovens* ikrafttræden og nedlagt ny olietank eller etableret alternativ opvarmning. Det er imidlertid ikke en praktisk eller realistisk løsning for landets 450.000 ejere af sådanne anlæg.

Der henvises i øvrigt om forsikringsmuligheden til bemærkningerne i AFSNIT 11, punkt 3.3.

Domstolskontrol

Jordforureningslovens påbudssystem forudsættes i øvrigt i vidt omfang håndhævet **uden forudgående domstolskontrol**. Der er naturligvis ikke sket ophævelse af den grundlovssikrede ret til at indbringe forvaltningsafgørelser for domstolene, jfr. *Grundlovens* § 63, men sagsanlæg herom har ikke opsættende virkning, medmindre domstolen efter påstand særligt bestemmer dette, hvilket må antages kun sjældent at ville ske, jfr. Gyproc-afgørelsen **UfR 1994.823 H** (*UfR 1995 B. p. 128*), og det kan næppe undgås, at en efterfølgende retssag vil være farvet af, at de af miljømyndighederne påbudte afhjælpningsforanstaltninger allerede er gennemført, eventuelt som selvhjælpshandlinger, selv om borgerne i nogle tilfælde, f.eks. i Rockwool-dommen, **UfR 1991.674 H** (*UfR 1992 B p. 34 ff.*) og andre i INDLEDNINGEN, punkt 3.3 nævnte afgørelser, har fået omkostninger, der er afholdt under protest, refunderet.

Skærpelse med tilbagevirkende kraft

Navnlig bestemmelserne om adgangen til at meddele påbud til ejere af olietanke under 6.000 liter, der benyttes ved boligopvarmningsanlæg, adgangen til at meddele påbud uden rådighedsadgang også for gamle forureninger, og adgangen til at tinglyse påbud på den forurenede ejendom, der tilhører skadelidte, har et skær af lovgivning med **tilbagevirkende kraft**.

3. Gamle skader

Det er vel ikke i strid med *Grundloven*, men er som nævnt i punkt 1 i strid med dansk retstradition, og efter det i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 101 f. anførte har jordforureningsudvalget heller ikke ønsket eller tilsigtet at give skærpede bestemmelser i *jordforureningsloven* tilbagevirkende kraft, hvilket for så vidt er bekræftet i lovudkastets § 41, jfr. § 46. Hvis disse elementer i lovudkastet opretholdes, bør Folketinget derfor tilkendegive, at det er bevidst, at også gamle forureninger skal være omfattet af de pågældende bestemmelser. Ellers risikerer man blot, at myndighederne påbegynder en administration af *jordforureningsloven* under urigtige forudsætninger, der – ligesom i *Rockwool-dommen* **UFR 1991.674 H (UFR 1992 B. p. 34)** – om mange år underkendes af Højesteret. Det kan ingen være tjent med.

Det er i den forbindelse interessant at notere sig landsrettens udtalelse i **ØLD 27/03 1995** om grundejerens forsikringsselskabs tilbagesøgning af afhjælpningsomkostninger. Efter at have konstateret, at det af kommunen meddelte påbud var ulovligt, således som retsstillingen var efter *Rockwool-dommen*, bemærkede landsretten lakonisk, at det ikke kunne bebrejdes grundejeren, at han ikke havde påklaget påbudet til Miljøstyrelsen, allerede fordi det efter oplysningerne om daværende praksis måtte antages, at påbudet ville være blevet stadfæstet.

3.3. Konklusion

Det foreliggende udkast til *jordforureningslov* vil i meget vidt omfang **overflødigsgøre miljøerstatningsloven** for så vidt angår jordforurening indtrådt efter *jordforureningslovens* ikrafttræden, således at *miljøerstatningsloven* kun får praktisk betydning for sådan forurening indtrådt efter den **1. juli 1994** og indtil *jordforureningslovens* ikrafttræden.

Der er dog anden forurening, f.eks. udslip af giftige dampe, der forvolder *luftforurening*, udslip af forurening direkte til *overfladevand*, støv, støj og rystelser, jfr. i det hele AFSNIT 1. Her vil *miljøerstatningsloven* fortsat have betydning.

Arbejdet med *jordforureningsloven* har i øvrigt vist,

- at den eksisterende miljølovgivning og de erstatningsregler, der har kunnet fastlægges i tilknytning dertil, har været helt utilstrækkelige;
- at miljømyndighederne for så vidt har erkendt dette ved nu at foreslå et regelsæt, der effektivt kan sætte en stopper for forurening eller forhindre, at omkostningerne ved oprensning skal betales af det offentlige;
- at ønsket om at sikre effektive regler har bragt væsentlige retssikkerhedsgarantier i fare, herunder det fundamentale retsprincip om, at skærpende retsregler ikke skal tillægges tilbagevirkende kraft;
- at det væsentligste forureningsproblem (forhåbentligt) beror på allerede sket forurening, som til dels endnu ikke er konstateret, og forurening fra privates olietanke.

Det forekommer rigtigt, når *bemærkningerne* sp. 4736 udtaler, at spørgsmålet om en eventuel finansiering af oprydning efter gamle skader ikke er egnet til regulering i civilretlig lovgivning om erstatningsansvar for fremtidig skader.

Afsnit 9 – Ikrafttræden

Det forekommer tilsvarende forkert, når det i realiteten er det, der er sket med det foreliggende udkast til *jordforureningslov*, i det omfang reglerne gives tilbagevirkende kraft, og man pålægger de nuværende parcellhusejere at erstatte forureningsskader, der forårsages af allerede etablerede olietankanlæg, selv om lækagen først indtræder efter ikrafttrædelsestidspunktet. Begge opgaver er samfundsopgaver og bør ikke ramme den tilfældige ejer på forureningstidspunktet, når den forurenende virksomhed ikke er af den art, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*.

Specielt for så vidt angår olietankanlæg er det tankevækkende, at man forventer 500-1.000 lækkende olietanke om året, svarende til »kun« 1-2‰ om året, men til gengæld med en samlet årlig udgift på ½-1 mia. kr. En forsikringsordning baseret på disse tal vil kunne mærkes på budgettet for de fleste villaejere. Det skal sammenholdes med, at det offentlige påregner at have ryddet »tilstrækkeligt« op i alle de gamle forureninger for i alt 8 mia. kr., jfr. bemærkningerne til udkast til *jordforureningsloven*, p. 55.

Det må antages, at en eksisterende olietank kan udskiftes/sikres for ca. 10.000 kr. Hvis man forestillede sig, at man i stedet for at foretage oprensning efter sket olieudslip udskiftede samtlige olietanke, ville omkostningen hertil andrage ca. 4,5 mia. kr. Det skal sammenholdes med en årlig omkostning på ½-1 mia. kr. i de næste mange år, hvortil kommer de skader, som ikke kan genoprettes. Det beløb kunne måske bruges bedre på et målrettet indsats for at få udskiftet de potentielt lækkende olietanke, hvilket sikkert med den rette teknologi til kontrol og udskiftning kan gøres for langt mindre end de 4,5 mia. kr. Gribes sagen an på den måde, er det en klar samfundsopgave.

En anden udvej ville være at tillade den private parcellhusejer, hvis olietankanlæg forurenar, at »nøjes« med den samme moderate afværgeforanstaltning, som det offentlige vil foretage, når der ikke foreligger en ansvarlig skadevolder. Det ville kunne reducere omkostningerne og dermed forsikringspræmien ganske betydeligt, måske til et forholdsvis beskedent beløb som tillæg til den almindelige parcellhusforsikring.

Den tredje mulighed er at etablere en ordning svarende til Oliebranchens Miljøpulje på grundlag af salget af fyringsolie, således at et vist ørebeløb indbetales til en Miljøpulje, der administreres enten efter regler svarende til Oliebranchens Miljøpulje eller af forsikringsselskaberne, således som man f.eks. har stormflodsdekning eller dækker ukendte køretøjers skadesforvoldelse.

Ordningen bør derimod ikke svare til den svenske fondsordning i henhold til miljøskadelagen, som finansieres med en afgift fra de virksomheder, der er omfattet af den svenske lov, men som ikke fritager den forurenende virksomhed for erstatningsansvaret. Fonden, der administreres af den svenske forsikringsselskaber, skal kun træde til, når den ansvarlige virksomhed ikke kan identificeres, ikke kan betale, eller ansvaret er forældet. Denne ordning foreslås ikke ændret i det foreliggende udkast til miljøbalk, jfr. *SOU 1996:103*.

AFSNIT 10

Færøerne og Grønland

Miljøerstatningsloven

§ 10. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

1. Færøerne og Grønland

Miljøerstatningsloven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft herfor med de afvigelser, som de særlige færøske eller grønlandske forhold tilsiger.

Bestemmelsen er endnu ikke sat i kraft for Færøerne og Grønland. *Miljøbeskyttelsesloven*, herunder regulering af kapitel 5-virksomheder, er heller ikke gældende i Færøerne og Grønland, som har fastsat deres egne regler, f.eks. for Grønlands vedkommende *landstingsforordning* nr. 12 af 22.12.1988 om beskyttelse af miljøet.

2. Skadeforvoldelse uden for Danmark

Bortset fra den negative bestemmelse i § 10 indeholder *miljøerstatningsloven* ikke nogen territorial afgrænsning af dens anvendelsesområde. Det er heller ikke sædvanligt i dansk lovgivningspraksis, men det følger af statsretten og folkeretten, at danske love alene har til hensigt at lovgive for det danske territorium og/eller for danske statsborgere, jfr. *Ross*, Statsret p. 17 ff.

Således finder *miljøbeskyttelsesloven* heller ikke anvendelse på virksomhed uden for det danske territorium. Såfremt *miljøerstatningsloven* havde valgt at indføre det objektive ansvar for virksomheder omfattet af *miljøbeskyttelseslovens* kapitel 5, ville det dermed være givet, at ingen virksomhed uden for det danske territorium kunne gøres ansvarlig efter *miljøerstat-*

Afsnit 10 – Færøerne og Grønland

ningsloven. Når det objektive ansvar beror på virksomhedens forureningsfarlige aktivitet som nærmere beskrevet i bilaget til *miljøerstatningsloven*, kan det imidlertid ikke udelukkes, at de *international privatretlige* regler kan føre til, at *miljøerstatningsloven* finder anvendelse på skade, der indtræder på det danske territorium, uanset skaden er udgået fra en virksomhed i udlandet, jfr. tilsvarende bemærkningerne hos *Allan Philip*, EU-IP, p. 53 f. om dom fra Europadomstolen **1976.1735** (Bier) om en fransk virksomheds forurening af Rhinen, der forvoldte skade på et gartneri i Holland.

Som anført i *bemærkningerne* sp. 4762 skal det afgøres efter de almindelige ulovfæstede regler om lovvalg i **dansk international privatret**, hvilket lands lovgivning der finder anvendelse på konkrete tilfælde af miljøskader. Når det tilføjes: »efter loven«, forudskikkes derved resultatet, men spørgsmålet er naturligvis, om *miljøerstatningsloven* kan påberåbes som hjemmel for erstatningsansvar for forureningsskader, der forårsages af en virksomhed beliggende uden for Danmarks grænser. Dette er ikke kun et teoretisk spørgsmål, idet forureningsskader netop vil kunne indtræde som følge af en grænseoverskridende skadevoldende hændelse.

Det anføres i *bemærkningerne* l.c., at det antages, at spørgsmålet om erstatningspligt uden for kontraktsforhold som hovedregel må afgøres efter loven på det sted, hvor *den skadegørende handling* har fundet sted (*lex loci delicti commissi*), men at der er begrænsninger i denne regel om handlingsstedets lov. Netop i tilfælde, hvor den skadegørende handling finder sted i et land og har virkninger i et andet land, er der efter den internationale privatrets regler mulighed for, at loven i det land, hvor *virkningerne indtræffer*, skal anvendes.

Det må antages, at der ikke kan opstilles en almindelig regel for sådanne skadestilfælde, men at der næppe er tvivl om, at loven i det land, hvor de skadegørende virkninger indtræffer, må tillægges betydelig vægt. Der henvises herved til *Allan Philip*, Dansk international privat- og procesret, p. 374, *Joseph Lookofsky*, International Privatret på formuerettens område, p. 80 ff., *Erik Siesbye*, International Privatret, p. 121 ff., og *Allan Philip*, EU-IP, p. 144 om anvendelse af den individualiserede metode.

Det kan hertil føjes, at der i medfør af *retsplejelovens* § 243 vil være *værneting* i Danmark for et erstatningskrav uden for kontraktsansvar, der rammer en skadelidt i Danmark, jfr. tillige *Domskonventionens* Art. 5, nr. 3, og *Allan Philip*, EU-IP, p. 53. Uanset danske domstole er forpligtet til i hvert fald efter påstand fra skadevolderen at anvende udenlandsk ret, hvis dette følger af de internationale privatretlige regler, må det antages, at *danske domstole* i tvivlstilfælde vil finde, at det er *danske retsregler*, der skal regulere tvisten.

3. Konventioner

3.1. Den nordiske Miljøbeskyttelseskonvention

I henhold til den nordiske *Miljøbeskyttelseskonvention* af 19. februar 1974, der er sat i kraft for dansk rets vedkommende ved bek. nr. 487 af 1. oktober 1976, må erstatning for forureningsskader, der udspringer fra en virksomhed i ét nordisk land, men som får virkning i et andet nordisk land, ikke bedømmes efter

3. Konventioner

regler, der er mere ufordelagtige for skadelidte end de erstatningsregler, der gælder i skadevolderens hjemland, jfr. *konventionens* Art. 3. Samtidig bestemmes det i Art. 3, at erstatningsansvar for forureningsskader kan anlægges i det land, hvor den skadeforvoldende virksomhed er beliggende.

3.2. Olieforureningskonventionerne

Bruxelleskonventionen af 29. november 1969 om ansvar for skade ved olieforurening, som ændret ved protokol af 19. november 1976, *1969-Ansvarskonventionen*, som er afløst af Den internationale Konvention om det privatretlige ansvar for skade ved olieforurening, undertegnet i London 27. november 1992, *1992-Ansvarskonventionen*, og Bruxelleskonventionen af 18. december 1971 om oprettelse af en international fond for erstatning af skader ved olieforurening, som ændret ved protokol af 19. november 1976, *1971-Fondskonventionen*, som er afløst af Den internationale Konvention om oprettelse af en international fond for erstatning for skader ved olieforurening, ligeledes undertegnet i London 27. november 1992, *1992-Fondskonventionen*, er omtalt i AFSNIT 7, punkt 2.1.

Forvoldes forureningsskaden på en måde, som er omfattet af *Ansvarskonventionen* og *Fondskonventionen* i Danmark, der har tiltrådt og ratificeret både *1992-konventionerne* og de tidligere konventioner, af et skib fra et land, der har tiltrådt og ratificeret *1992-konventionerne*, er det de regler, der er fastsat i sølovens kapitel 10, der regulerer forholdet, jfr. *sølovens* § 229, stk. 4. Er skibet registreret i et land, som alene har ratificeret *1969- og 1971-konventionerne*, er det de regler, der er fastsat i sølovens kapitel 10 a, der regulerer forholdet, jfr. *sølovens* § 229, stk. 3. Er skibet registreret i et land, som ikke har ratificeret nogen af konventionerne, gælder både *sølovens* kapitel 10 og kapitel 10 a, jfr. *sølovens* § 229, stk. 5.

3.3. Bjærgningskonventionen

Den hidtidige bjærgningskonvention fra 1910 byggede på »no cure – no pay«-princippet, som dog var modificeret bl.a. i Lloyds Open Form, 1980 revision, der bestemte, at den, der bjærgede en olietanker, skulle have sine rimelige omkostninger dækket samt et tillæg på højst 15% heraf i de tilfælde, hvor bjærgningen ikke lykkedes eller kun delvis lykkedes.

Disse regler indeholdt imidlertid ikke tilstrækkeligt incitament til at give sig i kast med bjærgningsoperationer, der (alene) tjener til beskyttelse af miljøet. Der blev derfor i 1989 i London gennemført en revision af den gamle bjærgningskonvention, **1989-Konventionen**, som bl.a. indebærer, at der gives en speciel godtgørelse til bjærgere, som uden held har forsøgt at bjærge fartøj og ladning, der truede med at skade miljøet.

Lykkes afværgelsen af skade på miljøet ikke, får bjærgeren kun sine omkostninger dækket. Hvis bjærgeren faktisk afværger en miljøskade, kan bjærgeren, ud over en dækning af omkost-

Afsnit 10 – Færøerne og Grønland

ningerne, få ret til en speciel godtgørelse. Denne kan som udgangspunkt gå op til 30% af omkostningerne, men hvis retten finder det rimeligt, kan der gives et tillæg på helt op til 100% af omkostningerne. Denne specielle godtgørelse skal dækkes af rederen. Lloyds Open Form er i øvrigt efterfølgende ændret, så den nu har indarbejdet 1989-bjærgningskonventionens artikel 14 om den særlige kompensation med henblik på at forhindre eller begrænse miljøskade.

Bestemmelserne i *sølovens* § 449 svarer til Bjærgningskonventionens artikel 14 og bestemmer således, at hvis bjærgeren har udført bjærgning af et fartøj, som selv eller på grund af sin ladning udgjorde en **trussel for miljøskade**, har han ret til som særligt vederlag fra ejeren af fartøjet eller rederen at få betalt sine **omkostninger**. Hvis bjærgeren under disse omstændigheder ved udførelsen af bjærgning har **forhindret** eller **begrænset miljøskade**, kan det **særlige vederlag**, som ejeren eller rederen skal betale, forøges med højst **30 pct.** af bjærgerens omkostninger eller under særlige omstændigheder **100 pct.** af bjærgerens omkostninger.

Det særlige ved disse bestemmelser er således, at skibets ejer eller rederen skal betale disse beløb uanset skibet ikke reddes, således at bjærgningen ikke lykkes. På den måde kan betalingen sidestilles med erstatning på objektivi grundlag for *afværgeforanstaltninger*.

AFSNIT 11

Ansvarsforsikring

1. Forsikringsbehov

Som det fremgår af *Betænkning 1237/1992* p. 146 ff., fandt miljøerstatningsudvalgets flertal, at det objektive ansvar i *miljøerstatningsloven* skulle suppleres med en tvungen ansvarsforsikring. Som anført i AFSNIT 13, punkt 1, kom *miljøerstatningsloven* imidlertid ikke til at indeholde en sådan forsikringsordning.

I dette AFSNIT skal redegøres for, hvilke **frivillige forsikringsordninger** der står til rådighed for virksomheder eller andre, der vil tegne ansvarsforsikring for forureningsskader.

Beskrivelsen af de almindelige forsikringsbetingelser er kun angivet i hovedtræk og gengiver typiske formuleringer, som alene tjener til illustration og derfor ikke nødvendigvis er en ordret gengivelse af noget enkelt forsikringsselskabs forsikringsbetingelser. Dog er der for miljøansvarsforsikringens vedkommende henvist til Poolens forsikringsbetingelser, ligesom SKAFOR forsikringsbetingelser for Erhvervs- og Produktansvarsforsikringen er citeret med konkret henvisning til de enkelte vilkår.

For forsikringer, der ikke er egentlige forureningsforsikringer, er også de almindelige forsikringsbetingelser for hoveddækningen beskrevet i hovedtræk, idet det ellers kan være vanskeligt at forholde sig til den særlige forureningsdækning i sådanne forsikringer.

I AFSNIT 12 gennemgås muligheden for at tegne *kaskoforsikringer*, der dækker forureningskader.

I AFSNIT 13 redegøres for, i hvilket omfang gældende ansvars- og kaskoforsikringer dækker krav, der kan fremsættes i henhold til miljøerstatningsloven og det foreliggende udkast til *jordforureningslov*, og i hvilket omfang krav, der ikke dækkes med nuværende forsikringsmuligheder, i det hele taget er forsikringsbare.

2. Ansvarsforsikring/Kaskoforsikring

2.1. Ansvarsforsikring

Ansvarsforsikring, som behandles i dette AFSNIT, er den forurenende skadevolders forsikring mod den økonomiske byrde ved at blive gjort ansvarlig for skade påført tredjemand. Ansvarsforsikringen er derfor først og fremmest vigtig for **skadevolder**, som i det omfang, forsikringen strækker til, alene belastes med de årlige forsikringspræmier, mens erstatningen til skadelidte – bortset fra en eventuel selvrisiko – udredes af forsikringsselskabet.

Ansvarsforsikringer dækker alene *skade på tredjemand* og ikke skade på forsikringstageren selv eller hans ejendele. Et sådant tab må søges dækket ved passende *kaskoforsikring* eller ved at rette kravet mod en udenforstående ansvarlig skadevolder.

fal §§ 52 og 53 om *foranstaltninger til afværgelse af fare* indeholder dog en lille modifikation i dette grundprincip, idet forsikringen tillige omfatter tab eller udgift, som forvoldes den sikrede ved efter omstændighederne forsvarlige foranstaltning af den i *fal* § 52 nævnte art, dvs. omkostninger og tab, der afholdes af eller påføres sikrede i forbindelse med dennes opfyldelse af forpligtelsen til at forsøge at afværge eller begrænse den i øvrigt dækningsberettigede skade. Sådanne omkostninger dækkes i øvrigt, selvom forsikringssummen derved overskrides, jfr. *fal* § 53, stk. 2.

Ansvarsforsikringen har imidlertid i praksis også betydning for **skadelidte**, som navnlig sikres sin erstatning uanset skadevolders økonomiske situation.

Forsikringen kan også indebære en forenklet procedure for konstatering af, at der foreligger ansvar, og fastlæggelse af tabets størrelse, idet disse betingelser for erstatning ikke drages i tvivl blot af forhandlingstaktiske grunde og i realiteten alene for at skadevolder skal opnå en reduktion af et ellers fuldt berettiget krav. Der er derfor også kun sjældent behov for domstolsprøvelse af kravet, og skadelidte vil ofte blive støttet i kravet af skadevolder, som ikke behøver være helt nøjeregnende med, om alle betingelse for erstatningskrav er opfyldt, herunder dokumentation for tabets størrelse. Derimod vil forsikringsselskabet påse, at skadelidte ikke får større dækning, end han ville have krav på i forhold til skadevolder, da dette er et af de to maksima for ansvarsforsikringsdækningen, jfr. begrænsning nr. 5) straks nedenfor.

Det må imidlertid fremhæves, at der er en række **begrænsninger** for ansvarsforsikringsdækningen, som skadelidte er uden indflydelse på, og som derfor kan betyde, at ansvarsforsikringen alligevel ikke – ej heller indirekte – sikrer, at skadelidte får erstatning for det lidte tab.

1) Ansvarsforsikringsdækningen beror i første række på *aftalen* mellem forsikringstageren (skadevolderen) og forsikringsselskabet, hvorfor forsikringsbetingelserne og policevilkårene kan undtage visse skader fra forsikringsdækningen, selv om forsikringstageren efter almindelige erstatningsretlige regler er ansvarlig derfor. Netop forureningsskader er ofte undtaget eller dækningen begrænset.

2) Der vil ofte være et *beløbsmæssigt maksimum* for forsikringsdækningen.

2. Ansvarsforsikring/Kaskoforsikring

- 3) Det er en betingelse for forsikringsdækningen, at forsikringstageren er *ansvarlig* for skaden, enten efter dansk rets ulovbestemte ansvarsgrundlag (culpareglen) eller som følge af et strengere ansvarsgrundlag, hvis dette følger af særlige lovregler eller praksis.
- 4) Ansvarsforsikringer dækker *ikke*, hvis forsikringstageren har forvoldt skaden *forsætligt*.
- 5) Skadelidte har *ikke* noget direkte *retsforhold til forsikringsselskabet*, før forsikringstagerens erstatningspligt er fastslået og erstatningens størrelse er bestemt, jfr. *fal* § 95; skadelidte må derfor rette sit krav mod forsikringstageren, og i sidste ende kan skadelidtes krav mod forsikringsselskabet hverken overstige kravet mod forsikringstageren eller dennes dækningskrav hos selskabet. Visse lovpligtige ansvarsforsikringer, f.eks. *færdselslovens* § 108, giver dog skadelidte et direkte krav mod forsikringsselskabet.
- 6) *Forsikringsbegivenheden* skal være indtrådt, mens *forsikringen* er i kraft.
- 7) *Skadevolderen* kan ved sin adfærd have *fortabt sin ret* over for forsikringsselskabet, og i samme omfang udelukkes skadelidtes dækningsmulighed, f.eks. ved manglende præmiebetaling, urigtige risikooplysninger, fareforøgelse, forsinket anmeldelse af forsikringsbegivenheden, m.v.

Ansvarsforsikringer dækker som nævnt forsikringstagerens *ansvar*, men der er forskellige kriterier for, om *forsikringsbegivenheden* anses indtrådt i forsikringstiden, således at ansvaret er omfattet af den tegnede forsikring.

Man kan forestille sig, at den ansvarspådragende handling eller undladelse skal have fundet sted i forsikringstiden, og i så fald dækker forsikringen efter *skadesårsags*-princippet. En anden mulighed er, at *skaden* skal være *sket* i forsikringstiden, således at der dækkes efter *skadevirknings*-princippet. Retsteknisk forskydes dette kriterium dog ofte til det tidspunkt, hvor kravet er rejst af skadelidte over for skadevolder, således at forsikringen dækker efter *krav rejst* eller *claims made*-princippet. Disse kriterier kan kombineres indbyrdes og eventuelt yderligere suppleres med et krav om, at skaden skal være *anmeldt* i forsikringstiden eller i en kort efteranmeldelsesperiode, der typisk er på 3 måneder.

Det almindelige dækningskriterium for ansvarsforsikringer er nu *claims made*, men for foreningsforsikringer yderligere betinget af, at foreningen er en følge af handlinger eller undladelser, der har fundet sted, *efter* at policen er trådt i kraft, altså et *skadesårsags-princip*.

2.2. Kaskoforsikring

En **kaskoforsikring** tegnes ved forsikringsaftale direkte mellem forsikringsselskabet og **skadelidte**, hvorfor det afgørende alene er, at den skete skade er omfattet af forsikringens beskrivelse af forsikringsbegivenheden og sikredes eget forhold til forsikringsselskabet. Når disse betingelser er opfyldt, er det uden betydning, om skadevolder er ansvarlig efter almindelige eller særlige ansvarsregler, om der slet ikke foreligger noget ansvarsgrundlag, eller om der tværtimod er handlet forsætligt.

En *kaskoforsikring* har dog også i visse tilfælde betydning for skadevolder, jfr. bemærkningerne herom i AFSNIT 12, punkt 1. Har sikrede selv forvoldt den ham påførte skade ved *forsæt* og efter omstændighederne også ved *grov uagtsomhed*, dækker kaskoforsikringen imidlertid ikke skaden, og hverken skadelidte eller skadevolder har da nogen gavn af forsikringen.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

2.3. Fællesregler

Uanset om der foreligger en ansvarsforsikring eller en kaskoforsikring er der en række forhold, der skal tages stilling til, når det skal afgøres, om en konkret indtruffet skade er omfattet af forsikringen.

2.3.1. Sikrede

Det fremgår af forsikringsbetingelserne, hvem der er **sikret**, dvs. den, som har ret til forsikringsydelsen, hvis en sådan ydelse kommer til udbetaling, jfr. *fal* § 2, eller den der over for forsikringsselskabet kan fremsætte krav om, at forsikringsdækningen kommer til udbetaling. Som udgangspunkt er det **forsikringstageren**, dvs. den, der med forsikringsselskabet har indgået aftale om forsikringsdækningen, jfr. ligeledes *fal* § 2, der er sikret, men andre, f.eks. ansatte eller husstanden, kan være medsikrede. Er tingsforsikring tegnet uden angivelse af nogen bestemt interesse, indeholder *fal* § 54 en nærmere afgrænsning af, i hvis interesse forsikringen anses tegnet.

2.3.2. Stedligt dækningsområde

Forsikringsbetingelserne vil ofte indeholde en **stedlig afgrænsning af forsikringsstedet**.

Ved kaskoforsikring er forsikringsdækning betinget af, at skaden rammer de forsikrede ejendele eller interesser inden for forsikringsstedet. Omfatter kaskoforsikringen en fast ejendom, er forsikringsstedet begrænset til dennes område, men er der tale om løsøre, f.eks. et transportmiddel eller gods, kan forsikringen omfatte hele landet, Europa eller alle lande, eventuelt sådan at bestemte områder er undtaget, og forsikringen dækker da kun, hvis skaden sker inden for det således afgrænsede geografiske dækningsområde.

Ved ansvarsforsikring dækkes skade, der forvoldes ved ansvarspådragende adfærd inden for forsikringsstedet eller som forvolder skade inden for forsikringsstedet. Selv om forsikringsstedet er begrænset til en enkelt lokalitet, f.eks. den forsikrede virksomhed, kan virkningerne af den ansvarspådragende adfærd, der udgår fra denne virksomhed, række ud over forsikringsstedet, uden at dækningen er begrænset af denne grund. Ansvarsforsikrings dækningsområde er dog oftest angivet som hele Danmark eller en række lande eller større områder. En særlig begrænsning er knyttet til produktansvarsforsikringer, jfr. punkt 4.1.2 nedenfor.

En særlig *forureningsdækning* vil være knyttet til en bestemt lokalitet, hvorfra forureningsrisikoen udgår. Forureningsskade, der forvoldes uden for denne lokalitet, kan være dækket af en *erhvervsansvarsforsikring*, men dækningen sonderer da ikke mellem forureningsskader og andre skader, jfr. punkt 4.1 nedenfor.

2. Ansvarsforsikring/Kaskoforsikring

2.3.3. Sagligt dækningsområde

Forsikringsbetingelserne vil altid beskrive den **forsikringsbegivenhed**, der giver ret til udbetaling af forsikringsydelsen.

Ofte gives en generel beskrivelse af forsikringsdækningen, f.eks. for **ansvarsforsikringer** som:

produktansvar
erhvervsansvarsforsikring
bestyrelsesansvarsforsikring
entrepriseforsikring
motoransvarsforsikring
husejeransvarsforsikring
familieansvarsforsikring

Den generelle beskrivelse, hvorefter forsikringen dækker sikredes ansvar for skade, der forvoldes ved udøvelse af den i policen beskrevne virksomhed eller ejer af den forsikrede genstand, kan være suppleret med en positiv beskrivelse af bestemte dele af dækningsområdet og en angivelse af en række undtagelser fra dækningsområdet inden for den givne beskrivelse.

Kaskoforsikringer kan f.eks. være:

bygningsbrandforsikring
bygningkaskoforsikring
stormskadeforsikring
all risk entrepriseforsikring
all risk virksomhedsforsikring
løsoreforsikring – tyveri, brand
familiens basisforsikring
ejerskifteforsikring

Også for så vidt angår disse forsikringer kan den generelle beskrivelse, hvorefter forsikringen dækker skade, der rammer de forsikrede genstande, være suppleret med en positiv beskrivelse af bestemte dele af dækningsområdet og en angivelse af en række undtagelser fra dækningsområdet inden for den givne beskrivelse.

2.3.4. Opgørelse af tab – forsikringssum

Såvel ansvarsforsikringer som kaskoforsikringer dækker kun det lille **økonomiske tab**, jfr. *fal* § 39, stk. 1. Forsikringsbetingelserne kan dog begrænse dækningen, således at kun visse tab kan kræves dækket under forsikringen.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Herudover kan **forsikringssummen** være begrænset. Det er som regel tilfældet ved ansvarsforsikringer, og ofte tillige ved kaskoforsikringer, og disse beløbsmaksima må respekteres i forhold til forsikringsselskabet, idet der dog ved ansvarsforsikringer er mulighed for herudover at kræve dækning af renter og omkostninger, jfr. *fal* § 92, ligesom forsikringssummen ikke begrænser dækning af afværgeomkostninger, jfr. *fal* § 53.

2.3.5. Forsikringstiden

Det fremgår af policen, for hvilken periode forsikringen er tegnet – **forsikringstiden**. Forsikringsbetingelserne angiver tillige, hvorledes den tidsmæssige sammenhæng skal være mellem **forsikringsbegivenheden** og forsikringstiden for at berettige til forsikringsdækning.

Ansvarsforsikringer dækker typisk ansvar for skader, når skadelidte har **rejst kravet** over for forsikringstageren i forsikringstiden (**claims made**), uanset skaden måtte være forårsaget eller endog indtrådt forinden. En række ansvarsforsikringer er dog yderligere begrænset til kun at dække, hvis både skaden er forvoldt og kravet rejst i forsikringstiden (kombineret **skadesårsags- og claims made-princip**). Endelig kan det afgørende kriterium være et **skade konstaterings tidspunkt**, selv om den ansvarspådragende handling er foretaget, inden forsikringen blev tegnet

Dog dækkes skader ikke, hvis forsikringstageren var klar over det potentielle krav, selv om det ikke formelt var rejst, da forsikringen blev tegnet, idet der da foreligger overtrædelse af *fal* §§ 4-7.

Kaskoforsikringer dækker i almindelighed krav på dækning af **skader**, der er **sket** i forsikringstiden.

2.3.6. Fremsættelse af krav

Som det fremgår ovenfor, er det ofte en betingelse for forsikringsdækning, at skaden er anmeldt til forsikringsselskabet i forsikringstiden. Bortset derfra følger det af policerne og af *fal* § 21, stk. 1, at sikrede skal **anmelde** forsikringsbegivenhedens indtræden til forsikringsselskabet **uden ophold**. Er forsikringstiden udløbet, kan der dog være en efteranmeldelsesperiode, f.eks. 14 dage efter forsikringsophør i tilfælde af ejerskifte af fast ejendom.

Herudover må man være opmærksom på den korte **forældelsesfrist** i *fal* § 29, hvorefter krav bortfalder, hvis det ikke er anmeldt inden 2 år efter udløbet af det kalenderår, hvori sikrede fik kundskab om kravet, dvs. ikke over 3 år fra dette tidspunkt. Herudover gælder tillige den 5-årige forældelse i *1908-loven*.

3. Miljøansvarsforsikring

Dansk Pool for Miljøansvarsforsikring har udarbejdet standardforsikringsbetingelser specielt for forsikring af ansvaret for forureningsskader, der er optrykt som bilag 1 til denne fremstilling. Forsikringsbetingelserne er udarbejdet i 1992 og således inden *miljøerstatningsloven* forelå, men dog udformet efter forventningerne om, hvilket forsikringsbehov der ville være efter *miljøerstatningsloven*. Miljøansvarsforsikringen dækker derfor i vidt omfang også ansvar efter *miljøerstatningsloven*. Forsikringen forudsættes især tegnet af store industrivirksomheder, som er udsat for særlig risiko for at ifalde ansvar for forurening, men endnu er forsikringen ikke særlig udbredt.

Det er oplyst i *Miljøstyrelsens Betænkning 2/1996* p. 111, at der hidtil er tegnet ca. 15 egentlige miljøansvarsforsikringer, hovedsagelig gennem poolen, men nogle få er tegnet direkte i et enkelt forsikringsselskab på betingelser, der svarer til poolens. Miljøansvarspoolens forsikringsbetingelser er optaget som bilag til *Betænkning 1237/1992* og gengivet og kommenteret i *Hornsberg & Lett*, Miljøforsikring, p. 61 ff.

3.1. Dækningsomfang

Forurening

Forsikringen dækker erstatningsansvar for skade tilføjet personer eller ting som følge af forurening. **Forurening** er i forsikringsbetingelsernes § 2.1 defineret som

- 1) udsendelse, spredning eller henlæggelse af faste, flydende eller luftformige stoffer, som har skadelig virkning i eller på omgivelserne,
- 2) udsendelse eller spredning af lugt, støj, rystelser, bølger, stråler eller temperaturpåvirkninger, der går ud over omgivelsernes sædvanlige niveau.

Der henvises således ikke til miljørettens forureningsbegreb, således som dette måtte blive fastlagt gennem tiderne. Sammenholdes forsikringens dækningsomfang med det forureningsbegreb, der følger af *miljøerstatningslovens* § 1, jfr. beskrivelsen heraf i AFSNIT 1, punkt 2, er der dog næppe større forskel i realiteten, jfr. tilsvarende *Hornsberg & Lett*, Miljøforsikring, p. 61 f.

Forsikringsstedet

Forsikringen dækker ifølge forsikringsbetingelsernes § 2.2 alene forurening, som finder sted **direkte fra forsikringsstedet**, som er forsikringstagerens virksomhed på de i policen angivne ejendomme.

Dette svarer til begrænsningen i det objektive ansvar i henhold til *miljøerstatningsloven*, jfr. AFSNIT 3, punkt 2.3.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Uden for miljøansvarsforsikringens dækning er således forureningsskade, der sker i forbindelse med transport af forurenende stoffer til eller fra den forsikrede virksomhed, cfr. om Erhvervs- og Produktansvarsforsikringen punkt 4 nedenfor.

Skade på virksomheden selv kan ikke dækkes af en ansvarsforsikring og falder derfor som en selvfølge uden for dækningen, bortset fra *afværgeforanstaltninger* i medfør af *fal* §§ 52 og 53, jfr. punkt 2.1 ovenfor. Det samme gælder skade på medarbejderne i henhold til undtagelsesbestemmelsen i forsikringsbetingelsernes § 3, litra l). Medarbejderne er ikke afskåret fra at påberåbe sig *miljøerstatningsloven*, men må skaden rubriceres som en arbejdsskade, er *arbejdsskadeforsikringsloven* primær i forhold til *miljøerstatningsloven* for så vidt angår krav omfattet af *arbejdsskadeforsikringsloven*, jfr. *erstatningsansvarsloven* § 30 og bemærkningerne i AFSNIT 7, punkt 2.3.

Skade

Ifølge forsikringsbetingelsernes § 2.3 dækker forsikringen erstatningsansvar for skade på **personer** eller **ting** som følge af forurening.

Forsikringen dækker endvidere som tingsskade rimelige omkostninger til afværgelse af fare for forureningens udbredelse til områder uden for forsikringsstedet, dog kun for så vidt forsikrede har været forpligtet til at foretage afværgelse af udbredelsen, samt omkostninger til konstatering af, om der er indtrådt en dækningsberettiget skade, dog kun såfremt det herved konstateres, at en sådan skade er indtrådt.

Denne beskrivelse af de skader, som dækkes af forsikringen, svarer til *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 1), nr. 2) og nr. 4), første led, hvorimod de skader, der er omfattet af *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 3 og nr. 4), sidste led, ikke kan kræves dækket under miljøansvarsforsikringen.

Det er kun skader på tredjemand som følge af ansvarspådragende adfærd, som kan kræves dækket under miljøansvarsforsikringen. De omkostninger, som en forsikringstager må afholde til efterkommelse af miljømyndighedernes påbud i henhold til *miljøbeskyttelsesloven* eller den kommende *jordforureningslov*, uden at der i øvrigt foreligger et ansvarsgrundlag, er ikke dækket af forsikringen og kræver i givet fald en ændring af forsikringsbetingelserne og revurdering af forsikringspræmien. Der henvises til bemærkningerne i AFSNIT 13, punkt 3.2 om den mulige forsikringsdækning af disse omkostninger.

Pludselig skade

Begrebet **pludselig skade** er blevet indført som begreb i mange forsikringsbetingelser som kriterium for en dækningsberettiget forsikringsbegivenhed eller som begrænsning i de i øvrigt dækningsberettigede forsikringsbegivenheder. Forureningsskader er ofte såkaldte **siveskader**, der udvikler sig over en længere periode, således at enten årsag eller virkning ikke kan betegnes som pludselig. Stilles et pludselighedskrav, vil værdien af en forureningsdækningen være begrænset.

Der er imidlertid ikke i miljøansvarsforsikringen i almindelighed noget krav om, at der skal være tale om en **pludselig skade**. Som anført i *Jan Hornsberg, Georg Lett og Claus Tønnesen, Miljøansvarsforsikring – en kommentar fra*

3. Miljøansvarsforsikring

forsikringssiden, p. 32, er den danske dækning af den gradvise forurening unik i international forsikringssammenhæng og må betragtes som en væsentlig nyskabelse og forbedring i forhold til de forsikringsdækninger, industrien hidtil har kunnet opnå.

Specielt for så vidt angår skade på kloak, rørledninger, rensningsanlæg eller tilsvarende som følge af udledning gennem eller til disse, dækkes de dog kun, såfremt skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et pludseligt uheld.

3.2. Undtagelser

Forsikringsbetingelsernes § 3 indeholder en række specifikt angivne situationer, hvor forsikringen ikke dækker indtrådte skader. De anførte undtagelser er sædvanlige policebestemmelser, som gør det muligt at afgrænse risikoen og fastsætte en rimelig forsikringspræmien for de dækkede risici. Undtagelserne betyder imidlertid, at den særlige miljøansvarsforsikring ikke kan leve helt op til *miljøerstatningslovens* dækningsomfang.

Undtagelserne er optaget i forsikringsbetingelsernes § 3, litra a)-o), som følger:

- a) *formuetab*, medmindre tabet er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade, der har ramt den, der har lidt formuetabet. Forsikringen dækker dog aldrig tab som følge af nedgang i værdi af eller indskrænkninger i rådighed over fast ejendom. Trediemands driftstab dækkes maksimalt i 12 måneder fra det tidspunkt, hvor tabet indtræder.
- b) *bøder*, hvad enten de tilfalder offentlige eller private, samt andre afgifter til det offentlige som følge af forureningen, for så vidt de ikke dækker udgifter, der er dækket af forsikringsbetingelsernes § 2.3.
- c) forurening forvoldt af forsikringstageren med *forsæt* eller *grov uagtsomhed* samt videregående følger af forureningen, som skyldes, at forsikringstageren med *forsæt* eller *grov uagtsomhed* har undladt at begrænse forureningen.
Hvis forsikringstageren er et selskab eller anden juridisk person, skal i relation til denne undtagelse ved forsikringstageren forstås ethvert medlem af forsikringstagerens bestyrelse eller direktion.
- d) skade som følge af handling eller undladelse, hvorved *offentligretlige regler til beskyttelse af miljøet overtrædes*, såfremt handlingen eller undladelsen skete efter ordre eller godkendelse fra forsikringstageren, når overtrædelsen kan karakteriseres som *forsætlig* eller *groft uagtsom*.
Hvis forsikringstageren er et selskab eller anden juridisk person, skal i relation til denne undtagelse ved forsikringstageren forstås ethvert medlem af forsikringstagerens bestyrelse eller direktion eller sådanne personer ansat hos forsikringstageren, som af direktionen eller bestyrelsen har fået til ansvar at overvåge overholdelsen af de nævnte bestemmelser.
- e) skade, som indtræder som en direkte eller indirekte følge af krig, krigslignende operationer, neutralitetskrænkelser, foranstaltninger til værn mod sådanne, borgerkrig, oprør eller borgerlige uroligheder.
- f) skade, der direkte eller indirekte står i forbindelse med *atomkernereaktioner*, f.eks. kernespaltning (fission), kernesammensmeltning (fusion) og radioaktivt henfald, hvad enten sådan skade indtræder i krigstid eller i fredstid. Dog dækkes skade, som direkte eller

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

- indirekte er forårsaget af eller sket i forbindelse med kernereaktioner, anvendt til sædvanlig industrielt, medicinsk eller videnskabeligt formål, når anvendelsen heraf har været forskriftsmæssig og ikke har stået i forbindelse med reaktor- eller akcelerator drift.
- g) skade, som indtræder som en direkte eller indirekte følge af jordskælv eller andre *naturligkatastrofer*.
 - h) skade forårsaget af maskiner eller installationer til eftersøgning, boring og *udvinding af olie eller gas*.
 - i) skade på ting, som sikrede har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, befordring eller af anden grund har i *varetægt* eller sat sig i besiddelse af.
 - j) følger af et kontraktligt eller andet tilsagn fra sikrede om en anden erstatningsydelse eller om et *videregående ansvar*, end hvad der følger af almindelige erstatningsregler.
 - k) skade forårsaget af eller som en direkte eller indirekte følge af ændring af de *genetiske egenskaber* ved levende organismer.
 - l) personskade lidt af forsikringstageren eller personer i *forsikringstagerens tjeneste*.
 - m) skade som følge af *uforsvarlig vedligeholdelse* af eller tilsyn med installationer, hvis væsentligste formål er at forebygge, hindre eller begrænse forurening fra forsikringstagerens virksomhed.
 - n) skade som følge af syreregn og udledning af næringssalte og andre tilsvarende forureninger, hvor den skadelige virkning skyldes den *samlede virkning* af forurening fra en række forureningskilder.
 - o) skade, som er en følge af den almindelige drift af virksomheden og/eller som er godkendt eller *toleret af myndighederne*.

De enkelte undtagelser vil blive omtalt nærmere i forbindelse med en gennemgang af en mulig forsikring af erstatningsansvaret i henhold til *miljøerstatningsloven*, jfr. AFSNIT 13, punkt 2.2.

Endvidere bestemmer forsikringsbetingelsernes § 10, at miljøansvarsforsikringen **ikke dækker** skader, som må antages at ville være omfattet af **anden forsikringsdækning**, f.eks. produktansvarsforsikring, motorkøretøjsforsikring og entreprisforsikring. Miljøansvarsforsikringen dækker heller ikke, hvis skaden er eller kunne være dækket af sædvanlig kaskoforsikring, også selv om kaskoforsikring ikke er tegnet i det konkrete tilfælde.

3.3. Geografisk dækningsområde

Miljøansvarsforsikringen dækker i henhold til forsikringsbetingelsernes § 4 skade indtruffet i Danmark, i Grønland eller på Færøerne.

Det vil formentlig være sjældent, at forureningsskade, der udspringer fra virksomheder i Danmark, forvolder skade uden for det danske territorium, men hvis det skulle være tilfældet, vil miljøansvarsforsikringen ikke dække sådanne skader.

3.4. Forsikringstiden

Forsikringen dækker ifølge forsikringsbetingelsernes § 5 ansvar for skade, når **kravet** om erstatning er **rejt mod sikrede** i forsikringstiden af offentlige

3. Miljøansvarsforsikring

myndigheder eller tredjemand. Forsikringen dækker dog ikke ansvar for skade som følge af forurening forårsaget af handlinger eller undladelser, som fandt sted forud for policens ikrafttræden.

Et erstatningskrav anses for rejst på det tidligste af følgende tidspunkter:

- a) det tidspunkt, hvor sikrede modtager første skriftlige henvendelse i anledning af en skade med krav om erstatning,
- b) det tidspunkt, hvor forsikringstageren eller den, hvem det på dennes vegne påhviler at lede virksomhedens drift, får sin første viden om, at der er indtrådt en forurening, der kan medføre krav.

For så vidt angår foranstaltninger foretaget af sikrede selv, anses kravet for rejst på det tidspunkt, foranstaltningerne er eller burde være påbegyndt. – Der tænkes her f.eks. på fareafværgeforanstaltninger.

Forsikringen dækker ikke krav anmeldt til selskabet senere end **3 måneder** efter forsikringens ophør.

Miljøansvarsforsikringen er således baseret på **krav rejst**-princippet (**claims made**), men begrænser yderligere dækning til skader som følge af handlinger eller undladelser foretaget efter policens ikrafttræden.

3.5. Forsikringssum

Forsikringen tegnes med en dækningssum, som i henhold til forsikringsbetingelsernes § 7 er den højeste grænse for selskabets forpligtelse for krav, som rejses mod sikrede inden for det enkelte forsikringsår.

Forsikringsåret er perioden mellem to hovedforfaldsdage for præmien.

Er præmien helårlig, er forsikringsåret således 12 måneders perioden mellem to på hinanden følgende præmieforfaldsdage. Optrækes præmien f.eks. kvartalsvis, må man bestemme hovedforfaldsdagen, og forsikringsåret er da perioden mellem to på hinanden følgende hovedforfaldsdage.

Forsikringssummen er typisk 10 mio. kr., men der er mulighed for at tegne forsikringer i poolen med forsikringssum op til 100 mio. kr. Større dækningssummer kræver fakultativ reassurancedækning.

Der er altid en *selvrisiko* knyttet til forsikringen på mindst 40.000 kr. pr. skade, men sjældent under 100.000 kr.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

4. Generelle forsikringer

4.1. Erhvervs- og Produktansvarsforsikring

Industrirådet og SKAFOR har i 1987 i forening udarbejdet standard forsikringsbetingelser for en erhvervs- og produktansvarsforsikring, der er optrykt som bilag 2 til denne fremstilling. Denne forsikring tager ikke som miljøansvarsforsikringen specielt sigte på forsikring af ansvaret for forureningsskader, men har dog bestemmelser herom og skal derfor omtales i denne forbindelse.

Forsikringsbetingelserne er opdelt i et afsnit om **erhvervsansvar** (§ 2) og et afsnit om **produktansvar** (§ 3) og en række fællesbetingelser. Forureningstilfælde kan falde ind under såvel erhvervsansvarsdækningen som produktansvarsdækningen.

I tilslutning til forsikringsbetingelserne har Børge Dahl efter opfordring fra Industrirådet og SKAFOR udarbejdet en kommentar til de enkelte forsikringsbetingelser, som begge parter har endosseret, offentliggjort i *Børge Dahl*, Erhvervs- og Produktansvarsforsikring. Herudover har *Jan Hornsberg og Georg Lett*, Erhvervs- og Produktansvarsforsikring, kommenteret forsikringsbetingelserne i lyset af de forsikringsbetingelser, der er gået forud for erhvervs- og produktansvarsforsikringen og selskabernes praksis vedrørende denne forsikring.

4.1.1. Erhvervsansvarsforsikring

Dækningsomfang

Erhvervsdelen af erhvervs- og produktansvarsforsikringen er omhandlet i forsikringsbetingelsernes § 2. Herudover indeholder forsikringsbetingelserne en række fællesbestemmelser, som dog på enkelte punkter varierer for henholdsvis erhvervsansvarsforsikringen og produksansvarsforsikringen.

Forsikringen kan beskrives således:

Forsikringsstedet. Forsikringen dækker skade på person eller ting, som er sket inden for det i policen angivne geografiske område, jfr. forsikringsbetingelsernes § 6.

Skade. Erhvervsdelen i erhvervs- og produktansvarsforsikringen omfatter ifølge forsikringsbetingelsernes § 2, stk. 1, **erstatningsansvar** for skade tilføjet **personer** eller **ting** under udøvelse af den i policen nævnte virksomhed, samt erstatningsansvar, der pålægges sikrede som ejer eller bruger af bygning eller grundareal, der benyttes ved virksomhedens drift.

Som anført hos *Børge Dahl*, Erhvervs- og Produktansvarsforsikring, p. 34, indebærer denne formulering en henvisning til de almindelige erstatningsretlige regler, herunder også, at virksomheden skal have handlet ansvarspådragende, men at dette også omfatter et eventuelt objektivt ansvar, der måtte påhvile virksomheden.

4. Generelle forsikringer

I henhold til forsikringsbetingelsernes § 2, stk. 4, dækker forsikringen ikke ansvar for formuetab, medmindre dette er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade. Det rene formuetab uden integritetskrænkelser vil derfor falde uden for forsikringsdækningen.

Pludselig skade. Der er ikke i almindelighed noget krav om, at der skal være tale om en **pludselig skade**.

Undtagelser

Forsikringsbetingelsernes § 2, stk. 2, indeholder som andre forsikringer en række **undtagelser** fra de dækkede skader, nemlig skade på ting:

- a) tilhørende forsikringstageren;
- b) som sikrede har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, befordring eller af anden grund har i varetægt har eller sat sig i besiddelse af
- c) som sikrede har påtaget sig at klargøre, installere, reparere, montere eller på anden måde bearbejde eller behandle, såfremt skaden sker under hvervets udførelse;
- d) forårsaget ved, at produkter eller ydelser udebliver, ikke kommer rettidigt frem eller ikke præsteres rettidigt;
- e) forårsaget ved sikredes udførelse af jordarbejder, herunder jordboring og jordgrubning, nedramning og optrækning af spunsvægge eller andet, nedbrydningsarbejder, grundvands-sænkninger og andre grundvandsreguleringer;
- f) forårsaget ved den sikredes brug af sprængstoffer;
- g) forårsaget ved arbejder på bygning eller grundareal, der benyttes ved virksomhedens drift, i form af
 - byggearbejder (nybygning, ombygning, tilbygning m.v.) hvad enten de udføres af sikrede eller andre,
 - jord-, vand- eller nedbrydningsarbejder m.v. som nævnt i litra e og sådanne arbejder udført af andre end sikrede.

Forsikringen dækker ikke ansvar for skade forvoldt af sikrede med forsæt eller under selvfor-skyldt beruselse, eller erhvervsansvarsskade på ting, når skaden skyldes sikredes grove tilsidesættelse af elementære sikkerhedsforskrifter, jfr. forsikringsbetingelsernes § 8. Forsikrin-gen dækker ej heller skade, hvis indtræden sikrede forsætligt eller ved grov uagtsomhed har undladt at afværge, jfr. forsikringsbetingelsernes § 4, stk. 1.

Forsikringen dækker ikke bøder eller tilsvarende, hvad enten de tilfalder det offentlige eller private, herunder »punitive damages«, jfr. forsikringsbetingelsernes § 2, stk. 5.

Endelig anser forsikringsbetingelsernes § 11 serieskader som én forsikringsbegivenhed.

Kun skade forvoldt på trediemand er som nævnt dækningsberettiget, ikke skade på forsikringsstedet eller ting, der tilhører forsikringstageren eller bearbejdes for trediemand på forsikringsstedet, jfr. navnlig § 2, stk. 2, litra a)-c).

Ved behov for fareafværgelse, jfr. forsikringsbetingelsernes § 4, stk. 2, kan imidlertid også foranstaltninger på forsikringstagerens egen grund være dækket, men kun til stands-ning/fjernelse af skadesudbredelsen, ikke til retablering, jfr. den tilsvarende bemærkning vedrørende husejerforsikringen i AFSNIT 13, punkt 3.1.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Geografisk dækningsområde

Erhvervsansvarsdelen af erhvervs- og produktansvarsforsikringen dækker i henhold til forsikringsbetingelsernes § 6, stk. 1, skade, der er sket inden for det i policen angivne geografiske område, som ikke nødvendigvis er begrænset til Danmark, i Grønland eller på Færøerne.

Skade sket uden for det i policen angivne geografiske område dækkes kun, såfremt skaden er forvoldt af sikrede under rejse eller midlertidigt ophold dér og ikke skyldes sikredes arrangement af eller deltagelse i udstillinger, demonstration af produkter eller ydelser, betjening af maskiner eller maskinelle anlæg eller anden deltagelse i produktionsprocesser, jfr. forsikringsbetingelsernes § 6, stk. 2.

Forsikringstiden

Forsikringen dækker ifølge forsikringsbetingelsernes § 9 erstatningskrav, som er rejst mod sikrede i forsikringstiden.

Et erstatningskrav anses for rejst på det tidligste af følgende tidspunkter:

- a) det tidspunkt, hvor sikrede modtager første skriftlige henvendelse i anledning af en skade med krav om erstatning,
- b) det tidspunkt, hvor forsikringstageren eller den, hvem det på dennes vegne påhviler at lede virksomhedens drift, får sin første viden om,
 - 1° at der er indtrådt en skade eller tab, eller
 - 2° at der er umiddelbar fare for, at der vil indtræde en skade eller tab,som kan være forårsaget af sikredes handlinger eller undladelser, produkter eller ydelser.

Forsikringen dækker ikke krav anmeldt til selskabet senere end **3 måneder** efter forsikringens ophør, uanset de er rejst mod sikrede i forsikringstiden.

Erhvervsansvarsforsikringen er således baseret på **krav rejst**-princippet (**claims made**), men begrænser yderligere dækning til skader som følge af handlinger eller undladelser foretaget efter policens ikrafttræden.

Forsikringssum

Forsikringen tegnes med en dækningssum, som i henhold til forsikringsbetingelsernes § 10 er den højeste grænse for selskabets forpligtelse for krav, som rejses mod sikrede inden for det enkelte forsikringsår.

Forsikringsåret er ikke defineret i forsikringsbetingelserne, men må forstås som perioden mellem to hovedforfaldsdage for præmien.

Er præmien helårlig, er forsikringsåret således 12 måneders perioden mellem to på hinanden følgende præmieforfaldsdage. Opkræves præmien f.eks. kvartalsvis, må man bestemme hovedforfaldsdagen, og forsikringsåret er da perioden mellem to på hinanden følgende hovedforfaldsdage.

4. Generelle forsikringer

Forsikringssummen er typisk 2 mio. kr. for tingsskade, men der er mulighed for at tegne forsikringer med højere forsikringssum mod præmietillæg.

Der er ofte en forholdsvis beskeden *selvrisiko* knyttet til forsikringen.

Forurening

Forureningsskade er dækket af erhvervs- og produktansvarsforsikringen, hvis der i øvrigt foreligger dækning efter forsikringsbetingelserne. Ved dækning under erhvervsdelen af forsikringen er det imidlertid **yderligere en betingelse** for dækning af forureningsskader, at forsikringsbetingelsernes § 2, stk. 3, er opfyldt. Denne bestemmelse er sålydende:

Stk. 3. Forsikringen dækker kun ansvar for forurening af eller igennem luft, jord eller vand fra den sikredes virksomhed, fra virksomhedens affaldsdepoter eller dens bortskaffelse af spild-, overskuds- eller affaldsprodukter, samt derved forvoldt skade på person eller ting, såfremt skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et pludseligt uheld, og ikke som følge af, at sikrede forsætligt eller groft uagtsomt har overtrådt de til enhver tid gældende offentlige forskrifter, og i øvrigt kun med den herfor i policen særskilt angivne dækningssum.

Skade på kloak, rørledninger, rensningsanlæg eller tilsvarende som følge af udledning gennem eller til disse anses som en forureningsskade og dækkes kun med de i nærværende stk. angivne begrænsninger.

Omfattes den forsikrede virksomhed af den i henhold til miljøloven til enhver tid udarbejdede oversigt over »Særlig forurenende virksomheder«, er dækning efter denne bestemmelse betinget af, at policen bærer speciel påtegning herom.

Forsikringsstedet er således **indsnævret** til sikredes virksomhed i videre forstand, idet den særlige forureningsdækning kun omfatter skader, som udgår **fra forsikringsstedet**, dvs. sikredes virksomhed, samt fra virksomhedens affaldsdepoter eller dens bortskaffelse af spild-, overskuds- eller affaldsprodukter.

Der er dermed tale om en beskeden udvidelse af dækningsområdet i forhold til miljøansvarspolicen.

Såfremt der opstår umiddelbar fare for, at en skade omfattet af forsikringen vil indtræde, dækker forsikringen endvidere i medfør af forsikringsbetingelsernes § 4, stk. 1, med den i policen herfor særskilt angivne dækningssum de udgifter og tab, der er forbundet med de til farens afværgelse nødvendige foranstaltninger, hvad enten vedkommende foranstaltning træffes af sikrede eller af en tredjemand, over for hvem sikrede er ansvarlig.

Det er også vigtigt at mærke sig, at den særlige forureningsdækning kun omfatter **pludselig skade**, og at skade som følge af, at sikrede forsætligt eller groft uagtsomt har **overtrådt** de til enhver tid gældende **offentlige forskrifter**,

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

heller ikke dækkes. Endelig er den særlige forureningsdækning undergivet sin egen **begrænsning i dækningssum**. Er der ikke anført en særlig dækningssum for forureningssskaderne, er der således ingen forureningsdækning under denne police.

Særligt forurenende virksomheder, tidligere kapitel 5 virksomheder, men nu virksomheder omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, er kun forsikret mod ansvar for forureningssskader, hvis policen bærer speciel påtegning herom.

Begrænsning af forsikringsdækningen efter den særlige bestemmelse i forsikringsbetingelsernes § 2, stk. 3, til skade, der udgår fra sikredes virksomhed på forsikringsstedet, skal imidlertid ikke forstås således, at anden forureningssskade slet ikke er dækket, men således, at den forureningssskade, der udgår fra virksomheden, kun dækkes under de i § 2, stk. 3, angivne betingelser, mens anden forureningssskade, der i øvrigt opfylder erhvervsansvarsdækningen – eller produktansvarsdækningen – blot skal opfylde de herfor opstillede forsikringsvilkår, jfr. *Jan Hornsberg og Georg Lett*, Erhvervs- og Produktansvarsforsikring, p. 44.

Dette resultat kan forekomme vanskeligt foreneligt med den sproglige formulering af forsikringsbetingelserne, men beror på, at den særlige forureningsrisiko, der kræver iagttagelse af de yderligere formelle krav i forsikringsbetingelserne og en særlig dækningssum, kun anses at foreligge i tilknytning til den forsikrede virksomhed.

Forureningssskade, der ikke hidrører fra forsikringsstedet, men dog er en følge af den forsikrede erhvervsvirksomhed, f.eks. det oliedepot, som selv kører fyringsolie ud til kunderne, men begår fejl under påfyldning, hvorved der sker olieforurening, er således omfattet af erhvervsansvarsforsikringens almindelige dækningsområde.

Det følger heraf, at der er dækning

- 1) uden pludselighedskrav,
- 2) uden begrænsning af den særlige dækningssum, der er fastsat for forureningssskader,
- 3) uden den særlige selvrisiko, der er fastsat for forureningssskader,
- 4) dækning af særligt forurenende virksomheder uden særskilt påtegning herom.

4.1.2. Produktansvarsforsikring

Dækningsomfang

Produktansvarsdelen af erhvervs- og produktansvarsforsikringen er omhandlet i forsikringsbetingelsernes § 3. Herudover indeholder forsikringsbetingelserne en række fællesbestemmelser, som dog på enkelte punkter varierer for henholdsvis erhvervsansvarsforsikringen og produktansvarsforsikringen.

Forsikringen har følgende dækning:

Forsikringsstedet. Forsikringen dækker skade, som er sket inden for det i policen angivne geografiske område, jfr. forsikringsbetingelsernes § 6.

4. Generelle forsikringer

Skade omfattet af § 3, som er sket uden for det i policen angivne geografiske område, dækkes kun, såfremt skaden er forvoldt af et produkt eller en ydelse, som – i uændret stand, i bearbejdet stand eller som bestanddel af andre produkter eller ydelser – er bragt uden for det i policen angivne geografiske område,

- a) enten i ikke-erhvervsmæssigt, privat øjemed,
- b) eller i erhvervsmæssigt øjemed, uden at sikrede havde eller burde have kendskab hertil.

Skade. Ifølge forsikringsbetingelsernes § 3 dækker produktansvarsdelen af erhvervs- og produktansvarsforsikringen sikredes **erstatningsansvar** for skade på person eller ting forvoldt af sikredes **produkter** eller **ydelser**, efter at de er bragt i omsætning eller præsteret. Dækning er betinget af, at skaden er forvoldt under udøvelse af den i policen nævnte virksomhed af produkter eller ydelser, som er angivet i policen.

Såfremt der opstår umiddelbar fare for, at en skade omfattet af forsikringen vil indtræde, dækker produktansvarsforsikringen på samme måde som erhvervsansvarsforsikringen, jfr. forsikringsbetingelsernes § 4, stk. 3.

I medfør af forsikringsbetingelsernes § 3, stk. 4, dækker forsikringen endvidere sikredes ansvar for skade på eller tab vedrørende ting,

- a) som sikredes produkt eller ydelse er gjort til en del af, er opblandet eller indarbejdet i, sammenføjet med, benyttet til emballering af eller på anden måde forbundet med (*ingrediensskader*),
- b) som sikredes produkt eller ydelse er oparbejdet til, benyttet til oparbejdelse af eller for,
- c) som sikredes produkt eller ydelse benyttes til fremstilling, bearbejdning eller anden form for behandling af.

Dækning ydes i de i litra a)-c) nævnte tilfælde, hvad enten der foreligger en skade som angivet i stk. 1 eller et formuetab som angivet i stk. 3, 1. pkt., under de i øvrigt i stk. 1 nævnte betingelser, men kun med den herfor i policen særskilt angivne dækningssum.

Bestemmelsen kan illustreres med de defekte eternittagplader, som var en ingrediens i de bygninger, hvorpå tagpladerne var oplagt. Der var endnu ikke generelt opstået skader i form af utætte tage, men pladerne skulle udskiftes med mere holdbare plader, og omkostningerne derved ville være dækket af produktansvarsforsikringen. Udgiften til indkøb af nye plader er derimod ikke dækket af produktansvar, men er et køberetligt mangelskrav, som i øvrigt måtte afskæres af den 1-årige forældelsesregel i *købelovens* §§ 54 og 83. Siden 1. januar 1996 er sådanne tagplader omfattet af den 5-årige forældelsesregel i § 54, stk. 2.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Dækningen er begrænset til sikredes ansvar for det direkte tab forbundet med, at en fremstillet eller bearbejdet ting – på grund af sikredes produkt eller ydelse – må kasseres, repareres, er blevet dyrere at fremstille eller bearbejde eller mindre værd.

Dækning ydes kun for den fremstillede eller bearbejdede tings værdiforringelse, de yderligere fremstillings- eller bearbejdningsomkostninger eller selve reparationsudgiften.

Andre omkostninger og tab, herunder som følge af udsendelse af personel, hjemkaldelse, opsporing, undersøgelse eller transport af den fremstillede eller bearbejdede ting eller udsendelse af meddelelser vedrørende denne, dækkes ikke.

I de tilfælde, hvor sikredes produkt eller ydelse har forvoldt skade på eller tab vedrørende ting som nævnt i litra a) og b), sker dækning med fradrag af værdien af sikredes produkt eller ydelse uden defekt.

Pludselig skade. Der er ikke i almindelighed noget krav om, at der skal være tale om en **pludselig skade**.

Undtagelser

Forsikringsbetingelsernes § 3, stk. 2, indeholder en række **undtagelser** fra de dækkede skader, nemlig ansvar for:

- a) skade på selve produktet eller ydelsen;
- b) skade eller tab forårsaget af produkter eller ydelser, som benyttes ved driften af luftfartøj, og som er medvirkende årsag enten til havari af luftfartøj eller til fremkaldelse af fare herfor;
- c) skade eller tab forårsaget af produkter eller ydelser, som benyttes til »off-shore«-installationer, og som er medvirkende årsag enten til havari af sådan installation eller til fremkaldelse af fare herfor;
- d) skade på ting tilhørende forsikringstageren;
- e) skade på ting, som sikrede har i sin varetægt m.v. som anført i § 2, stk. 2, litra b);
- f) skade på ting, som sikrede har under bearbejdning eller behandling m.v. som anført i § 2, stk. 2, litra b);
- g) skade på ting forårsaget af sikredes jord-, vand eller nedbrydningsarbejder m.v. som anført i § 2, stk. 2, litra e);
- h) skade på ting forårsaget af sikredes brug af sprængstoffer;

Forsikringen dækker i medfør af forsikringsbetingelsernes § 3, stk. 3, heller ikke ansvar for formuetab, som ikke er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade. Forsikringen dækker heller ikke følgende formuetab, selv om de er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade:

- a) tab, udgifter eller omkostninger forbundet med at hjemtage, genfremstille, omlevere, omgøre, reparere, tilintetgøre, bortfjerne eller træffe tilsvarende foranstaltninger med hensyn til defekte produkter eller ydelser,

4. Generelle forsikringer

- b) driftstab, tidstab, avancetab og lignende indirekte tab, jfr. dog § 5, stk. 3,
- c) bøder eller tilsvarende, hvad enten de tilfalder det offentlige eller private, herunder »punitive damages«, jfr. forsikringsbetingelsernes § 3, stk. 3.

Endelig anser forsikringsbetingelsernes § 11 serieskader som én forsikringsbegivenhed.

Geografisk dækningsområde

Produktansvarsforsikringen dækker i henhold til forsikringsbetingelsernes § 6, stk. 1, skade, der er sket inden for det i policen angivne geografiske område, som ikke nødvendigvis er begrænset til Danmark, i Grønland eller på Færøerne.

Skade sket uden for det i policen angivne geografiske område, dækkes kun, såfremt skaden er forvoldt af sikrede under rejse eller midlertidigt ophold dér og ikke skyldes sikredes arrangement af eller deltagelse i udstillinger, demonstration af produkter eller ydelser, betjening af maskiner eller maskinelle anlæg eller anden deltagelse i produktionsprocesser, jfr. forsikringsbetingelsernes § 6, stk. 2.

Forsikringstiden

Forsikringen dækker ifølge forsikringsbetingelsernes § 9 erstatningskrav, som er rejst mod sikrede i forsikringstiden. Der henvises i det hele til bemærkningerne ved erhvervsansvarsforsikringen.

Forsikringssum

Forsikringen tegnes med en dækningssum, som i henhold til forsikringsbetingelsernes § 10 er den højeste grænse for selskabets forpligtelse for krav, som rejses mod sikrede inden for det enkelte forsikringsår. Der henvises i det hele til bemærkningerne ved erhvervsansvarsforsikringen.

Forurening

Forureningsskade, der sker som produktskade, er omfattet af produktansvarsforsikringens almindelige dækningsområde og således ikke begrænset som anført i § 2, stk. 3, dvs.

- 1) uden pludselighedskrav,
- 2) uden begrænsning af den særlige dækningssum, der er fastsat for forureningsskader,
- 3) uden den særlige selvrisk, der er fastsat for forureningsskader,
- 4) dækning af særligt forurenende virksomheder uden særskilt påtegning herom.

4.2. Erhvervsansvarsforsikring

Dækningsomfang

Den almindelige erhvervsansvarsforsikring, som mange erhvervsvirksomheder har tegnet, indeholder væsentlige elementer fra erhvervs- og produktansvarsforsikring. Her skal blot peges på enkelte særregler.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Forsikringsstedet. Forsikringen dækker skade, som er sket inden for det i policen angivne geografiske område under udøvelse af den i policen nævnte virksomhed, samt erstatningsansvar, der pålægges sikrede som ejer eller bruger af bygning eller grundareal, der benyttes ved virksomhedens drift. Det geografiske dækningsområde er ikke nødvendigvis begrænset til Danmark, Grønland og Færøerne. Forsikringsstedet er sjældent angivet nærmere og tillægges ikke særskilt betydning.

Desuden dækkes som erhvervs- og produktansvarsforsikringen visse skader under rejse eller midlertidigt ophold i udlandet.

Skade. Forsikringen dækker skade på **person** eller **ting**, men **ikke** ansvar for **formuetab**, medmindre dette er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade. Det rene formuetab uden integritetskrænkelser vil derfor falde uden for forsikringsdækningen.

Pludselig skade. Der er i almindelighed ikke noget krav om, at der skal være tale om en **pludselig skade**.

Undtagelser

Forsikringsbetingelserne indeholder ligesom erhvervs- og produktansvarsforsikringen en række **undtagelser** fra de dækkede skader, herunder skader forvoldt af sikrede med forsæt eller under selvforskyldt beruselse. Der henvises herom til fremstillingen i punkt 4.1.1.

Der er derimod ikke generelt i den almindelige erhvervsansvarsforsikring taget forbehold over for skader forvoldt ved sikredes grove uagtsomhed, hvori- mod følger, hvis indtræden den sikrede forsætligt eller groft uagtsomt har undladt at afværge, ikke dækkes.

Forsikringstiden

Forsikringen dækker erstatningskrav, som er **rejst mod sikrede i forsikringstiden**. Der henvises i det hele til bemærkningerne ved erhvervs- og produktansvarsforsikringen, punkt 4.1.1.

Også afgrænsningen af, hvornår et krav anses for rejst, og den efterfølgende frist på 3 måneder efter forsikringens ophør for krav rejst i forsikringstiden, gælder for den almindelige erhvervsansvarsforsikring.

Nogle forsikringsbetingelser stiller krav om, at skaden er konstateret og anmeldt til forsikringsselskabet i forsikringstiden.

4. Generelle forsikringer

Forsikringssum

Forsikringen tegnes med en dækningssum, som er den højeste grænse for selskabets forpligtelse for krav, som rejses mod sikrede inden for det enkelte forsikringsår. Der henvises i det hele til bemærkningerne ved erhvervs- og produktansvarsforsikringen, punkt 4.1.1.

Forurening

Forureningsskade er kun dækket af erhvervsansvarsforsikringen, hvis der i øvrigt foreligger dækning efter forsikringsbetingelserne. Det er imidlertid en **yderligere** betingelse for dækning af forureningsskader, at forsikringsbetingelsernes særlige bestemmelse om forureningsskader er opfyldt. Denne bestemmelse svarer helt til forsikringsbetingelsernes § 2, stk. 3, i erhvervs- og produktansvarsforsikringen, se punkt 4.1.1, og bestemmelsen må fortolkes tilsvarende.

Hverken den almindelige erhvervsansvarsforsikring eller den særlige forureningsdækning omfatter

- a) skade forvoldt ved sikredes benyttelse af motordrevet køretøj, som er dækket af motorkøretøjets ansvarsforsikring;
- b) skade forvoldt ved sikredes benyttelse af søfartøj eller luftfartøj;
- c) skade forvoldt af sikredes hund;
- d) skade forvoldt af sikrede som jæger i det omfang, sådant ansvar er dækket af jagtforsikringen;
- e) atomskader.

4.3. Landbrugsforsikring

4.3.1. Generel landbrugsforsikring

Erhvervs- og produktansvarsforsikringen er udformet til industrivirksomheder, men landbruget kan tegne en forsikring, der svarer til den almindelige erhvervsansvarsforsikring. Der henvises til gennemgangen ovenfor punkt 4.2.

Den almindelige ansvarsforsikring, der er knyttet til landbrugsforsikringen, dækker således skade ved **forurening** af eller gennem luft, jord eller vand, når skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et **pludseligt uheld** og ikke er en følge af, at sikrede ved forsæt eller grov uagtsomhed har overtrådt de til enhver tid gældende offentlige forskrifter.

4.3.2. Særlig forureningsdækning

I tilslutning til den almindelige landbrugsforsikring kan der tegnes en særlig forureningsforsikring for landbrugsbedrifter, som på en gang er en **ansvarsforsikring** for skade på tredjemand, og en **kaskoforsikring** for skade på forsikringstagerens egen landbrugsbedrift. Her skal kun ansvarsdækningen omtales.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Dækningsområde

Forureningsforsikringen omfatter det **ansvar**, forsikringstageren som ejer eller bruger af landbrugsejendommen og de ved virksomheden beskæftigede personer pådrager sig ved udøvelse af den forsikrede virksomhed.

Forsikringsstedet. Forsikringen dækker skade, som er sket inden for det i policen angivne geografiske område under udøvelse af den i policen nævnte virksomhed. Det geografiske dækningsområde er typisk begrænset til Danmark, Grønland og Færøerne.

Skade. Forureningsforsikringen dækker forsikringstagerens og de i landbrugsbedriften beskæftigede personers erstatningsansvar, for skade på person eller ting under udøvelse af den i forsikringspolicen anførte virksomhed, når skaden ikke er en følge af, at sikrede ved forsæt eller grov uagtsomhed har overtrådt de til enhver tid gældende offentlige forskrifter.

Forsikringen omfatter tillige rimelige og nødvendige omkostninger til

- opgravning, bortkørsel og destruktion af jord, der er forurenet som følge af en dækningsberettiget forureningsskade;
- afværgelse af fare for en umiddelbar truende skade, der ville være omfattet af forsikringen;
- retablering efter sådan af skade.

Pludselig skade. Det er en betingelse for erstatning, at forureningsskaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et **pludseligt uheld**. Ved et pludseligt uheld forstås, at både skadens årsag og skadens virkning skal være øjeblikkelig og uventet.

Pludselighedskravet fraviges dog ved forureningsskade, såfremt skaden er forårsaget af

- en pludselig skade på driftsanlæg i forbindelse med driftsbygning, hvis virkningen viser sig over et kort tidsrum, der højst må udgøre perioden mellem to daglige tilsyn;
- husdyrgødning og ensilagesaft, som er udbragt på landbrugsareal, forudsat at krav til opbevaringskapaciteten er opfyldt i henhold til Husdyrbekendtgørelsen;
- udbragt spildevandsslam på landbrugsareal, forudsat at bekendtgørelsen om anvendelse af slam, spildevand og kompost m.v. til jordbrugsformål er overholdt;
- udslip fra fritstående olietanke, der er under 15 år regnet fra anskaffelsestidspunktet som fabriksny, og udslip fra nedgravede olietanke, forudsat at bekendtgørelsen om kontrol med oplag af olie m.v. er overholdt.

4. Generelle forsikringer

Herudover kan der for gylletanke tegnes en særlig dækning, som også omfatter *udsivning*, således at dækningen på dette punkt svarer til miljøansvarsforsikringen, jfr. ovenfor, punkt 3.1.

Har gylletanken en sådan størrelse, at landbruget falder ind under *miljøerstatningsloven*, Bilagets litra I 1), idet opbevaringskapaciteten er mindst 3.750 m³, er landbruget omfattet af det objektive ansvar for udslip af gylle fra gylletanken.

Undtagelser

Undtaget fra dækning er bl.a.:

- forurening, der er sket inden forsikringens ikrafttræden;
- udgifter, der pålægges forsikringstageren til forebyggelse af forurening, der ikke er konstateret;
- skade fra anlæg til opbevaring af gødning, ensilagesaft, olieprodukter og kemikalier, hvis skaden skyldes fejlkonstruktion, fabrikationsfejl, fejlmontering, fejl og mangler ved projektering og udførelse eller manglende vedligeholdelse;
- skade, der skyldes udslip af skadelige luftarter, røg, sod eller støj;
- ethvert sygdomstilfælde, der rammer dyr eller personer;
- skade ved genetisk forurening og forurening fra gensplejsede produkter;
- sprøjteskade på egne afgrøder.

Forsikringstiden

Dækningen omfatter det ansvar, sikrede har pådraget sig i forsikringstiden.

Forsikringssum

Forsikringen tegnes med en dækningssum, som er maksimum for selskabets dækning for hver forsikringsbegivenhed. Forsikringssummen er typisk 2 mio. kr. for tingsskader.

4.4. Husejeransvarsforsikring

Den almindelige bygningsforsikring, som næsten alle husejere har tegnet ud over den i praksis obligatoriske bygningsbrandforsikring, omfatter dels en kaskodækning, der er omtalt i AFSNIT 12, punkt 2.2.2, dels en ansvarsdækning, som skal omtales her.

Dækningsomfang

Forsikringen dækker ansvar, man som husejer/bruger af en fast ejendom pådrager sig for skader på andre personer eller andres ting og dyr.

Forsikringsstedet. Forsikringen dækker det ansvar, sikrede ifalder som ejer af ejendommen på den adresse, dækningen i henhold til policen er tegnet for.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Skade. Forsikringen dækker ansvar for skade på **person** eller **ting**, men **ikke** ansvar for **formuetab**, medmindre dette er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade. Det rene formuetab uden integritetskrænkelser vil derfor falde uden for forsikringsdækningen.

Pludselig skade. Det er ikke en generel betingelse for forsikringsdækning gennem husejeransvarsforsikringen, at skaden er sket pludseligt, men som nedenfor anført stilles denne betingelse ved forureningsskader.

Undtagelser

Forsikringsbetingelserne undtager i almindelighed følgende skader fra dækningsområdet:

Skade på ting, som sikrede eller de sammen med sikrede boende familiemedlemmer:

- a) ejer;
- b) har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, befordring, bearbejdning eller behandling;
- c) har sat sig i besiddelse af;
- d) har i varetægt af anden grund.

Skade forvoldt af sikrede med forsæt, under selvforskyldt beruselse eller under påvirkning af narkotika er også undtaget fra dækning.

Forsikringstiden

Dækningen omfatter det **ansvar**, forsikringstageren har **pådraget** sig i **forsikringstiden** (**skadesårsags**-princip), uanset skaden først konstateres på et senere tidspunkt og eventuelt først efter forsikringens ophør. Skade, som anmeldes mere end 2 år efter forsikringens ophør, dækkes dog ikke.

Forsikringssum

Forsikringen tegnes med en dækningssum, som er maksimum for selskabets dækning for hver enkelt skade. Forsikringssummen er typisk 2 mio. kr. for tingsskader.

Forurening

Forurening af eller igennem luft, jord eller vand samt derved forvoldt skade på person eller ting er ikke dækket af forsikringen, medmindre skaden er opstået uventet og utilsigtet og ved et **pludseligt uheld**. Pludselighedskravet fortolkes imidlertid forholdsvis lempeligt for forsikringstageren i praksis for Ankenævnet for Forsikring, jfr. f.eks. **MAD 1996 II-518** (17. juni 1996) om en tæret overjordisk olietank. Forureningen må ej heller være en følge af, at sikrede har tilside-

4. Generelle forsikringer

sat de til enhver tid gældende offentlige forskrifter, jfr. f.eks. **MAD 1996 II-516** (3. juni 1996) om olieudslip fra en AJVA-tank, der skulle have været sløjfet.

Ansvarsforsikringen dækker det adækvate økonomiske tab over for trediemand. Afværgeforanstaltninger kan dog omfatte foranstaltninger på egen grund, herunder fjernelse af forurenet jord, men ikke reetablering af forsikringstagerens ejendom.

4.5. Familieforsikring – Basisforsikring

Den almindelige familieforsikring eller familiens basisforsikring, som næsten alle har tegnet, indeholder en ansvarsforsikring, der helt generelt dækker familiens ansvar for skader, der forvoldes i forsikringstiden ved uagtsomhed.

Dækningsomfang

Forsikringen dækker ansvar, man pådrager sig som privatperson for skader på andre personer eller andres ting og dyr. Sikrede er forsikringstageren og dennes husstand, børn under 5 år dog kun i tilfælde af personskade, hvor barnet kun fritages for ansvar på grund af sin alder.

Forsikringsstedet. Forsikringen dækker det ansvar, sikrede ifalder inden for ansvarsforsikringens dækningsområde, som typisk omfatter Danmark, samt under rejse uden for Danmark i indtil 3 måneder. Der er således ikke knyttet nogen særlig retsvirkning til forsikringsstedet, som er boligen.

Skade. Forsikringen dækker ansvar for skade på **person** eller **ting**, men **ikke** ansvar for **formuetab**, medmindre dette er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade. Det rene formuetab uden integritetskrænkelser vil derfor falde uden for forsikringsdækningen.

Pludselig skade. Det er ikke en generel betingelse for forsikringsdækning gennem husejeransvarsforsikringen, at skaden er sket pludseligt, men som nedenfor anført stilles denne betingelse ved forureningsskader.

Undtagelser

Forsikringsbetingelserne undtager i almindelighed følgende skader fra dækningsområdet:

- a) skade på ting, som sikrede eller sikredes familiemedlemmer ejer, og i et vist omfang også ting, de har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, har sat sig i besiddelse af eller af anden grund har i varetægt;
- b) skade forvoldt med forsæt, eventuelt dog kun hvis skadevolderen er fyldt 14 år.;
- c) skade forvoldt i beruset tilstand eller under påvirkning af narkotika;

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

- d) skade som følge af, at sikrede ved aftale eller på anden måde har pådraget sig et videregående ansvar end efter dansk rets almindelige regler om erstatningsansvar uden for kontraktsforhold;
- e) skader forvoldt under udgravningsarbejder m.v.;
- f) skader forårsaget ved nybygning, ombygning eller tilbygning af den forsikredes ejendom
- g) skader forvoldt af hunde;
- h) skader forvoldt af motorkøretøjer, søfartøjer eller luftfartøjer, bortset fra skader forvoldt ved brug af motordrevne haveredskaber og mindre både.

Der kan om disse undtagelser henvises til *Jørgen Gawinetski & Henning Jønsson*, Familieforsikring, p. 257 ff.

Forsikringstiden

Forsikringen dækker erstatningsansvar, som sikrede pådrager sig i forsikringstiden, ved at sikrede i forsikringstiden er årsag til en ansvarspådragende skade. Forsikringen giver således en **skadesårsags**-forsikringsdækning.

Forsikringssum

Forsikringssummen er sædvanligvis 2 mio. kr. for ansvar for tingsskade med en beskeden selvrisiko.

Forurening

Den almindelige familieforsikring omfatter også forureningsskader, der pålægges sikrede som følge af forurening gennem luft, jord eller vand, under forudsætning af, at skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et **pludseligt uheld** og ikke er en følge af, at sikrede har tilsidesat gældende offentlige forskrifter.

Denne dækning omfatter skade på trediemands person eller ting, f.eks. omkostningerne ved oprensning og reetablering af trediemands grund, men kun oprensning på forsikringstagerens egen ejendom, såfremt og i det omfang der er umiddelbar fare for, at forureningen vil forvolde skade på trediemands ejendom, herunder grundvandet og vandindvindingsinteresser.

5. Andre specielle forsikringer

5.1. Motoransvar

Dækningsomfang

Forsikringen dækker det ansvar, man som ejer/bruger af et motordrevet køretøj pådrager sig for skader på andre personer eller andres ting. Dog dækkes også skade på egen person, der sker, når forsikringstageren ikke selv er fører af køretøjet.

5. Andre specielle forsikringer

Er skaden omfattet af *færdselsloven*, ifalder den ansvarlige for køretøjet ansvar på rent objektivt grundlag, jfr. *færdselslovens* § 101.

Forsikringen dækker også ansvar for køretøjet, som ikke er omfattet af *færdselslovens* objektive ansvar, jfr. *færdselslovens* §§ 102 og 105, smh. § 108, f.eks. fordi skaden ikke sker på *vej*, således som dette er defineret i *færdselslovens* § 2, eller der ikke er sket et *færdselsuheld*, men der må da dokumenteres et ansvarsgrundlag efter dansk rets ulovbestemte ansvarsregel eller andet særligt ansvarsgrundlag.

Det er dog en betingelse, at skaden sker ved køretøjets *brug som køretøj*. Som anført i AFSNIT 7, punkt 2.1.2 vil forureningsskade, der sker i forbindelse med oliespild, mens tankvognen fylder fyringsolie på olietanken, derfor ikke være omfattet af det objektive færdselslovsansvar eller tankvognens motorkøretøjsforsikring, og som anført i AFSNIT 12, punkt 2.2.2 heller ikke af bygningskaskoforsikring, men kan være omfattet af en *erhvervsansvarsforsikring*, hvis chaufføren har udvist culpa i forbindelse med påfyldningen.

Om *færdselslovens* anvendelsesområde henvises i øvrigt til gennemgangen i AFSNIT 7, punkt. 2.1.2.

Forsikringen dækker ikke *formuetab*, medmindre dette er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingsskade. Det rene formuetab uden integritetskrænkelser vil derfor falde uden for forsikringsdækningen.

Dette er en præcisering af, at der i dansk ret i almindelighed ikke er ansvar for sådant formuetab, jfr. bemærkningerne i AFSNIT 2, punkt 1.1. Er der undtagelsesvis ansvar også for sådant formuetab, vil forsikringen imidlertid også dække dette.

Undtagelser

Ansvarsdækningen omfatter ikke

- skader på andres tilkoblingsredskaber m.v. i forsikringstagerens varetægt;
- skader, der sker, mens køretøjet er udlejet i strid med justitsministeriets bestemmelser om udlejning uden fører;
- atomskader;
- skader omfattet af lov om fragtaftaler ved international vejtransport;
- skader som sker under motorløb og lignende på afspærrede områder.

Det udelukker derimod ikke forsikringsdækning, at skaden er forvoldt forsætligt, men i så fald har forsikringsselskabet regres over den ansvarlige, hvad enten det er ejeren, brugeren, føreren eller andre. Det samme gælder ved en uagtsomhed, der kan betegnes som grov hensynsløshed, jfr. *færdselslovens* § 108, stk. 2.

Forurening

Den lovpligtige motoransvarsforsikring omfatter også forureningsskader på trediemands person eller ting, forvoldt under kørslen eller i øvrigt på en måde, så forholdet er omfattet af *Færdselslovens* ansvarsbestemmelser.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Det er en betingelse for det objektive ansvar, at skaden er forvoldt på en måde, der er omfattet af *færdselslovens* § 101. Det kræver at der er sket et *færdselsuheld* eller sket *eksplosion* eller *brand*, der hidrører fra brændstofanlæg i køretøjer; at skaden er sket på *vej*, som benyttes til almindelig færdsel af en eller flere færdselsarter.

Er disse betingelse ikke opfyldt, ifaldes som nævnt kun ansvar, hvis der i øvrigt foreligger et ansvarsgrundlag efter dansk rets ulovbestemte ansvarsregel eller andet særligt ansvarsgrundlag.

Sikrede

Køretøjets ansvarsforsikring dækker ejeren eller brugeren som forsikringstager og i øvrigt enhver fører af motorkøretøjet, som med forsikringstagerens samtykke benytter køretøjet, medmindre der foreligger ulovlig udlejning af køretøjet uden fører.

Forsikringen dækker endvidere værksteder og andre, som har køretøjet til reparation, og som volder skade, mens køretøjet benyttes i forsikringstagerens interesse, f.eks. under prøvekørsel.

Uden for den sikrede kreds er således tilfælde, hvor den på værkstedet ansatte »låner« køretøjet i privat øjemed, ligesom andre tilfælde af brugstyveri. Som anført nedenfor dækker forsikringen imidlertid også i sådanne tilfælde, men med regres mod den skadevolder, som ikke falder ind under kredsen af sikrede personer.

Betaler forsikringstageren ikke præmien, således at forsikringsselskabet bringer forsikringen til ophør i overensstemmelse med *fal's* regler, vil de sikrede ikke længere være dækket af forsikringen. Tilsvarende kan forsikringsselskabet afvise dækning, hvis der er givet urigtige oplysninger i forbindelse med tegningen eller sikkerhedsforanstaltninger er tilsidesat.

I tilfælde af ejerskifte er den nye ejer sikret under den hidtidige forsikring i en kort periode efter ejerskiftet, typisk 3 uger.

Skadelidte kan i medfør af *færdselslovens* § 108 rejse **direkte krav** mod forsikringsselskabet for skader forvoldt af motordrevne køretøjer, jfr. *færdselslovens* § 105. Det betyder ikke, at skadelidte er sikret, men resultatet er det samme, idet forsikringen skal dække skaden, selv om den er forvoldt af en person, der ikke var sikret, f.eks. brugstyven. Forsikringsselskabet har da regres mod den ansvarlige, uanset skaden ikke er forvoldt ved forsæt eller grov hensynsløshed, cfr. *færdselslovens* § 108, stk. 2.

Er forsikringen ophørt på grund af præmierestance, betragtes forholdet, som om der slet ikke er forsikring. I så fald udredes erstatningen med visse begrænsninger af Dansk Forening for International Motorkøretøjsforsikring, jfr. *cirkulære nr. 241 af 8.november 1961*, der også udreder erstatning ved skader for-

5. Andre specielle forsikringer

voldt af ukendte motorkøretøjer og udenlandske køretøjer med regres mod den ansvarlige.

Ophører forsikringen, giver forsikringsselskabet meddelelse herom til Centralregisteret for Motorkøretøjer, som herefter foranlediger, at nummerpladerne fjernes og først udleveres igen, når der er tegnet ny ansvarsforsikring.

Forsikringsstedet

Motoransvarsforsikringen dækker typisk kørsel i Europa og lande, der har tilsluttet sig ordningen med det grønne forsikringskort, men dækningsområdet kan være afgrænset snævrere.

Forsikringstiden

Forsikringen dækker alle skader, som er forårsaget i forsikringstiden. Forsikringen giver således principielt en **skade sket**-forsikringsdækning.

Forsikringssum

I henhold til *færdselslovens* 105, stk. 2, skal forsikringssummen for personskade andrage mindst 50 mio. kr. og for tingsskade mindst 10 mio. kr. for den ved hver enkelt begivenhed forvoldte skade, indeksreguleret fra 1985-niveau.

5.2. Entrepriseforsikring

Dækningsomfang

Entrepriseforsikringen dækker **bygherrens** erstatningsansvar for skade, tilføjet personer og ting, som er en direkte følge af den fysiske udførelse af den i policen beskrevne entreprise.

Forsikringen dækker endvidere **entreprenørens** erstatningsansvar, hvis han er nævnt som sikret, for skade tilføjet ting ved

- midlertidig grundvandssenkning
- ramning og nedvibrering af pæle og spuns
- optrækning og op vibrering af pæle og spuns
- undermuring og understøbning
- afstivningsarbejde
- nedbrydningsarbejde
- sprængningsarbejde

i forbindelse med udførelsen af entreprisen.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Undtagelser

Forsikringen dækker ikke ansvar ved

- a) skade på ting, som sikrede har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, befordring, eller som af anden grund befinder sig i sikredes varetægt eller som sikrede har sat sig i besiddelse af;
- b) skade på bygherrens genstande;
- c) skade på genstande omfattet af entreprisen;
- d) skade som følge af, at sikrede ved aftale eller på anden måde har påtaget sig et videregående ansvar end efter dansk rets almindelige regler om erstatningsansvar uden for kontraktsforhold.
- e) skade for tab, der skyldes, at entreprisarbejdet ikke opfylder sine formål eller på anden måde ikke er konditionsmæssigt;
- f) skade som følge af permanent grundvandssenkning;
- g) skade forårsaget af hunde eller ved benyttelse af luftfartøj eller søfartøj;
- h) skade forvoldt ved benyttelse af motordrevne køretøjer, herunder selvkørende arbejdsredskaber, bortset fra arbejdsredskaber, der benyttes på arbejdspladsen og ikke er omfattet af færdselsansvaret;
- i) skade forvoldt af sikrede med forsæt.

Forsikringen dækker ej heller skade, som indtræder som en direkte eller indirekte følge af

- jordskælv eller andre naturkatastrofer;
- krig, krigslignende handlinger, oprør eller borgerlige uroligheder;
- atomkernerreaktioner, f.eks. kernespaltning (fission), kernesammensmeltning (fusion) og radioaktivt henfald, hvad enten sådan skade indtræder i krigstid eller i fredstid.

Forurening

Sædvanlige entreprisforsikringer omfatter kun **forureningsskader**, som er opstået uventet, utilsigtet eller ved et **pludseligt uheld**. Afgrænsningen svarer til erhvervs- og produktansvarsforsikringen.

Sikrede

Sikret i henhold til entreprisforsikringen er først og fremmest bygherren, men tillige entreprenøren, hvis han er særligt nævnt.

Forsikringsstedet

Forsikringen dækker det arbejdsområde, hvor den entreprise, der er anført i policen, udføres.

Forsikringstiden

Forsikringen dækker alle skader, som er **forårsaget** i forsikringstiden (skadesårsagsprincippet), også selv om de først viser sig senere. Anmeldelse skal dog

5. Andre specielle forsikringer

senest ske 1 år efter byggeperiodens udløb, dvs. byggeriets aflevering til bygherren.

Entreprenøren hæfter for mangler ved byggeriet i 5 år fra afleveringen, jfr. AB 92 § 32 og § 36. I denne periode kan bygherren reklamere over mangler, han bliver opmærksom på, og som ikke blev konstateret ved afleveringsforretningen, dels i medfør af AB 92 § 37 ved et 1-års eftersyn senest 1 år efter afleveringen, dels ved det afsluttende 5-års eftersyn i medfør af AB 92 § 38.

Bygherren har krav på, at entreprenøren udbedrer de mangler, der konstateres i 5-årsperioden, medmindre afhjælpning vil medføre uforholdsmæssigt store udgifter, jfr. AB 92 § 33. Der er ingen andre betingelser, end at der skal foreligge en mangel ved byggeriet, som bygherren har reklameret rettidigt over. Hvis entreprenøren ikke foretager pligtig afhjælpning, kan bygherren lade afhjælpning udføre for entreprenørens regning, jfr. AB 92 § 31, stk. 4. Entrepriseforsikringen dækker ikke dette ansvar, idet det udtrykkeligt af forsikringsbetingelserne fremgår, at forsikringen ikke dækker skade på bygherrens genstande eller skade på genstande omfattet af entreprisen, men alene ansvar uden for kontrakt.

Den almindelige erhvervsansvarsforsikring kan supplere entrepriseforsikringen i det omfang, skaden forvoldes under mangelsafhjælpningen, jfr. om denne forsikring punkt 4.2 ovenfor.

Forsikringssum

Forsikringen tegnes med en dækningssum, som i henhold til forsikringsbetingelserne er den højeste grænse for selskabets forpligtelser i forsikringsperioden ved samme forsikringsbegivenhed eller række af forsikringsbegivenheder, der udspringer af samme hændelse. Der er sædvanligvis knyttet en selvrisiko til forsikringen.

5.3. Bestyrelsesansvarsforsikring

Dækningsomfang

Forsikringen dækker det erstatningsansvar, sikrede måtte ifalde for **rent formuetab** ved udøvelse af sit hverv som bestyrelsesmedlem eller direktør for forsikringstager.

Undtagelser

Forsikringen dækker bl.a. ikke

- tab, som kan henføres til produktansvar;
- erstatningspligt som følge af person- eller tingsskade;
- enhver skade, der opstår som følge af udsivning, forurening eller kontaminering af nogen art.

Forsikringen dækker ej heller

- sikredes forsætlige tilsidesættelse af sine pligter;
- sikredes strafbare handlinger eller undladelser.

Afsnit 11 – Ansvarsforsikring

Forurening

Da hverken tings- eller personskaade, men alene det rene formuetab er dækket af bestyrelsesansvarsforsikringen, vil forureningsskader, der er sket ved en uagtsom bestyrelsesbeslutning, herunder bestyrelsens manglende kontrol af virksomhedens indretning, ikke kunne kræves dækket af bestyrelsesansvarsforsikringen. Selvom der undtagelsesvis ville foreligge et dækningsberettiget formuetab i anledning af forureningsskaden, fremgår det udtrykkeligt af forsikringsbetingelserne, at et sådant krav ikke kan kræves dækket under bestyrelsesansvarsforsikringen.

Sikrede

Sikrede er bestyrelsesmedlemmer og direktører, mens selskabet, i hvis bestyrelse eller direktion den pågældende sidder, er forsikringstager.

Der er også mulighed for at tegne individuelle bestyrelsesansvarsforsikringer, hvor bestyrelsesmedlemmet er både sikrede og forsikrede. Heller ikke sådanne forsikringer dækker forureningsansvar.

Forsikringstiden

Bestyrelsesansvarsforsikringer dækker i øvrigt i almindelighed ansvar for skade, når kravet om erstatning er **rejst mod sikrede** i forsikringstiden. Forsikringen dækker dog ikke ansvar for krav, der var kendt af sikrede, da forsikringen trådte i kraft, eller som anmeldes til selskabet senere end 3 måneder efter forsikringens ophør.

Forsikringssum

Forsikringssummen varierer meget fra tilfælde til tilfælde, men kan andrage ganske betydelige beløb.

6. Sammenfatning

Som det ses, er der allerede ganske gode muligheder for, at **erhvervsvirksomheder**, herunder til dels også **landbrugsbedrifter**, kan **tegne forsikring** til dækning af forureningsansvaret, også det objektive ansvar, der pålægges i medfør af *miljøerstatningsloven*.

Ikke erhvervsdrivende vil være generelt dækket for forureningsansvar, når forureningsskaden er omfattet af færdselslovsansvaret.

I andre tilfælde, navnlig forureningsskader, der forvoldes af privatpersoner, som alene har en husejeransvarsforsikring eller familieansvarsforsikring, er forsikringsdækningen mere begrænset, og navnlig kan en ansvarsforsikring kun

6. Sammenfatning

i beskedent omfang give en husejer økonomisk kompensation for den forurening, der sker på hans egen ejendom, hvis hans olietank lækker. Private har ikke i dag mulighed for at tegne en supplerende *jorddækningsforsikring*, jfr. AFSNIT 12, punkt 3, og AFSNIT 13, punkt 3.1.

Forsikringsdækning forudsætter i alle tilfælde et ansvarsgrundlag, og de nuværende forsikringer kan derfor ikke yde dækning for de krav, der kan fremsættes i medfør af *jordforureningslovens* regler, hvis det foreliggende lovudkast bliver gennemført, jfr. AFSNIT 13, punkt 3.

AFSNIT 12

Kaskoforsikring

1. Kaskoforsikring / Ansvarsforsikring

1.1. Ansvarsforsikring

Ansvarsforsikring er som anført i AFSNIT 11, punkt 2.1, skadevolders forsikring mod den økonomiske byrde ved at blive gjort ansvarlig for skade påført tredjemand.

1.2. Kaskoforsikring

Kaskoforsikring, som behandles i dette AFSNIT, tegnes ved forsikringsaftale mellem forsikringsselskabet og skadelidte, jfr. AFSNIT 11, punkt 2.2.

Ved en kaskoforsikring er *skadelidte* den, som ejer eller i øvrigt har en økonomisk interesse i den forsikrede genstand. Når han træffer aftale med forsikringsselskabet om tegning af forsikringen, bliver han *forsikringstager*, jfr. *fal* § 2, stk. 2. Han er samtidig som ejer m.v. *sikret*, jfr. *fal* § 2, stk. 3, idet han er den person, som har ret til forsikringsydelsen, hvis den kommer til udbetaling. Endelig kan han være *skadevolder*, hvis han selv er skyld i skaden, men som anført straks nedenfor må skaden ikke være forvoldt ved forsæt og eventuelt heller ikke ved grov uagtsomhed.

Det afgørende ved en kaskoforsikring er alene, at den skete skade er omfattet af forsikringens beskrivelse af forsikringsbegivenheden og sikredes eget forhold til forsikringsselskabet. Når disse betingelser er opfyldt, er det uden betydning, om skaden beror på en hændelig begivenhed, eller om en skadevolder i øvrigt kunne gøres ansvarlig for skaden efter almindelige eller særlige ansvarsregler.

Sikrede må ikke selv have forvoldt skaden forsætligt, ligesom forsikringsbetingelserne kan indeholde en klausul om, at heller ikke skade forvoldt ved sikredes grove uagtsomhed dækkes af forsikringen. Derimod er det i strid med *fal* § 20 at tage forbehold også over for skade forvoldt ved sikredes simple uagtsomhed. Tilsidesættelse af foranstaltninger til afværgelse af skade, jfr. *fal* § 52, kan også kun påberåbes, hvis sikrede har tilsidesat denne forpligtelse forsætligt eller ved grov uagtsomhed. Derimod kan forsikringsbetingelserne eller den individu-

Afsnit 12 – Kaskoforsikring

elle police indeholde krav om, at sikrede skal iagttage bestemte *sikkerhedsforholdsregler*, og en overtrædelse heraf kan føre til, at skader, der ville være undgået eller begrænset, hvis sikkerhedsforholdsreglerne havde været iagttaget, ikke dækkes i dette omfang, jfr. *fal* § 51, også selv om den manglende iagttagelse af sikkerhedsforholdsreglerne alene beror på *simpel uagtsomhed*.

Kaskoforsikringen er først og fremmest vigtig for **skadelidte**, som i det omfang, forsikringen strækker til, alene belastes med de årlige forsikringspræmier, mens omkostningerne ved udbedring af den skete skade – bortset fra en eventuel selvrisko – udredes af forsikringsselskabet.

Forsikringen indebærer også en forenklet procedure for skadelidte, idet han ikke skal hævde sin ret over for skadevolderen, som han ikke har noget retsforhold til ud over skadesforvoldelsen, men alene skal forhandle med forsikringsselskabet, som er skadelidtes aftalepart.

Kaskoforsikringen har imidlertid i praksis også betydning for skadevolder, idet *erstatningsansvarslovens* § 19 i et vist omfang betyder, at **skadevolder ikke er ansvarlig** for skaden, hvis den er dækket af en tingsforsikring, og der kun er handlet **simpelt uagtsomt**. Bestemmelsen er sålydende:

§ 19. I det omfang en skade er dækket af en tingsforsikring eller en driftstabsforsikring, er der ikke erstatningsansvar.

Stk. 2. Reglen i stk. 1 gælder ikke, såfremt:

- 1) den erstatningsansvarlige har forvoldt skaden forsætligt eller ved grov uagtsomhed, eller
- 2) skaden er forvoldt ved udøvelse af offentlig eller erhvervsmæssig virksomhed eller virksomhed, der kan ligestilles hermed.

Stk. 3. Har en arbejdstager forvoldt en skade, der er dækket af en tingsforsikring, en driftstabsforsikring eller arbejdsgiverens ansvarsforsikring, ifalder arbejdstageren ikke erstatningsansvar, medmindre skaden er forvoldt forsætligt eller ved grov uagtsomhed.

Er der slet ikke handlet uagtsomt, men er skadevolder underkastet *objektivt ansvar*, vil der i praksis være mulighed for at gøre ansvaret gældende, idet sådant ansvar ikke pålægges uden for *erhvervsmæssige forhold*, hvor *erstatningsansvarslovens* § 19, stk. 2, nr. 2, opretholder erstatningskravet, eller som *færdselsansvar*, hvor det i medfør af *erstatningsansvarslovens* § 21 er bestemt, at lovens § 19 ikke finder anvendelse, jfr.:

§ 21. §§ 19 og 20 gælder ikke for erstatningsansvar, der er omhandlet i

- 1) færdselslovens regler om ansvar for motordrevne køretøjer, eller som i øvrigt er dækket af den for køretøjet lovpligtige ansvarsforsikring,
- 2) luftfartsloven eller
- 3) søloven.

Bestemmelsen indebærer samtidig, at **forsikringsselskabet ikke har regres** mod den ansvarlige skadevolder, hvis der alene er udvist **simpel uagtsomhed**

2. Kaskoforsikringer

uden for de i *erstatningsansvarslovens* § 19, stk. 2 og 3, og § 21 anførte tilfælde.

Det må imidlertid fremhæves, at der kan være en række begrænsninger for kaskoforsikringsdækningen i forhold til erstatningskravet mod den ansvarlige skadevolder, som medfører, at skadelidte alligevel kan have behov for at forfølge dette erstatningskrav, enten alene eller som supplement til forsikringsdækningen.

- 1) Kaskoforsikringsdækningen beror i første række på *aftalen* mellem forsikringstageren (skadelidte) og forsikringsselskabet, hvorfor forsikringsbetingelserne og policevilkårene kan undtage visse skader fra forsikringsdækningen eller begrænse erstatningen for sådanne skader, selv om forsikringstageren efter almindelige erstatningsretlige regler har krav på erstatning herfor;
- 2) Der vil ofte være et *beløbsmæssigt maksimum* for forsikringsdækningen og en mulig selvrisk;
- 3) Ansvarsforsikringer dækker *ikke*, hvis forsikringstageren har forvoldt skaden *forsætligt* og eventuelt heller ikke ved *grov uagtsomhed*, selv om der i det konkrete tilfælde ved skyldvurderingen ville blive pålagt skadevolder helt eller delvis ansvar;
- 4) *Skadelidte* kan ved sin adfærd have *fortabt sin ret* over for forsikringsselskabet, f.eks. ved manglende præmiebetaling, urigtige risikoplysninger, fareforøgelse, forsinket anmeldelse af forsikringsbegivenheden m.v., selv om han fortsat har et erstatningskrav mod skadevolder.

Kaskoforsikringer dækker skader, der er indtrådt i forsikringstiden, dvs. efter *skadesårsags-* eller *skade sket*-princippet, men indtrådt skade skal også *anmeldes* i forsikringstiden eller i en kort efteranmeldelsesperiode, der typisk er på 3 måneder.

1.3. Fællesregler

Uanset om der foreligger en ansvarsforsikring eller en kaskoforsikring, er der en række forhold, der skal tages stilling til, når det skal afgøres, om en konkret indtruffet skade er omfattet af forsikringen. Der henvises herved til bemærkningerne i AFSNIT 11, punkt 2.3, vedrørende:

Sikrede

Stedligt dækningsområde

Sagligt dækningsområde

Opgørelse af tab – forsikringssum

Forsikringstiden

Fremsættelse af krav

2. Kaskoforsikringer

I det følgende skal gøres nogle bemærkninger til muligheden for at få dækket forureningsskader under forskellige af disse tingsforsikringer.

Afsnit 12 – Kaskoforsikring

Beskrivelsen af de almindelige forsikringsbetingelser er kun angivet i hovedtræk og gengiver typiske formuleringer, som alene tjener til illustration, og derfor ikke nødvendigvis er en ordret gengivelse af noget enkelt forsikringsselskabs forsikringsbetingelser.

Kaskoforsikringer kan f.eks. være:

bygningsbrandforsikring
bygningskaskoforsikring
stormskadeforsikring
all risk virksomhedsforsikring
landbrugsforsikring
all risk entrepriseforsikring
løseforsikring – tyveri, brand
familiens basisforsikring
ejerskifteforsikring

2.1. Bygningsbrandforsikring

Den almindelige bygningsbrandforsikring er reelt obligatorisk, idet der ikke kan optages lån i ejendommen uden tilfredsstillende bygningsbrandforsikring.

2.1.1. Sikrede

Sikrede er forsikringstager som ejer eller bruger af den forsikrede ejendom. Herudover er indehavere af medadkomst til ejendommen eller pant i ejendommen sikret i medfør af *fal* § 54.

2.1.2. Stedligt dækningsområde

Bygningsbrandforsikringen omfatter skader på de forsikrede bygninger, faste el-installationer, fast bygningstilbehør, m.v. Haveanlæg er kun dækket i begrænset omfang, jfr. nedenfor.

I tilslutning hertil kan være tegnet forsikring mod skade som følge af kortslutning.

2.1.3. Sagligt dækningsområde

Forsikringen dækker direkte skader ved brand som følge af ildebrand, lynnedslag, eksplosion, sprængning af dampkedler, tørkogning af kedler til rumopvarmning, nedstyrtning af luftfartøj eller dele derfra, pludselig opstået tilsodning, slukning, nedrivning m.v.

Ved kortslutning dækkes skade på elektrisk eller elektronisk materiel, der er omfattet af ejendomsforsikringen, herunder skade på isolationsmateriale.

2. Kaskoforsikringer

2.1.4. Undtagelser

Ved bygningsbrand omfatter dækningen ikke:

- skade, der ikke kan anses som brand, f.eks. svidning, forkulning, overophedning og smeltning;
- driftstab eller andet indirekte tab,
- skade ved overspænding/induktion eller elektriske fænomener i øvrigt.

Ved kortslutning dækkes ikke:

- skade som følge af installation eller anvendelse i strid med lovgivningen;
- skade, der klart skyldes manglende vedligeholdelse, slid eller tæring;
- skade, som omfattes af eventuel garanti.

2.1.5. Opgørelse af tab – forsikringssum

Ved skade erstattes de beskadigede bygninger med deres fulde værdi som nye, idet der dog tages hensyn til bygningernes værdiforringelse, såfremt de på grund af slid og ælde er værdiforringet med mere end 30% i forhold til nyværdien.

Fælles for alle skader gælder, at skade eller udbredelse af skade, der direkte eller indirekte er forårsaget af eller står i forbindelse med

- jordskælv eller andre naturforstyrrelser;
- krig, krigslignende forhold, oprør eller borgerlige uroligheder, og neutralitetskrænkelser;
- atomkernereaktioner, f.eks. kernespaltning (fission), kernesammensmeltning (fusion) og radioaktivt henfald, hvad enten sådan skade indtræder i krigstid eller i fredstid

ikke dækkes af forsikringen

2.1.6. Forsikringstiden

Forsikringen tegnes typisk for 1 år ad gangen, og dette er forsikringstiden.

Forsikringen omfatter skader, der er indtrådt i forsikringstiden, dvs. efter **skade sket**-princippet. Det er **skadesvirkningen** og ikke skadesårsagen, der skal falde inden for forsikringstiden.

Fremsættelse af krav

I tilfælde af skade skal krav straks anmeldes til forsikringsselskabet. Ophører forsikringen ved opsigelse fra forsikringstagerens eller forsikringsselskabets side eller ved manglende præmiebetaling, skal skaden under alle omstændigheder være anmeldt senest 3 måneder efter forsikringens ophør.

En bygningsbrandforsikring kan ikke uden videre opsiges hverken fra forsikringstagerens eller forsikringsselskabets side, idet forsikringen stort set altid tillige sikrer tredjemands interesser,

Afsnit 12 – Kaskoforsikring

navnlig panthaverne. Dog kan forsikringstageren opsig forsikringen, hvis alle andre sikrede har meddelt deres samtykke dertil, eller hvis der samtidig er tegnet anden bygningsbrandforsikring. Betales præmien ikke, er der udpantningsret for selskabet, men derudover kan forsikringen opsiges af selskabet, men kun med retsvirkning over for forsikringstageren, hvilket betyder, at forsikringsselskabet i tilfælde af skade fortsat dækker denne, men har regres over for forsikringstageren. Forsikringssummen kan da kun komme til udbetaling, i det omfang det er nødvendigt for at dække panthavernes og andre rettighedshaveres krav, mens en eventuel friværdi herudover ikke dækkes.

Er forsikringen overført til et andet selskab, f.eks. ved forsikringstidens udløb eller i utide ved ejerskifte, dækker det nye selskab i henhold til den mellem SKAFOR selskaberne indgåede *dobbeltforsikringsaftale* og ejerskifteaftale alle skader, der konstateres af forsikringstageren efter den nye forsikrings ikrafttræden, uanset skaden måtte være sket i den opsagte forsikrings forsikringsperiode. Skader, der allerede er konstateret, inden den nye forsikring tegnes, forbliver derimod under den oprindelige forsikringsdækning.

Forældelse

Herudover må man være opmærksom på den korte **forældelsesfrist** i *fal* § 29, hvorefter krav bortfalder, hvis det ikke er anmeldt inden 2 år efter udløbet af det kalenderår, hvori sikrede fik kundskab om kravet, dvs. ikke over 3 år fra dette tidspunkt. Herudover gælder tillige den 5-årige forældelse i *1908-loven*.

2.1.7. Forurening

Bygningsbrandforsikringen dækker ikke blot skade på bygning og tilbehør, men tillige skade, der i forbindelse med brandskade påføres det forsikrede ved slukning, nedrivning eller anden forsvarelig foranstaltning for at forebygge eller begrænse en brandskade. Denne formulering dækker bl.a. oprydning eller fjernelse af forurenede bygningsdele efter en dækningsberettiget skade, herunder fjernelse af slukningsvand og andre midler til brandslukning eller skadebekæmpelse, men **ikke oprensning**, fjernelse, opbevaring eller anden særlig behandling af **jord**, vand eller luft, uanset sådanne foranstaltninger måtte være nødvendiggjort af den af forsikringen omfattede forsikringsbegivenhed.

2.2. Privat bygningskaskodækning

Den almindelige bygningsforsikring, som næsten alle privat husejere har tegnet ud over den i praksis obligatoriske bygningsbrandforsikring, omfatter dels en ansvarsdækning, der er omtalt i AFSNIT 11, punkt 4.3, dels en kaskodækning, som skal omtales her.

Bygningskaskodækning for erhvervsvirksomheder indeholder ofte en række supplerende dækninger svarende til, hvad det er omtalt i forbindelse med den almindelige virksomhedsforsikring, jfr. punkt 2.3 nedenfor. I øvrigt omtales særlige forhold vedrørende erhvervsforsikringer i forbindelse med de enkelte punkter nedenfor.

2. Kaskoforsikringer

2.2.1. Sikrede

Sikrede er forsikringstageren som ejer eller bruger af den forsikrede ejendom.

2.2.2. Stedligt dækningsområde

Bygningskaskoforsikringen dækker skader på den på forsikringsstedet beliggende ejendom med derpå værende **bygninger** og **fast bygningstilbehør**. Oprydningsdækningen kan også udstrækkes til naboejendomme.

Bygninger m.v. Bygningerne omfatter

- de på ejendommen værende bygninger med fundamenter indtil 1 meter under terræn, kældergulv eller sokkelsten;
- drivhuse (excl. glas), hegn, plankeværker og stakitter, der er forsvarligt fastgjort til nedgravede stolper, murede eller støbte fundamenter eller sokkelsten;
- flagstænger, antenner og parabolantenner;
- nedgravede svømmebassiner og dertil hørende faste installationer.

Fast bygningstilbehør m.v. Bygningstilbehør omfatter

- el-installationer, herunder stikledninger og hovedtavler, kraftinstallationer frem til styretavler eller motorværn;
- Gas-, olie- og vandinstallationer, rumtemperatur- og rumventilationsanlæg, kloakanlæg, hårde hvidevarer og anlæg til brand-, vand- og tyverisikring af bygninger;
- gulvbelægnings, herunder tæpper på underlag, der ikke kan betragtes som færdigt gulv;
- udsmykning på bygningen.

Haveanlæg m.v. Forsikringen dækker desuden haveanlæg, herunder havekulpturer.

For beplantning erstattes alene udgiften til nyplantning, det vil for buske og træer normalt sige ikke over 4 år gamle planter. Erstatningen bortfalder, såfremt retablering ikke finder sted.

Drivhuse, hegn, plankeværker og stakitter er dækket af forsikringen, selv om de ikke er opført på muret eller støbt fundament/sokkelsten samt gårdbelægnings.

De her nævnte genstande er dog kun dækket mod skader:

- der er en direkte følge af en dækningsberettiget bygningsbeskadigelse på den forsikrede bygning eller på naboejendommens bygninger; eller
- der opstår som følge af forurening ved pludselig og uventet udstrømning fra olietank under forudsætning af, at gældende offentlige forskrifter og krav er overholdt.

2.2.3. Sagligt dækningsområde

Bygningskaskoforsikringen omfatter en række forskellige skadestilfælde, nemlig:

Afsnit 12 – Kaskoforsikring

Udstrømning af vand, olie og kølevæske

Skader ved pludselig og tilfældig udstrømning (altså ikke dryp eller udsivning) af vand, olie og kølevæske fra røranlæg og dertil benyttede installationer, herunder køle- og fryseanlæg samt akvarier og andre beholdere på 20 liter eller mere.

Undtagelser

- udgifter til reparation af tærede røranlæg m.m., herunder udgifter til lokalisering af skaden;
- skader opstået under opfyldning af eller aftapning fra olietank samt køle- og fryseanlæg.

Sky- og tøbrud

Skader forårsaget af vand, der under voldsomt skybrud og voldsomt tøbrud ikke kan få normalt afløb og derfor oversvømmer forsikringsstedet eller stiger op gennem afløbsledninger.

Frostsprængninger

Frostsprængning af røranlæg, der tilfører bygningen vand/varme, samt røranlæg, der indgår i bygningens vand- og sanitetsinstallationer, varmesystem samt dertil hørende kedler, beholdere, pumper, målere og radiatorer.

Eventuelle skader efter udstrømning af vand er dækket efter reglerne om udstrømning af vand, olie og kølevæske.

Undtagelser

- frostsprængninger i utilstrækkeligt opvarmede lokaler;
- frostskader på udendørs vandinstallationer;
- frostskader på tagrender og nedløbsrør;
- udgifter til optøning.

Storm

Skader som følge af storm, herunder skypumpe samt evt. nedbørsskade, der opstår som umiddelbar følge af stormskade på bygningen.

Undtagelser

- skade forvoldt ved vindhastigheder mindre end 17 m/sek.

Tyveri og hærværk

Skader som følge af tyveri eller forsøg herpå samt hærværk på det forsikrede.

Undtagelser

- Hærværk forvoldt af de sikrede personer, sikredes medhjælp, logerende, lejere eller dermed ligestillede eller af personer, der befinder sig hos sikrede som gæst.

2. Kaskoforsikringer

I erhvervsforsikring dækkes hærverk i almindelighed kun i forbindelse med indbrudstyveri. Det betyder bl.a., at hærverk på udendørs tanke, der fører til forureningsskader, ikke er dækket. Dette er et afgjort miljøbeskyttelsesproblem.

Påkørsel og væltning eller nedstyrtende genstande

Skader ved påkørsel og ved væltende eller nedstyrtende genstande, der udefra beskadiger bygningen.

Anden pludselig skade

Dækningen omfatter anden pludselig skade, der ikke er nævnt i de foregående dækninger eller undtagelser.

Ved pludselig skade forstås en skade, hvor både skadens årsag og skadens virkning er øjeblikkelig og uventet. Årsag og virkning skal altså ske samtidig og ikke over et tidsrum, som f.eks. vandskade forårsaget af dryp eller udsivning. Revnedannelser eller afskalninger p.gr.a. frost, bygningens sætning eller rystelser fra trafik regnes ikke som pludselige skader.

Følgende skader dækkes dog ikke, selv om de er pludselige skader:

- skader, der fremkommer ved almindelig brug, f.eks. ridser, skrammer, tilsmudsning, stænk samt spild af fødevarer og væsker;
- skader, der forvoldes af dyr;
- skade, hvis sikrede har udvist grov uagtsomhed.

Undtagelser

Forsikringen dækker ikke skader eller udbredelse af skade, der er en direkte eller indirekte følge af:

- krig, krigslignende forhold, oprør eller borgerlige uroligheder;
- jordskælv eller andre naturforstyrrelser;
- atomkernereaktioner, f.eks. kernespaltning (fission), kernesammensmeltning (fusion) og radioaktivt henfald, hvad enten sådan skade indtræder i krigstid eller i fredstid.

Forsikringen dækker heller ikke skade forårsaget af:

- fejlkonstruktion og lignende;
- alder, slid eller mangelfuld vedligeholdelse;
- manglende opfyldelse af bygningslovgivningens bestemmelser eller andre vejledninger.
- oversvømmelse fra hav, fjord, sø eller vandløb;
- nedbør eller smeltevand, som trænger igennem utætheder eller åbninger, som ikke skyldes en anden dækningsberettiget skade;
- uagtsomhed af håndværkere under arbejde i og ved de forsikrede bygninger, såfremt erstatning kan opnås fra den ansvarlige;
- skader, for hvilke der kan opnås erstatning på forhandler- eller leverandørgaranti eller hos reparatør;
- frost i ubeboede/ubenyttede fritidshuse, medmindre vandtilførslen var afbrudt og VVS-installationer tømt;
- at ejendommen forlades helt eller delvis eller ligger ubenyttet hen.

Afsnit 12 – Kaskoforsikring

2.2.4. Opgørelse af tab – forsikringssum

Bygningskaskoforsikringen er i almindelighed en fuld- og nyværdiforsikring og således uden forsikringssum for hoveddækningen. Ved skade erstattes de beskadigede bygninger derfor med deres fulde værdi som nye, idet der dog tages hensyn til bygningernes værdiforringelse, såfremt de på grund af slid og ælde er værdiforringet med mere end 30% i forhold til nyværdien.

Deldækninger såsom bygningsudsmykning og retablering af haveanlæg har dog en maksimal dækningssum. Ved skade på haveanlæg m.v. godtgøres udgifterne således med indtil kr. 168.500 (1994-niveau), i det omfang forsikringstageren ikke kan kræve udgifterne dækket af det offentlige.

2.2.5. Forsikringstiden

Forsikringen tegnes typisk for 1 år ad gangen, og dette er forsikringstiden.

Forsikringen omfatter skader, der er indtrådt i forsikringstiden, dvs. efter **skade sket**-princippet. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i punkt 2.1.6 ovenfor, herunder om fristerne for fremsættelse af krav og forældelse.

2.2.6. Forurening

Bygningskaskoforsikringen dækker, som det fremgår ovenfor punkt 2.2.2 generelt kun skade på de forsikrede bygninger og bygningstilbehør, herunder forureningsskade bortset fra skader opstået under opfyldning af eller aftapning fra olietank. Det er sjældent, at sådanne skader er særlig alvorlige. Forurening af **jorden** under huset eller uden for huset er derimod ikke dækket.

En særlig dækning er givet ved forureningsskader på *haveanlæg* m.v., jfr. punkt 2.2.2, men det er da en betingelse, at der i øvrigt er sket en dækningsberettiget bygningsbeskadigelse, som derfor ikke må være sket i forbindelse med opfyldning af eller aftapning fra olietank, og at skaden er forvoldt ved *pludselig* og uventet udstrømning fra olietank under forudsætning af, at gældende offentlige forskrifter og krav er overholdt. Det betyder dels, at siveskader ikke er dækket, at der heller ikke er dækning, hvis skaden f.eks. hidrører fra en gammel olietank, som ikke er sløjft eller blændet forskriftmæssigt, eller andre forskrifter i *olietankbekendtgørelsen* er overtrådt.

Haveanlæg omfatter som nævnt ikke jorden, men i et vist omfang træer og buske.

På samme måde som ansvarsforsikringen kan yde erstatning for omkostninger ved afværgeforanstaltninger på egen grund, hvis de er påkrævet for at afværge skade på tredjemand, jfr. f.eks. om husejeransvarsforsikringen, AFSNIT 11, punkt 4.4, kan bygningskaskoforsikring også yde dækning for omkostningerne ved afgravning af forurenede jord, hvis det er nødvendigt for at udbedre skade på bygning og bygningstilbehør.

Ligesom bygningsbrandforsikringen dækker forsikringen mod anden bygningsbeskadigelse ikke blot skade på bygning og tilbehør, men tillige omkost-

2. Kaskoforsikringer

ninger, der er en følge af bygningskaden, herunder rimelige og nødvendige udgifter til redning, bevaring og oprydning, f.eks. fjernelse af bygningsrester. Er bygningsresterne spredt til naboejendomme, er oprydning på disse også omfattet af forsikringsdækningen. Dermed kan bygningskaskoforsikringen også i meget begrænset omfang dække den forurening, der måtte være forvoldt af sådanne bygningsrester. Heller ikke denne forsikringsdækning kan påberåbes til oprensning, fjernelse, opbevaring eller anden særlig behandling af forurennet jord, uanset sådanne foranstaltninger måtte være nødvendiggjort af den af forsikringen omfattede forsikringsbegivenhed.

2.3. Virksomhedsforsikring

Forurening

Mange erhvervsvirksomheder tegner ikke alene bygningsbrandforsikring, hvis virksomheden selv ejer driftsbygningerne, men også andre kaskodækninger af bygninger og produktionsapparat og suppleret med driftstabsforsikring, motor-køretøjsforsikring, arbejdsskadeforsikring m.v. I stedet for individuelle forsikringer, der tilsammen dækker virksomhedens behov, kan i stedet være tegnet en **All Risk** forsikring, der dækker skade uanset årsag, medmindre der et gjort særlig undtagelse.

Sker der skade, vil sådanne forsikringer dække selve beskadigelsen af den forsikrede genstand.

Er der tale om en skade, der opstår som følge af forurening, er det en betingelse, at forureningsskaden er forvoldt ved **pludselig** og uventet begivenhed. Er der sket udstrømning fra olietank, kan det være foreskrevet, at der kun er dækning, hvis gældende offentlige forskrifter og krav er overholdt eller en tilsidesættelse dog kun beror på simpel uagtsomhed. Der kan i øvrigt i det hele henvises til bemærkninger i punkt 2.2.6 ovenfor.

Ud over skade på de forsikrede genstande dækker forsikringen tillige omkostninger, der er en følge af forsikringsskaden, herunder rimelige og nødvendige udgifter til redning, bevaring og oprydning, f.eks. fjernelse af bygningsrester. Er bygningsresterne spredt til naboejendomme, er oprydning på disse også omfattet af forsikringsdækningen. Dermed kan sådanne kaskoforsikringen også i meget begrænset omfang dække den forurening, der måtte være forvoldt af sådanne bygningsrester.

Denne forsikringsdækning kan dog ikke påberåbes til oprensning, fjernelse, opbevaring eller anden særlig behandling af forurennet jord, uanset sådanne foranstaltninger måtte være nødvendiggjort af den af forsikringen omfattede forsikringsbegivenhed.

Afsnit 12 – Kaskoforsikring

Jorddækning

Erhvervsforsikringen vedrørende virksomhedens bygninger og løsøre kan suppleres med en **jorddækning**, som dækker omkostningerne ved oprensning på egen grund i tilfælde af forurening, der udspringer af en skade, der er omfattet af den forsikringsdækkede skade, når myndighederne har meddelt **påbud** eller kan meddele påbud om oprydning m.v.

Det nærmere indhold af denne dækning er behandlet i AFSNIT 13, punkt 3.1.

2.4. Landbrugsforsikring

Landbrugets tingsforsikring indeholder bygningskaskodækning, eventuelt tillige med bygningsbrandforsikring, hvis sådan forsikring ikke er tegnet separat, maskinforsikring, afgrødetab og med mulighed for den afledede forureningsdækning, der på samme måde som virksomhedsforsikringen omfatter oprydning af forurenede bygningsdele efter en dækningsberettiget skade på bygnings- eller løsøreforsikringen. Denne forsikring omfatter ikke oprensning af forurenede jord.

Der henvises i det hele til bemærkningerne i punkt 2.3 ovenfor.

Der kan herudover tegnes en særlig **forureningsdækning**, som dels indeholder en ansvarsdækning, der er omtalt i AFSNIT 11, punkt 4.3, dels en kaskodækning vedrørende forureningskade på det forsikrede ved forurening af eller gennem luft, jord eller vand som følge af de i policen eller forsikringsbetingelserne i øvrigt omfattede skadeårsager, når skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et pludseligt uheld, og ikke er en følge af, at sikrede ved forsæt eller grov uagtsomhed har overtrådt de til enhver tid gældende offentlige forskrifter. Dermed opnås den samme dækning som under den almindelige erhvervsforsikring.

2.5. Ejerskifteforsikring

Forsikringen omfatter visse mangler ved en fast ejendom, der er handlet samtidig med tegning af ejerskifteforsikringen. I almindelighed dækker forsikringen kun mangler ved selve bygningen og ikke ulovlige bygningsindretninger, installationer eller egenskaber, der ikke har kunnet undersøges ved udarbejdelse af tilstandsrapporten, jfr. *lov om forbrugerbeskyttelse ved erhvervelse af fast ejendom* §§ 2, 4 og 5.

Mangler ved grundstykket er ikke omfattet af ejerskifteforsikringen, og der er derfor heller **ikke** dækning for eventuel **forureningskade**, jfr. *Søren Theilgaard*, *Forbrugerbeskyttelse ved køb og salg af fast ejendom*, p. 80.

3. Sammenfatning

Som det ses, er der visse, omend begrænsede muligheder for, at **erhvervsvirksomheder**, herunder til dels også **landbrugsbedrifter**, kan **tegne forsikring** til dækning forureningsskader. Navnlig den supplerende *jorddækningsforsikring* må siges at være en ganske egnet forsikring, men dens dækning forudsætter, at der er sket en i øvrigt dækningsberettiget forsikringsskade. Der er således endnu ingen kaskoforsikring, der dækker omkostninger ved, at forureningsskade breder sig fra naboejendommen og alene forurener jorden.

Man kunne derimod godt forestille sig, at en *jorddækningsforsikring* på den umiddelbart skaderamte ejendom også vil dække den forurening, der breder sig ind på naboejendommen. Dette vil være en parallel til den oprydningdækning i bygningskaskoforsikringen, der også kan udstrækkes til naboejendommen, jfr. punkt 2.2.2 ovenfor.

Ikke erhvervsdrivende har endnu ikke mulighed for at tegne den supplerende jorddækningsforsikring og er dermed ringere stillet.

Miljøforsikring

1. Lovpligtig miljøansvarsforsikring

Som anført i AFSNIT 11, punkt 1, og i *Betænkning 1237/1992* p. 146 ff. fandt miljøerstatningsudvalgets flertal, at det objektive ansvar i *miljøerstatningsloven* skulle suppleres med en tvungen ansvarsforsikring.

Forsikringens omfang og vilkår skulle mindst svare til, hvad der i almindelighed ville være opnåeligt på forsikringsmarkedet, jfr. lovudkastets § 5, stk. 1. Offentlige virksomheder skulle dog være fritaget for pligten til at tegne forsikring. Forsikringen skulle for de fleste virksomheder dække skader på 10 mio. kr. om året, men for de meget risikobetonede virksomheder (de såkaldte Seveso-virksomheder, jfr. Bilaget til *miljøerstatningsloven*, punkt J 3) skal forsikringen dække skader på 100 mio. kr. om året.

Som anført i *bemærkningerne* sp. 4727 har Assurandør-Societetet under udvalgsarbejdet oplyst, at *præmieudgifterne* for listevirksomhederne ville udgøre i gennemsnit ca. 10.000 kr. pr. virksomhed om året. Der foreligger ikke noget skøn over, hvor meget præmieudgifterne for de øvrige virksomheder omfattet af *miljøerstatningsloven* ville udgøre.

Baggrunden for, at det objektive ansvar blev foreslået kombineret med en **lovpligtig ansvarsforsikring**, var ønsket om at sikre, at den erstatning, der blev pålagt i medfør af *miljøerstatningsloven*, også rent faktisk blev betalt, således at der var de økonomiske midler til at fjerne den skete forurening. Hertil kom det synspunkt, at det ikke ville være rigtigt at pålægge en virksomhed objektivt ansvar for forureningsskader, hvis virksomheden ikke havde mulighed for at tegne forsikring for dette ansvar, og en lovpligtig forsikring måtte antages at være billigere end en tilsvarende frivillig forsikring.

Som anført i *bemærkningerne* sp. 4734 ff. blev der imidlertid under forberedelsen af lovforslaget rejst forskellige spørgsmål om en sådan forsikringspligt, og Assurandør-Societetet oplyste, at selv om de danske forsikringsselskaber i ganske vidt omfang ville kunne tilbyde forsikringer, der kan dække skaderne i *miljøerstatningsloven*, ville ikke alle skader være forsikringsbare. Selskaberne vil således kun kunne tilbyde forsikringsdækning i det omfang, skaderne

Afsnit 13 – Miljøforsikring

er forårsaget og opstået i forsikringstiden, og erstatningskravet er rejst i forsikringstiden. Endvidere ville der være visse typer af og årsager til miljøskader, der er omfattet af det objektive ansvar, men som ikke kan påregnes dækket i henhold til de forsikringer, danske selskaber vil kunne tilbyde.

Justitsministeriet gennemførte derfor en spørgeskemaundersøgelse i alle amter, 20 kommuner og Miljøstyrelsen for at vurdere de økonomiske konsekvenser af en gennemførelse af regler svarende til lovudkastet i *Betænkning 1237/1992* og bl.a. få belyst, hvor mange skader der er begået af ansvarlige skadevoldere som nævnt i udvalgets lovudkast, men hvor der ikke er udbetalt erstatning til skadelidte, f.eks. fordi skadevolder ikke har været betalingsdygtig. Det bemærkes, at kun få myndigheder har svaret, at der foreligger tilfælde, hvor erstatning faktisk ikke er ydet, og de pågældende myndigheder alle på nær een har svaret, at det drejer sig om ganske få tilfælde.

Det konkluderes herefter i *bemærkningerne* sp. 4735, at der ikke kan påvises et akut behov for etablering af forsikringsordninger – eller andre ordninger – til finansiering af erstatning til skadelidte som supplement til *miljøerstatningslovens* gennemførelse af ansvarsregler. *Miljøerstatningsloven* kom derfor ikke til at indeholde regler om obligatorisk ansvarsforsikring som foreslået i *Betænkning 1237/1992*.

Det udtales dog supplerende i *bemærkningerne* sp. 4756, at Justitsministeriet efter lovens vedtagelse i samarbejde med Miljøministeriet vil følge udviklingen med hensyn til erstatning for miljøskader, der forvoldes efter *miljøerstatningslovens* ikrafttræden, og på grundlag af erfaringerne vil det løbende blive overvejet, om der er behov for at supplere disse regler med krav om obligatorisk forsikring eller etablering af andre finansieringsordninger.

Der er endnu ikke offentliggjort noget resultat af den anførte overvågning af området, og der er således heller ikke endnu nogen forpligtelse til at tegne ansvarsforsikring for det objektive ansvar, der kan blive pålagt i medfør af *miljøerstatningsloven*.

Jan Hornsberg, Georg Lett og Claus Tønnesen, Miljøansvarsforsikring – en kommentar fra forsikringssiden, har fremsat forskellige bemærkninger til behovet for og muligheden for en obligatorisk forsikring, der dækker ansvaret efter *miljøerstatningsloven*. De gældende egentlige miljøansvarsforsikringer og erhvervsansvarsforsikringer, der som anført i AFSNIT 11, punkt 4, i et vist omfang også dækker forureningsskader, yder såvidt ses tilfredsstillende dækning, også for skader forvoldt før *miljøerstatningslovens* ikrafttræden den 1. juli 1994, idet der i hvert fald for erhvervsvirksomheder også tidligere har været en ganske streng culpabedømmelse. Det væsentligste forsikringsproblem med de nuværende ansvarsforsikringer er den private *husejeransvarsforsikring*, når forureningen ikke kan bebrejdes husejeren, således at der ikke foreligger en dækningsberettiget skade, jfr. AFSNIT 11, punkt 4.4., og skader, som kun rammer forsikringstagerens egen ejendom, hvor dækningen i givet fald skal ydes af *byggningskaskoforsikringen*, som ikke dækker de såkaldte *siveskader*, jfr. AFSNIT 12, punkt 2.2.6.

2. Forsikring efter Miljøerstatningsloven

I AFSNIT 11 og 12 er foretaget en gennemgang af den faktiske forsikringsdækning i henhold til almindeligt forekommende ansvars- og kaskoforsikringer. I dette AFSNIT foretages en gennemgang af, i hvilket omfang disse forsikringer dækker krav, der kan fremsættes i henhold til *miljøerstatningsloven* og det foreliggende udkast til *jordforureningslov*, og i hvilket omfang sådanne krav kan tænkes at ville kunne forsikres ved passende tillæg til eksisterende forsikringsbetingelser, og i hvilket omfang man må indstille sig på, at et krav ikke er forsikringsbart.

Den svenske *miljöskyddslag* stiller i 65 § og 68 §, stk. 2, krav om, at den, som udøver miljøfarlig virksomhed, som kræver tilladelse eller anmeldelse i henhold til *miljöskyddslagen*, skal betale en nærmere fastsat afgift til den i medfør af loven etablerede *miljöskadeforsikring*. Bidrag til forsikringen fritager ikke den forurenende virksomhed for erstatningsansvaret. Forsikringen skal således kun træde til, når den ansvarlige virksomhed ikke kan identificeres, ikke kan betale, eller når ansvaret er forældet, jfr. *miljöskyddslagen* 66 § og omtalen af *miljöskadeforsikringen*, som optages i kapitel 31 i det foreliggende udkast til *miljöbalk*.

Herudover foreslås det, at der indføres en *saneringsforsikring*, som skal dække omkostningerne for miljømyndigheden ved at foretage oprensning i tilfælde, hvor forurenere ikke efterkommer påbud om oprensning i medfør af kapitel 23, 16 §, i det foreliggende udkast til *miljöbalk*.

2. Forsikring efter Miljøerstatningsloven

Der er endnu ingen særlig forsikring knyttet til erstatningsansvar efter *miljøerstatningsloven*. De følgende bemærkninger har derfor til formål at vurdere, i hvilket omfang en forsikring tegnet i Dansk Pool for Miljøansvar vil være dækkende for forsikringsbehovet.

Jan Hornsberg, Georg Lett og Claus Tønnesen, Miljøansvarsforsikring – en kommentar fra forsikringssiden, har i maj 1993 fremhævet forskellige elementer i den eksisterende miljøansvarsforsikring i Dansk Pool for Miljøansvarsforsikring og har på det grundlag fremsat deres synspunkter om behovet for en særlig – og obligatorisk – forsikring, der dækker ansvaret efter *miljøerstatningsloven*.

Herudover har Assurandør-Societetet i skrivelse af 23. marts 1992 til Miljøerstatningsansvarsudvalget påpeget en række forhold ved det objektive ansvar efter *miljøerstatningsloven*, som efter Assurandør-Societetets opfattelse gør det vanskeligt at tilbyde fuldstændig forsikringsdækning af dette ansvar. Skrivelsens hovedindhold er gengivet i *Betænkning 1237/1992* p. 52 f.

2.1. Dækningsomfang

Forurening

Der er ingen væsensforskel mellem *miljøerstatningslovens* forureningsbegreb og definitionen af forurening i miljøansvarsforsikringen. Der vil derfor ikke være noget principielt til hinder for at forsikre *miljøerstatningslovens* § 1.

Afsnit 13 – Miljøforsikring

Forsikringsstedet

Begrænsningen i det objektive ansvar i henhold til *miljøerstatningsloven*, hvorefter skaden skal udgå fra den faste ejendom eller anlæg, hvorfra virksomheden eller aktiviteten udøves, jfr. AFSNIT 3, punkt 2.3, betyder, at der er overensstemmelse mellem den **stedlige afgrænsning** af *miljøerstatningslovens* objektive ansvar og forsikringsstedet i henhold til miljøansvarsforsikringen.

Skade

Miljøerstatningslovens § 2 omfatter i nr. 1) og 2) integritetskrænkelser, som også er dækket af miljøansvarsforsikringen, men forsikringen har med en række af undtagelserne i § 3 gjort begrænsninger i dækningsomfanget, f.eks. litra a), hvorefter nedgang i værdi af eller indskrænkninger i rådighed over fast ejendom og trediemands driftstab ud over 12 måneder fra det tidspunkt, hvor tabet indtræder, ikke er dækket. Rimelige omkostninger til afværgelse eller forebyggelse af skade i henhold til *miljøerstatningslovens* § 2, nr. 4), 1. led, er også omfattet af miljøansvarsforsikringen, dog kun for så vidt forsikrede har været forpligtet til at foretage afværgelsen af udbredelsen.

Det **rene formuetaab** uden integritetskrænkelser og omkostninger til genopretning af miljøet vil derimod falde uden for forsikringsdækningen i henhold til § 2.3.

Pludselig skade

Miljøerstatningsloven pålægger ansvar for forureningsskader, uanset om de er pludselige med hensyn til årsag og virkning eller opstår over et vist tidsrum. Miljøansvarsforsikringen i henhold til Poolens forsikringsbetingelser stiller imidlertid – i modsætning til mange andre forsikringer – heller ikke noget pludselighedskrav, og der vil derfor ikke på dette punkt være uoverensstemmelse mellem ansvaret efter *miljøerstatningsloven* og forsikringsdækningen.

Ansvarsgrundlag

Miljøansvarsforsikringen dækker forsikringstagerens **erstatningsansvar for forureningsskade**. Der sondres ikke efter ansvarsgrundlaget, når blot ansvaret ikke beror på et særligt kontraktligt eller andet tilsagn fra sikrede om en anden erstatningsydelse eller om et videregående ansvar, end hvad der følger af almindelige erstatningsregler, jfr. undtagelsen i § 3, litra j). Forsikringen dækker således også et objektivt ansvar efter *miljøerstatningsloven*.

Forsikringen indeholder imidlertid en lang række **undtagelser** fra dækningen, jfr. nedenfor under punkt 2.2.

2. Forsikring efter Miljøerstatningsloven

2.2. Undtagelser

Forsikringsbetingelsernes § 3 indeholder en række undtagelser fra de dækkede **skader**, som betyder, at der ikke i alle tilfælde af ansvar efter *miljøerstatningsloven* vil være forsikringsdækning, nemlig:

- i) skade på ting i sikredes varetægt;
- l) skade på personer i forsikringstagerens tjeneste;
- n) skade som følge af syrerregn, næringssalte og tilsvarende fladeforureninger.

Endelig anser forsikringsbetingelsernes § 6 serieskader som én forsikringsbegivenhed.

Forsikringsbetingelsernes § 3 indeholder endvidere en række **undtagelser**, som betyder, at der ikke i alle tilfælde af **ansvar** efter *miljøerstatningsloven* vil være forsikringsdækning.

De anførte undtagelser er:

- c) forurening forvoldt med forsæt eller grov uagtsomhed.
- d) skade som følge af forsætlig eller groft uagtsom overtrædelse af offentligretlige regler til beskyttelse af miljøet.
- e) skade som følge af krig og lignende.
- f) atomskader.
- g) skade som følge af naturkatastrofer.
- h) skade i forbindelse med olieeftersforskning og -boring.
- k) genetiske skader.
- m) skade som følge af uforsvarlig vedligeholdelse af installationer, der skal forebygge forureningsskader.
- o) skade, som er en følge af den almindelige drift af virksomheden, og/eller som er godkendt eller tolereret af myndighederne.

Ifølge forsikringsbetingelsernes § 10 dækker miljøansvarsforsikringen ikke skader, som mere naturligt er omfattet af anden forsikringsdækning, f.eks. produktansvarsforsikringen, eller hvis skaden kunne være dækket af sædvanlig kaskoforsikring.

Nogle af undtagelserne vil også følge af den måde, hvorpå *miljøerstatningsloven* skal forstås, mens andre betyder, at der er en begrænset dækning i henhold til miljøansvarsforsikringen i forhold til *miljøerstatningsloven*. Til de enkelte undtagelser kan gøres følgende bemærkninger:

- Ad c) Det er i strid med *fal* § 18 stk. 1, at dække ansvar, når sikrede forsætligt har fremkaldt forsikringsbegivenheden, og det er helt sædvanligt i erhvervsmæssige forsikringsforhold ligeledes at gøre undtagelse fra dækningen, hvis forsikringsbegivenheden er fremkaldt ved grov uagtsomhed. Dækning kan dog opnås, hvis skadelidte gøres til sikret, således som det ofte sker i lovpligtige forsikringsforhold, men det får naturligvis indflydelse på præmien.

Afsnit 13 – Miljøforsikring

Undtagelsen påberåbes uhyre sjældent, jfr. *Jan Hornsberg, Georg Lett og Claus Tønnesen, Miljøansvarsforsikring* – en kommentar fra forsikringssiden, p. 33, og efter formuleringen kommer undtagelsen ikke til anvendelse i de sædvanlige tilfælde, hvor forsikringstageren er et selskab, medmindre det er medlemmer af bestyrelse eller direktion, der har handlet forsætligt eller groft uagtsomt, og andre ansattes adfærd tillægges således ingen betydning.

- Ad d) Det er et fast element i forsikringsdækningen, at skaden ikke må bero på overtrædelse af offentligretlige forskrifter, og når denne undtagelse er begrænset til kun at angå tilfælde, hvor overtrædelsen kan karakteriseres som forsætlig eller groft uagtsom, kan den næppe indsnævres yderligere, end sige helt udgå.
- Ad e) Hvis skaden vel udgår fra den forurenende virksomhed, men beror på krig eller lignende, vil ansvar formentlig heller ikke kunne gøres gældende på grundlag af *miljøerstatningsloven*, jfr. AFSNIT 2, punkt 3.1.1.
- Ad f) Atomskader falder uden for *miljøerstatningsloven*, jfr. § 8.
- Ad g) Forurening i samspil med naturkatastrofer vil næppe pådrage ansvar efter *miljøerstatningsloven*, jfr. AFSNIT 2, punkt 3.1.1.
- Ad h) Olieeffterforskning og olieudvinding er en ganske særlig virksomhed, som kan volde meget store skader, hvorfor de bør forsikres specielt. Der ligger således ikke et principielt skisma i denne undtagelse.
- Ad k) Genetiske skader kan i hvert fald for tiden slet ikke forsikres.
- Ad m) Vedligeholdelse af eller tilsyn med installationer, der skal forebygge, hindre eller begrænse forurening, må betragtes som en sikkerhedsforholdsregel, jfr. *fal* § 51.
- Ad o) Skader som følge af godkendt eller tolereret virksomhed vil i reglen ikke kunne karakteriseres som forureningskader, eller de falder under tålegrænsen.

Altid er det dog ikke tilfældet, idet myndighedernes godkendelse kan bero på en fejltagelse eller misforståelse, uden at det dog kan bebrejdes den forurenende virksomhed. Den omstændighed, at en virksomhed har opnået *myndighedernes tilladelse*, udelukker således ikke det objektive ansvar efter *miljøerstatningsloven*, jfr. AFSNIT 3, punkt 3.1, men der kan i sådanne tilfælde ikke fås erstatning i medfør af Poolens Miljøansvarsforsikring, idet risikoen er for stor, når virksomheden handler i (berettiget) tillid til en myndighedsgodkendelse.

Der er således **ikke** fuldstændig **forsikringsdækning** af de skader, der kan kræves erstattet i henhold til *miljøerstatningsloven*, hvis der er tegnet miljøansvarsforsikring på Poolens forsikringsbetingelser.

Det er imidlertid et spørgsmål, om der er *behov* for i en miljøansvarsforsikring at kræve dækning af de i litra i) og l) anførte forhold. I de nævnte tilfælde er der et aftalegrundlag med virksomheden og derfor en anden situation end den, en ansvarsforsikring for erstatningsansvar uden for kontraktsforhold er rettet imod.

Forureninger omfattet af litra n) vil i reglen ikke give anledning til erstatningsansvar på grund af den diffuse årsagssammenhæng, jfr. AFSNIT 2, punkt 3.1.2. Det samme er til dels tilfældet med de af litra o) omfattede tilfælde.

Endelig må bestemmelsen i forsikringsbetingelsernes § 6 om serieskader ses i sammenhæng med behovet for at kunne afskære eksorbitante krav af hensyn til at kunne fastholde en rimelig præmieberegning.

2. Forsikring efter Miljøerstatningsloven

De nævnte tilfældegrupper indebærer således ingen eller kun begrænset afvigelse fra det ansvar, der ville følge af *miljøerstatningsloven*.

Andre **undtagelser** indebærer derimod, at ansvar efter *miljøerstatningsloven* ikke vil være er dækket af miljøansvarsforsikringen på Poolens forsikringsbetingelser. Som det ses, er det navnlig undtagelserne i litra c), d) og m), der fører til, at der er forskel på *miljøerstatningslovens* dækningsområde og forsikringsdækningen. Denne forskel kan imidlertid ikke med føje kritiseres af forsikringstageren, men en accept af disse undtagelser vil betyde, at man går på akkord med ønsket om, at forsikringen skal sikre, at skadelidte får skaden erstattet, jfr. AFSNIT 11, punkt 1. Dette hensyn fastholdes imidlertid heller ikke konsekvent, idet *Betænkning 1237/1992* p. 154 accepterer en beløbsmæssig begrænsning i forsikringsdækningen uanset et videregående ansvar efter *miljøerstatningsloven*.

Sammenfattende må det derfor vurderes, at Poolens forsikringsbetingelser tilbyder tilfredsstillende dækning både for skadevolder og for skadelidte, når der er ansvar efter *miljøerstatningsloven*.

2.3. Geografisk dækningsområde

Miljøansvarsforsikringen dækker som anført i AFSNIT 11, punkt 3.1.3 skade indtruffet i Danmark, i Grønland eller på Færøerne. *Miljøerstatningsloven* finder i medfør af § 10 ikke anvendelse på Færøerne og i Grønland, men kan sættes i kraft for disse landsdele. Der er derfor ingen uoverensstemmelse med forsikringsmuligheden på dette punkt.

2.4. Forsikringstiden

Miljøansvarsforsikringen dækker ansvar for skade, for hvilke der **rejses krav** om erstatning **i forsikringstiden**, når skaden ikke er forvoldt, inden forsikringen blev tegnet, og yderligere betinget af, at kravet anmeldes til forsikringsselskabet senest 3 måneder efter forsikringens ophør.

Dermed **afviger** dækningen i henhold til miljøansvarsforsikringen **tidsmæssigt** væsentligt fra ansvaret i henhold til *miljøerstatningsloven*, hvor ansvaret kan gøres gældende i indtil 30 år efter, at skaden er sket, hvis det ikke er forældet forinden i medfør af *1908-loven*. Uanset der muligvis kan etableres visse afløbsdækninger, er det dog ikke under de nuværende forhold tænkeligt, at branchen kan tilbyde en forsikringsdækning i indtil 30 år efter, at skaden er sket. Der er derfor på dette punkt en **væsentlig uoverensstemmelse** mellem ansvaret efter *miljøerstatningsloven* og forsikringsdækningen.

2.5. Dækningssum

Miljøansvarsforsikringen tegnes med forsikringssummer, der typisk ligger mellem 10 og 100 mio. kr. Disse beløb vil i almindelighed være **tilstrækkelige**

Afsnit 13 – Miljøforsikring

til dækning af et erstatningskrav i tilfælde af forureningsskade omfattet af *miljøerstatningsloven*.

2.6. Konklusion

Jan Hornsberg, Georg Lett og Claus Tønnesen, Miljøansvarsforsikring – en kommentar fra forsikringssiden, p. 39, konkluderer, at det danske forsikringserhverv er klar til at tegne ansvarsforsikring for miljøerstatningsansvaret, hvis det politisk måtte blive besluttet, at der skal være forsikringspligt. Fremstillingen synes imidlertid også at give udtryk for, at den frivillige forsikring, som allerede kan tegnes gennem Dansk Pool for Miljøansvarsforsikring, vil danne et tilfredsstillende grundlag for forsikringens omfang. Som det fremgår af gennemgangen ovenfor, kan dette standpunkt tiltrædes, idet de anførte undtagelser fra forsikringsdækningen ikke svækker dens værdi væsentligt, måske bortset fra den tidsmæssige begrænsning i forsikringsdækningen.

3. Forsikring efter Jordforureningsloven

Det foreliggende udkast til jordforureningslov i *Miljøstyrelsens Betænkning 2/1996* indeholder **ikke erstatningsbestemmelser**, men forskellige bestemmelser, hvorefter miljømyndigheden kan meddele en grundejer eller tredjemand **påbud** om at foretage afværgeforanstaltninger på egen grund eller på tredjemands grund og afholde de dermed forbundne **omkostninger** eller refundere omkostninger afholdt af miljømyndigheden ved selvhjælpshandlinger, der er gennemført efter et lovligt meddelt påbud, som ikke er efterkommet.

En gennemgang af *jordforureningslovens* regler er indeholdt i INDLEDNINGEN, punkt 5.2, og i AFSNIT 9, punkt 3.2.5.

3.1. Olietanke til boligopvarmningsanlæg

Det foreliggende udkast til *jordforureningslov* indeholder i § 51 en enkelt bestemmelse om forsikringspligt, nemlig for den parcelhusejer, som efter lovens ikrafttræden etablerer eller opretholder et olietankanlæg til ejendommens varmeanlæg. Forsikringen skal dække udgifterne til myndighedernes undersøgelser eller oprensning efter bestemmelserne i §§ 41 og 45 med en forsikringssum for indtil 2 mio. kr. pr. kalenderår.

Husejeransvar

Husejeransvarsforsikringen dækker i et vist omfang sådanne omkostninger, jfr. AFSNIT 11, punkt 4.3, under forudsætning af, at der foreligger et **ansvarsgrundlag**, og at skaden breder sig ud over forsikringstagerens egen ejendom,

3. Forsikring efter Jordforureningsloven

herunder ved at true grundvandet eller vandindvindingsinteresser. Selv i så tilfælde vil forsikringstagerens egen ejendom kun være dækket af forsikringen for så vidt angår afværgeforanstaltninger, mens retableringsomkostninger ikke er forsikringsdækket, jfr. AFSNIT 11, punkt 4.4.

Jorddækning

Der kan tegnes en særlig **jorddækningsforsikring** som supplement til en erhvervs ejendomsforsikring, der dækker »Bygningsbrand« eller »Anden bygningsbeskadigelse« (end bygningsbrand) eller »Stormskade«.

Det foreliggende udkast til *jordforureningslov* indeholder ikke bestemmelser om forsikringspligt for ejere af erhvervsmæssige olietankanlæg, uanset om de er til boligopvarmningformål eller opvarmnings- eller andet formål for en erhvervsvirksomhed. De følgende bemærkninger angår derfor indtil videre *frivillige forsikringer*.

Jorddækningsforsikringen har karakter af en **kaskoforsikring**, der er betinget af myndighedskrav om oprydning. Jorddækningen omfatter udgifter til:

- oprydning
- oprensning, opgravning
- deponering
- fjernelse og destruktion
- retablering

som følge af bl.a. skader omfattet af Bygningsbrandforsikring eller Anden bygningsbeskadigelse, hvis der er tegnet forsikring herimod.

Ved bygningsbrand kan der ske forurening af jord eller vand som følge af de genstande, der brænder, og som derved i forurenende stand havner på eller i jord eller vand. Herudover kan branden give anledning til, at forurenende stoffer slipper ud. Endelig vil slukningsvandet ofte blive blandet med forurenende stoffer.

Anden bygningsbeskadigelse omfatter ved vand-, olie- og kølevæskeudstrømning direkte skader som følge af vand, olie og kølevæske, der pludseligt og tilfældigt strømmer ud fra røranlæg og dertil knyttede installationer, herunder køle- og fryseanlæg. Forårsages derved forurening, dækkes de ovenfor nævnte følgeskader. Dryp eller udsivning er, som det fremgår ikke dækket, og det samme gælder skade opstået under påfyldning af eller aftapning fra olietank, køle- og fryseanlæg.

Bygningsbrandforsikringen og forsikring mod anden bygningsbeskadigelse dækker som anført i AFSNIT 12, punkt 2.3, jfr. punkt 2.1 og 2.2, kun skade på de forsikrede bygninger og tilbehør, men ikke jorden. De særlige omkostninger, der er forbundet med oprensning af jorden på egen ejendom, som kan være genstand for myndighedspåbud i medfør af *jordforureningsloven*, samt retablering efter oprensning, opnås kun ved at tegne den supplerende jorddækningsforsikring, som dækker omkostninger indtil ca. kr. 1.700.000 (1997-niveau), dog max. kr. 11.360 pr. m³ rensat jord eller vand.

Afsnit 13 – Miljøforsikring

Jorddækningsforsikringen omfatter desuden nødvendige udgifter til fastlæggelse af den dækningsberettigede skades omfang.

Jorddækningen er betinget af, at offentlige myndigheder i kraft af gældende lovgivning stiller eller kan stille krav om oprydning m.v., og at denne er nødvendiggjort af en begivenhed, der er omfattet af forsikringsdækningen, og som har ramt forsikringstagerens bygninger, løsøre beroende i forsikringstagerens bygninger eller løsøre beroende på eller i den forsikrede jord.

Jorddækningen omfatter derimod **ikke** skade på **trediemands ejendom**, men oprydning på egen ejendom kan være tilstrækkelige afværgeforanstaltninger til at hindre skadens videre udbredelse.

Fuldstændig dækning for de omkostninger, ejeren af olietankanlæg til bolig-opvarmningsformål vil kunne pådrage sig efter der foreliggende udkast til *jordforureningslov*, opnås kun ved en kombination af husejeransvarsforsikringer og jorddækningsforsikringer, førstnævnte under forudsætning af, at der foreligger et ansvarsgrundlag, eventuelt ved at det lægges til grund, af *jordforureningslovens* § 41, stk. 2, nr. 2), indeholder en **objektiv ansvarsbestemmelse** for ejere af olietanke til boligopvarmningsformål, og for jorddækningsforsikringens vedkommende under forudsætning af, at den også stilles til rådighed for private grundejere.

Særlig forsikring for private olietanke

Det må antages, at der kan udarbejdes forsikringsbetingelser, som er en kombination af husejeransvarsforsikringen og den indtil nu alene i erhvervsforsikringer kendte jorddækning, som dækker omkostningerne både på egen grund og over for trediemand i tilfælde af myndighedspåbud, og som kan dække omkostninger, der pålægges i medfør af regler svarende til det foreliggende udkast til *jordforureningslov*. Assurandør-Societetet har over for jordforureningsudvalget redegjort for de forhold, der bør være afklaret, inden de endelige forsikringsbetingelser kan fastlægges og præmietarifferne beregnes, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning 2/1996*, p. 114. Siden betænkningens fremkomst har Assurandør-Societet arbejdet videre med disse overvejelser, som imidlertid afventer den politiske stillingtagen til lovudkastet.

Uanset det tilsyneladende tillægges stor betydning, at der skal være mulighed for at forsikre omkostningerne ved påbud, der meddeles i forbindelse med en olietankforurening, og forsikringen oven i købet ønskes gjort lovpligtig, har man først på et meget sent tidspunkt inddraget forsikringserhvervet i overvejelserne om forsikringsmuligheden. Det er naturligvis ikke hensigtsmæssigt.

Det samme skete til dels i forbindelse med forberedelsen af *miljøerstatningsloven*, således at udvalget måtte anordne forsikringspligt uden at vide, om det ville være muligt at tegne en forsikring, der i hvert fald i det væsentlige dækkede det objektive ansvar, som blev foreslået indført for visse erhvervsvirksomheder.

3. Forsikring efter Jordforureningsloven

Assurandør-Societetet har bl.a. peget på, at der bør udarbejdes nærmere retningslinier for administrationen af påbudsreglerne efter *jordforureningsloven*, både for så vidt angår lækken-
de olietanke som forurening fra erhvervsvirksomheder. Herudover fremhæves det specielt, at
det er af afgørende betydning, at der strammes op på *olietankbekendtgørelsens* krav til såvel
nedgravede som fritstående olietanke samt rørforbindelser, at der i forsikringsbetingelserne
kan stilles yderligere krav til sikkerhedsforanstaltninger, hvis olietankbekendtgørelsen ikke
stiller tilstrækkelige krav, og at tanke, som er taget ud af brug, opgraves.

Assurandør-Societetet har anført en række særlige forhold, der må være inde-
holdt i forsikringsbetingelserne for de forsikringer, der tegnes for omkostninger
i henhold til *jordforureningslovens* § 41, stk. 2, nr. 2, om olietankanlæg til
boligopvarmning:

- 1) Forsikringen vil kunne dække olieforurening af jord og vand, dvs. grundvand, indsøer, åer,
vandløb og damme.
- 2) Dækning kan omfatte skader fra private olietanke, der opstår i forsikringstiden, og hvor
krav rejses i forsikringstiden.

Uanset forbeholdet i *Miljøstyrelsens betænkning nr. 2/1996*, p. 112, afviser Assurandør-
Societetet ikke, at der kan etableres forsikringsdækning for jordforurening, uden at forure-
ningen er forvoldt ved en begivenhed, der er dækket af en for ejendommen gældende
hovedforsikring (brand, hærværk, storm, anden pludselig skade).

- 3) Ud over olietanke til opvarmning af privat beboelse kan forsikringsdækningen omfatte
ejendomme, hvor en mindre del af boligen benyttes til liberale erhverv.

Kun olietanke mindre end 6.000 liter, som var i drift ved forsikringens tegning, kan
forsikres.

Forurening, som sker under påfyldning af olie, kan ikke dækkes.

- 4) Følgende omkostninger vil kunne dækkes af forsikringen, under forudsætning af at propor-
tionalitetsprincippet er iagttaget:

- undersøgelse
- opgravning
- oprensning
- fjernelse
- deponering
- destruktion
- retablering

En forsikring vil kun dække undersøgelsesomkostninger, såfremt der på grundlag heraf i
forsikringstiden konstateres forurening, for hvilken der udstedes oprydningsspåbud.

Retableringsomkostninger forudsættes begrænset som i den almindelige ejendomsforsik-
ring.

- 5) Forsikringen vil ikke kunne dække:

- forurening forvoldt af forsikringstageren med forsæt eller grov uagtsomhed, eller hvor
forsikringstageren med forsæt eller grov uagtsomhed har undladt at begrænse forurenin-
gen;
- skade som følge af handling eller undladelse, hvorved offentlige regler til beskyttelse af
miljøet overtrædes, såfremt handlingen eller undladelsen kan karakteriseres som forsæt-
lig eller groft uagtsom;
- forurening som følge af tilsidesættelse af offentlige sikringskrav;
- bøder samt afgifter til det offentlige som følge af forureningen;

Afsnit 13 – Miljøforsikring

- udgifter til forebyggelse af forurening, som ikke er konstateret;
 - forurening, som skyldes krig, borgerlige uroligheder, atomskader og naturkatastrofer;
 - formuetab, f.eks.
 - værditab
 - indskrænkning i rådighedsretten
 - driftstab
 - ulemper
- 6) Der må fastsættes en tidsgrænse på f.eks. 1 år for efteranmeldelse af skader efter forsikringens ophør. Forsikringsdækningen vil i øvrigt skulle undergives de almindelige forældelsesregler. Der vil derfor ikke være mulighed for at opnå dækning i den i udkastets § 41, stk. 3, anførte 30 års periode.
- 7) Der må være en selvrisiko på f.eks. 10.000 kr.
- 8) Forsikringssummen foreslås sat til 2 mio. kr. pr. forsikringsbegivenhed, heraf kr. 10.000 pr. m³ forurenede jord, der skal fjernes. Der er derimod principielt ingen øvre grænse for de beløb, der vil kunne afkræves en boligejer i medfør af udkastets § 41.
- 9) Det forudsættes, at der tillægges forsikringsselskaberne regres mod en eventuel ansvarlig forurener – som er en anden end forsikringstageren – efter almindelige erstatningsretlige principper.

3.2. Erhvervsvirksomheder

Det foreliggende udkast til *jordforureningslov* indeholder ingen forsikringspligt for erhvervsvirksomheder, ej heller for indehavere af olietankanlæg til opvarmning af erhvervsvirksomheder eller erhvervsmæssige boligejendomme. De følgende bemærkninger har til formål at vurdere, hvorledes de almindelige erhvervsforsikringer vil kunne dække et eventuelt forsikringsbehov.

Erhvervsansvarsforsikring

De almindelige erhvervsansvarsforsikringer omfatter sædvanligvis tillige **forureningsdækning**, jfr. bemærkningerne i AFSNIT 11, punkt 4.1 og 4.3, og sådanne forsikringer dækker i et vist omfang **omkostninger**, der skal afholdes til **afværgeforanstaltninger** og **oprensning** under forudsætning af, at skaden breder sig ud over forsikringstagerens egen ejendom, herunder ved at true grundvandet eller vandindvindingsinteresser. På **forsikringstagerens egen ejendom** vil forsikringen dog under alle omstændigheder kun omfatte afværgeforanstaltninger, mens retableringsomkostninger **ikke er forsikringsdækket**.

Selv om skade på virksomheden således som nævnt ikke kan dækkes af en ansvarsforsikring og derfor som en selvfølge falder uden for dækningen, vil der dog i overensstemmelse med *fal* § 53, jfr. § 52, ved behov for fareafværgelse også være dækning for omkostninger til sådanne afværgeforanstaltninger på forsikringstagerens egen grund, men kun til standsning/fjernelse af skadesudbredelsen, ikke til retablering, jfr. den tilsvarende bemærkning vedrørende husejerforsikringen AFSNIT 11, punkt 3.1.

I medfør af forsikringsbetingelsernes § 4, stk. 2, dækkes med den i policen herfor særskilt angivne dækningssum, hvad enten vedkommende foranstaltning træffes af sikrede eller af en tredjemand, over for hvem sikrede er ansvarlig.

3. Forsikring efter Jordforureningsloven

Ud over den væsentlige begrænsning, der ligger i, at forurening af forsikringstagerens egen ejendom kun i visse tilfælde er dækket af erhvervsansvarsforsikringen, er forsikringsdækningen i henhold til såvel den almindelige erhvervsansvarsforsikring som erhvervsansvarsdelen i erhvervs- og produktansvarsforsikringen begrænset af en række af de særlige forsikringsbetingelser, således at der kun er dækning under følgende yderligere forudsætninger:

- 1) skaden – såvel årsag som virkning – skal være pludselig;
- 2) kun dækning inden for den særlige dækningssum, der er fastsat for forureningsskader;
- 3) kun dækning af særligt forurenende virksomheder, dvs. virksomheder omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, hvis policen har særskilt påtegning herom;
- 4) skaden ikke sket ved virksomhedens forsætlige eller groft uagtsomme tilsidesættelse af offentlige forskrifter;
- 5) kun hvis krav er rejst mod sikrede i forsikringstiden og anmeldt til selskabet inden 3 måneder efter forsikringens ophør, og kun for så vidt angår skader som følge af handlinger eller undladelser foretaget efter policens ikrafttræden.

Det er herudover en betingelse for forsikringsdækning, at sikrede har pådraget sig erstatningsansvar i medfør af dansk rets almindelige ulovbestemte ansvarsregel eller andet særligt ansvarsgrundlag.

Særlig forsikring for påbud til erhvervsvirksomheder

Det må antages, at der kan udarbejdes forsikringsbetingelser, som er en kombination af erhvervsansvarsforsikringen og den ovenfor skitserede forsikring for private olietanke under 6.000 liter, som dækker omkostningerne både på egen grund og over for trediemand i tilfælde af myndighedspåbud til erhvervsvirksomheder i henhold til det foreliggende udkast til *jordforureningslov* § 41, og som kan dække de her nævnte omkostninger. Assurandør-Societetet har som nævnt over for jordforureningsudvalget redegjort for disse muligheder, som stort set svarer til, hvad der er anført i punkt 3.1.

Uanset det ikke kan antages, at et påbud i medfør af udkastet til *jordforureningsloven* vil opfylde betingelserne for erstatningsansvar og dermed forsikringsdækning, burde det være muligt at udvide forsikringsdækningen til tilfælde, hvor der er givet myndighedspåbud om oprydning i medfør af *jordforureningsloven*. Det er også muligt, at man kan slække på nogle af de i den almindelige erhvervsansvarsforsikring opstillede undtagelser fra dækningsomfanget, navnlig de ovenfor anførte betingelser 1)-3), eller helt ophæve dem, hvorimod det af principielle grunde forekommer mere betænkeligt at afsvække betingelse 4). Betingelse 5) kan ikke opgives, og fuldstændig forsikringsdækning forudsætter derfor, at forsikringen holdes i kraft i 30 år med de som følge heraf præmiemæssige konsekvenser, jfr. *jordforureningslovens* § 41, stk. 3.

Afsnit 13 – Miljøforsikring

Beskrivelsen af de indirekte formuetaf, som ikke kan dækkes af en sådan forsikring, må henvise til *driftstab*, *tidstab*, *avancetab* og lignende indirekte tab. Det må yderligere bemærkes, at der ikke kan antages at kunne etableres forsikringsdækning for *udlejers hæftelse* for lejerens forurening i henhold til *jordforureningslovens* § 41, stk. 2, nr. 1).

Assurandør-Societetet har dog samtidig peget på muligheden for, at der kan etableres en særlig *afløbsdækning* gældende for skader, der først konstateres indtil 5 år efter, at en virksomhed har forladt det område, hvor der senere viser sig at være sket forurening i forsikringstiden.

Forsikringssummen antages at kunne være 2-10 mio. kr. pr. forsikringsbegivenhed med en selvrisiko på ca. 10% af skaden, dog maksimalt 100.000 kr. / 500.000 kr. pr. skade.

Da kredsen af erhvervsvirksomheder, der kan blive adressat for påbud i medfør af *jordforureningsloven*, ikke på forhånd er afgrænset, kan man **ikke** forestille sig en **lovpligtig forsikring**, men under forudsætning af, at et større antal virksomheder tegner en sådan forsikring, forventes præmien at kunne ligge væsentligt under det præmieniveau, der er gældende for den særlige miljøansvarsforsikring i poolen.

Det forudsættes, at der tillægges forsikringsselskaberne regres mod en eventuel ansvarlig forurener – som er en anden end forsikringstageren – efter almindelige erstatningsretlige principper.

4. Konklusion

Der er ingen tvivl om, at det er vigtigt, at der er egnede erstatningsregler, der kan sikre, at forureneren kan drages til ansvar, men det er lige så vigtigt, at det sikres, at skadelidte vil kunne gennemføre sit erstatningskrav over for forureneren. Her vil indførelse af lovpligtig ansvarsforsikring være et egnet middel, men også det foreliggende udkast til *jordforureningslov* har med § 78 anvist en vej, nemlig at lade det offentlige hæfte for erstatningen i hvert fald i tilfælde, hvor miljømyndigheden har meddelt påbud om oprensning eller andre foranstaltninger, som ikke efterkommes. Som det fremgår af fremstillingen i AFSNIT 9, punkt 3.2.4 og 3.2.5, er der dog knyttet en række betænkeligheder ved en gennemførelse af det foreliggende udkast til *jordforureningslov*, således at denne anførte løsning alligevel næppe er farbar.

Det må antages, at det danske forsikrings erhverv vil kunne udforme en forsikring, der stort set dækker de omkostninger, der kan blive pålagt såvel erhvervsvirksomheder som ejerne af private villatanke. Præmien for den sidstnævnte forsikring skønnes ikke at blive prohibitiv, men man kunne måske bruge en del af pengene på en bedre måde, jfr. bemærkningerne i AFSNIT 9, punkt 3.2.5 og AFSNIT 14, punkt 3.4.

Afslutning – miljøansvar

1. Miljøerstatningsloven

Miljøerstatningsloven er en **formueretlig lov**, som har til formål af genoprette en forrykkelse af den økologiske balance efter en forureningsskade og i det omfang, dette ikke kan ske, erstatte det tilbageværende økonomiske tab. Den væsentligste indsats har været at indføre et **objektivt ansvarsgrundlag** for visse virksomheders forureningsskader og give adgang til at kræve erstatning for de skjulte forureningsskader, der først dukker op efter en længere årrække, idet den absolutte **forældelsesfrist** er forlænget fra 20 til 30 år. Erstatningsreglerne skal samtidig virke **præventivt** ved at søge at begrænse forureningsskaderne.

I betragtning af, at navnlig myndigheder og miljøorganisationer også inden *miljøerstatningslovens* gennemførelse hældede til den opfattelse, at der gjaldt et objektivt ansvar på dette område, og at det ikke var udelukket at supplere *DL 5-14-4* med en suspensionsregel, kan gennemførelsen af *miljøerstatningsloven* umiddelbart betragtes som et pauvert resultat af 6 års arbejde i miljøerstatningsudvalget.

Spørgsmålet er imidlertid, om man kunne komme meget længere med en formueretlig lov.

Som det fremgår af det til *lovudkastet* udarbejdede bilag over de virksomheder, der skulle underkastes det objektive ansvar, var antallet af landbrugsvirksomheder omfattet af Bilagets punkt I 1 ca. 26.000, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 138 f. og *bemærkningerne* sp. 4731. Bilaget til *miljøerstatningsloven* omfatter derimod kun ca. 600 landbrugsejendomme.

Miljøerstatningsudvalget drøftede endvidere, om det objektive ansvar skulle udvides til ikke-erhvervsdrivende grundejere, hvis olietanke forvoldte forureningsskader, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 132 ff., men resultatet blev som anført i Bilagets punkt J 9.

Miljøerstatningsudvalget fandt ikke, at der var behov for at inddrage yderligere virksomheder under det objektive ansvar eller i øvrigt at ændre de almindelige

Afsnit 14 – Afslutning – miljøansvar

formueretlige kriterier for at pålægge erstatningsansvar, bortset fra indførelse af det objektive ansvar og forlængelse af den absolutte forældelsesfrist til 30 år.

Udgangspunktet for dette resultat var, at et enigt udvalg **afviste**, at der burde gælde et **generelt objektivt ansvar** for alle forureningsskader, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 119, og tilsvarende *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 91 f. *Forureneren betaler*-princippet ønskedes altså ikke lovfæstet for alle forurenere, udover den allerede gældende generalklausul i *miljøbeskyttelseslovens* § 4, jfr. AFSNIT 3, punkt 1.1, og INDLEDNINGEN punkt 3.4. Når først dette er konstateret, opstår det meget vanskelige spørgsmål, hvorledes man i øvrigt skal afgrænse kredsen af skadevoldere, der bør underkastes det objektive ansvar. Miljøerstatningsudvalgets overvejelser førte videre til en afvisning af et objektivt ansvar for alle **grundejere**, l.c. p. 119 ff., og for alle **virksomheder**, l.c. p. 121 f. Tilbage blev de særlig **farlige** eller særlig **forurenende virksomheder**, og miljøerstatningsudvalgets overvejelser herom, l.c. p. 124 ff., tog udgangspunkt i, at afgrænsningen skulle være klar og entydig og ikke bero på vage og elastiske kriterier, jfr. tilsvarende *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 94.

Justitsministeriet tiltrådte i det hele disse grundsynspunkter ved udarbejdelse af lovforslaget til *miljøerstatningsloven*, jfr. *bemærkningerne* sp. 4729 og 4731.

Miljøerstatningsloven har præciseret, at det skærpede ansvar er fremadrettet, jfr. § 9. Man har **ikke** ønsket at tillægge de skærpede regler **tilbagevirkende kraft**. Man har heller ikke, hverken direkte eller indirekte, tilsigtet med *miljøerstatningsloven* at løse det store problem med **de gamle forureninger**, jfr. *bemærkningerne* sp. 4736, der udtaler, at spørgsmålet om en eventuel finansiering af oprydning efter gamle skader ikke er egnet til regulering i civilretlig lovgivning om erstatningsansvar for fremtidige skader. Dette forhold er overladt til *værditabsudvalget* og *jordforureningsudvalget*.

Man kan være enig eller uenig i disse synspunkter, men man kan ikke lukke øjnene for, at det var med velberåd hu, Folketinget ikke gik videre end sket med *miljøerstatningsloven*. Man har derfor såvel **de gamle forureninger** som forureninger fra **olietanke under 6.000 liter**, der hovedsagelig tilhører villaejere og andre ikke erhvervsdrivende, tilbage som væsentlige opgaver, der skal løses efter andre regler end *miljøerstatningsloven*. De nugældende regler er dels *miljøbeskyttelsesloven* og andre generelle miljølove, *affaldsdepotloven* og *værditabsloven*, jfr. redegørelsen herfor i AFSNIT 9, punkt 3.2.1 og 3.2.2, samt dansk rets *almindelige* ulovbestemte *erstatningsregler*, jfr. AFSNIT 7, punkt 3.

Jordforureningsudvalget har i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 92, erklæret sig enig i, at der **ikke** bør indføres et **ubetinget grundejeransvar**. Men et flertal i udvalget fandt det rigtigt at gå ind for et **ubetinget forureneransvar** for forurening, der stammer fra **erhvervsmæssig** eller **offentlig** aktivitet, samt

2. Gamle forureninger

forurening fra **olietanke**, der anvendes til opvarmning af boliger, l.c. p.92. Det synes dog, som om i hvert fald et stort mindretal kun kan acceptere et ubetinget forurenansvar, hvis det kan kombineres med (fuldstændig) **forsikringsdækning**.

2. Gamle forureninger

Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1996, Den fysiske Verden, indeholder p. 14 f. følgende skøn over jordforureningen i Danmark:

- Ca. 1% af landets areal skønnes at være diffust forurennet. Heri indgår ikke fladebelastninger med gødning, pesticider og spildevandsslam.
- Af den diffuse forurening udgøres ca. 80% af blyforurening langs veje.
- I byer med mere end 200 indbyggere skønnes 12% af arealet at være diffust forurennet.

Disse konklusioner er nærmere dokumenteret i redegørelsen l.c. p. 46 f. med Tabel 4.1.

- Det samlede antal forurenede lokaliteter skønnes at være ca. 14.000, heraf ca. 11.000 lokaliteter omfattet af *affaldsdepotloven* og ca. 3.000 lokaliteter, der er forurennet efter skæringsdatoerne i *affaldsdepotloven*, jfr. AFSNIT 9, punkt 3.2.1.

Der henvises til redegørelsen i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1996*, p. 47 f. med Tabel 4.2, hvoraf det ligeledes fremgår, at der på nuværende tidspunkt skønnes at være ca. 450.000 villatanke i drift, jfr. nærmere punkt 3.2.1 nedenfor om den latente forureningsrisiko herfra.

- Ca. 5.600 af de nævnte 14.000 forurenede lokaliteter skønnes at ligge inden for områder med særlige drikkevandsinteresser, og heraf skønnes ca. 3.650 at udgøre en trussel mod grundvandet.

Der henvises til redegørelsen l.c. p. 49 ff. med Tabel 4.3.

- Det skønnes, at mellem 1.900 og 2.300 af den nævnte 14.000 forurenede lokaliteter anvendes til bolig eller institution, og at forureningsniveauet på mellem 1.250 og 1.450 af disse lokaliteter er højere end niveauet for diffus forurening.

Der henvises til redegørelsen l.c. p. 51 f. med Tabel 4.4.

Disse skøn er bearbejdet yderligere i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 132 ff.

Uanset 3.000 af de nævnte 14.000 forurenede lokaliteter rubriceres som »nye«, ligger deri alene, at de er opstået efter det relevante skæringstidspunkt i *affalds-*

Afsnit 14 – Afslutning – miljøansvar

depotloven. I forhold til *miljøerstatningsloven* og den kommende *jordforureningslov* vil de også være »gamle forureninger«.

Som anført i AFSNIT 9, punkt 3, er der meget varierende mulighed for at rense op efter gamle forureninger og for betaling af omkostningerne herved. Når det drejer sig om **gamle forureninger**, er det helt afgørende, om forureneren har pådraget sig et erstatningsansvar for forureningen, der stadig kan gøres gældende.

Når muligheden for at pålægge forureneren **erstatningsansvar** ikke er skærpet mere end sket ved gennemførelsen af *miljøerstatningsloven*, og når det efter det i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 101 f. anførte ikke har været tilsigtet at give de skærpede bestemmelser i *jordforureningslovens* § 41 tilbagevirkende kraft, vil det ses, at det er meget vanskeligt at få andre end det offentlige til at afholde omkostningerne ved oprensning af de gamle forureninger i de tilfælde, hvor der ikke efter dansk rets almindelige erstatningsregler og almindelige formueretlige principper kan pålægges forureneren erstatningsansvar. Den i *jordforureningsloven* indeholdte udvidede **påbudshjemmel**, der vil inddrage alle forurenende erhvervsvirksomheder og offentlige myndigheder under det objektive forureneransvar, jfr. *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 92, er i hvert fald hovedsagelig også kun fremadrettet.

2.1. Erstatningsansvar

Adgangen til at kræve undersøgelsesomkostninger, oprensningsomkostninger og afværgeforanstaltninger i forbindelse med **gamle forureninger** betalt af forureneren efter almindelige formueretlige erstatningsregler vil kun i meget begrænset omfang kunne reducere de offentlige udgifter herved. Ofte vil forureneren ikke kunne identificeres, eller forureningen er forvoldt af et selskab, som ikke længere eksisterer eller som er uden midler. Selv om forureneren kan identificeres og kan udrede erstatning for forureningsskaden, kan et erstatningsansvar, der skal bedømmes efter dansk rets almindelige erstatningsregel – culpa-reglen – være vanskeligt at gennemføre, hvortil kommer, at forældelsesregler sætter en tidsmæssig grænse for, hvor langt man kan gå tilbage.

2.2. Påbud

Påbudsmuligheden står sjældent til miljømyndighedernes rådighed, når der foreligger **gamle forureninger**. Er den forurenende aktivitet ophørt, er der ikke adgang til at meddele påbud i medfør af *miljøbeskyttelseslovens* §§ 41 og 42, jfr. **KFE 1994.259** (Collstrop-sagen) med note 5), og er også virksomheden ophørt eller flyttet fra den forurenede grund, har virksomheden ikke den rådighed over den forurenede grund, som er en forudsætning for at meddele forvaltningsretligt påbud, jfr. om betingelserne herfor bemærkningerne i INDLED-

3. Fremtidige forureninger

NINGEN, punkt 3, og AFSNIT 9, punkt 3.2.1, om konkurrence mellem administration af *affaldsdepotloven* og anvendelse af påbud.

Miljøbeskyttelseslovens § 69 med dens henvisning til § 68 kan også kun sjældent antages at indeholde hjemmel til påbud vedrørende gamle forureninger, og myndigheden kan derfor kun få afholdte omkostninger betalt, hvis der er et ansvarsgrundlag for forureneren. *Miljøbeskyttelseslovens* § 84a om oprensning på fremmed grund løser heller ikke problemet.

2.3. Offentligt finansieret oprensning

Tilbage står i realiteten, at **miljøansvaret** for de gamle forureninger påhviler **miljømyndighederne**, idet det offentlige må afholde omkostningerne ved nødvendige afværgeforanstaltninger og oprensning af de gamle forureninger, enten fordi arealet karakteriseres som affaldsdepot, som efter myndighedens opfattelse skal oprenses, eller fordi grundejeren kan gå frem efter *værditabsloven* og forlanger oprensning for det offentliges regning, jfr. herom AFSNIT 9, punkt 3.2.2.

Der er dog yderligere den særlige *fondsordning*, der er etableret ved *Oliebranchens Miljøpulje*, jfr. AFSNIT 9, punkt 3.2.3.

Gamle forureninger er i realiteten forureninger, som forvoldes eller indtræder, indtil der gennemføres en lovgivning som den, der foreligger med udkastet til *jordforureningslov*, som tilsigter at placere et økonomisk ansvar hos de forurenende virksomheder og privatpersoner for alle forureninger omfattet af *jordforureningsloven*. For disse gamle forureninger er der noget, der tyder på, at ambitionsniveauet for oprensningsgrad reduceres, jfr. miljøstyrelsens udtalelse i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 1/1996*, p. 34.

3. Fremtidige forureninger

3.1. Miljøerstatningsloven

Forureninger forvoldt af den kreds af virksomheder, der er omfattet af bilaget til *miljøerstatningsloven*, og på en måde, som er omfattet af *miljøerstatningsloven*, vil kunne kræves erstattet, og erstatningskravet må forventes også at kunne honoreres enten gennem frivilligt etablerede forsikringsordninger eller af virksomhedernes egne midler. I det omfang, der efter 1. juli 1994 er sket sådan forurening, vil **miljøansvaret** blive placeret hos **skadevolder**.

3.2. Andet ansvarsgrundlag

Når der ikke foreligger objektivet ansvar i medfør af *miljøerstatningsloven* eller andre lovregler eller retsgrundsætninger, vil der forekomme tilfælde, hvor der sker forurening, uden at forureneren kan drages til ansvar efter de formueretlige regler. Spørgsmålet er da, om miljømyndigheden alligevel skal kunne pålægge

Afsnit 14 – Afslutning – miljøansvar

forureneren for egen regning at gennemføre undersøgelser, afværgeforanstaltninger eller oprensning med den retsvirkning, at miljømyndigheden selv kan udføre disse foranstaltninger for forurenerens regning, hvis forureneren ikke efterkommer det meddelte påbud. Sådanne regler vil for forureneren blive opfattet, som om **miljøansvaret** pålægges ham med objektive ansvarsregler, men er det rent teknisk ikke.

Som det fremgår i INDLEDNINGEN, punkt 3.1, er det imidlertid spørgsmålet, om navnlig *miljøbeskyttelsesloven* i det hele taget indeholder bestemmelser, der medfører, at et påbud, der har forvaltningsretlig hjemmel, ikke derudover forudsætter ansvarsgrundlag hos adressaten.

Man kunne overveje, om det ikke i hvert fald måtte kræves, at adressaten faktisk har tilsidesat specifikke miljøretlige forskrifter, og at det derudover er *nødvendigt*, men *ikke tilstrækkeligt*, at der er sket forurening, og at det er adressaten for påbudet, der har været årsag til forureningen. Når forureneren er en erhvervsvirksomhed eller offentlig myndighed, der ikke er omfattet af *miljøerstatningsloven*, eller en ikke erhvervsdrivende med en forurenende olietank, vil navnlig kravet om, at adressaten skal have tilsidesat specifikke miljøforskrifter, ikke være opfyldt.

3.3. Jordforureningsloven

Det er i dette lys, man skal se det foreliggende udkast til *jordforureningslov* og navnlig *lovudkastets* § 41, som forsøger med **forvaltningsretlige regler** at placere **miljøansvaret hos forureneren**. Der henvises til gennemgangen i INDLEDNINGEN, punkt 5.2, og AFSNIT 9, punkt 3.2.4 og 3.2.5.

Tankegangen er klar nok, og hvis man opfatter reglerne som udtryk for *forureneren betaler*-princippet, vil det også være let at skabe tilslutning til reglerne. Man kan også spørge, hvorfor en anden end forureneren skal betale, nemlig skadelidte eller samfundet. Problemet er imidlertid ikke så enkelt, når det erkendes, at *forureneren betaler*-princippet alene er en programmerklæring i *miljøbeskyttelseslovens* § 4, men ikke kan påberåbes som hjemmel for at pålægge virksomheder eller enkeltpersoner økonomiske byrder, jfr. bemærkningerne herom i INDLEDNINGEN punkt 3.4. Herfor må der opstilles særlige regler, der opfylder vore og retsstatens krav til lovmæssig forvaltning.

Det foreliggende udkast til *jordforureningslov* lever dog som anført i AFSNIT 9, punkt 3.2.6, ikke på alle punkter op til de krav, man kan stille til en sådan lovgivning. Således ofres princippet om ikke at gennemføre skærpede retsregler med tilbagevirkende kraft, og der indføres ad bagvejen et objektivt erstatningsansvar for alle erhvervsvirksomheder og navnlig for villaejere med olietanke, som ellers udtrykkeligt ønskes friholdt for et sådant ansvar.

3. Fremtidige forureninger

Hvis *jordforureningsloven* skal opfylde sin mission, og man vil undgå evige tvister, er det nødvendigt, at der skabes overensstemmelse mellem forudsætninger, forarbejder, motiver og retsfølelse på den ene side og faktiske lovregler på den anden side.

3.3.1. Rådighed

Som anført er det foreslået, at påbud skal kunne meddeles forureneren, uanset han ikke længere har rådighed over den forurenede ejendom, og denne bestemmelse skal finde anvendelse både når påbud meddeles i medfør af lovudkastets § 41 og efter de hidtil gældende regler i *miljøbeskyttelsesloven* og andre miljølove. Derved forbedres påbudsmuligheden markant.

En sådan bestemmelse vil være en skærpelse af hidtil gældende regler. Når manglende efterkommelse af påbud i realiteten pådrager adressaten erstatningsansvar på objektivt grundlag, bør det præciseres, om påbud i anledning af »gamle forureninger«, der ikke tidligere har kunnet meddeles som følge af manglende rådighed, kræver et ansvarsgrundlag hos adressaten efter hidtil gældende regler eller kan gennemføres på objektivt grundlag udelukkende under iagttagelse af forvaltningsretlige regler, jfr. tilsvarende mindretallets udtalelse i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 102.

3.3.2. Forurenende erhvervsvirksomheder

Som anført i punkt 1 afviste *miljøstatningsudvalget* i 1992, at der burde indføres et objektivt forureneransvar for alle **erhvervsvirksomheder**, jfr. *Betænkning 1237/1992* p. 121 f. Dette grundsynspunkt er nu forkastet i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 92, men argumentationen for denne konklusion er ikke særlig fremtrædende.

De væsentligste argumenter l.c. p. 86 ff. er, at man kun derved kan gennemføre *forureneren betaler*-princippet, at formueretlige ansvarsregler ikke er en del af de *offentligretlige reguleringer*, og at man må have regler, der kan sikre, at det *offentlige ikke* kommer til at *betale* for fremtidige forureninger. Det fremhæves dog l.c. p. 86, at reglerne skal gennemføres med respekt af *retssikkerhedsmæssige hensyn*.

Der lægges ikke skjul på, at de foreslåede regler, herunder *jordforureningslovens* § 41, indfører et **ubetinget forureneransvar**, og når der er tale om erhvervsvirksomheder, som kan indrette deres drift under hensyn til dette objektive ansvar, og som kun rammes af det objektive ansvar for skader, der indtræder efter *jordforureningslovens* ikrafttræden, kan man ikke rejse formelle indvendinger mod denne del af reglerne, under forudsætning af, at der gives en passende periode fra lovens vedtagelse til dens ikrafttræden, således at virksomhederne kan indrette sig på de nye regler.

3.3.3. Olie- og gasloven til boligopvarmning

Lovudkastets § 41, stk. 2, nr. 2, vil gøre ejere af ejendomme med forurenende olie- og gasanlæg, der helt eller delvis anvendes til boligopvarmning, til lovlige

Afsnit 14 – Afslutning – miljøansvar

adressater for miljømyndighedens påbud, såfremt anlægget har været brugt af den pågældende ejer efter *jordforureningslovens* ikrafttræden. For så vidt angår **nyinstallerede olietankanlæg** er der dermed klar hjemmel til at forlange de nødvendige foranstaltninger gennemført af eller for grundejerens regning.

Bestemmelsen går imidlertid det skridt videre også at hjemle påbudet meddelt ejere, der efter *jordforureningslovens* ikrafttræden fortsat benytter et tidligere installeret anlæg. Dermed får bestemmelsen en helt central betydning i *jordforureningsloven*, idet man herved inddrager ca. 450.000 villaejere under reguleringen.

Det er en illusion at tale om, at *jordforureningsloven* ikke får tilbagevirkende kraft blot med en henvisning til, at bestemmelsen alene regulerer *fremtidige forureninger*. Som anført i INDLEDNINGEN, punkt 3, er det et fundamentalt forvaltningsretligt princip, at påbud kun kan meddeles, hvis de kan efterkommes, og hvis proportionalitetsprincippet overholdes. Her vil gennemførelse af *jordforureningslovens* § 41 i realiteten betyde, at ingen må fortsætte brugen af de anførte olietankanlæg uden at underkaste sig et objektivt ansvar for fremtidige skader.

Dette ansvar pålægges, selv om det ved skadens indtræden kan konstateres, at olietanken allerede inden lovens ikrafttrædelsestidspunkt var meget nær ved at blive utæt. Der påtænkes ikke indført en bestemmelse svarende til *jordforureningslovens* § 46, stk. 3, hvorefter de hidtil gældende regler skal regulere forholdet, medmindre den væsentligste del af forureningen er sket efter lovens ikrafttræden.

Det er formentlig nødvendigt at afgrænse bestemmelsen i *jordforureningslovens* § 41, stk. 2, nr. 2), som foreslået i udkastet, idet bestemmelsen ellers vil være uden reelt indhold. Men som anført nedenfor bør lovgiver da tilkendegive, at man af hensyn til miljøinteresser her ikke har fundet at kunne opretholde princippet om ikke at give skærpende retsregler tilbagevirkende kraft, og helst lade dette få udtryk i selve lovbestemmelsen.

Man må imidlertid være opmærksom på, at der kan være problemer med at udforme en forsikring, som også dækker forureninger fra gamle olietankanlæg. Det vil være naturligt med et forbehold om, at olietanken er forskriftsmæssig, når forsikringen tegnes, men et sådant forbehold betyder, at der ikke er identitet mellem olietankejerens økonomiske risiko efter *jordforureningsloven* og forsikringsdækningen.

3.3.4. Særlig om private villaejere

Det kan forsvares at meddele påbud til de forurenere, der er omfattet af *miljøbeskyttelseslovens* og *olietankbekendtgørelsens* særlige regler, der hjemler sådanne påbud. De virksomheder og andre, der er adressat for påbud, har **overtrådt miljøreglerne**, og der gives påbud om lovliggørelse og foranstaltninger, der skal redressere følgen af, at reglerne er overtrådt.

3. Fremtidige forureninger

Situationen er en anden for den **private villaejer**, hvis olietank lækker – eller som blot er så uheldig, at der flyder olie ud f.eks. ved overfyldning af tanken ved en fejl fra olieselskabets side. Han har ikke nødvendigvis overtrådt gældende miljøregler, og det vil derfor være forkert at lade de forvaltningsretlige regler udstrække også til den situation. Man kan sige, at han slet ikke er »forurener«, men blot uheldig ejer af en grund, der er blevet forurenet i hans ejertid.

Denne opfattelse kom til udtryk i **ØLD 27/03 1995** [17. afd. B 0606-93] om forurening fra nedgravet olietank, hvor landsretten udtalte, at det i sagen ikke fandtes at være af betydning, at forureningen var sket i grundejerens ejertid.

Spørgsmålet blev indgående drøftet i miljøerstatningsudvalget, men ses ikke tilsvarende drøftet i jordforureningsudvalget, hvor man blot i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 96 f. har konstateret, at der er et behov for at sikre dækning af omkostningerne ved oprensning efter lækkende private olietanke. Det forekommer evident, at behovet er til stede, men den anviste løsning forekommer i strid med fundamentale retsprincipper og bør som nævnt ikke gennemføres uden nøje overvejelser og kun, hvis Folketinget finder det uomgængeligt nødvendigt og giver klart udtryk for, at de fremhævede betæneligheder må vige for de almene miljøinteresser. Det er en rent politisk beslutning.

Det foreliggende udkast til *jordforureningslov* vil indføre hjemmel til at pålægge grundejeren at afholde omkostningerne ved alle de i udkastets § 75 nævnte omkostninger, herunder udgifter til undersøgelser, oprensninger og andre afværgeforanstaltninger.

Som det fremgår i INDLEDNINGEN, punkt 3.1, er det miljøstyrelsens opfattelse, at *miljøbeskyttelseslovens* § 72 om meddelelse af oplysninger om forurening ikke forudsætter et ansvarsgrundlag hos forureneren, jfr. Miljøstyrelsens afgørelse 21. marts 1996 **MAD 1996 I-264** om olieudslip fra villatank, men resultatet er ikke indlysende rigtigt. Som anført l.c. er det et spørgsmål, om man for privatpersoner kan og bør indlægge andet og mere i ordene i *miljøbeskyttelseslovens* § 72 end meddelelse af allerede tilgængelige oplysninger, når der ikke foreligger et ansvarsgrundlag for forureningen.

Derimod har retspraksis underkendt miljøstyrelsens tidligere praktiserede opfattelse af f.eks. den daværende *miljøbeskyttelseslov* § 41, der svarer til den nuværende § 70, og *olietankbekendtgørelsens* § 16, jfr. Rockwool-dommen, **UfR 1991. 674 H**, (*UfR 1992 B. p. 34 ff.*), og **ØLD 27/03 1995**, således at omkostningerne ved egentlige afværgeforanstaltninger og oprensninger kun kan forlanges afholdt af grundejeren eller forureneren, uanset om det er samme person eller ej, hvis der foreligger et ansvarsgrundlag for forureningen. Et krav mod grundejeren forudsætter derfor, at han er forureneren, men dette er ikke en tilstrækkelig betingelse.

Når dette er retsstillingen om meddelelse af påbud til grundejere, der ikke har pådraget sig erstatningsansvar for forureningen, må det konstateres, at adgangen til at meddele påbud til ejere af olietankanlæg til boligopvarmning og navnlig til ejere af villatanke, i forhold til miljømyndigheden pålægger disse grundejere

Afsnit 14 – Afslutning – miljøansvar

objektivt ansvar for olieforurening fra deres olietankanlæg, jfr. tilsvarende *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 92, der som nævnt beskriver forholdet som et **ubetinget forureneransvar**. Gennem bestemmelsen i *jordforureningslovens* § 78, stk. 2, smh. stk. 4, jfr. AFSNIT 3, punkt 1.2, udstrækkes dette objektive ansvar også til den tredjemand, der rammes af olieforureningen, og man er da gået væsentligt længere end blot at håndhæve de offentligretlige reguleringer. Formelt sker det ved at lovfæste påbudshjemlen, så den kommer til at svare til, hvad miljømyndighederne antog var gældende ret også efter *miljøbeskyttelsesloven* indtil Rockwool-dommen, men realiteten er at indføre et objektivt ansvar for alle eksisterende olietankanlæg til boligopvarmning.

Som anført ovenfor punkt 3.3.3 kan der være et problem med at få tegnet forsikring, som også dækker forureninger fra gamle olietankanlæg. Der kan i øvrigt henvises til bemærkningerne i AFSNIT 13, punkt 3.1. Der skal endvidere erindres om, at den nugældende *jorddækningsforsikring* hidtil kun har været tilbudt tegnet i forbindelse med erhvervsforsikringer.

3.4. Andre løsningsmuligheder

3.4.1. Olietankforsikring

Som anført i AFSNIT 11, punkt 3, er det muligt at udarbejde en forsikring, der dækker **ansvar** for omkostningerne ved oprensning efter de lækkende olietanke og for erhvervsforsikringer gennem jorddækningen tillige **saneringsomkostninger** uden ansvarsgrundlag. Denne mulighed bør undersøges nærmere, og man bør i den forbindelse overveje, om det er rigtigt at foreslå indførelse af en lovpligtig ansvarsforsikring, når der ikke (nødvendigvis) er et ansvarsgrundlag. Det skal først og fremmest være en kaskoforsikring, således at der kan blive renset op på forureners egen grund. De eksisterende ansvarsforsikringer, som kan være et supplement dertil, for så vidt forureningen breder sig til naboejendomme eller truer vandindvindingsinteresser, forekommer i øvrigt fuldt tilfredsstillende.

Forsikringspræmien vil naturligvis bero på, hvilke omkostninger forsikringen skal dække.

Man bør herved holde sig proportionalitetsprincippet for øje og ikke kræve oprensning af olie, der ikke udgør nogen reel forureningsrisiko for grundvand eller vandindvindingsinteresser, sundhedsfare for ejendommens beboere eller i øvrigt gene eller ulempe, f.eks. ved ubehagelig lugt, forhold som i øvrigt ikke vil være omfattet af *jordforureningsloven*. Når (den tilbageværende) forurening ikke overstiger tålegrænsen, bør myndighederne også erklære ejendommen for renset og ikke opretholde en offentlig tilgængelig registrering af den tidligere forurening, ligesom grundejeren skal være fritaget for at oplyse derom ved salg af ejendommen, uden at han derved anses for at have tilsidesat den loyale oplysningspligt. Uden denne supplerende regulering vil en grundejer selv insistere på, at hver en dråbe olie fjernes, og det kan da være vanskeligt at holde et rimeligt præmieniveau, således som det ellers er forudsat i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 92.

3. Fremtidige forureninger

Der er i øvrigt kun beskeden risiko for, at en grundejer, der rammes af forurening på grund af en lækkende olietank eller andet uheld og derfor mødes med et oprensings- eller saneringspåbud, ikke vil udnytte forsikringsdækningen og få rensset op i en sådan grad, at forureningen er reduceret til under tålegrænsen, idet han ellers udsættes for et værditab vedrørende ejendommen, som i hvert fald konstateres ved salg af ejendommen, og måske kan han slet ikke finde en køber til ejendommen, før der er sket tilfredsstillende oprensning. Der er derfor ikke grund til at give miljømyndighederne adgang til at rejse direkte krav mod forsikringsselskabet, hvis miljøinteresser i øvrigt ikke er truet.

Hvis adgangen til at meddele påbud om mindre omkostningskrævende foranstaltninger i medfør af *jordforureningslovens* § 5 gennemføres, bør forsikringen også omfatte disse. Af præventive grunde, og navnlig hvis *olietankbekendtgørelsens* krav til kontrol af også mindre olietanke skærpes, bør der være en passende selvrisiko på forsikringen.

3.4.2. Anden forsikringsordning

De private parcelhusejeres lækkende olietanke, der forurener egen grund, er i *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 133, angivet til 500-1.000 om året. Det er isoleret set mange, men i forhold til det samlede antal igangværende olietanke under 6.000 liter, der angives som ca. 450.000, *Miljøstyrelsens Betænkning nr. 2/1996*, p. 138, er det naturligvis ikke så stor en del.

En del af skaderne vil imidlertid stamme fra de olietanke, som allerede er taget ud af drift, men som ikke er blevet tømt og blændet forskriftsmæssigt. De vil ikke være omfattet af nogen forsikringsordning. For at løse dette problem og sprede risikoen endnu mere, således at præmien kan reduceres yderligere, kunne man forestille sig i stedet at knytte olietankforsikringen til ejendommens brandforsikring, f.eks. med et fast beløb som tillæg til brandforsikringspræmien.

En tilsvarende ordning er indført for *stormflødsdækningen*, lov om erstatning for skader forårsaget af stormflod, hvor skaden kun rammer meget få ejendomme, og som derfor finansieres ved en afgift på 10 kr. om året, som opkræves på alle landets brandforsikringer på fast ejendom og løsøre, bortset fra kaskoforsikringer på motorkøretøjer og både samt andre forsikringer, der dækker skade forårsaget af stormflod. I Norge er en tilsvarende naturkatastrofedækning ligeledes knyttet til brandforsikring af fast ejendom og løsøre.

3.4.3. Oliepulje

Man kunne overveje at udvide eller kopiere den ordning, der ved frivillig aftale er etableret i Oliebranchens Miljøpulje med henblik på oprensning på de gamle benzinstationer, jfr. AFSNIT 9, punkt 3.2.3.

Der er ikke nøjagtige oplysninger om antal olietankanlæg til boligopvarmning, jfr. tilsvarende om olietanke over 6.000 liter bemærkningerne i *Betænkning 1237/1992*, p. 133, men på grundlag af tal fra Statistisk Årbog 1996 kan følgende hovedtal fra 1995/1996 dog danne udgangspunkt for vurderingen.

Der er i Danmark ca. 1.400.000 ejendomme [Tabel 298], som er indrettet til beboelse for ca. 2.375.000 husstande [Tabel 74]. Heraf er ca. 485.000 bygninger¹⁾ med i alt ca. 600.000 husstande forsynet med olieopvarmningsanlæg [Tabel 87], fordelt på:

Afsnit 14 – Afslutning – miljøansvar

Boligtype	Antal Husstande	Forbrug pr. husstand kr.	Forbrug i alt tkr.
Stuehuse	110.000	8.000	880.000
Parcelhuse	340.000	15.500	5.270.000
Rækkehuse m.v.	35.000 ¹⁾	5.000	175.000
Flerfamiliehuse	105.000 ¹⁾	3.575	375.000
Andet	10.000	5.000	50.000
I alt	600.000	Σ 11.250	6.750.000 ²⁾

¹⁾ Tallet er beregnet under forudsætning af, at der er 1 husstand i hvert stuehus og parcelhus og 4½ husstand i rækkehuse- og etageboliger. Beregningerne er kontrolleret med oplysninger om det etageareal, der er opvarmet med oliefyringsanlæg.

²⁾ Den samlede udgift til opvarmning af beboelse med oliefyringsanlæg er senest offentliggjort for 1987, hvor beløbet var ca. 6,2 mia. kr.

Hvis en afgift af fyringsolieforbruget skal finansiere omkostninger på 500 mio. kr. om året til oprensning efter forurening fra olietanke, der indgår i boligopvarmningsanlæg, vil det kræve en afgift på ca. 7% af den nuværende pris under forudsætning af det ovenfor angivne forbrug. Dermed kan man tilvejebringe en pulje, der kan finansiere de skønnede 500-1.000 olieforureninger, der hver anslås at koste op til 500.000-1.000.000 kr.. En sådan ordning bør dog kombineres med den opstramning af *olietankbekendtgørelsen*, som er undervejs, således at potentielle skader opdages og afværiges og indtrådt forurening begrænses mest muligt.

En miljøpulje kan kombineres med den i punkt 3.4.1 nævnte forsikringsordning, f.eks. således at forsikringens maksimumdækning sættes til et beløb, som erfaringsmæssigt er tilstrækkeligt til at sanere de fleste olieforureninger i tilfredsstillende grad, f.eks. 200.000 kr., mens miljøpuljen skal betale omkostningerne derudover og de forureninger, hvor der ikke er forsikringsdækning på grund af manglende præmiebetaling eller lignende, samt skader fra de blandede olietanke, som ikke er omfattet af *jordforureningslovens* § 41. Derved kan forsikringspræmien holdes på et lavere niveau, og det sikres samtidig, at miljøpuljens midler kan dække behovet.

4. Sammenfatning

Der synes at være en vilje til at gennemføre en revision af de miljøretnlige regler, således at jordforureningsproblemerne bliver løst.

Uanset hvordan man vender og drejer spørgsmålet, er det imidlertid et **samfundsproblem** ikke blot at rense op efter de gamle forureninger, men også at

4. Sammenfatning

hindre, afværge og oprense efter nye forureninger. Når man gennemfører regler, der lader **forureneren betale** omkostningerne, glemmer man, at den forurenende erhvervsvirksomhed må dække sine omkostninger igennem priserne, og i sidste ende er det forbrugeren, der skal betale omkostningerne. På kort sigt er det muligt, at erhvervsvirksomheden selv eller gennem en forsikringsordning afholder disse omkostninger, men har virksomheden ikke tilstrækkelig kapital, og får man ikke gennemført nødvendige prisforhøjelser, går virksomheden konkurs, og det er da skatteyderne, der skal betale. Det samme er tilfældet, når den forurenende virksomhed drives af en offentlig myndighed.

Der er grænser for, i hvilket omfang og i hvilket tempo man kan pålægge de ikke særligt forurenende erhvervsvirksomheder at overtage **miljøansvaret** for de forureningsskader, der ikke kan bebrejdes virksomheden, og uden samtidig løsning af forsikringsspørgsmålet eller alternativ finansiering kan det vise sig, at man nok får placeret miljøansvaret, men at det er uden økonomisk realitet.

Når forureningen stammer fra en privat villaejers olietank, har han kun sig selv og sit forsikringsselskab til dækning af de omkostninger, der er en følge af forureningen. Det er ikke rimeligt. Det er samfundet, der i 1950'erne og accelererende i 1960'erne gik ind for individuelle oliefyrianslæg, og først på et sent tidspunkt blev det for en del parcelhusejeres vedkommende – men ikke alle – muligt at vælge naturgasopvarmning eller fjernvarme. Når det lægges til grund, at olieopvarmningsanlægget og den tilhørende olietank er indrettet forskriftsmæssigt, og forskrifterne i *olietankbekendtgørelsen* er overholdt, herunder eventuelle skærpede regler, der måtte blive indført som supplement til *jordforureningsloven*, må også andre end olietankejerne bidrage til dækning af de fremtidige skader, i hvert fald dem, der stammer fra de eksisterende olietankanlæg.

Jordforureningsloven kan på mange måder være et egnet forvaltningsretligt værktøj til hurtig indgriben med henblik på at begrænse fremtidig forurening, men omkostningsdækningen er for grovmasket og kan ikke stå for kritikken. Der er sikkert tilfælde, hvor det vil være det rigtigste at pålægge **forurener** et **objektivt ansvar**, men spørgsmålet er, hvem der er forurener. Det spørgsmål løses hverken med *forurener betaler*-princippet eller udvidet påbudshjemmel. Man er kun på nogenlunde sikker grund, hvis man søger at identificere den **ansvarlige skadevolder** som den, der skal afholde omkostningerne til undersøgelser, afværgeforanstaltninger og oprensninger. Man kan heller ikke se bort fra udviklingen i retspraksis i 1990'erne, som gang på gang har fremhævet, at der også i forureningssager skal være et ansvarsgrundlag hos forureneren som betingelse for, at han kan afkræves de økonomiske omkostninger ved forurenin-

Afsnit 14 – Afslutning – miljøansvar

gen. Dermed har man i den grad cementeret dette princip, således at en lovgivning, der bryder hermed, skal være anderledes klar end *jordforureningsloven*. Selv da er der en risiko for, at man ikke kan få vendt retsfølelsen, og man mister da den væsentlige præventive virkning, der også tilsigtes styrket.

Uanset behovet for yderligere lovgivning er det vigtigt, at det nu bliver den rigtige lovgivning, snarere end at lovgivningen gennemføres hurtigere, end at retsfølelsen kan følge med, og man kan ikke nøjes med at placere **miljøansvaret** uden samtidig at anvise en realistisk finansiering af alle omkostninger og fastlægge en for alle parter acceptabel oprensningsgrad efter indtrådt forurening. Kun derved er miljøansvaret rigtigt placeret.

Bilag og registre

FORSIKRINGSBETINGELSER FOR MILJØANSVAR

Dansk Pool for Miljøansvarsforsikring

§ 1

De sikrede

Forsikringen dækker forsikringstageren og de i forsikringstagerens tjeneste værende personer.

§ 2

2.1. Definition af forurening

Ved forurening forstås

- 1) udsendelse, spredning eller henlæggelse af faste, flydende eller luftformige stoffer, som har skadelig virkning i eller på omgivelserne,
- 2) udsendelse eller spredning af lugt, støj, rystelser, bølger, stråler eller temperaturpåvirkninger, der går ud over omgivelsernes sædvanlige niveau.

2.2. Forsikringsstedet

Denne forsikring omfatter alene forurening, som finder sted direkte fra forsikringstagerens virksomhed på de i policen angivne ejendomme (herefter kaldet forsikringsstedet).

2.3. Dækningsomfang

Forsikringen dækker erstatningsansvar for skade tilføjet personer eller ting som følge af forurening.

Forsikringen dækker endvidere som tingsskade rimelige omkostninger nødvendige til afværgelse af fare for forureningens udbredelse til områder uden for forsikringsstedet, dog kun for så vidt forsikrede har været forpligtet til at foretage afværgelsen af udbredelsen.

Forsikringen dækker endvidere som tingsskade omkostninger til konstatering af, om der er indtrådt en dækningsberettiget skade, dog kun såfremt det herved konstateres, at en sådan skade er indtrådt.

Skade på kloak, rørledninger, rensningsanlæg eller tilsvarende som følge af udledning gennem eller til disse dækkes kun, såfremt skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et pludseligt uheld.

§ 3

Undtagelser

Forsikringen dækker ikke

- a) formuetab, medmindre tabet er en følge af en af forsikringen dækket person eller tingsskade, der har ramt den, der har lidt formuetabet. Forsikringen dækker dog aldrig tab som følge af nedgang i værdi af eller indskrænkninger i rådighed over fast ejendom. Trediemands driftstab dækkes maksimalt i 12 måneder fra det tidspunkt, hvor tabet indtræder.

Miljøansvarsforsikring

b) bøder, hvad enten de tilfalder offentlige eller private, samt andre afgifter til det offentlige som følge af forureningen, for så vidt de ikke dækker udgifter, der er omfattet af § 2.3.

c) forurening forvoldt af forsikringstageren med forsæt eller grov uagtsomhed samt videregående følger af forureningen, som skyldes, af forsikringstageren med forsæt eller grov uagtsomhed har undladt at begrænse forureningen.

Hvis forsikringstageren er et selskab eller anden juridisk person, skal i relation til denne undtagelse ved forsikringstageren forstås ethvert medlem af forsikringstagerens bestyrelse eller direktion.

d) skade som følge af handling eller undladelse, hvorved offentligretlige regler til beskyttelse af miljøet overtrædes, såfremt handlingen eller undladelsen skete efter ordre eller godkendelse fra forsikringstageren, når overtrædelsen kan karakteriseres som forsætlig eller groft uagtsom.

Hvis forsikringstageren er et selskab eller anden juridisk person, skal i relation til denne undtagelse ved forsikringstageren forstås ethvert medlem af forsikringstagerens bestyrelse eller direktion eller sådanne personer ansat hos forsikringstageren, som af direktionen eller bestyrelsen har fået til ansvar at overvåge overholdelsen af de nævnte bestemmelser.

e) skade, som indtræder som en direkte eller indirekte følge af krig, krigslignende operationer, neutralitetskrænkelser, foranstaltninger til værn mod sådanne, borgerkrig, oprør eller borgerlige uroligheder.

f) skade, der direkte eller indirekte står i forbindelse med atomkernereaktioner, f.eks. kernespaltning (fission), kernesammensmeltning (fusion) og radioaktivt henfald, hvad enten sådan skade indtræder i krigstid eller i fredstid. Dog dækkes skade, som direkte eller indirekte er forårsaget af eller sker i forbindelse med kernereaktioner, anvendt til sædvanlig industrielt, medicinsk eller videnskabeligt formål, når anvendelsen heraf har været forskriftsmæssig og ikke har stået i forbindelse med reaktor- eller akcelerator-drift.

g) skade, som indtræder som en direkte eller indirekte følge af jordskælv eller andre naturkatastrofer.

h) skade forårsaget af maskiner eller installationer til eftersøgning, boring og udvinding af olie eller gas.

i) skade på ting, som sikrede har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, befordring eller af anden grund har i varetægt eller sat sig i besiddelse af.

j) følger af et kontraktligt eller andet tilsagn fra sikrede om en anden erstatningsydelse eller om et videregående ansvar, end hvad der følger af almindelige erstatningsregler.

k) skade forårsaget af eller som direkte eller indirekte følge af ændring af de genetiske egenskaber ved levende organismer.

l) personskade lidt af forsikringstageren eller personer i forsikringstagerens tjeneste.

m) skade som følge af uforsvarlig vedligeholdelse af eller tilsyn med installationer, hvis væsentligste formål er at forebygge, hindre eller begrænse forurening fra forsikringstagerens virksomhed.

n) skade som følge af syreregn og udledning af næringssalte og andre tilsvarende forureninger, hvor den skadelige virkning skyldes den samlede virkning af forurening fra en række forureningskilder.

Miljøansvarsforsikring

- o) skade, som er en følge af den almindelige drift af virksomheden og/eller som er godkendt eller tolereret af myndighederne.

§ 4

Geografisk dækningsområde

Forsikringen dækker skade indtruffet i Danmark, i Grønland eller på Færøerne.

§ 5

Forsikringstiden

Forsikringen dækker ansvar for skade, når kravet om erstatning rejses mod sikrede i forsikringstiden af offentlige myndigheder eller tredjemand. Forsikringen dækker dog ikke ansvar for skade som følge af forurening forårsaget af handlinger eller undladelser, som fandt sted forud for policens ikrafttræden.

Et erstatningskrav anses for rejst på det tidligste af følgende tidspunkter:

- a) det tidspunkt, hvor sikrede modtager første skriftlige henvendelse i anledning af en skade med krav om erstatning,
- b) det tidspunkt, hvor forsikringstageren eller den, hvem det på dennes vegne påhviler at lede virksomhedens drift, får sin første viden om, at der er indtrådt en forurening, der kan medføre et krav.

For så vidt angår foranstaltninger foretaget af sikrede selv, anses kravet for rejst på det tidspunkt, foranstaltningerne er eller burde være påbegyndt.

Forsikringen dækker ikke krav anmeldt til selskabet senere end 3 måneder efter forsikringens ophør.

§ 6

Serieskader

Erstatningskrav, som efter § 5 er rejst mod sikrede i anledning af skade eller tab forårsaget af samme ansvarspådragende forhold, betragtes som én forsikringsbegivenhed (serieskadekrav).

Serieskadekravet anses for rejst på det tidspunkt, hvor det første krav i serien rejses, jfr. § 5.

Såfremt blot et enkelt krav i serien vedrører forurening forårsaget af handlinger eller undladelser, som fandt sted forud for policens ikrafttræden, er ingen del af serieskadekravet dækket under denne police.

Der er ikke dækning for krav i serien, der rejses mere end 5 år efter policens ophør.

§ 7

Dækningssummer

Policens dækningssummer er den højeste grænse for selskabets forpligtelse for krav, som efter § 5 er rejst mod sikrede inden for det enkelte forsikringsår.

Ved forsikringsår forstås perioden mellem to hovedforfaldsdage for præmie (eller såfremt præmien er helårlig, perioden mellem to præmieforfaldsdage – herefter også kaldet hovedforfaldsdage).

Hvis policens ikrafttrædelsesdag er forskellig fra hovedforfaldsdagen, går første forsikringsår fra ikrafttrædelsesdagen til første hovedforfaldsdag. Hvis policens ophørsdag er

Miljøansvarsforsikring

forskellig fra hovedforfaldsdagen, går sidste forsikringsår fra sidste hovedforfaldsdag til ophørsdagen.

§ 8

Anmeldelse af forandringer – besigtigelse

Det ved forsikringens tegning udarbejdede spørgeskema udgør en del af denne police. Såfremt der sker ændringer i omstændigheder anført i spørgeskemaet på en sådan måde, at den forsikrede risiko derved forøges, skal dette uden ophold skriftligt anmeldes til selskabet. Selskabet træffer da afgørelse om, hvorvidt og på hvilke vilkår forsikringen kan fortsætte.

Selskabet er berettiget til at besigtige det i policen anførte forsikringssted samt herpå værende bygninger og installationer eller lade dem besigtige. Forsikringstageren er forpligtet til at give al nødvendig bistand i så henseende.

Selskabet kan på grundlag af besigtigelsen give virksomheden pålæg om inden for en angivet rimelig frist at udføre foranstaltninger til begrænsning af den forsikrede risiko.

Selskabet er berettiget til at ophæve forsikringen til omgående ophør, hvis forsikringstageren ikke giver adgang til lokaliteterne inden 10 driftsdage efter påkrav, eller såfremt han ikke udfører de krævede foranstaltninger inden for den angivne frist.

§ 9

Anmeldelse af skade

Såfremt erstatningskrav fremsættes eller formodes at ville blive fremsat, skal det uden ophold anmeldes til selskabet.

Anerkendelse af erstatningspligt og godkendelse af erstatningskrav må kun ske med selskabets samtykke, og selskabet træffer i øvrigt bestemmelse om sagens behandling.

§ 10

Andre forsikringer

Forsikringen dækker ikke ansvar for skader forvoldt af

- a) sikredes produkter eller ydelser efter at de er bragt i omsætning eller præsteret,
- b) sikredes benyttelse af motordrevet køretøj. Såfremt der er tegnet motorkøretøjsforsikring for sådant køretøj, dækker nærværende forsikring på nærværende forsikringsbetingelser for det ansvar, der ikke er omfattet af motorkøretøjsforsikringen,
- c) sikredes benyttelse af søfartøj, herunder olieudvindingsfartøjer, eller luftfartøj,
- d) arbejder på bygning eller grundareal på forsikringsstedet, hvad enten de udføres af sikrede eller andre, i form af
 - byggearbejder (nybygning, ombygning, tilbygning m.v.),
 - jordarbejder, herunder jordboring og jordgrubning, nedramning og optrækning af spuns vægge eller andet, nedbrydningsarbejder, grundvandssænkninger og andre grundvandsreguleringer,
- e) sikrede, og som er dækket af andre ansvarsforsikringer,

Forsikringen dækker endvidere ikke krav som følge af skade, som er eller kunne være dækket af sædvanlig kaskoforsikring.

§ 11

Præmiens betaling

1. Første præmie forfalder til betaling ved forsikringens ikrafttræden, og senere præmier til de anførte forfaldsdage.
2. Påkrav om betaling sendes til den af forsikringstageren opgivne betalingsadresse.
3. Betales præmien ikke efter første påkrav, sender selskabet en fornyet skriftlig påmindelse om præmiebetalingen til forsikringstageren på betalingsadressen. Denne påmindelse vil indeholde oplysning om retsvirkning af, at præmiebetaling ikke er sket ved udløbet af den i påmindelsen anførte frist.
4. En sådan påmindelse fremsendes tidligst 14 dage efter første påkrav. For så vidt betaling ikke finder sted inden 14 dage efter påmindelsen, bortfalder selskabets dækningspligt.
5. Har selskabet udsendt en sådan påmindelse, er selskabet berettiget til at opkræve et ekspeditionsgebyr.

§ 12

Præmieregulering

1. Forsikringen er tegnet med præmieregulering, og den anførte præmie etragtes som et præmieforskud, der kan reguleres ved hver hovedforfaldsdag.
2. Præmieregulering foretages hvert år ved hovedforfaldsdag, og forsikringstageren er pligtig at indsende reguleringsskema påført de nødvendige oplysninger inden en nærmere fastsat frist.
3. Efterkommer forsikringstageren ikke en sådan anmodning, er selskabet berettiget til at fastsætte præmien efter et skøn.
4. På forlangende af selskabet er forsikringstageren pligtig at godtgøre rigtigheden af opgivelserne til brug for præmiereguleringen.

§ 13

Forsikringens opsigelse eller forlængelse

Forsikringen kan af hver af parterne opsiges skriftligt med 3 måneders varsel til en hovedforfaldsdag.

§ 14

Værneting og lovvalg

Tvister vedrørende forsikringsaftalen afgøres efter dansk ret ved danske domstole.

Almindelige betingelser for kombineret erhvervs- og produktansvarsforsikring

For forsikringen gælder reglerne i lov nr. 129 af 15. april 1930 med senere ændringer om forsikringsaftaler, for så vidt de ikke er fraveget ved de almindelige og særlige forsikringbetingelser. Dækning efter de almindelige forsikringsbetingelser ydes i øvrigt i overensstemmelse med de af SKA-FOR og INDUSTRIRÅDET i fællesskab udarbejdede kommentarer her til.

De sikrede

§ 1. Forsikringen dækker forsikringstageren og de i forsikringstagerens tjeneste værende personer.

Erhvervsansvar

§ 2. Forsikringen dækker sikredes erstatningsansvar for skade tilføjet personer eller ting under udøvelse af den i policen nævnte virksomhed samt erstatningsansvar, der pålægges sikrede som ejer eller bruger af bygning eller grundareal, der benyttes ved virksomhedens drift.

Stk. 2

Forsikringen dækker ikke ansvar for skade på ting

- a) tilhørende forsikringstageren,*
- b) som sikrede har til lån, leje, opbevaring, afbenyttelse, befordring eller af anden grund har i varetægt eller har sat sig i besiddelse af,*
- c) som sikrede har påtaget sig at klargøre, installere, reparere, montere eller på anden måde bearbejde eller behandle, såfremt skaden sker under hvervets udførelse,*
- d) forårsaget ved, at produkter eller ydelser udebliver, ikke kommer rettidigt frem eller ikke præsteres rettidigt,*
- e) forårsaget ved den sikredes udførelse af jordarbejder, herunder jordboring og jordgrubning, nedramning og optrækning af spunsvægge eller andet, nedbrydningsarbejder, grundvandssænkninger og andre grundvandsreguleringer,*
- f) forårsaget ved den sikredes brug af sprængstoffer.*

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

g) forårsaget ved arbejder på bygning eller grundareal, der benyttes ved virksomhedens drift, i form af

- byggearbejder (nybygning, ombygning, tilbygning m.v.), hvad enten de udføres af sikrede eller andre,
- jord-, vand- eller nedbrydningsarbejder m.v. som nævnt i litra e og sådanne arbejder udført af andre end sikrede.

Stk. 3

Forsikringen dækker kun ansvar for forurening af eller igennem luft, jord eller vand fra den sikredes virksomhed, fra virksomhedens affaldsdeponier eller dens bortskaffelse af spild-, overskuds- eller affaldsprodukter samt derved forvoldt skade på person eller ting, såfremt skaden er opstået uventet, utilsigtet og ved et pludseligt uheld og ikke er en følge af, at sikrede forsætligt eller groft uagtsomt har overtrådt de til enhver tid gældende offentlige forskrifter, og i øvrigt kun med den herfor i policen særskilt angivne dækningssum.

Omfattes den forsikrede virksomhed af den i henhold til miljøloven til enhver tid udarbejdede oversigt over »Særlig forurenende virksomheder«, er dækning efter denne bestemmelse betinget af, at policen bærer speciel påtegning herom.

Skade på kloak, rørledninger, rensningsanlæg eller tilsvarende som følge af udledning gennem eller til disse anses for en forureningsskade og dækkes kun med de i nærværende stk. angivne begrænsninger.

Stk. 4

Forsikringen dækker ikke ansvar for formuetab, medmindre dette er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingskade.

Stk. 5

Forsikringen dækker ikke bøder eller tilsvarende, hvad enten de tilfalder det offentlige eller private, herunder »punitive damages«.

Produktansvar

§ 3. Forsikringen dækker sikredes erstatningsansvar for skade på person eller ting forvoldt af sikredes produkter eller ydelser, efter at de er bragt i omsætning eller præsteret. Dækning er betinget af, at skaden er forvoldt under udøvelse af den i policen nævnte virksomhed og af produkter eller ydelser, som er angivet i policen.

Stk. 2

Forsikringen dækker ikke ansvar for:

- a) skade på selve produktet eller ydelser,
- b) skade eller tab forårsaget af produkter eller ydelser, som benyttes ved driften af luftfartøj, og som er medvirkende årsag enten til havari af luftfartøj eller til fremkaldelse af fare herfor,

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

- c) skade eller tab forårsaget af produkter eller ydelser, som benyttes til »off-shore«-installationer, og som er medvirkende årsag enten til havari af sådan installation eller til fremkaldelse af fare herfor,
- d) skade på ting tilhørende forsikringstageren,
- e) skade på ting, som sikrede har i sin varetægt m.v. som anført i § 2, stk. 2, litra b,
- f) skade på ting, som sikrede har under bearbejdning eller behandling m.v. som anført i § 2, stk. 2, litra c,
- g) skade på ting forårsaget af sikredes jord-, vand- eller nedbrydningsarbejder m.v. som anført i § 2, stk. 2, litra e,
- h) skade på ting forårsaget af sikredes brug af sprængstoffer.

Stk. 3

Forsikringen dækker ikke ansvar for formuetab, som ikke er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingskade. Forsikringen dækker heller ikke følgende formuetab, selv om de er en følge af en af forsikringen dækket person- eller tingskade:

- a) tab, udgifter eller omkostninger forbundet med at hjemtage, genfremstille, omlevere, omgøre, reparere, tilintetgøre, bortfjerne eller træffe tilsvarende foranstaltninger med hensyn til defekte produkter eller ydelser,
- b) driftstab, tidstab, avancetab og lignende indirekte tab, jfr. dog § 5, stk. 3,
- c) bøder eller tilsvarende, hvad enten de tilfalder det offentlige eller private, herunder »punitive damages«.

Stk. 4

Forsikringen dækker sikredes ansvar for skade på eller tab vedrørende ting,

- a) som sikredes produkt eller ydelse er gjort til en del af, er opblandet eller indarbejdet i, sammenføjet med, benyttet til emballering af eller på anden måde forbundet med,
- b) som sikredes produkt eller ydelse er oparbejdet til, benyttet til oparbejdelse af eller foder for,
- c) som sikredes produkt eller ydelse benyttes til fremstilling, bearbejdning eller anden form for behandling af.

Dækning ydes i de i litra a-c nævnte tilfælde, hvad enten der foreligger en skade som angivet i stk. 1 eller et formuetab som angivet i stk. 3, 1. pkt., under de i øvrigt i stk. 1 nævnte betingelser, men kun med den herfor i policen særskilt angivne dækningssum.

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

Dækningen er begrænset til sikredes ansvar for det direkte tab forbundet med, at en fremstillet eller bearbejdet ting – på grund af sikredes produkt eller ydelse – må kasseres, repareres, er blevet dyrere at fremstille eller bearbejde eller mindre værd.

Dækning ydes kun for den fremstillede eller bearbejdede tings værdiforringelse, de yderligere fremstillings- eller bearbejdningsomkostninger eller selve reparationsudgiften.

Andre omkostninger og tab, herunder som følge af udsendelse af personel, hjemkaldelse, opsporing, undersøgelse eller transport af den fremstillede eller bearbejdede ting eller udsendelse af meddelelser vedrørende denne, dækkes ikke.

I de tilfælde, hvor sikredes produkt eller ydelse har forvoldt skade på eller tab vedrørende ting som nævnt i litra a og b, sker dækning med fradrag af værdien af sikredes produkt eller ydelse uden defekt.

Afværgelse af skade

§ 4. Forsikringen dækker ikke skade, hvis indtræden sikrede forsætligt eller groft uagtsomt har undladt af afværge.

Stk. 2

Opstår der en umiddelbar fare for, at en skade omfattet af forsikringen vil indtræde, dækker forsikringen med den i policen herfor særskilt angivne dækningssum de udgifter og tab, som er forbundet med foretagelse af de til farens afværgelse nødvendige foranstaltninger, hvad enten vedkommende foranstaltning træffes af sikrede eller af en tredjemand, over for hvem sikrede er ansvarlig.

Stk. 3

For så vidt angår afværgelse af fare for indtræden af en af § 3 omfattet skade, dækker forsikringen dog ikke udgifter eller tab forbundet med foretagelse af foranstaltninger som nævnt i § 3, stk. 3, litra a, selv om de foretages med henblik på afværgelse af fare. Det samme gælder udgifter eller tab, som er forbundet med en undersøgelse af, om et produkt eller en ydelse er defekt, eller om der foreligger fare som anført i nærværende paragrafs stk. 2, eller som er en følge af, at et defekt produkt eller en defekt ydelse ikke kan anvendes.

Aftaler om ansvar og erstatning

§ 5. Forsikringen dækker ikke ansvar, som følger af et tilsagn fra sikrede om en anden erstatningsydelse eller om et videregående ansvar end, hvad der følger af almindelige erstatningsregler. Findes tilsagnet i forsikringstagerens almindelige salgs- og leveringsbetingelser, og har selskabet godkendt tilsagnet, er et i dette begrundet ansvar for en af forsikringen i øvrigt omfattet skade dog dækket.

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

Stk. 2

Har forsikringstageren ved aftale fraskrevet sig ret til erstatning, dækker forsikringen ikke i det omfang, selskabets regresret herved begrænses, medmindre

- a) fraskrivelsen findes i forsikringstagerens almindelige indkøbsbetingelser, og selskabet har godkendt fraskrivelsen,
- b) fraskrivelsen findes i de af forsikringstagerens leverandør anvendte salgs- og leveringsbetingelser, og disses indhold og anvendelse er i overensstemmelse med, hvad der er sædvanligt i et forhold som det foreliggende.

Stk. 3

Har forsikringstageren i sine almindelige salgs- og leveringsbetingelser fraskrevet sig ansvar for formuetab omfattet af § 3, stk. 3, litra b, og har selskabet godkendt denne fraskrivelse, dækker forsikringen sådant tab, der følger af en af § 3, stk. 1, dækket person- eller tingskade, såfremt sikrede, uanset fraskrivelsen, er ansvarlig herfor.

Geografisk dækningsområde

§ 6. Forsikringen dække skade, som er sket inden for det i policen angivne geografiske område.

Stk. 2

Skade omfattet af § 3, som er sket uden for det i policen angivne geografiske område, dækkes kun, såfremt skaden er forvoldt af et produkt eller en ydelse, som - i uændret stand, i bearbejdet stand eller som bestanddel af andre produkter eller ydelser - er bragt uden for det i policen angivne geografiske område

- a) enten i ikke-erhvervsmæssigt, privat øjemed,
- b) eller i erhvervsmæssigt øjemed, uden at sikrede havde eller burde have kendskab hertil.

Stk. 3

Anden skade end sådan, som omfattes af § 3, sket uden for det i policen angivne geografiske område, dækkes kun, såfremt skaden er forvoldt af sikrede under rejse eller midlertidigt ophold dér og ikke skyldes sikredes arrangement af eller deltagelse i udstillinger, demonstration af produkter eller ydelser, betjening af maskiner eller maskinelle anlæg eller anden deltagelse i produktionsprocesser.

Afgrænsning over for særlige ansvarsforsikringer

§ 7. Forsikringen dækker ikke ansvar for:

- a) skade forvoldt ved sikredes benyttelse af motordrevet køretøj. Såfremt der er tegnet motorkøretøjsforsikring for sådant køretøj, dæk-

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

ker nærværende forsikring på disse forsikringsbetingelser det ansvar, der ikke omfattes af motorkøretøjsforsikringen,

- b) skade forvoldt ved sikredes benyttelse af søfartøj eller luftfartøj,
- c) skade forvoldt af sikredes hund,
- d) skade forvoldt af sikrede som jæger i det omfang, sådant ansvar dækkes af jagtforsikringen,
- e) nuklear skade som defineret i § 1 i lov om erstatning for atomskader (nukleare skader).

Forsæt, grov uagtsomhed m.v.

§ 8. Forsikringen dækker ikke ansvar for skade forvoldt af sikrede med forsæt eller under selvforskyldt beruselse.

Stk. 2

Forsikringen dækker ikke ansvar for skade omfattet af § 2 (erhvervsansvar) på ting, når skaden skyldes sikredes grove tilsidesættelse af elementære sikkerhedsforanstaltninger.

Stk. 3

Forsikringen dækker ikke ansvar for skade omfattet af § 3 (produktansvar), såfremt

- a) skaden kan henføres til et groft uforsvarligt forhold i forbindelse med ledelsen af virksomheden,
- b) forsikringstageren eller den, hvem det på dennes vegne påhviler at lede virksomhedens drift, var vidende om eller alene af grov uagtsomhed uvidende om, at vedkommende produkt eller ydelse var defekt, eller har hidført en sådan med forsæt,
- c) skaden skyldes, at der forsætligt eller groft uagtsomt er givet urigtige oplysninger om anvendeligheden af vedkommende produkt eller ydelse, uanset formen for en sådan oplysning.

Forsikringstid

§ 9. Forsikringen dækker erstatningskrav, som er rejst mod sikrede i forsikringstiden.

Stk. 2

Et erstatningskrav anses for rejst på det tidligste af følgende tidspunkter:

- a) det tidspunkt, hvor sikrede modtager første skriftlige henvendelse i anledning af en skade eller et tab med krav om erstatning.

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

b) det tidspunkt, hvor forsikringstageren eller den, hvem det på dennes vegne påhviler at lede virksomhedens drift, får sin første viden om,

1°) at der er indtrådt en skade eller et tab, eller

2°) at der er umiddelbar fare for, at der vil indtræde en skade eller et tab,

som kan være forårsaget af sikredes handlinger eller undladelser, produkter eller ydelser.

Stk. 3

Erstatningskrav, som er rejst mod sikrede i forsikringstiden, men som anmeldes til selskabet mere end 3 måneder efter forsikringens ophør, dækkes ikke.

Selv om et erstatningskrav, som i henhold til stk. 2, litra b, er rejst mod sikrede i forsikringstiden, er anmeldt til selskabet senest 3 måneder efter forsikringens ophør, dækkes det ikke, hvis sikrede ikke i anledning af de anmeldte omstændigheder modtager en skriftlig henvendelse med krav om erstatning som anført i stk. 2, litra a, og anmelder dette til selskabet senest 2 år efter forsikringens ophør.

Stk. 4

Forsikringen dækker ikke skade eller tab konstateret før den i policen herom angivne dato.

Dækningssummer

§ 10. Policens dækningssummer er den højeste grænse for selskabets forpligtelse for erstatningskrav, som efter §9 er rejst mod sikrede inden for det enkelte forsikringår.

Stk. 2

Omkostninger ved afgørelse af erstatningsspørgsmål dækkes, såfremt de er afholdt med selskabets godkendelse. Sådanne omkostninger og renter af idømte erstatningsbeløb henhørende under forsikringen dækkes i øvrigt

a) ved skade sket uden for Norden:

kun i det omfang, dækningssummerne ikke derved overskrides.

b) ved skade sket i Norden:

fuldt ud, selv om dækningssummerne derved overskrides. Er dækningssummerne mindre end idømte erstatningsbeløb, dækkes alene den forholdsmæssige del af omkostninger og renter, som svarer til det erstatningsbeløb, selskabet skal betale.

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

Maksimumdækning for serieskader

§ 11. Dækningen af erstatningskrav, som efter §9 er rejst mod sikrede i anledning af skader eller tab forårsaget af samme ansvarspådragende forhold, er for det enkelte kravs vedkommende maksimeret som angivet i §10. For kravene tilsammen er dækningen, selv om kravene rejses over flere forsikringsår, maksimeret til policens dækningssumme i det år, hvori det første krav af denne art rejses, med fradrag af, hvad der måtte blive udbetalt i anledning af andre i det år rejste krav.

Anmeldelse af forandringer

§ 12. Såfremt der sker ændringer i den i policen anførte risiko, skal dette uden ophold anmeldes til selskabet, der da træffer bestemmelse om, hvorvidt og på hvilke vilkår forsikringen kan fortsætte.

Stk. 2

Er sådan anmeldelse ikke sket, hæfter selskabet i skadetilfælde kun på de vilkår og i det omfang, i hvilket det mod den aftalte præmie ville have fortsat forsikringen, hvis forandringen havde været det bekendt. Selskabet hæfter dog ikke for skade omfattet af §3, hvis skaden er forvoldt af andre produkter eller ydelser end de i policen angivne, jfr. §3, stk. 1, 2. pkt., eller hvis skaden er indtrådt uden for det i policen angivne dækningsområde, jfr. §6.

Anmeldelse af skade

§ 13. Såfremt erstatningskrav fremsættes eller formodes at ville blive fremsat, skal det uden ophold anmeldes til selskabet.

Stk. 2

Anerkendelse af erstatningspligt og godkendelse af erstatningskrav må kun ske med selskabets samtykke, og selskabet træffer i øvrigt bestemmelse om sagens behandling.

Stk. 3

I det omfang, selskabet har udredet en erstatningsydelse, indtræder det i enhver henseende i sikredes eventuelle krav mod tredjemand.

Andre forsikringer mod samme risiko

§ 14. I det omfang, der er tegnet speciel forsikring for en interesse, der i øvrigt måtte være omfattet af denne forsikring, bortfalder dækningen for denne interesse.

Stk. 2

Er det fastsat i anden forsikringsaftale, som dækker samme interesse, at ansvaret falder bort eller indskrænkes, hvis forsikring er eller bliver tegnet andetsteds, gælder nærværende forsikring med samme forbehold.

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

Præmiens betaling

§ 15. Første præmie forfalder til betaling ved forsikringens ikrafttræden og senere præmier til de anførte forfaldsdage.

Stk. 2

Påkrav om betaling sendes til den af forsikringstageren opgivne betalingsadresse.

Stk. 3

Betales præmien ikke efter første påkrav, sender selskabet en fornyet skriftlig påmindelse om præmiebetalingen til forsikringstageren på betalingsadressen. Denne påmindelse vil indeholde oplysning om retsvirkningen af, at præmiebetalingen ikke er sket ved udløbet af den i påmindelsen anførte frist.

Stk. 4

En sådan påmindelse fremsendes tidligst 14 dage efter første påkrav. For så vidt betaling ikke finder sted inden 14 dage efter påmindelsen, bortfalder selskabets dækningspligt.

Stk. 5

Har selskabet udsendt en sådan påmindelse, er selskabet berettiget til at opkræve et ekspeditionsgebyr.

Præmieregulering

§ 16. Forsikringen er tegnet med præmieregulering, og den anførte præmie betragtes som et præmieforskud, der kan reguleres ved hver hovedforfaldsdag.

Stk. 2

Præmieregulering foretages hvert år pr. hovedforfaldsdato, og forsikringstageren er pligtig at indsende reguleringsskema påført de nødvendige oplysninger inden en nærmere fastsat frist.

Stk. 3

Efterkommer forsikringstageren ikke sådan anmodning, er selskabet berettiget til at fastsætte præmien efter skøn.

Stk. 4

På forlangende af selskabet er forsikringstageren pligtig at godtgøre rigtigheden af opgivelserne til brug ved præmiereguleringen.

Forsikringens opsigelse eller forlængelse

§ 17. Forsikringen kan af hver af parterne opsiges skriftligt med aftalt varsel til en hovedforfaldsdag.

Erhvervs- og produktansvarsforsikring

Stk. 2

Opsiges forsikringen ikke, fornyes den automatisk for ét år ad gangen.

Værneting og lovvalg

§18. *Tvister vedrørende forsikringsaftalen afgøres efter dansk ret ved danske domstole.*

Forkortelser

AB 92	Almindelige Betingelse for Arbejder og Leverancer i Bygge- og Anlægsvirksomhed, 1992
bek.	Bekendtgørelse
Bemærkningerne	FT 1993/94, Tillæg A, sp. 4721-4762
Betænkning 590/1970	Betænkning vedrørende den offentlige hygiejne m.v
Betænkning 981/1983	Betænkning om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen
Betænkning 1237/1992	Betænkning om erstatning for miljøskader
CIM	Convention on the International Transport of Goods on Rail
DL	Danske Lov
fal	Forsikringsaftaleloven
FT	Folketingstidende
H	Højesteretsdom
l.c.	anførte sted
MAD	Miljøretlige Afgørelser og Domme
Miljøstyrelsens Betænkning nr.1/1995	Miljøstyrelsens betænkning om jordforurening, »Den juridiske verden«, december 1995.
Miljøstyrelsens Betænkning nr.1/1996	Miljøstyrelsens betænkning om jordforurening, »Den fysiske verden«, marts 1996
Miljøstyrelsens Betænkning nr.2/1996	Miljøstyrelsens betænkning om jordforurening, 5. marts 1996.
RID	Regulation concerning the International Transport of Dangerous Goods on Rail
SDR	Special Drawing Right
sp.	Spalte
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
UfR B	Ugeskrift for Retsvæsen, litterær afdeling
VL/VLD	Vestre Landsretsdom
ØL/ØLD	Østre Landsretsdom

Litteratur

Basse, Ellen Margrethe	Forurennet jord – hvem bærer ansvaret, København 1990.
Basse, Ellen Margrethe	Forurennet jord – pligter og rettigheder, København 1992
Basse, Tønnesen & Wiisbye, Miljøerstatningsloven	Ellen Margrethe Basse, Claus Tønnesen & Dorthe Wiisbye, Miljøerstatningsloven med kommentarer, København 1995.
Bjerring og Møller Miljøbeskyttelsesloven	Jørgen Bjerring og Gorm Møller, Miljøbeskyttelsesloven, 2. udgave, København 1986.
Djurhuus, Hakon	Ny dom for forurening fra nedgravet olietank, Aktuelt Miljø nr. 4/1995.
Dahl, Børge, Erhvervs- og Produktansvarsforsikring	Erhvervs- og Produktansvarsforsikring, Almindelige forsikringsbetingelser med kommentarer, København 1987.
Elmelund, Niels	DL 5-14-4 med særligt henblik på forældelse af erstatningskrav i anledning af forureningsskader, UfR 1994 B, s. 69 f.
von Eyben, Nørgaard & Vagner Erstatningsret	Bo Von Eyben, Jørgen Nørgaard, Hans Henrik Vagner, Lærebog i erstatningsret, 3. udgave 1995.
von Eyben, Bo	Bo von Eyben, Ansvar for graveskader, København 1990
von Eyben, W.E.	Fast Ejendoms Regulering, 3.udgave, København 1971
Gawinetski, Jørgen & Jønsson, Henning	Familieforsikring, 2.udgave, København 1990.
Gomard, Bernhard	Obligationsretten 3. Del, København 1993.
Gomard, Civilprocessen	Bernhard Gomard, Civilprocessen, 4. udgave, København 1994.
Gomard, Bernhard & Skovby, Lise	Vejtransport af farligt gods, København 1982.
Hellner, Jan	Skadeståndsrätt, Supplement, Stockholm 1987
Hoffmeyer, Jan	Jan Hoffmeyer, Erstatningsansvar uden for kontrakt for forureningsskader, UfR 1990 B. s. 176 ff.
Hornsberg, Jan & Lett, Georg	Jan Hornsberg og Georg Lett, Erhvervs- og Produktansvarsforsikring, København 1993.

Litteratur

Hornsberg & Lett,
Miljøforsikring	Jan Hornsberg og Georg Lett, Miljøforsikring, København 1992.
Hornsberg, Jan, Lett, Georg &
Tønnesen, Claus	Miljøansvarsforsikring – en kommentar fra forsikringssiden, optaget i »Om obligatorisk miljøansvarsforsikring«, 1993.
Jacobi, Marianne	Grænser for forbud i miljølovgivningen, UfR 1995 B s. 147 ff.
Jensen, Claus Haagen og
Tønnesen, Claus	Dansk Miljøret Bind 3, København 1997.
Jensen, Søren Stenderup	Formueretlige principper i den offentlige miljøret, UfR 1994 B.p. 413 ff.
Kristensen, Lene Pagter &
Andersen, Mads Bryde	Anmeldelse af Jørgen Nørgaard og Hans Henrik Vagner, Lærebog i erstatningsret, 2.udgave, Juristen 1992 p. 320 ff.
Kristoffersen, Sonny	Forslag til lov om erstatning for miljøskader sammenholdt med den frivillige forsikringsmæssige ansvarsløsning for miljøskader, UfR 1994 B s. 109 ff.
Lookofsky, Joseph	International Privatret på formuerettens område, København 1993.
Lyngsøe, Preben	Færdselsansvar, 3. udgave, København 1996.
Moe, Mogens	Miljøret – Miljøbeskyttelse, 2. udg. 1994
Møller, Jens
Erstatningsansvarsloven	Kommentar til Erstatningsansvarsloven, 4.udgave, København 1996.
Nielsen, Gorm Toftegaard	Medvirken i særstrafferetten, UfR 1996 B, s. 25 ff, bl.a. om (manglende) ansvar for professionelle medkontra-henter.
Nørager-Nielsen & Theilgaard,
Købeloven	Jacob Nørager-Nielsen & Søren Theilgaard, Købeloven, 2. udgave, København 1993.
Overby,
Introduktion til Søretten	Lars Rosenberg Overby, Hans Jacob Bull & Thor Falkanger, Introduktion til Søretten, København 1996.
Pagh, Peter	Erstatningsansvar for miljøskader, København 1990.
Pagh, Peter	Forurenede Grunde, Juristen 1992, p. 69-83.
Pagh, Peter
Jordforurening	Lovudkast om forurennet jord – en trussel mod retsstaten, UfR 1996 B, s. 243 ff.
Philip, Allan	Dansk international privat- og procesret, 3.udgave, København 1976.
Philip, Allan	EU – IP, 2. udgave, København 1994.
Rasmussen, Anders Serup	The Polluter Pays Principle – et allokeringssprincip, Juristen 1974, p. 90 ff.

Litteratur

Refn, Birgitte Wenzel	Erstatningsansvar for forureningsskader med særligt henblik på forurenede grunde, UfR 1990 B, s. 169 ff.
Refn, Birgitte Wenzel	Erstatningsansvar for forureningsskader med særligt henblik på forurenede grunde, UfR 1990 B, s. 169 ff
Ross, Alf Statsret	Dansk Statsforfatningsret I, 3. udgave, København 1980
Siesbye, Erik	International Privatrete, 2. udgave, København 1989.
Sommer, Carsten	Miljøskadeerstatning og arbejdsskadeersikring, UfR 1994 B. p. 235 f.
Theilgaard, Søren	Forbrugerbeskyttelse ved køb og salg af fast ejendom, København 1996
Ussing, Alm. del	Henry Ussing, Obligationsrettens almindelige Del, 4. udgave, København 1966
Ussing, Henry	Skyld og Skade, København 1994
Vase, Niels S	Miljøansvar og -forsikring, UfR 1994 B, s. 327 ff.
Vinding Kruse, Erstatningsret	Anders Vinding Kruse, Erstatningsretten, 5. udgave, København 1989
Waaben m.fl., Færdselsloven	Henrik Waaben, Steen Taber Rasmussen, Mikael Sjøberg, Christian Sinding & Ole Hansen, Færdselsloven med kommentarer, København 1992.
Werlauff, Erik	Selskabsmasken, København 1991.
Westergaard, Nicolai	Mere om miljøskadeerstatning og erstatning ved arbejdsskader, UfR 1994 B. p. 381 f.
Wisbye, Dorthe	Lov om erstatning for miljøskader,, Juristen 1994 s. 175 ff.
Wisbye & Talevski	Dorthe Wisbye & Oliver Talevski, Miljøskader, hvem skal have ansvaret? Revision og Regnskabsvæsen 1992, nr. 12, s. 27 ff..

Lovregler

<i>Affaldsdepotloven</i>	Lov nr. 420 af 13. juni 1990, som ændret senest ved lov nr. 396 af 22. maj 1996.
<i>Ansvarskonventionen 1969</i>	Bruxelleskonventionen af 29. november 1969 om ansvar for skade ved olieforurening, som ændret ved protokol af 19. november 1976.
<i>Ansvarskonventionen 1992</i>	Den Internationale Konvention om det privatretlige ansvar for skade ved olieforurening, 29. november 1992.
<i>Arbejdsskadeforsikringsloven</i>	Lov nr. 390 af 20. maj 1992 om forsikring mod følger af arbejdsskade, lovbek. nr. 789 af 28.08 1996.
<i>Atomskadeloven</i>	Lov nr. 332 af 19. juni 1974 om erstatning for atomskader, ændret ved lov nr. 732 af 7. december 1988.
<i>Bjærgningskonventionen 1989</i>	Den Internationale Konvention om Bjærgning 28. april 1989.
<i>Danske Lov</i>	Givet af Christian V den 15. april 1683.
<i>Depotredøgørelsen 1993</i>	Miljøstyrelsens redegørelse nr. 1/1993.
<i>EU-Traktaten</i>	Traktat af 7. februar 1992 om oprettelse af Den Europæiske Union.
<i>Fondskonventionen 1971</i>	Bruxelleskonventionen af 18. december 1971 om oprettelse af en international fond for erstatning af skader ved olieforurening, som ændret ved protokol af 19. november 1976.
<i>Fondskonventionen 1992</i>	Den Internationale Konvention om oprettelse af en international fond for erstatning for skader ved olieforurening, 29. november 1992
<i>Forsikringsaftaleloven</i>	Lov nr. 129 af 15. april 1930, som ændret senest ved lov nr. 262 af 6. maj 1993.
<i>Færdselsloven</i>	Lov nr. 287 af 10. juni 1976, som ændret senest ved lov nr. 258 af 19. april 1995.
<i>Grundloven</i>	Danmarks Riges Grundlov nr. 169 af 5. juni 1953
<i>Havmiljøbeskyttelsesloven</i>	Lov nr. 476 af 30. juni 1993 om Beskyttelse af havmiljøet, som ændret senest ved lov nr. 294 af 22. maj 1996.

Lovregler

<i>Jernbaneerstatningsloven</i>	Lov nr. 117 af 11. marts 1921 om Erstatning for skade ved jernbanedrift, som ændret ved lov nr. 129 af 9. april 1980.
<i>Kemikalieaffaldsbekendtgørelsen</i>	Bek. nr. 121 af 17. marts 1976 om kemikalieaffald.
<i>Kemikalieaffaldsdepotloven</i>	Lov nr. 262 af 8. juni 1983 om kemikalieaffaldsdepoter
<i>Kemikalieaffaldsloven</i>	Se <i>Olie- og kemikalieaffaldsloven</i>
<i>Ligningsloven</i>	Ligningsloven nr. 517 af 19. december 1992, lovbek. nr. 869 af 15. november 1995, som ændret senest ved lov nr. 274 af 2. april 1997.
<i>Listebekendtgørelse</i>	Bek. nr. 794 af 12. september 1991 om godkendelse af listevirksomhed, som ændret ved bekendtgørelse nr. 848 af 30. september 1994.
<i>Luftfartsloven</i>	Lov nr. 252 af 10. juni 1960 om Luftfart, lovbek. nr. 162 af 7. marts 1994, som ændret senest ved lov nr. 385 af 22. maj 1996.
<i>Miljøbeskyttelseskonventionen</i>	Konvention mellem Danmark, Finland, Norge og Sverige af 19. februar 1974, jfr. bek. nr. 487 af 1. oktober 1976,
<i>Miljøbeskyttelsesloven</i>	Lov nr. 358 af 6. juni 1991 om Miljøbeskyttelse, lovbek. nr. 590 af 27. juni 1994, som ændret senest ved lov nr. 395 af 22. maj 1996.
<i>Miljøerstatningsloven</i>	Lov nr. 225 af 6. april 1994 om erstatning for miljøskader
<i>Naturgasforsyningsloven</i>	Lov nr. 294 af 7. juni 1972 om Naturgasforsyning, som ændret ved lov nr. 255 af 8. juni 1983.
<i>Nordisk Miljøbeskyttelseskonvention</i>	19. februar 1974.
<i>Olie- og kemikalieaffaldsloven</i>	Lov nr. 178 af 24. maj 1972 om bortskaffelse m.v. af olie- og kemikalieaffald.
<i>Olietankbekendtgørelsen</i>	Bek. nr. 386 af 21. august 1980 om Kontrol med oplag af olie m.v., som ændret ved bek. nr. 614 af 27. juni 1994.
<i>Planloven</i>	Lov nr. 388 af 6. juni 1991 om planlægning, lovbek. nr. 746 af 16. august 1994, som ændret ved lov nr. 311 af 17. maj 1995.
<i>Produktansvarsloven</i>	Lov nr. 371 af 7. juni 1989 om produktansvar.
<i>Produktsikkerhedsloven</i>	Lov nr. 364 af 18. maj 1994 om Produktsikkerhed.
<i>Registreringsbekendtgørelsen</i>	Miljøstyrelsens bekendtgørelse nr. 17 af 12. januar 1993.
<i>Retsplejeloven</i>	Lov nr. 36 af 11. april 1916 om Rettens Pleje, lovbek. nr. 752 af 15. august 1996.

Lovregler

<i>Rørledningsloven</i>	Lov nr. 291 af 10. juni 1981 om Etablering og benyttelse af en rørledning til transport af råolie og kondensat, som ændret ved lov nr. 254 af 8. juni 1983.
<i>Råstofloven</i>	Lov nr. 357 af 6. juni 1991 om Råstoffer, som ændret senest ved lov nr. 484 af 12. juni 1996.
<i>Statsskatteloven</i>	Lov nr. 149 af 10. april 1992 om Indkomst- og Formueskat til Staten, som ændret senest ved lov nr. 427 af 14. juni 1995.
<i>Stormflodslov</i>	Lov nr. 340 af 6. juni 1991 om erstatning for skader forårsaget af stormflod.
<i>Søloven</i>	Sølov nr. 170 af 16. marts 1994, som ændret ved lov nr. 394 af 22. maj 1996.
<i>Undergrundsloven</i>	Lov nr. 293 af 10. juni 1981 om Anvendelse af Danmarks undergrund, lovbek. nr. 552 af 29. juni 1995.
<i>Vandforsyningsloven</i>	Lov nr. 299 af 8. juni 1978 om Vandforsyning, lovbek. nr. 337 af 4. juli 1985, som ændret senest ved lov nr. 402 af 14. juni 1995.
<i>Vandløbsloven</i>	Lov nr. 302 af 9. juni 1982, lovbek. nr. 404 af 19. maj 1992, som ændret ved lov nr. 402 af 14. juni 1995.
<i>Værditabsloven</i>	Lov nr. 214 af 28. april 1993 om en værditabsordning m.v. for boligejere.

Paragrafnøgle

AB 92	§ 21, 186	§ 101, 90; 118; 177; 178
§ 31, 181	§ 23, 84	§ 102, 177
§ 32, 181	§ 24, 88; 91	§ 105, 177; 178; 179
§ 33, 181	§ 25, 63; 87	§ 108, 153; 177; 178
§ 36, 181	§ 27, 96	
§ 37, 181	§ 30, 158	Grundlov
§ 38, 181		§ 63, 144
	Forbrugerbeskyttelse ved erhvervelse af fast ejen- dom	§ 73, 43
Affaldsdepotlov	§ 2, 196	Havmiljøbeskyttelseslov
§ 3, 133	§ 4, 196	§ 44, 118
§ 4, 131	§ 5, 196	
§ 5, 132; 133		Jernbaneerstatningslov
§ 6, 132	Forsikringsaftalelov	§ 1, 119
§ 7, 132	§ 2, 154; 185	§ 5, 119
§ 8, 132	§ 4, 156	§ 7, 119
§ 9, 132	§ 5, 156	§ 8, 112
§ 17, 133	§ 6, 156	§ 9, 119
Aftalelov	§ 7, 156	
§ 36, 96; 97; 101	§ 18, 203	Jordforureningslov
	§ 20, 185	§ 2, 65
Arbejdsskadeforsikrings- lov	§ 21, 156	§ 5, 141; 223
§ 5, 121	§ 29, 156; 190	§ 11, 140
	§ 39, 155	§ 12, 140
Atomskadeerstatningslov	§ 51, 186; 204	§ 19, 141
§ 13, 120; 127	§ 52, 152; 158; 185	§ 20, 141
	§ 53, 152; 158	§ 21, 140
DL 3-19-2 , 18; 84; 123	§ 54, 58; 154	§ 41, 19; 31; 32; 36; 37; 51; 70; 83; 85; 142; 143; 144; 145; 206; 208; 209; 210; 211; 216; 218; 219; 220; 224
DL 5-14-4 , 105; 124	§ 92, 156	
	§ 95, 153	
Domskonvention	Forældelse 1908-loven	§ 42, 33; 65
Art. 5, 148	§ 1, 104; 110	§ 43, 33
	§ 2, 104; 106; 107; 112	§ 44, 33
Erstatningsansvarslov	§ 3, 104; 108	§ 45, 32; 33; 71; 83; 206
§ 13, 54	§ 6, 107	§ 46, 34; 36; 130; 142; 145; 220
§ 14, 54	Færdselslov	§ 47, 34; 36; 142
§ 19, 84, 186	§ 2, 177	
§ 20, 98		

Paragrafnøgle

§ 48, 34	§ 72, 16; 18; 19; 21; 25;	Statsskattelov
§ 49, 35; 36; 140; 142	48; 221	§ 4, 138; 139
§ 51, 37; 144; 206	§ 84a, 12; 26; 34; 46;	§ 5, 138; 139
§ 75, 19; 31; 32; 35; 36;	217	§ 5a, 138
71; 142; 221		
§ 76, 35	Naturgasforsyningslov	Straffelov
§ 77, 35	§ 7, 120	§ 21, 63
§ 78, 32; 35; 36; 71;	Nordisk Miljøbeskyttel-	Sølov
142; 212; 222	seskonvention	§ 191, 116; 117
Ligningslov	Art. 3, 149	§ 192, 116; 117
§ 7 F, 139	Olietankbekendtgørelsen	§ 193, 117
Luftfartslov	§ 1, 78	§ 194, 116
§ 106, 119	§ 15, 16; 122	§ 195, 116
§ 107, 119	§ 16, 18; 48; 221	§ 197, 117
§ 111, 119	Planlægningslov	§ 206, 116; 117
§ 118, 112	§ 6, 12; 44	§ 229, 149
§ 127, 119	Produktansvarslov	§ 449, 150
§ 130, 119	§ 6, 120	§ 501, 112
1973-Miljøbeskyttelseslov	§ 7, 86	§ 502, 112
§ 2, 19	§ 10, 121	Tinglysningslov
§ 49, 17	§ 13, 121	§ 37, 83
§ 52, 19; 20; 27	§ 14, 112	Undergrundslov
	§ 15, 127	§ 35, 120
Miljøbeskyttelseslov	Retsplejelov	Vandforsyningslov
§ 1, 14	§ 243, 148	§ 23, 120
§ 4, 28; 214; 218	Romtraktat	§ 28, 120
§ 21, 23	Artikel 100, 12	Værditabslov
§ 24, 16; 24; 46	Artikel 100a, 12	§ 1, 136
§ 28, 78	Artikel 130r, 28	§ 3, 136
§ 41, 16; 18; 24; 216	Artikel 130s, 12	§ 5, 136
§ 42, 16; 24; 216	Artikel 235, 12	§ 9, 136
§ 46, 16; 25	Rørledningslov	§ 12, 136
§ 63, 24	§ 5, 120	§ 13, 136
§ 64, 24	Råstoflov	§ 14, 136
§ 68, 25; 217	§ 30, 120	
§ 69, 16; 24; 25; 57; 217		
§ 70, 16; 17; 27; 57; 221		

Domsregister

Ugeskrift for Retsvæsen

UfR 1938. 159 ØL, 59
UfR 1940. 117 VL, 58; 60
UfR 1953. 1028 H
(TfR 1954. 216), 58
UfR 1954. 442 H
(TfR 1955. 436), 44
UfR 1959. 708 VL, 59
UfR 1959. 876 H, 107
UfR 1960. 932 SH, 58; 59; 62
UfR 1960. 1002 H
(TfR 1961. 299), 118
UfR 1962. 190 VL, 59
UfR 1964. 59 H, 123
UfR 1967. 2 H
(UfR 1967 B.p. 67), 118
UfR 1967. 699 VL, 59
UfR 1968. 84 H
(UfR 1968 B.p. 333), 72
UfR 1968. 766 H
(UfR 1969 B.p. 117), 85
UfR 1969. 710 H, 105
UfR 1969. 923 ØL, 46
UfR 1972. 82 H, 59
UfR 1972. 959 H, 118
UfR 1973. 451 H
(UfR 1973 B.p. 305), 54
UfR 1973. 844 VL, 59
UfR 1979. 402 VL, 107
UfR 1979. 1035 H, 100
UfR 1983. 714 H
(UfR 1984 B.p. 49), 72
UfR 1983. 866H
(UfR 1984 B.p. 51), 72
UfR 1983. 895 H
(UfR 1984 B.p. 51), 72
UfR 1984. 284 H
(UfR 1984 B.p. 296), 72
UfR 1984. 418 ØL, 118
UfR 1985. 1015 H, 72

UfR 1986. 594 VL, 105
UfR 1987. 258 H
(UfR 1987 B.p. 285), 72
UfR 1988. 166 H, 54
UfR 1988. 878 VL, 60
UfR 1989. 692 H, 46; 108
UfR 1989. 988 H, 72
UfR 1989. 1108 H
(UfR 1990 B.p. 241), 54; 72; 103; 109;
111
UfR 1990. 416 ØL, 17; 122
UfR 1991. 674 H
(UfR 1992 B.p. 34), 17; 21; 22; 27; 48;
144; 145; 221
UfR 1991. 791 ØLK, 20; 27
UfR 1992. 414 H, 49; 100
UfR 1992. 575 H
(UfR 1992 B.p. 412), 72; 103; 106; 108;
109; 111
UfR 1994. 659 VL, 72
UfR 1994. 823 H
(UfR 1995 B.p. 128), 144
UfR 1995. 255 VL, 27; 48
UfR 1995. 504 H, 17; 72; 107
UfR 1996. 1666 H, 99; 100
UfR 1997. 129 H, 49; 68; 99

Utrykte domme

VLD 08.03 1985
[8.afd. B 1141-80], 49; 67
ØLD 25.09 1985
[6.afd. 37/85], 100
VLD 01.05 1987
[4.afd. B 2653-86], 118
VLD 04.06 1987
[1.afd. B 0402-84], 72
VLD 08.06 1990
[7.afd. B 632-86], 49; 67
ØLD 10.06 1992
[4.afd. B 0345-88], 49

Domsregister

VLD 15.12 1994
[12.afd. B 0381-93], 48; 99
ØLD 27.03 1995
[17.afd. B 0606-93], 21; 22; 27; 48;
145; 221
ØLD 10.10 1996
[16.afd. B 2006-92], 49
ØLD 14.11 1996
[4.afd. B 0346-93], 24

Byretsdomme

Århus Byret 14.09 1994
[BS 4.afd. 9400/93-4], 49; 99
MAD 1996 I-161
(Odense ret 22.02 1995), 123

Landsretsdomme

MAD 1996 I-125
(ØLD 09.02 1996), 21; 27
MAD 1996 II-336
(VLD 02.04 1996), 17
MAD 1996 II-352
(VLD 09.04 1996), 11
MAD 1996 II-358
(VLD 26.04 1996), 18
MAD 1996 II-371
(ØLD 06.05 1996), 21; 27

Miljøstyrelsens afgørelse

23.02 1994, j.nr. 10-4 (Næstved For-
chromningsanstalt), 24
MAD 1996 I-261
(1.03 1996), 123
MAD 1996 I-264
(21.03 1996), 18; 33; 48; 123
MAD 1996 II-462
(16.04 1996), 18; 33
MAD 1996 I-264
(21.03 1996), 221

Kendelser om Fast Ejendom

KFE 1993. 293, 49
KFE 1994. 259, 18; 24; 216

Forsikringsankenævnet

MAD 1996 II-516
(3. juni 1996), 175
MAD 1996 II-518
(17. juni 1996), 174

Europadomstolen

1976. 1735 (Bier), 148

Stikordsregister

A

Accept af risiko, 90

- Nedsættelse af erstatningen, 88

Adhæsionsproces, 107

ADR-konvention, 119

Adækvans

- Begreb, 65

Afbrydelse

- Forældelse, 105; 106
 - Miljøerstatningslov, 110, 112

Affald

- Æstetisk forurening, 41; 47

Affaldsdepoter

- Antal, 135; 215
- Oprensning for myndighedens regning, 49
- Virksomhedens, 165

Affaldsdepotlov

- Primær i forhold til miljøbeskyttelseslov, 134

Affaldsdepotloven, 12

- Deponering af affald, 49
- Oprensning for myndigheden regning, 30
- Registrering og oprensning, 131

Affaldsskader

- EU Direktiv, 42

Afgift

- Fyringsolie, 146

Afkald

- På erstatning efter skadens indtræden, 94
- På forældelsesindsigelse, 104

Aflysning

- Affaldsdepotregistreringer, 135

Afløbsdækning

- Miljøansvarsforsikring, 205
- Ophørt virksomhed, 212

Aftale

- Ikke forudgående afkald på erstatning, 93
- Mellem flere skadevoldere, 94
- Om miljøerstatning, 97
- Suspension af forældelse, 96

Aftaler

- Med stat og kommune, 98

Aftapning

- Oletank, 192

Afværgeforanstaltninger

- Bekostes af ejeren selv, 133
- *ful* §§ 52 & 53, 152
- Forureningsskade, 158
- Miljøskade fra oletanker, 150
- Omkostninger pålægges påbudsadressat, 71
- Påbud i miljøbeskyttelsesloven, 17
- På egen grund, 175
- Tabsbegrænsning, 68
- Uden påbudshjemmel, 27
- Ved vandværker, 46

Aktieselskab

- Ansvarlig uanset aktionærkreds, 85

Aktindsigt

- Adgang til registrering af potentielle affaldsdepoter, 134

Aktionær

- Personlig hæftelse for selskabets forurening, 85

All Risk forsikring

- Erhvervsvirksomhed, 195

Alternativ opvarmning, 225

Almene goder

- Beskyttelse af -, 56

Almenvellet

- Retfærdiggør indgreb mod erstatning, 43

Almindelig formueskade

- Begreb, 57

Stikordsregister

Almindelige erstatningsbetingelser

- Forudgående aftale, 96

Almindelige erstatningsregler

- Grundbetingelser, 62; 121; 124

Anden formueskade

- Værnet interesse, 61

Andet formuetaab

- Alm. Erhvervsansvarsforsikring, 170
- Bestyrelsesansvarsforsikring, 181
- Erhvervsansvarsforsikring, 163
- Erhvervsvirksomheder, 212
- Familieforsikring, 175
- Husejeransvarsforsikring, 174
- Ikke forsikringsdækning, 202
- Motoransvarsforsikring, 177
- Olie-tankforurening, 210
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 158
- Produktansvarsforsikring, 168
- Uden person- eller tingsskade, 55

Andre ansvarsregler

- Supplerer miljøerstatningsloven, 115

Anerkendelsessag, 107

Anlæg, 50

Anmeldelse

- Forsikringsskade, 153
 - Bygningsbrand, 189
 - Entrepriseforsikring, 180
 - Forsikringstiden, 153
 - Uden ophold, 156
- Uden ophold, 187

Ansatte

- Ikke miljøansvarsforsikring, 203
- Ikke objektivt ansvarlige, 84
- Ikke værnet personkreds, 58
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160

Ansvar

- Betingelse for ansvarsforsikringsdækning, 153
- Lækkende olietanke
 - Forsikringsmulighed, 222

Ansvarlig forurener

- Uanset ansvarsgrundlag, 37

Ansvarsbegrænsning

- Forurening under søtransport, 117
- Luftfartsloven, 119

Ansvarsforsikring

- Dækning af miljøpåbud, 158
- Forsikringssted, 154
- Forureningsskader, 151

- Indhold, 152

- Krav rejst, 153; 156

- Lovpligtig

- Arbejdsskade, 121
- Færdselsskader, 119; 153
- Luftfartøj, 119
- Nukleare skader, 120; 127
- Skader fra olietankskibe, 117
- Skadevolders erstatningsansvar, 29
- Typiske forsikringer, 155

Ansvarsfraskrivelse

- Fortolkning, 100
- Omfattede ikke jordforurening, 100

Ansvarsfrihedsgrunde, 87

Ansvarsfritagelse

- Myndighedspåbud, 86

Ansvarsgennembrud

- Betingelser, 85

Ansvarsgrundlag

- Betingelse for omkostningsdækning, 20; 25
- Betingelse for påbud, 16; 71; 141
 - Til forurenere, 143
- Betingelse for regres, 134
- Ethvert ~ dækket af Poolens Miljøansvarsforsikring, 202
- Gamle forureninger, 130; 216
- Ikke erhvervsdrivendes forureninger, 143
- Jordforureningslov, 37; 143
- Omkostninger pålægges uden ~, 18
- Påbud over for gamle forureninger, 219

Ansvarskonventionen

- 1969, 149
- 1992, 115; 149

Ansvarspådragende handling

- Tidspunkt, 129

Ansvarsskade

- Forvoldt inden forsikringstiden, 156

Arbejdsskadeforsikring

- Forureningsskade, 158

Ansvarsubjekt

- Driftsherre, 83

Arbejdsskade

- Differenceerstatning, 72
- Indendørs miljø, 45

Arbejdsskadeforsikring

- Objektivt ansvar, 121
- Primær i forhold til miljøerstatning, 121

- Asbestose-dommen**, 54
- Assurandør-Societetet**
 - Forsikringsmuligheder, 199; 201; 208; 209; 211; 212
 - Olietankbekendtgørelsen, 209
- Atomskade**
 - Objektivt ansvar, 127
 - Uden for miljøerstatningsloven, 127; 204
- Autoværksteder**
 - Objektivt ansvar, 78
- B**
- Bagudrettet**
 - Erstatningsret, 26
- Bakterier**
 - Forurener luft, 44
- Basisforsikring. Se Familieforsikring**
- BBR-Register**
 - Forureninger, 140
- Begravelsesudgifter**, 54
- Begrænsning**
 - Krav mod ansvarsforsikring, 153
 - Poolens Miljøansvarsforsikring, 202
- Begrænse forurening**
 - Oprensning tilsigter alene at ~, 135
 - Private olietanke, 146
- Begyndelse**
 - 1908-lovens forældelse, 106
 - 30 års forældelsesfrist, 111
 - DL 5-14-4 forældelse, 106
 - Forældelse, 105
 - Miljøerstatningsloven, 109
- Benzinstation**
 - Forurening
 - Mangel, 49
 - Oliebranchens Miljøpulje, 137; 223
- Beplantning**
 - Skade på haveanlæg, 191
- Beskyttelsespræceptiv**
 - Begreb, 93
- Bestyrelsesansvar**
 - Forsikringsbetingelser, 181
- Betingelser**
 - For erstatningsansvar, 69
- Bevis**
 - For culpa, 69
- Bevisbyrde**
 - For afbrydelse af forældelse, 108
 - For erstatningsbetingelser, 66; 96
- Biintervention**
 - Forældelse, 107
- Bjærgning**
 - Olietanker, 149
- Bjærgningskonventionen**
 - 1910, 149
 - 1989, 116; 149
- Blyforurening**
 - Langs veje, 215
- Boligopvarmning**
 - Forurening fra olietank, 71; 143
- Brand**
 - Afgrænsning, 188
- Bristende forudsætninger**
 - Tilsidesættelse af aftale, 97
- Brugelig pant**
 - Virksomhedsdrift, 85
- Brugstyveri**
 - Motoransvar, 178
- Bruxelleskonventionen**
 - 1969, 149
 - 1971, 149
- Byggeri**
 - Forurening konstateres, 133
- Byggetilladelse**
 - På forurennet jord, 47
- Bygning**
 - Privat husejerforsikring, 191
 - Sundhedsmæssig risiko, 141
- Bygningsbrandforsikring**
 - Forsikringsbetingelser, 188
 - Supplerende jorddækning, 207
- Bygningskaskoforsikring**
 - Dækker ikke siveskader, 200
 - Forsikringsbetingelser, 190
 - Supplerende jorddækning, 207
- Bygningstilbehør**
 - Bygningsbrandforsikring, 188
 - Privat husejerforsikring, 191
- Byrde**
 - Registrering af affaldsdepot, 134
 - Registrering af forurening, 140
- Bødeforlæg**
 - Ikke straffesag, 105
- Børn**
 - Familieforsikring, 175
- Børneinstitutioner**
 - Støjgener, 43

Stikordsregister

C

Chokskade, 54

CIM-konvention, 119

Claims made. *Se Krav Rejst*

Conditio sine qua non

- Årsagsforbindelse, 62

Culpa

- Betingelse for påbud, 71
- Bevis for forsømmelse, 39
- Culpabedømmelse, 122; 200
- Ulovbestemt ansvarsgrundlag, 121

D

Dansk Forening for International Motorkøretøjsforsikring, 178

Den Fysiske Verden

- Bilag til jordforureningsbetænkning, 50

Den Juridiske Verden

- Bilag til jordforureningsbetænkning, 50

Deponering

- Forurenet jord, 209

Differenceerstatning

- Arbejdsskade, 121

Diffuse skadesårsager

- Begreb, 65
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160

Diffus forurening, 215

Direkte krav

- Ansvarsforsikring, 153
- Forureningsforsikring, 223
- Motoransvar, 178

Direkte tab

- Produktansvarsforsikring, 168

DL 3-19-2

- Arbejdsgiveransvar, 84

DL 5-14-4

- Afbrydelse af forældelse, 108
- Ingen suspension, 108
- Konkurrence med 1908-loven, 103

Dobbeltforsikring

- Bygningsbrand, 190

Domskonvention

- Værneting, 148

Domstolskontrol

- Jordforureningslov, 36
- Påbud efter jordforureningslov, 144

Driftstab

- Begrænset forsikringsdækning, 202
- Som anden formueskade, 62

- Ved tingsskade, 55

Drikkevand

- Beskyttes mod forurening, 46
- Truet af forurening, 215

Dækningsomfang

- Familieforsikring, 175
- Husejeransvarsforsikring, 173

Dækningsområde

- Erhvervsansvarsforsikring, 164
- Forurening
 - Familieforsikring, 176
- Landbrugsvirksomheders forureninger, 172
- Produktansvarsforsikring, 169

Dækningssum. *Se Forsikringssum*

E

Efteranmeldelse

- Bestyrelsesansvarsforsikring, 182
- Bygningsbrandforsikring, 189
- Erhvervsansvarsforsikring, 164
- Forsikringsbegivenhed, 156
- Husejeransvarsforsikring, 174
- Kaskoforsikring, 187
- Olie-tankforurening, 210
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 161; 205

Efteranmeldelsesperiode

- Efter forsikringstiden, 153

Efterfølgende aftale

- Ingen begrænsning, 96

Egen ejendom

- Afværgeforanstaltninger, 208; 210
- Forurenet, 15; 176; 183
- Forurening
 - Privat husejerforsikring, 194
 - Påbud til erhvervsvirksomhed, 211
 - Forsikringsmulighed, 200; 210
 - Husejeransvarsforsikring, 207
 - Jorddækningsforsikring, 196
- Samme regler som fremmed ejendom, 23

Egen skyld

- Forurening fra oliereservoire, 116
- Lempelse af -, 91
- Nedsættelse af erstatningen, 88; 89
- Særregel i miljøerstatningslov, 124

Egne ejendele

- Ansvarsforsikring, 163

- Ikke dækket af ansvarsforsikring, 152; 175

Ejendomsavance

- Offentlig oprensning, 139

Ejendomsoplysningskema

- Oplyser om forureningsmistanke, 134

Ejer af fast ejendom

- Forurening fra olietankanlæg, 71

Ejerskifte

- Bygningsbrandforsikring, 190
- Fritager ikke for allerede forvoldt skade, 84
- Motoransvarsforsikring, 178

Ejerskifteforsikring

- Dækningsomfang, 196

Entrepriseforsikring

- Bygherrens ansvar, 179
- Entreprenørens ansvar, 179

Erhvervsansvarsforsikring

- Individuel
 - Forsikringsbetingelser, 169
- Industrirådet og SKAFOR, 162
- Mangler ved entreprise, 181
- Stedligt dækningsområde, 154

Erhvervs- og Produktansvarsforsikring

- Forsikringsbetingelser, 162

Erhvervsdrivende

- Afgrænsning, 100
- Forudgående afkald på erstatning, 94
- Forudgående aftale, 97
- Forudgående aftaler, 98

Erhvervsvirksomhed

- Afgrænsning, 73
- Driver forurenende virksomhed, 70; 143; 219
- Omkostningsdækning, 225
- Ophørt, 216

Erkendelse

- Afbryder forældelse, 106; 108

Erstatning

- Nedsættelse hvis urimeligt tyngende, 88
- Uden beløbsbegrænsning, 88; 119

Erstatning i kontraktsforhold

- Supplerer miljøerstatningsloven, 125

Erstatning uden for kontrakt

- Forældelse, 104

Erstatningsansvar

- Betingelse for forsikringsdækning, 211
- Lovlige påbud, 26

Erstatningsansvarsloven

- Erstatningsposter, 54

Erstatningsfri regulering

- Kortlægning efter affaldsdepotloven, 135

Erstatningskrav

- Miljømyndigheden overtager ~, 36; 142
- Uden beløbsmæssig begrænsning, 67; 210

EU

- Retsakter på miljøområdet, 12

Europarådet

- 1993-Konvention om miljøerstatningsansvar, 13

Ex officio

- Stillingtagen til forældelse, 104

F

Familieforsikring

- Forsikringsbetingelser, 175

Fare

- For fysisk skade, 61

Fareafværgelse

- Brandskade, 190
- Erhvervsansvarsforsikring, 163; 165; 210
- Landbrugsforsikring, 172
- Omkostninger som tingsskade, 158
- Produktansvarsforsikring, 167
- Uden forudgående påbud, 27
- Undladt groft uagtsomt, 185

Farlig bedrift

- Objektivt ansvar, 70
- Skade udslag af farlig egenskab, 72

Farligt gods, 119

Fast ejendom

- Tilknytning til ~
 - I jordforureningslov, 83
 - I miljøbeskyttelsesloven, 82
- Udgangspunkt for forurening, 50; 82; 114; 157
- Betingelse i miljøansvarsforsikring, 202

Finansiering

- Erstatningsfonden, 117
- Forurenede benzinstationer, 137
- Forureningsskader
 - Forsikring ikke nødvendig, 200
- Miljøskader i Sverige, 201

Stikordsregister

Fiskedød

- Diffuse skader, 65

Fladeforureninger

- Begreb, 65
- Ikke miljøansvarsforsikring, 203

Flere skadevoldere

- Solidarisk ansvar, 87

Fondskonventionen

- 1971, 149
- 1992, 115; 149
 - Anvendelsesområde, 117

Forbehold

- Om yderligere erstatning, 95

Forbigående forstyrrelse

- Betydning for tålegrænse, 44

Forbrydelse

- 20 årig forældelse, 110
- Udelukker 5-årig forældelse, 105

Forbud

- Mindre betydende indgreb, 141

Force Majeure

- Bygningsbrandforsikring, 189
- Entrepriseforsikring, 180
- Olie-tankforurening, 210
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 159
- Årsag til forureningsskade, 65; 204
- Årsag til olieforurening, 116

Fordringsret

- Ikke værnet personkreds, 58

Forfaldstid

- Begyndelse for 1908-lovens forældelse, 106

Forgæves bjærgning

- Afværger miljøskade, 149

Forhandlingsmaksime

- Forældelse omfattet af ~, 103

Forholdsmæssigt afslag

- Mangler, 125

Forsikring

- Beløbsmaksimeret ansvar, 88

Forsikringsaftale

- Ansvarsforsikring, 152
- Kaskoforsikring, 153; 185

Forsikringsbegivenhed

- Beskrivelse, 155
- Forsikring i kraft, 153
- Forureningsansvarsforsikring, 153
- I forsikringstiden, 153; 156

Forsikringsbehov

- Udover Poolens Miljøansvarsforsikring, 204

Forsikringsdækning

- Gamle olietanke, 220
- Jordforureningsloven, 37; 208
- Lækkende olietanke, 146
- Miljøerstatningslov, 208
 - Ikke 30 år, 205
- Olie-tankforurening, 215
- Påbud i forsikringstiden, 209

Forsikringsmulighed

- Gamle olietanke, 222
- Miljøansvar, 199; 200

Forsikringspligt

- Begrundelse, 199
- Erhvervsvirksomheder ikke pålagt ~, 210

Forsikringssted

- Afgrænsning, 154
- Alm. Erhvervsansvarsforsikring, 170
- Entrepriseforsikring, 180
- Erhvervsansvarsforsikring, 162
- Familieforsikring, 175
- Forurening
 - Erhvervsansvarsforsikring, 165
- Husejeransvarsforsikring, 173
- Landbrug
 - Forureningsdækning, 172
- Motoransvarsforsikring, 179
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 157
- Produktansvarsforsikring, 166

Forsikringssum

- Begrænsning for dækning, 156
- Bestyrelsesansvarsforsikring, 182
- Entrepriseforsikring, 181
- Erhvervsansvarsforsikring, 164; 171
- Erhvervsvirksomheders forurening, 212
- Familieforsikring, 176
- Husejeransvarsforsikring, 174
- Ikke begrænsning for afværgeforanstaltninger, 152
- Jorddækning, 207
- Jordforureningslov
 - Private olietanke, 206
- Landbrug, 173
- Lovpligtig miljøansvarsforsikring, 199
- Maksimum for dækning, 152
- Motoransvar, 179

- Olietankforurening, 210
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 161; 205
- Produktansvarsforsikring, 169
- Særlig begrænsning
 - Bygningsudsmykning, 194
 - Forurening, 166; 210
 - Haveanlæg, 194
 - Ingrediensskader m.v., 167

Forsikringstager

- Bestyrelsesansvarsforsikring, 182
- Forsikringsselskabets aftalepart, 154; 185

Forsikringstiden

- Bygningsbrandforsikring
 - Skadesårsag, 189
- Dækningsperiode, 156
- Erhvervsansvarsforsikring, 164; 170; 211
- Forsikring skal holdes i kraft, 211
- Forureningsskade sket i ~, 209
- Miljøansvarsforsikring
 - Skadesårsag og Krav rejst, 200
- Motoransvarsforsikring, 179
- Poolens Miljøansvarsforsikring
 - Krav rejst, 160; 205
- Privat husejerforsikring, 194

Forsikringsår

- Begreb, 164
- Skader inden for forsikringssum, 164
- Summen af skader i ~, 161

Forstyrrelse

- Forurening, 41
- Lys og stråling, 45

Forsyningsledninger

- Objektivt ansvar ved brud på ~, 71

Forsæt

- Ansvarsforsikring dækker ikke, 153
- Bestyrelsesansvar, 181
- Entrepriseforsikring, 180
- Erhvervsansvarsforsikring, 163; 170
- Familieforsikring, 175
- Husejeransvarsforsikring, 174
- Landbrugsansvarsforsikring, 171
- Motoransvarsforsikring, 177
- Olietankforurening, 209
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 159; 203

- Sikredes skadesforvoldelse, 153; 185; 187
- Tilsidesættelse af ansvarsbegrænsning, 117
- Tredjemands ~, 116

Forsørgertab

- erstatning til efterladte, 54
- Forsætlig medvirken, 90

Fortabt

- Ret mod forsikringsselskab, 153; 187

Fortolkning

- Aftale om miljøerstatning, 97

Forurenede arealer

- Opgørelse, 135

Forurenede ejendomme

- Oprensat efter værditabsloven, 137

Forurener

- Afgrænsning
 - Private olietanke, 221
- Afgrænsning i jordforureningslov, 19; 32; 71; 143
- Andre end virksomhed og boligejer med olietank, 71; 143

Forurener betaler

- Ikke ansvarsregel, 28
- Jordforureningsloven, 31; 36; 70
- Kan ikke stå alene, 225
- Kun visse virksomheder, 70; 214
- Objektivt ansvar, 39; 218
- Overvæltning af omkostninger, 225
- Uden ansvarsgrundlag, 218

Forureneransvar

- Erhvervsvirksomheder og olietankanlæg, 214
- Jordforureningslov, 32; 37
- Ubetinget, 219

Forurenede ejendom

- Miljømyndigheden hæfter for foranstaltninger på tredjemands ejendom, 71
- Tilhører tredjemand, 142

Forurening

- Adressat for påbud årsag til, 21; 218
- All risk forsikring, 195
- Anden bygningsbeskadigelse, 207
- Begreb, 40
 - Kan forsikres, 201
- Bestyrelsesansvarsforsikring, 181; 182
- Bygningsbrandforsikring, 190; 207
- Entrepriseforsikring, 180

Stikordsregister

- Erhvervsansvarsforsikring
 - Yderligere betingelser, 165; 171
- Familieforsikring, 176
- Husejeransvarsforsikring, 174
- Landbrugsansvarsforsikring, 171
- Motoransvar, 177
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 157
- Privat husejerforsikring
 - Skade på bygninger og tilbehør, 194
- Produktansvarsforsikring, 169
- På egen grund, 125
- Årsag, 40

Forureningsdækning

- All Risk forsikring, 196
- Erhvervsvirksomheder, 197; 210
- Kaskoforsikring, 187
- Landbrugsforsikring, 196
- Private forsikringer, 182

Forureningsfarlig virksomhed

- Antal, 81
- Forurener på anden måde, 82
- Årsag til forurening, 66, 81

Forureningsforsikring

- Erhvervsvirksomheder, 182
- Landbrugsvirksomheder, 171
- Stedlig afgrænsning, 154

Forureningskortlægning

- Jordforureningslov, 140

Forureningsrisiko

- Ikke reel, 222

Forureningssskade

- Afgrænsning, 53
 - Integritetskrænkelser, 57; 202
- Betingelse for objektivt ansvar, 114
- Ejerskifteforsikring, 196
- Forvoldt af luftfartøj, 119
- Forvoldt ved færdselsuheld, 118
- Haveanlæg, 191
- Landbrug, 172; 196
- Stiftelsestidspunkt, 106; 130
- Suspension, 108
- Uden for virksomhedens område, 166
- Ulovbestemt objektivt ansvar, 71
- Ved brandskade, 190

Forureningszoner

- Jordforureningslov, 140

Forvaltningsafgørelser

- Domstolskontrol, 144

Forvaltningsret

- Betingelser for påbud, 22
- Forældelsesregler, 18
- Påbud, 16; 142

Forældelse

- 1908-loven
 - Afbrydelse af forældelse, 106
 - Forældelse af forsikringskrav, 156
 - Supplement til *fal* § 29, 156; 190
- 30-års frist, 124; 143
- Absolut 30-års frist, 111
 - Konkurrence med DL 5-14-4, 103
- Almindelige regler, 104
- Forsikringskrav, 156; 190
- Forvaltningsretlige påbud ikke begrænset af ~, 18; 143
- Frist kan ikke på forhånd forlænges, 96
- Gamle foreninger, 130; 141
- Kravet ophørt, 103
- Miljøerstatningslov, 109; 213
- Olie-tankforurening, 210
- Tidligste frist afgørende, 103; 110

Forældelsesfrist

- Afbrydelse, 105
- Begyndelse, 105
- Længde, 105
- Suspension, 105

Frugtføreransvarsforsikring, 118

Fremadrettet

- Forvaltningsretlig regulering, 26

Fremmed ejendom

- Ikke jorddækningsforsikring, 208

Fremmed grund

- Oprensning med ejerens samtykke, 26; 217
- Rammes af forurening, 23; 207

Fremtidige forureninger

- Jordforureningsloven, 142
- Miljøerstatningsloven, 217

Frifindelse

- Krav forældet, 104

Frigivelse

- Affaldsdepot, 132

Frist

- 5-års fristens beregning, 107
- Forældelse, 105

Frostsprængning

- Privat husejerforsikring, 192

Fuld- og nyværdiforsikring
- Bygningsbrandforsikring, 189
- Privat husejerforsikring, 194
Fyringsolie
- Forurening ved ~leverance, 119
Færdsel
- Kørselsuheld, 118
Færdselslov
- Anvendelsesområde, 118; 177
- Objektivt ansvar for forurening, 83
Færøerne
- Miljøerstatningsloven, 147
Følgeskader
- Produktansvarsforsikring, 168
Følsom anvendelse
- Forurenede lokaliteter, 215

G
Gamle forureninger
- Ansvarsgrundlag, 126
- Finansiering, 145
- Forurener ansvarlig, 216
- Før 1.juli 1994, 130
- Før jordforureningsloven, 217
- Jordforureningslov, 139
- Mulighed for påbud, 141
- Omkostning ved oprensning, 49
- Påbud uden rådighed, 142
- Ansvarsgrundlag, 142
- Tinglysning af påbud, 142
- Uden for miljøerstatningsloven, 214
Gamle olietanke
- Finansiering af forureningsdækning, 225
- Sløjfet ukorrekt, 223
Gamle skader
- Før 1.juli 1994, 130
Gammel forurening
- Erstatningsansvar, 26
Gasværker
- Trykfejl for glasværker, 74
Genopretning
- Forureningsskader, 199
- Økologisk balance, 213
Genoprettelse
- Ikke fuldstændig, 205
Genskader, 160; 173
- Uden for Poolens Miljøansvarsforsikring, 204

Genstand for forsikring
- Bygningsbrandforsikring, 188
- Privat husejerforsikring, 191
Geografisk dækning
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 205
Godkendt virksomhed
- Uden for Poolens Miljøansvarsforsikring, 204
God tro
- Om forurening, 138
Gods
- Forvolder skade, 118
- Skade på ~, 118
Gradvis forurening
- Landbrug, 172
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 159
Grov hensynsløshed
- Motoransvar, 177
Grov uagtsomhed
- Alm. erhvervsansvarsforsikring, 170
- Anden pludselig skade, 193
- Erhvervsansvarsforsikring
- Tingsskade, 163
- Landbrugsansvarsforsikring, 171
- Nedsættelse af erstatning, 90
- Olie-tankforurening, 209
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 159; 203
- Sikredes skadesforvoldelse, 153; 185; 187
- Tilsidesættelse af ansvarsbegrænsning, 117
Grundejer
- Forureningsansvar, 213
- Ikke forurener, 21
- Omkostninger for egen regning, 26
Grundejeransvar
- Afvises, 214
Grundlovsstridig
- Jordforureningsloven?, 36
Grundvand
- Beskyttes mod forurening, 46
- Forandring i grundvandstand, 120
- Forurenes af affald, 47
Grusgrav
- Forurening, 50
Grænseoverskridende forurening
- Lovvalg, 147
- Norden, 148

Stikordsregister

Grønbog

- om erstatning for miljøskader, 13

Grønland

- Miljøerstatningsloven, 147

Gunst

- Aftale til ~ for skadelidte, 96

Gylle

- Forureningskilde, 81
- Ikke pludselig skade, 172

Gylletank

- Objektivt ansvar, 173
- Siveskader, 173

Gødning

- Fladeforurening, 215

H

Handelsværdi

- Reduceres af forurening, 29

Haveanlæg

- Bygningsbrandforsikring, 188
- dækkes med bygningsbeskadigelse, 191
- Forureningsskade, 194
- Privat husejerforsikring, 191

Havet

- Generel forurening
- Værnet interesse, 62

Havmiljøbeskyttelseslov

- Objektivt ansvar for olieudtømmning, 118

Herlighedsværdi

- Erstatning, 41

Hjemmel

- Oprensningsomkostninger
- Jordforureningsloven, 37

Holland, 14

Hovedårsag, 63

Husdyrgødning. *Se Gylle*

Husejeransvarsforsikring

- Forsikringsbetingelser, 173
- Lækkende olietanke, 206
- Forudsætter ansvarsgrundlag, 200

Hypotetisk skadesårsag

- Årsagskonkurrence, 64

Hæftelse

- Miljømyndighedens ~ for erstatningskrav, 212

Hændelig skadesårsag

- I konkurrence med anden årsag, 64

Hændelige uheld

- Årsag til miljøskader, 37

Hærværk

- Erhvervsbygningsforsikring, 193

Håndhævelsesmidler

- Frem for offentlig oprensning, 141

I

Ikke Listevirksomhed

- Underkastet objektivt ansvar, 81

Ikke-økonomisk skade

- Kan ikke kræves erstattet, 53

Ikrafttrædelse. *Se også Skæringstidspunkt*

- Efter passende frist, 219
- Jordforureningslov, 12
- Miljøerstatningslov: 1.juli 1994, 129

Iltindhold

- I vandet, 47

Iltsvind

- Forurening af havet, 62

Indberetning

- Om forurening, 133

Indirekte tab

- Dækkes ikke, 168
- Produktansvarsforsikring, 168

Indsatsplan

- Foruretede ejendomme, 140

Ingrediensskader

- Produktansvarsforsikring, 167

Integritetskrænkelse

- Begreb, 57

Interesse

- Tingsforsikring, 154; 188

International Erstatningsfond

- Finansiering, 117

International privatret

- Forureningsskader, 148

IPPC-Direktivet, 13

J

Japan, 14

Jernbaneerstatningslov

- Objektivt ansvar, 119

Jord

- Forurenet ved brandskade, 190
- Forurening, 47

Jordarbejder

- Erhvervsansvarsforsikring, 163
- Produktansvarsforsikring, 168

Jorddækning

- Betinget af myndighedspåbud, 208

Jorddækningsforsikring

- Ikke supplement til privatforsikring, 183; 197; 222
- Supplement til erhvervsforsikring, 196; 207
- Udstrækkes til naboejendom, 197

Jordforurening, 12

- All Risk forsikring, 195
- Forsikringsdækning uden bygningsbeskadigelse, 209
- Ikke dækket under haveanlæg, 194
- Lovudkast 1996, 30
- Privat husejerforsikring, 194

Jordforureningslov

- Afløser affaldsdepotlov, 139
- Ansvar for omkostninger, 70
- Forsikringsmulighed, 206; 212
- Forureningsskader fra motorkøretøjer, 51
- Ikke formueretlig erstatningslov, 37
- Indhold og opbygning, 31
- Kritikpunkter, 36; 141
- Påbudshjemmel, 31; 32
- Tilknytning til fast ejendom, 83

Jordrensning, 47

Jordskælv. Se Naturkatastrofe

K

Kanalisering

- Ansvar for olietankskibe, 116; 117

Kapitel 5 Virksomhed

- Sammenhæng med miljøerstatningslov, 80
- Undtaget fra objektivt ansvar, 80

Kaskoforsikring

- Dækker fremfor Poolens Miljøansvarsforsikring, 160
- Forsikringssted, 154
- Forurening af egen ejendom, 29; 222
- Indhold, 153
- Jorddækning, 207
- Skade sket princip, 156
- Typiske forsikringer, 188

Kemikalieaffald, 12

- Affaldsdepotlov, 131

Kemikalieforurening

- I jord, 47

Klage

- Mindre omkostningskrævende foranstaltninger, 141
- Over kortlægning af forurenede arealer, 134
- Registrering af affaldsdepot, 134

Klippan-dommen, 22

Kloak

- Pludselig skade, 159

Kommune

- Aftale om miljøerstatning, 94
- Skadelidt, 98

Kommunikationslinier

- Erstatning for beskadigelse af -, 58

Konkurrence

- 1992 konventioner og tidligere konventioner, 149

Konkurrerende årsager

- Solidarisk ansvar, 63

Konkurs

- Samfundet bærer omkostningerne, 225

Kontraktansvar

- Entrepriseforsikring, 180

Kortlægning

- Affaldsdepotlov, 134

Kortslutning

- Bygningsbrandforsikring, 188

Krav rejst

- Afgrænsning, 161
- Bestyrelsesansvarsforsikring, 182
- Erhvervsansvarsforsikring, 164
- Før policens ikrafttræden, 161
- I forsikringstiden, 153
- Over for skadevolder, 156
- Produktansvarsforsikring, 169

Krav på andet grundlag

- Forældelse, 112

Kreditorer

- Ikke værnet personkreds, 58

Krig. Se Force majeure

Kunstgødning

- Forureningsansvar ikke objektivt, 82

Kølevæskeudstrømning

- Privat husejerforsikring, 192

Kørselsuheld

- Betingelse for objektivt ansvar, 118; 177

Stikordsregister

L

Landbrug

- Afgrænsning, 77; 81; 213

Landbrugsforsikring

- Forsikringsbetingelser, 171
- Tingsforsikring, 196

Led i erhverv

- Afgrænsning, 101

Legalitetsprincippet

- Betingelse for påbud, 22; 26; 27

Legepladser

- Forurenet jord, 47

Lergravning

- Skades af forurening, 50

Lex loci delicti commissi

- Skadegørende handling, 148

Litis denunciation, 107

Lloyds open form

- Bjærgning, 149

Lokalplaner

- Betydning for tålegrænse, 43

London konventionerne

- 1992, 149

Losseplads

- Affaldsdepotlov, 131

Lovlige påbud

- Forsikring mod omkostninger, 37

Lovpligtig

- Forsikring
 - Erhvervsvirksomheders forurening, 212
 - Private olietanke, 206; 208; 222
 - Skadelidte sikret, 203
- Forureningsforsikring
 - Olietankskibe, 116
- Miljøansvarsforsikring, 199
- Motoransvarsforsikring, 177

Loyal oplysningspligt

- Oplysning om forureningsmistanke, 134
- Oprensset ejendom, 222
- Registrering af forurening, 140
- Salg af fast ejendom, 49

Luft

- Forurening, 44

Luftfart

- Objektivt ansvar, 119

Luftforurening

- Miljøerstatningslov, 44; 145
- Personskade, 54

Lufthavn

- Støjgener, 43
- Tilknytning til fast ejendom, 82

Lugt

- Forurening, 45
- Jordforureningslov, 222

Långiver

- Ikke hæftelse for den forurenende virksomhed, 84

M

Maksimum

- Forsikringsdækning
 - Private olietanke, 224
- Intet ~ for erstatning, 88

Mangelsansvar

- Aftale med erhvervsdrivende køber, 97
- Entreprise, 181
- Fast ejendom, 196
- Ikke miljøerstatningsloven, 125
- Overdragelse af fast ejendom, 98
- Salg af forurenet ejendom, 49; 125

Mangelskrav

- Mod sælger af forurenet ejendom, 47

Manglende forsikringsdækning

- I forhold til miljøansvarsloven, 205

Manglende vedligeholdelse

- Ikke forsikringsdækning, 204

Markedspris

- Bortset fra forurening, 138

Medarbejdere

- Ikke dækket af Poolens Miljøansvarsforsikring, 158

Medvirken

- Nedsættelse eller bortfald af erstatning, 90

Midlertidigt ophold

- Uden for dækningsområde, 164; 169

Miljøaftaler

- Begreb, 94
- Eksempler, 98

Miljøansvar

- Forudsætter finansiering, 226
- Miljømyndighederne, 217
- Tempo for overtagelse, 225

Miljøansvars Poolen

- Miljøansvarsforsikring, 157; 201

Miljöbalk

- SOU 1996:103, 14
- Saneringsforsikring, 201

Miljöbeskyttelsesloven, 11

- Ansvarspådragende overtrædelse, 25
- Færøerne og Grønland, 147
- Påbudshjemmel, 16; 20
- Territorial afgrænsning, 147
- Tilsynsmyndighedens reaktionsmuligheder, 23

Miljøerstatningslov

- 30 års absolut forældelsesfrist, 111
- Betydning efter jordforureningsloven, 145
- Formueretlig lov, 213
- Forsikringsmulighed, 201
- Objektivt ansvar, 69

Miljøforskrifter

- Tilsidesat som betingelse for påbud, 218
- Tilsidesættelse af ~, 21; 159; 171; 218
 - All Risk forsikring, 195
 - Erhvervsansvarsforsikring, 166; 211
 - Familieforsikring, 176
 - Forurening af haveanlæg, 194
 - Husejeransvarsforsikring, 175
 - Landbrug, 172
 - Landbrugsforsikring, 196
 - Olie-tankforurening, 209
 - Poolens Miljøansvarsforsikring, 204
 - Privat husejerforsikring, 191

Miljøinteresser

- Retssikkerhedshensyn, 221

Miljøkrav

- Omkostninger, 29

Miljøopgaver

- Virksomheder overtager ~, 98

Miljøpulje

- Dækker udover forsikringsmaksimum, 224
- Private olietanke, 224

Miljøskade

- Begreb, 14

Miljøskadeforsikring

- Sverige, 112; 201

Miljöskadelag

- SFS 1986:225, 14
- Tålegrænse, 42

Miljöskyddslag

- Miljøskadeforsikring, 201

Mobile anlæg

- Omfattes af jordforureningslov, 51

Motoransvar

- Forsikringsbetingelser, 176

Motorforsikring

- Dækningsomfang, 177

Myndighedstilladelse

- Udelukker ikke erstatningsansvar, 86; 204

Maastricht-aftalen, 12

N

Naboejendom

- Forurenet af bygningsskade, 191; 195
- Kaskodækning udstrækkes over skel, 197

Naboret

- Tålegrænse, 42

Naturbegivenhed

- Samvirkende skadesårsag, 64

Naturgasforsyning

- Objektivt ansvar, 120

Naturkatastrofe

- Bygningsbrandforsikring, 189
- Entrepriseforsikring, 180
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160
- Uden for miljøerstatningsloven, 65; 204

Naturkatastrofedækning

- Norge, 223

Nedstyrtende genstande

- Privat husejerforsikring, 193

Negotiorum Gestio

- Hjemmel for erstatning, 18; 22

New Zealand, 14

No cure – no pay

- Bjærgning, 149

Nordisk Miljøbeskyttelseskonvention, 148

Notering

- Område 3 ejendomme, 135

Nukleare anlæg

- Objektivt ansvar, 120

Nye olietankanlæg

- Objektivt ansvar, 220

Nødret

- Ansvarsfrihed, 87

Nødværge

- Ansvarsfrihed, 87

Stikordsregister

O

Objektivt ansvar

- Adækvansbegreb, 66
- Afgrænsning, 39
- Begrundelse for ~, 69
- Erhvervsansvarsforsikring, 162
- Forurening fra private olietanke, 222
- Forureningsskade, 69; 72
- Færdselsskader, 118; 177
- Jordforureningslov, 208
- Konsekvens af påbud, 216; 218
- Lovhjemmel, 72
- Miljøerstatningslov, 213
- Over for miljømyndigheder, 32
- Uden lovgrundlag, 71; 125
- Årsagsforbindelse, 62

Obligatorisk. *Se også Lovpligtig*

- Bygningsbrandforsikring, 188

Offentlig aktivitet

- Objektivt forureningsansvar, 73

Offentlige forskrifter. *Se Miljøforskrifter*

Off-shore installationer

- Uden for produktansvarsforsikring, 168

Offentlig institution

- Begreb, 98

Offentlig oprensning

- Affaldsdepotloven, 131
- Gamle forureninger, 216; 217

Offentlige interesser

- Værnet af erstatning, 23

Offentligretlig regulering

- Påbud, 30

Olieaffald, 12

- Affaldsdepotlov, 131

Oliebranchens Miljøpulje

- Benzinstationer, 137
- Model for olietankdækning, 146; 224

Olieeftersforskning

- Uden for Poolens Miljøansvarsforsikring, 204

Olieforurening

- I jord, 47

Olietank

- Mindre end 6.000 liter, 143
- Nedlagt
 - Ikke sløjft korrekt, 223
 - Kan ikke forsikres, 209; 223
- Næsten gennemtæret, 220
- Over 6.000 liter, 79; 223

- Påfyldning af ~, 177; 192; 209; 221

- Udslip under påfyldning, 207

Olietankanlæg

- Brugt af nuværende ejer, 33; 143; 144; 200
- Erhvervsmæssige ~, 207
- Erhvervsvirksomheder, 210
- Forskriftsmæssigt indrettet, 220
- Forurening
 - Beboelsesejendomme, 71; 215
 - Boligopvarmning, 219
 - Landbrugsvirksomheder, 172

Olietankbekendtgørelsen

- Indretning af olietanke, 49
- Landbrug, 172
- Påbudshjemmel, 17
- Retningslinier for påbud, 22
- Skærpelse, 209; 224

Olietankforsikring

- Forsikringsmulighed, 222
- Tillæg til brandforsikring, 223

Olietankskibe

- Objektivt ansvar, 116

Olieudstrømning

- Privat husejerforsikring, 192

Olieudvinding

- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160

Omkostninger

- Afholdes af myndighederne, 138
- Forurening fra erhvervsvirksomhed, 210
- Forurening fra olietank, 209
- Jordforureningsloven, 37; 221
- Lovlige påbud, 26; 142
- Offentlige myndigheder undgå ~, 219
- Omfattet af jorrdækningsforsikring, 207
- Oprensning af benzinstationer, 138
- Oprensning af olietankforurening, 143
- Rensning af affaldsdepoter, 135
- Rimelige ~
 - Til afværgelse af skade, 56; 202
 - Til genopretning af miljøet, 56
- Udover forsikringssum, 156
- Ulovlige påbud, 27; 144; 206
- Undersøgelse af forurening, 20

Omkostninger afholdt

- Betingelse for erstatning, 57

Områderegrering

- Jordforureningslov, 140

Omvendt bevisbyrde

- For culpa, 70

Ond tro

- Forurening, 138; 139

Opfyldning

- Søterritoriet, 47

Opgravning

- Forurennet jord, 209

Opgørelse

- Betingelse for at krav forfalder, 106
- Erstatningskrav, 107

Ophør

- Bygningsbrandforsikring, 189

Oplysninger

- Forurening, 20; 221
- Gamle forureninger, 20
- Påbud uden ansvarsgrundlag, 18; 221

Oprensning

- Affaldsdepotlov, 134
- Forurennet jord, 209
- Fremskyndes efter værditabsloven, 135
- Ikke påkrævet, 28
- Jorddækningsforsikring, 207
- Omkostninger pålægges påbudsadressat, 71
- Trediemands ejendom, 36; 176

Oprensningsgrad

- Beror på erstatningsadgang, 141
- Beror på erstatningsmulighed, 49

Oprydning

- Påbudt af myndighed, 207

Oprydningsdækning

- All Risk forsikring, 195
- Efter brandskade, 190
- Landbrugsforsikring
 - Efter dækningsberettiget skade, 196
- Privat husejerdækning
 - Efter dækningsberettiget skade, 195
- Privat husejerforsikring
 - Også naboejendom, 191

Organisationer

- Påtaleret, 60

Orkan. Se Naturkatastrofe

Overdragelse

- Forurennet ejendom, 140
- Forurennet virksomhed, 86

Overfladevand

- Beskyttes mod forurening, 46
- Miljøerstatningslov, 145

Ozonlaget, 45

P

Parcelhus

- Skattefri ejendomsavance, 139

Parkerede køretøjer

- Ikke færdselsansvar, 118

Personskade

- Erkendes længe efter påvirkning, 111
- Erstatningsposter, 53
- Forfaldstid for krav, 106
- Forsættlig medvirken, 90
- Poolens miljøansvarsforsikring, 158
- Skadetidspunkt, 106
- Værnet personkreds, 58

Piloteringsskader

- Objektivt ansvar, 71

Pludseligt uheld

- Forsikringsbegivenhed, 158
- Forurening
 - All Risk forsikring, 195
 - Entrepriseforsikring, 180
 - Erhvervsansvarsforsikring, 165; 207; 211
 - Familieforsikring, 176
 - Husejeransvar, 174
 - Landbrugsansvarsforsikring, 171; 172
 - Landbrugsforsikring, 196
 - Undtagelsesvis landbrugsdækning, 172
- Forurening af haveanlæg, 191
- Ingen betingelse
 - Alm. Erhvervsansvarsforsikring, 170
 - Familieforsikring, 175
 - Husejeransvarsforsikring, 174
 - Poolens Miljøansvarsforsikring, 158; 202
 - Produkt- og erhvervsansvarsforsikring, 163
- Privat husejerforsikring
 - Selvstændig dækning, 193

Polluter Pays Principle. Se Forurener betaler

Poolens Miljøansvarsforsikring

- Subsidiær, 203

Potentielle affaldsdepoter

- Registreret i kommunen, 134

Stikordsregister

Private interesser

- Værnes af erstatningsregler, 23

Private olietanke

- Antal, 215
- Forsikring mod forurening, 206; 208
- Forurening uden culpa, 21; 213
- Jordforureningsloven, 37
- Lækker uden ansvar, 221
- Omkostningsdækning, 225
- Uden for miljøerstatningsloven, 214

Privat husejerforsikring. *Se Bygningskaskoforsikring*

Procesunderretning

- Kan afbryde forældelse, 107

Produktansvar

- Begreb, 167
- Objektivt ansvar, 120

Produktansvarsforsikring

- Industrirådet og SKAFOR, 166

Produktionskapacitet

- Kriterium for objektivt ansvar, 80

Proportionalitetsprincippet

- Betingelse for påbud, 22; 220
- Forsikringsdækning, 222
- Oprensning af jord, 49
- Undersøgelsesomkostninger, 20; 21

Præmie

- Erhvervs forureningsforsikring, 212
- Forureningsforsikring, 222
- Miljøansvarsforsikring, 199

Præmiebetaling

- Betingelse for forsikringsdækning, 153; 187
- Motoransvarsforsikring, 178

Psykisk skade

- Støjgener, 44

Psykiske lidelser

- Ved fysisk overlast, 54

Punitive damages

- Erhvervsansvarsforsikring, 163
- Produktansvarsforsikring, 169

Påbud

- Adgang til forureningsbekæmpelse, 21
- Afværgeforanstaltninger
 - Ansvarsgrundlag, 16; 21; 221
- Betingelse i jorddækningsforsikring, 196
- Betinget af ansvarsgrundlag, 22
- Forurenende lejer, 143

- Fysisk gennemtvungelse udelukket, 22
- Gamle forureninger, 216
- Gennemtvungelse, 16
- Hjemlet i miljøbeskyttelsesloven, 26
- Hjemmel til udstedelse af ~, 16
- Ikke eo ipso ansvarsgrundlag, 211
- Ikke nødvendigvis ansvarsgrundlag, 158
- Jordforureningslov, 31; 140; 142; 206; 216
- Miljøforskrifter tilsidesat, 220
- Mindre omkostningskrævende foranstaltninger, 141; 223
- Olietankforurening, 208
- Oplysninger
 - Parcelhusejer, 19
- Oprensning på fremmed ejendom, 26
- Til andre end forurenere, 17; 21
- Til andre end skadevolder, 21
- Til erhvervsvirksomheder
 - Forsikringsmulighed, 211
- Til forurenere, 36
- Ubetinget forurenereansvar, 32
- Uden rådighed, 18
- Vandindvindingsinteresser, 24

Påbudsadressat

- Forurenere, 22

Påkørsel

- Privat husejerforsikring, 193

Påmindelse

- Afbryder 20-årig forældelse, 108

R

Realkreditbelåning

- Potentielle affaldsdepoter, 134

Registrering

- Affaldsdepot, 133

Regres

- Aftale om ~, 94
- Bygningsbrandforsikring, 190
- Forsætlig skadevolder
 - Motoransvar, 177
- Færdselsuheld, 178
- I henhold til miljøaftaler, 98
- Mellem flere ansvarlige årsager, 63
- Mellem flere skadevoldere, 87
- Mod ansvarlig forurenere, 133; 210; 212
- Mod forurenere, 26; 71; 142
- Mod miljømyndighed, 21
- Oliebranchens Miljøpulje, 138

- Simpel uagtsom skadevolder, 186

Rejse

- Familieforsikringens dækning, 175

Renter

- Udover forsikringssum, 156

Restforurening

- Under tålegrænse, 222

Retablering

- Efter forurening, 209
- Jorddækningsforsikring, 207
- Landbrugsforsikring
 - Forurening, 172
- På egen grund, 163
- Uden for husejeransvarsforsikring, 175

Retsfølelsen

- Afviser objektivt ansvar, 226

Retsskridt

- Afbryder forældelse, 107; 112
- Begreb, 107

Retsvirkning

- Indsatsplan, 140

RID-konvention, 119

Risiko for tingsskade

- Værnet personkreds, 58

Rockwool-dommen, 17; 48

Rørledningslov

- Objektivt ansvar, 120

Rådet for Dansk Forsikring og Pension.

Se Assurandør-Societetet

Rådighed

- Betingelse for påbud, 18; 23; 84; 216
 - Jordforureningslov, 36; 142
- Ikke betingelse for påbud i jordforureningslov, 219

Rådighedsbegrænsning

- Begrænset forsikringsdækning, 202

Rådighedsret

- Værnet personkreds, 58

Råstoffer

- Forurenes i undergrunden, 50

Råstoflov

- Objektivt ansvar ved undersøgelser, 120

S

Saldokvittering

- Yderligere skader, 95

Samfundsnytte

- Retfærdiggør ikke forurening, 43

Samfundsproblem

- Miljøansvar, 224

Samtykke

- Betydning for tålegrænse, 43
- Til oprensning hos nabo, 34

Samvirkende årsager

- Solidarisk ansvar, 63

Sanering af forurening

- Landbrugsforsikring, 172

Saneringsforsikring

- Sverige, 201

Saneringsomkostninger

- Jorddækningsforsikring, 222

Selskab

- Forsæt eller grov uagtsomhed, 204

Selvforsikrer

- Stat og kommune, 98

Selvforskyldt beruselse, 163

- Husejeransvarsforsikring, 174

Selvhjælpshandlinger, 16

- Erstatning for omkostninger, 22
- Påbud, 16; 142

Selvrisiko

- Entrepriseforsikring, 181
- Erhvervsansvarsforsikring, 165
- Familieforsikring, 176
- Olie-tankforurening, 210
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 161

Serieskader

- Én forsikringsbegivenhed, 163; 169

Seveso-virksomhed

- Forsikringssum, 199
- Objektivt ansvar, 78

Sikkerhedsforholdsregler

- Betingelse for forsikringsdækning, 186; 204

Sikredes foranstaltninger

- Krav rejst i forsikringstiden, 161

Sikret

- Bestyrelsesansvarsforsikring, 182
- Bygningsbrandforsikring, 188
- Entrepriseforsikring, 180
- Familieforsikring, 175
- Motoransvarsforsikring, 178
- Privat husejerforsikring, 191
- Ret til forsikringsydelsen, 154; 185

Simpel uagtsomhed

- Forsikringsdækning, 185
- Sikkerhedsforholdsregler, 186

Stikordsregister

- Skadelidtes medvirken
 - Ingen nedsættelse ved personskafe, 90
- Skadevolder fritages for ansvar, 186
- Siveskade**
 - Dækker ikke haveanlæg, 194
 - Egen ejendom forurennet, 194; 200
 - Gylletanke, 173
 - Ikke pludselig skade, 193
 - Poolens Miljøansvarsforsikring, 158
- Skade**
 - Alm. Erhvervsansvarsforsikring, 170
 - Andet end forurening, 41
 - Efter policens ikrafttræden, 164
 - Erhvervsansvarsforsikring, 162
 - Familieforsikring, 175
 - Forfaldstid for krav, 106
 - Forvoldt uden for forsikringsstedet
 - Produktansvarsforsikring, 167
 - Husejeransvarsforsikring, 174
 - Konstatering
 - Efter policens ophør, 174
 - Privat husejerforsikring, 191
 - Tidspunkt for indtræden, 95
 - Viser sig, 100
- Skadeforvoldende hændelse**
 - Tidspunkt, 111; 129
- Skade konstaterings princip**
 - Ansvarsforsikring, 156
 - Ejerskifte, 190
 - Omkostninger, 158
- Skadelidt**
 - Erhvervsdrivende, 97
 - Interesse i kaskoforsikring, 186
 - Interesse i ansvarsforsikring, 152
 - Krav mod miljømyndighed, 142
 - Sikret i kaskoforsikring, 185
 - Værnet af jordforureningsloven, 222
- Skade sket**
 - I forsikringstiden, 156
 - Bygningsbrand, 189
 - Kaskoforsikring, 187
 - Motoransvars, 179
 - Privat husejerforsikring, 194
- Skadesårsags princip**
 - Entrepriseforsikring, 180
 - Familieforsikring, 176
 - Forureningsansvarsforsikring, 153
 - Husejeransvarsforsikring, 174
- I forsikringstiden, 153
 - Kaskoforsikring, 187
- Kombineret med *Krav rejst*, 156
- Skade under rejse**
 - Erhvervsansvarsforsikring, 164
 - Produktansvarsforsikring, 169
- Skadevirkning**
 - I forsikringstiden, 153
 - Lovvalg, 148
- Skadevolder**
 - Ansvarlig for forureningsbekæmpelse, 21
 - Ansvarlig for omkostninger, 30
 - Forurening af fremmed ejendom, 23
 - Interesse i kaskoforsikring, 153; 186
 - Sikret ved kaskoforsikring, 185
- Skattepligt**
 - Indkomstskat
 - Fritagelse, 139
 - Værditilvækst ved oprensning, 138
- Skovdød**
 - Forureningsårsag, 41
- Skybrud**
 - Privat husejerforsikring, 192
- Skæringstidspunkt**
 - Affaldsdepotlov, 12
 - Ligningsloven, 139
- Slid og ælde**
 - Nyværdiforsikring, 189; 194
- Slukningsvand**
 - Forurennet, 207
- Solidarisk ansvar**
 - Flere ansvarlige årsager, 63; 87
 - Flere forurenere, 33; 142
- Spildevandsslam**
 - Ikke pludselig skade, 172
- Spildevandsudledning**
 - Objektivet ansvar, 78; 81
- Sprøjteskader**, 173
- Stat**
 - Aftale om miljøerstatning, 94
 - Skadelidt, 98
- Statistik**
 - Affaldsdepoter, 2
 - Forurenede benzinstationer, 137
 - Forurenede lokaliteter, 135
 - Gamle forureninger, 215
 - Olietanke, 143; 146; 223
 - Private olietanke, 223

- Særligt forurenende virksomheder, 81
- Værditabsloven
 - Bevillinger, 137

Stedligt dækningsområde

- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160

Stiftelse

- Erstatningskrav, 106

Stormflødsdækning

- Model for olietankdækning, 146

Stormskader

- Privat husejerforsikring, 192

Straf

- Overtrædelse af miljølovgivning, 30

Strømafbrydelse

- Værnet personkreds, 59

Stråling

- Forurening (forstyrrelse), 45

Stævning

- Afbryder forældelse, 107
- Forkyndelse afbryder forældelse i DL 5-14-4, 108

Støj

- Forurening, 44; 45

Støv

- Forurening, 44

Subsidiær forsikring

- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160

Succession

- Værnet interesse, 125

Sundhedsmæssig risiko

- Udendørs arealer, 141

Suspension

- 1908-loven, 108
- DL 5-14-4, 108
- Forældelse, 105
 - Miljøerstatningsloven, 110
- Miljøerstatningslovens 30 årige forældelse, 112

Sverige

- Forældelsesfrist, 111
- Miljøorganisationer værnet interesse, 61
- Miljøpåbud, 22
- Miljøskadeforsikring, 112; 146
- Ny miljølov, 13; 201

Syreregn

Særligt forurenende virksomheder

- Objektivt ansvar, 214
- Policepåtegning, 166; 211

Særligt retsgrundlag

- 20 årig forældelse, 107

Søtransport

- Olieforurening, 115

T

Tabsbegrænsningspligt

- Omkostninger kan kræves erstattet, 56; 91

Tankvogn

- Forureningsskade omfattet af jordforureningslov, 51
- Færdselsloven, 177

Territorial afgrænsning

- Miljøerstatningslov, 147

Tidligere indehaver

- Ikke ansvarlig for efterfølgende skader, 84

Tidsprioritet

- Betydning for tålegrænse, 43

Tilbagevirkende kraft

- Ansvar for private olietanke, 220
- Jordforureningsloven, 37; 38; 144
 - Rådighed, 142
- Miljøerstatningsloven, 129; 214

Tillæg

- Bjærgning af olietanker, 149

Tilsynsmyndighed

- Reaktionsmuligheder, 23

Tinglysning

- Affaldsdepot, 132
- Jordforureningslov, 135
 - Påbud, 140
- På forurenede ejendom, 36
- Påbud
 - Forurenede ejendom, 142

Tingsskade

- Egen skyld, 90
- Forvoldt med grov uagtsomhed, 163
- Poolens miljøansvarsforsikring, 158
- Værnet personkreds, 58

Tjæreforurening

Tolereret forurening

- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160

Transport

- Forurening under -, 83
- Færdselslovsansvar, 50
- Uden for miljøerstatningsloven, 118

Stikordsregister

- Uden for Poolens Miljøansvarsforsikring, 158

Transportansvar

- Forældelse, 112

Tredjemand

- Ikke bundet af andres aftaler, 98

Truende miljøskade

- Bjærgeløn, 150

Tungmetaller

- Forurener jord, 47
- Forurener vand, 46

Tyskland, 14

Tyveri

- Privat husejerforsikring, 192

Tøbrud

- Privat husejerforsikring, 192

Tålegrænse

- Afhænger af arealanvendelse, 48
- Forurening skal overskride ~, 42; 55
- Indflydelse på forureningsgrad, 86
- Påvirkes af myndighedsgodkendelse, 204
- Restforurening overstiger ikke ~, 44

U

Ubetinget forureneransvar

- Jordforureningsloven, 222

Udendørs tanke

- Hærværk, 193

Udenlandske motorkøretøjer, 179

Uden ugrundet ophold

- Forfølge retsafgørelse, 107
- Krav forfølges ~, 107

Udendørs arealer

- Påbud
- Begrænsede foranstaltninger, 141

Udgravningsskader

- Objektivt ansvar, 71

Udlejer

- Hæftelse for lejers forurening, 71; 143; 212

Ufravigelig

- Erstatningsansvarslov, 96

Ufravigelige forskrifter

- Årsag til forurening, 86; 114

Ugunst

- Aftale til ~ for skadelidte, 95

Ugyldig

- Forudgående aftaler, 97

Ugyldighed

- Aftalelov § 36, 96

Ukendte køretøjer

- Motoransvarsforsikring, 179

Ulovligt forhold

- Betingelse for påbud, 25

Undergrund

- Beskyttelse af grundvandet, 50

Undergrundslov

- Objektivt ansvar ved råstofindvinding, 120

Underordnet skadesårsag

- Fritages for ansvar, 63

Undersøgelse

- Foruren jord, 209
- Omkostninger
- Jorddækning, 208
- Pålægges påbudsadressat, 71
- Pålægges uden ansvarsgrundlag, 18
- Påbud om ~, 21

Udgåeligt tab

- Kan ikke kræves erstattet, 91

Undtagelser

- Alm. Erhvervsansvarsforsikring, 170
 - Bestyrelsesansvarsforsikring, 181
 - Bygningsbrandforsikring, 189
 - Entrepriseforsikring, 180
 - Erhvervsansvarsforsikring, 163; 211
 - Familieforsikring, 175
 - Forsikringsvilkår
 - Ansvarsforsikring, 152
 - Kaskoforsikring, 187
 - Forurening
 - Erhvervsvirksomheder, 211
 - Landbrug, 173
 - Frostsprængninger, 192
 - Husejeransvar, 174
 - Hærværk, 192
 - Motoransvarsforsikring, 177
 - Olie-tankforurening, 209
 - Poolens Miljøansvarsforsikring, 159; 203
 - Privat husejerforsikring, 193
 - Påfyldning af olietank, 192
 - Produktansvarsforsikring, 168
- ### Urigtige risikooplysninger
- Forsikringsdækning, 153; 178; 187
- ### Utilregnelig uvidenhed
- Om krav, 108

V

Vandforsyningsinteresser, 11

Vandforsyningslov

- Objektivt ansvar for vandindvinding, 120

Vandindvindingsinteresser

- Truet af forurening, 24; 207

Vandudstrømning

- Privat husejerforsikring, 192

Vandværk

- Betale for forureningsbekæmpelse, 21; 24
- Offentlige og private, 46

Varetægt

- Entreprenørforsikring, 180
- Erhvervsansvarsforsikring, 163
- Familieforsikring, 175
- Ikke miljøansvarsforsikring, 203
- Poolens Miljøansvarsforsikring, 160
- Produktansvarsforsikring, 168

Videregående ansvar

- Ikke dækket af ansvarsforsikring, 176; 180; 202
- Kontraktsansvar, 125

Virkning

- Af ansvarspådragende handling, 129

Virksomhed

- Påbud om undersøgelse, 19

Voldgift

- Retsskridt afbryder forældelse, 107

VVM-Direktiv, 12; 44

Værdiforringelse

- Begrænset forsikringsdækning, 202

Værdispild

- Fuldstændig oprensning, 44

Værditab

- Forurening oprenses utilstrækkeligt, 223

Værditabsloven

- Supplerer affaldsdepotloven, 135

Værditabsordning, 12

- Oplysning om ~, 140

Værditilvækst

- Tidspunkt, 138

Værksted

- Motoransvarsforsikrings dækning, 178

Værnet personkreds

- Berettiget til erstatning, 57
- Erstatning for rimelige omkostninger, 56
- Køber af forurennet ejendom, 100
- Senere erhverver af forurennet ejendom, 125

Værneting

- Forureningsskader, 148

W

Washington, 14

Æ

Æstetisk forurening, 41

Ø

Økologisk balance, 14

- Forrykkelse af ~, 40

Økonomisk tab

- Bevis for ~, 67
- Forsikringsdækning, 155
- Forurening fjernes ikke, 28
- Produktansvarsforsikring, 168

Ørealgift

- Oliebranchens Miljøpulje, 137

Å

Årsag

- Tidspunkt, 95

Årsagsforbindelse

- Til anden formueskade, 62
- Til skaden, 62